Latinska slovnica.

Spisal

V. Kermavner,

c. kr. gimn. profesor v p.

K. K. LYCEAL BIBLIOTHEK ZU LAIBACH

Drugi natis.

V Ljubljani.
Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.
1893.

03006579

Predgovor k drugemu natisu.

Ker sem iz prva le toliko učiva v kratki in določni obliki sprejel, kolikor ga je gimnaziji treba, ker bi rad omogočil porabo druge izdaje poleg prve, in ker sploh ni dobro šolske knjige naglo izpreminjati, zato ostane «latinska slovnica» v drugem natisu v obče neizpremenjena. Manjši popravki so: II. sklanje pridevniki so dobili celo sklanjalo v obojem številu in samostalniki na -er v množini. III. sklanje slovniškemu spolu je pristavljenih v § 43. nekaj vzgledov s pridevniki in IV. sklanje izjemam so v § 60. pridodeti pridevniki. Rad bi bil pomnožil vzglede s pridevniki zlasti pri III. sklanji; ali vzelo bi to preveč prostora in pravilom zmanjšalo preglednost. Ablativno sklonilo pridevnikov enega končaja je tako negotovo, da učenec najbolje pogodi, ako je redno oblikuje na -i; vselej -e imajo le onde v § 49. naštete izjeme. V spregi je po vzgledu novejših slovnic opuščen konjunktiv futurov, ker je uprav konjunktiv prezensov opisne sprege, pri kateri je itak omenjen, in ker uči sosledica časov, da rabi za nastopna dejanja v ovisnih stavkih konjunktiv opisne sprege. V skladnji so ponekodi zgledi pomnoženi, dasi jih vadbe dovolj podajejo, in v § 331 a je dostavljen pregled časovnih stavkov. Vrh tega je semtertje marsikatera beseda ali pridodeta ali izpuščena ali popravljena.

Krčenje šolskih knjig, sosebno takih, ki se po več let rabijo, ima tudi svoje meje; čim krajša je knjiga, tem več prepušča ustnemu pouku, ki brez pripomočkov ni enako izdaten. Kar slovnica opusti, to se učencu rado nepotrebno zdi, ker ne vé, česa mu bo pri čitanji, prelaganji in razlaganji treba. Tako se priproste opazke o glaso- in debloslovji celo višjim stopnjam upirajo, ako jih slovnica ne omeni. Tudi ni prezreti, da izjeme in opazke glavna pravila določujejo in utrjujejo, čeprav nikdo ne zahteva, da bi se vseh podrobnosti po vrsti učili. Prvemu pouku zadostujejo v obče glavna pravila, v ti knjigi po večjem tisku zaznamovana; marsikaj se le priskakujé omeni in v knjigi pokaže, da se marljivi učenec natančneje seznani s predmetom. Mimo gredé naj pripomnim, da se razdelitve po deblih ni treba iz glave učiti; treba je le na njo opozarjati, da se je učenec polagoma zaveda; kajti metoda, ki se opira na razum in spomin, je vsekako izdatnejša od one, ki se na edin spomin zanaša. Zato želi tudi umna didaktika, da se v domačem jeziku poučuje, ker učenec razlago v njem hitreje ume in natančneje, in kar je razumel, lažje pové. Pouk je tako izdatnejši in prihrani se mnogo truda in časa, kar je sedaj tem važneje, čim več učenja in znanja od mladine hočejo. Da sem pa, kakor je v takih knjigah navada, po najboljših slovniških pripomočkih posnel, kar sem gledé na naše razmere po mnogoletni skušnji za dobro spoznal, to mi odobri, kdor stvar ume. Saj pisatelj šolske knjige ne more in ne sme drugače ravnati, kakor javni učitelj sam. Zato podajaj le obče za dobro priznano učivo ter se ogiblji jednako dvomnih novotarij, kakor zastarelih teorij. V lajšanje učenja in ponavljanja naj zbližuje slovnice raznih jezikov ter se pri latinski ozira sosebno na grško. Poučni nameni stojé tu v prvi vrsti, ne pa gola izvirnost, ne gledé na to, da se o marsičem, na pr. o sklanjavi izimši III. sklanjo, o stopnjavi, števniku, zaimku, predlogu, vezniku, in če se ravnamo po grški slovnici, o skladnosti, genetivu, dativu, akuzativu na tako tesnem prostoru ne dajo nove teorije razlagati; treba le izbrati, kar šola zahteva. Zarad zbliževanja rabimo tudi zvečine latinsko terminologijo; zato je dalje sprejetih mnogo vzgledov, ki so postali občno blago. Ko bi mi znana dobra pravila in vzglede z novimi nadomeščali, obtežili bi učenje naši mladini, ker ima isti nauk na višji gimnaziji po nemško nadaljevati ali ponavljati. Pri vsem tem pa hrani naša slovnica toliko novine in ne samo posnete, da se mi je je iz početka skorej preveč zdelo, in da pri današnjem napredovanji le vsled tega zdaj še ni zastarela. Ali poglavitna naloga ji je bila primerjava latinščine s slovenščino, in ta je skoz in skoz nova in izvirna.

Pravopis tujih besed je sedaj podomačen, vendar ne iz teoretičnih nagibov, ampak zato, da si videzno z njim ne nasprotujemo.

Prirodna dolžina samoglasnikov je, kakor v prvi izdaji, zaznamovana; nezaznamovani samoglasniki so prirodno kratki.

Tako sem, kolikor moči, ustregel didaktičnim in znanstvenim tirjatvam in tudi osebnim zahtevam, kar se mi jih je naznanilo, edino to želeč, da bi slovnica koristila latinskemu pouku.

V Gradci dne 25. junija 1893.

V. K.

I. Glasoslovje.

Poglavje 1.

A. Črke in glasovi.

Latinščina ima 24 črk, namreč: § 1.

Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Tt, Uu, Vv, Xx, Yy, Zz.

Od teh je 6 samoglasnikov ali vokalov: *a, e, i, o, u, y*; *h* je le sapnik; drugi so soglasniki ali konsonanti.

Izgovori: *aut, haud, habeo, herba, humus, nihil.*

Črke *j* Rimljani niso poznali, ampak *i* je veljal pred vokali početkom zlogov za *j*: *iocus* šala, *māior* večji; reci: jokus, major.

K se je rabil le v takih besedah, ki so se tudi s samo kratico *K.* zaznamovale; redno v *Kaeso* (predimek) in *Kal.* = *Kalendae* prvi dan meseca.

Y (ypsīlon) in *z* se nahajata le v nelatinskih besedah: *pȳramis* piramida, *zéphyrus* zahodni veter.

U in *V* se nista razločevala; zdaj je *u* vokal, *v* konsonant.

Ako se dva vokala v jeden glas stapljata, imenujemo ga dvoglasnik ali diftong. Navadni diftongi so: *au, ae, oe,* redki *eu, ei, ui* (izgovarjaj *av, ā̆, ō̆, ev, ej, uj*). § 2.

Op. Kadar se imata *ae* in *oe* izgovarjaje ločiti, utegne se nad *e* dvojna pika postaviti, na pr. *aëris* (zraka), da se loči od *aeris* (medí). Tako ločenje se zove diaeresis, ločilna dvojna pika trema.

Zategnene ali dolge vokale zaznamuje ravna, poluglasne ali kratke polukrožna poteza nad njimi, na pr. *ā* = dolg *a*, *ă* = kratek *a* (izgovori *māter, păter*); znamenje ⏓ nad vokalom pa kaže, da je zdaj dolg, zdaj kratek. § 3.

Z apostrofom se naznanja odpad vokala, na pr. *nostīn'* nam. *nostīne* poznaš-li?

Izgovarjajo se latinske črke v obče kakor slovenske. Vendar je pripomniti: § 4.

C so izgovarjali Rimljani vselej kakor *k;* zdaj se pa glasí pred *i, y, e, ae, eu, oe* kakor slovenski *c,* sicer kakor *k: Cato, Cicero, caelum* nebo, *clāmor* krik; reci: Kato, Cicero, caelum, klamor.

Izgovori: *causa, corpus, cūr, crās, cancri, siccus, siccī, pecco, hic, haec, hoc, fac, nec.*

Ti se glasí pred vokali kakor slovenski *ci,* izimši 1.) če je *i* dolg: *tōtīus* celega; 2.) če stoji pred njim *t, s* ali *x: Bruttium, ostium* ustje, *mixtio* zmes; 3.) v grških in drugih tujih besedah: *Miltiades, Aegyptius* egiptovsk; 4.) v starinskem infinitivu na *-ier: nītier* opreti se.

S *q* je vselej *u* združen, ki dela z njim jeden glas: *quālis* kakšen, reci: kvalis. Podobno se glasí, če mu vokal sledi, *ngu* in v nekaterih besedah *su: lingua* jezik, *suādeo* svetujem, *suāvis* sladek; reci: lingva, svadeo, svāvis; takisto *urgueo.* Nasproti pa *suus* svoj, *arguo* dolžim, izgovarjaj su-us, argu-o.

Ph se glasi kakor *f, x* kakor *ks: Xenophōn* = Ksenofon; *ch* kakor slovenski *h: pulcher* lep, *Gracchus; sch* kakor slovenski *sh: schola* šola; reci: *s-chola; y* podobno nemškemu *ü* in *z* kakor *ds: zéphyrus.*

§ 5. Pisali so Rimljani s samimi velikimi črkami *(litterae unciāles);* zdaj rabimo velike začetne črke le: 1.) početkom govora in za piko; 2.) v lastnih imenih in pridevnikih, ki se od njih izpeljujejo: *Rōma* Rim, *Rōmānus* rimsk; 3.) v pridevnikih, ki služijo za priimke: *Alexander Magnus;* 4.) navadno v pesmih početkom vsakega verza.

§ 6. Za interpunkcijsko znamenje je služila Rimljanom pika sama, ki je vrhu vrste stoječa nadomestovala našo piko, sredi vrste podpičje in zdolaj sedanjo vejico. Zdaj rabimo tudi v latinščini vsa ločila novejših jezikov, namreč: vejico (,), piko (.), dvopičje (:), podpičje (;), klicaj (!), vprašaj (?), oklepaj ( ), pomišljaj (—) in narekovaj («..»).

B. Izpremememba glasov.

1. Vokali.

§ 7. Sporedje vokalov po njih krepkosti je: *a, o, u, e, i; a* je tedaj najkrepkejši, *i* najslabejši vokal.

Vokali se pogostem tako med seboj menjavajo, da krepkejši oslabevajo.

Prvotni *ă* se izpreminja v *o, u, e, i,* kateri se zopet med seboj mnogotero menjavajo.

ă v *ŏ: pars portio oportet; ă* v *ŭ: capio occŭpo, quatio concutio; ă* v *ĕ: dare trādĕre, sacer consecro; ă* v *ĭ: capio accipio, facilis difficilis, nam enim.*

ŏ se menjava z *ŭ: colo cultus, fore futurus, corpor-is corpus, māior maius; ŏ* z *ĕ: tego toga, pendo pondus, cello collis; ŏ* z *ĭ: homo hominis, locus illico.*

ŭ se menja z *ĕ: genus gener-is, pello pepuli, scrībendus scribundus; ŭ* z *ĭ: famulus familia, exsul exsilium, maximus maxumus, Siculus Sicilia.*

ĕ se menjava z *ĭ: nōmen nomin-is, mare* iz debla *mari, dulce* iz *dulci, turrim turrem, lego colligo.*

Iz *ai* postaja *ae: aquai aquae; Rōmai Romae;*
» *ae* » *ī: quaero exquīro, aequus inīquus;*
» *au* » *ō: Claudius Clōdius, plaudo explōdo;*
» *au* » *ū: causa accūso, claudo inclūdo;*
» *oi* » *ō: rivoi* dat. sing. *rivō;*
» *oi* » *ī: rivoi* nom. pl. *rivī, rivois* dat. pl. *rivīs; Corinthoi Corinthi; proior prior, proimus prīmus.*

2. Konsonanti.

Konsonanti se razlikujejo po govorilih (organih), ki med izgovarjanjem posebno sodelujejo, in so: § 8.

1.) goltniki (gutturāles) *c (k), g, q (ch);*
2.) zobniki (dentāles) *d, t (th), s, n;*
3.) ustniki (labiāles) *b, p, v, m, f (ph);*
4.) jezikovca (linguāles) *l, r;*
5.) nebnik (pālātālis) *i* consonans.

Nekateri konsonanti se čujejo brez vokalove pripomoči, drugi ne; po takem jih delimo v mutavce (mūtae) in poluglasne (sēmivocāles).

1.) Mutavci so: goltniki, zobniki, izimši *s, n,* ustniki razven *m* in nebnik.

Po glasovni stopnji so mutavci:

a) trdi (tenues) *c (k), q, t, p, f;*
b) mehki (mediae) *g, d, b, v;*
c) nadihneni (aspīrātae) *ch, th, ph.*

Op. *H* ni konsonant, nego znači, da je sledeči mu vokal iz grla nadihnen.

2.) Poluglasni ali doneči so *l, m, n, r, s.*

Ti so zopet:

a) topljivca (liquidae) *l, r;*

b) nosnika (nāsāles) *m, n;*

c) sičnik (sībilans) *s.*

Obojim pripadata dvojna konsonanta *x* = *cs, gs, qs* in *z* = *ds, ts* in *sd.*

Izpremeba konsonantov.

§ 9. 1.) *c* se menja z *g: vīcēsimus vīgēsimus, trīcēsimus trīgēsimus.*

2.) *c* » » s *q: cotīdiē quotīdiē, quoius* = *cūius, quoi* = *cui.* Pred konsonanti sme le *c* stati: *coquo, coc-si (coxi), coctus.*

3.) *s* se preminja med dvema vokaloma, kakor tudi pred *m* in *n* v *r: mōs mōris, eram* nam. *esam, dirimo* iz *dis-imo, gero ūro* nam. *geso uso; carmen* iz *casmen, veternus* iz *vetes-nus.*

4.) *v* se pred konsonanti premeni v *u: solvo solūtus, auspex* iz *avispex.* S predidočim *d* se *v* izpreminja v *b: bis* iz *duis dvis, bellum* iz *duellum dvellum.*

Pripodabljanje, assimilatio.

§ 10. 1.) Mehki konsonanti se pred trdimi izpreminjajo v trde, na pr. *g* in *b* pred *t* v *c* in *p: ago actus, scrībo scriptus; b* pred *s* v *p: scrībo scripsi.*

2.) Trdi mutavci, zlasti *c,* prehajajo pred *l, m, n, r* v mehke: *neglego* iz *nec-lego, segmentum* iz *sec-mentum, publicus* od *populus, quatuor quadrāgintā.*

3.) *d* pred *t* prehaja v *s: claud-trum claustrum, ed-t* (= *edit*) *est.* Jednako tudi *t* pred *t: equet-ter equester, potent-tas* izpahnivši *n potestas.*

4.) Pe-jevec prehaja pred *n* v *m: sop-or som-nus, Sab-īni Sam-nium.*

5.) *n* se izpreminja pred ka-jevci in te-jevci v *n: princeps* od *prīmus, tunc* iz *tum-ce, eundem* iz *eum-dem.* Vendar *circumdo, circumcīdo* in poleg *unquam* tudi *umquam;* takisto *tamquam, quamquam, quīcumque.*

6.) Večkrat si konsonanti poleg stoječe po polnem pojednačijo, na pr. *l: facillimus* iz *facil-simus, vellem* iz *vel-sem, corolla* iz *coron-la, puella* iz *puer-la, pello* iz *pel-jo.*

r: celerrimus iz *celer-simus, ferre* iz *fer-se, serra* iz *sec-ra.*

s: v mnogih perfektih in supinih: *cessi, iussi, pressi* iz *ced-si, iub-si, prem-si;* jednako *missio, sessor, messis* iz *mit-sio, sed-sor, met-sis; essem* iz *ed-sem.*

Druga jednaka pripodabljanja so: *summus* iz *sup-mus, officium* iz *op(i)ficium, quicquam quicquid* poleg *quidquam, quidquid.*

§ 11. Pogostneje nastopa pripodabljanje v sostavah z jednozložnimi predlogi, sosebno z *ad, ob, sub.*

1.) *ad* se asimiluje pred vsemi drugimi konsonanti razven pred *b, m, v (h), i;* tedaj vselej pred *c* in *t: accēdo, attendo,* navadno pred *p: appello.* Obe obliki se dopuščati pred *f, g, l, r* in *s: affero, aggredior, alluo, arripio, assequor* poleg *adfero, adgredior, adluo, adripio, adsequor* itd.

Pred *q* in *n* se to raje opušča, tedaj *adquīro, adnītor* bolje nego *acquīro annītor.*

2.) *ob* in *sub* se pripodabljata pred *c, f, g, p: occido, offero, oppugno, succumbo, sufficio, suppono.* Pred *m* in *r* se to pri *ob* vselej, pri *sub* navadno opušča, torej *submitto* bolje nego *summitto.* V *ostendo, suscipio, suscito* itd. je *b* izpahnen iz predlogov *obs* in *subs,* prim. *obs-olesco, obs-cēnus.*

3.) *cum* ima v sostavah pred ustniki *b, p, m* starejšo obliko *com,* ki se pred drugimi konsonanti v *con* izpreminja, pred *l* in *r* pa običnо pripodablja: *combūro, confero, collaudo, corripio.*

4.) *in* se izpreminja pred ustniki *b, p, m* v *im: imbellis, imprīmis;* pred *l* in *r* se asimiluje: *illustris, irruo.* Vendar utegne tudi to neizpremenjeno ostati: *inprimis, inlustris, inruo.*

5.) *ex* se le pred *f* asimiluje: *effero,* za kar se je tudi *ecfero* pisalo.

6.) *Per* se le včasi pred *l* asimiluje: poleg *perlicio* tudi *pellicio.*

7.) Izmed dvozložnih predlogov je le *inter* v jedinem *intellego* asimilovan.

8.) Od nerazstavnih predlogov se *dis* pred *f* asimiluje: *differo* in *por* pred *l: pol-liceor.*

Izpah in odpah konsonantov.

§ 12. Konsonanti se pogostem izpahujejo (elisio), pri čemer se predidoči vokal zateza (daljša): nadomestna zateza.

Tako se izpahujeta 1.) *c* in *g* med topljivcem in sledečim *s* ali *t,* često tudi pred *m* in *n: spar(g)si, quin(c)tus, lu(c)na.*

2.) *g* je izpadel pred soglasnim *i* v *māior* iz *mag-ior, āio* iz *agio (nego* iz *ne-agio);* pred *v* v *vi(g)vo (vig-si = vixi); g* z *v* vred v *flu(gv)o (fluxi), stru(gv)o (struxi)* itd.

3.) Iz *x = cs* se izpahne goltnik *c: sescenti* poleg *sexcenti. x* je izpal v *sēdecim, sēmestris* idr.

4.) *d* in *t* izpadata redno pred *s: virtu(t)s, mi(t)si, ca(d)sum.*

5.) *n* se izpahuje pred *s: sangui(n)s, totiēs, quotiēs, sexiēs.* Ohranil se je *n* pred *s*, kjer je med njima *t* izpadel: *mon(t)s, aman(t)s.*

6.) *r* izpada redko: *pē(r)iĕro, s* pogostem: *i(s)dem, po(s)no.* V *hau(s)-si, cen(s)-us* idr. je *s* izpadel, ker se *ss* za dvoglasniki in konsonanti ne piše.

7.) *v* izpada v *iūtus, mōtus (iŭvo, mŏveo), bō(v)s, bo(v)um, audi(v)erunt.*

8.) Soglasni *i* se izpahuje pred samoglasnim *i: Gāi, Pompēi* (gen. sing.), *Vēi, Veis* (toda *Vei-orum, Vei-os*); v zloženkah z *iacio: āb-icio, dē-icio, īn-icio* idr.; prim. tudi *bīgae, cunctus* iz *bi-(i)ŭgae, co-(i)unctus.*

§ 13. 1.) Koncem besede se od dveh konsonantov jeden odpahuje: *fĕl, mĕl, ŏs* brez nadomestne zateze, *ās, fār,* nam. *fell* itd. — V *cŏr* brez nadomestne zateze in *lāc* sta odpahnena *d (cord-is) in t (lact-is).*

2.) Često se odpahujejo končni konsonanti v predlogih, posebno v sostavah.

ab ali *ā*, poslednji le pred konsonanti. V sostavah odpada *b* pred ustnikoma *m* in *v: āmitto, āvŏco* itd.; pred *f* in *p* samo v *āfui, āfuturus, āfore* in *ăperio* (brez nadom. zateze).

ex ali *ē*, poslednji le pred konsonanti. V sostavah odpada *x* pred vsemi konsonanti, izimši *f* in *s* in trde mutavce *c, t, p: ēlido, ēmitto*, toda *effero* (§ 11., 5.), *exsisto, exclūdo, exquīro, extorqueo, expugno.*

com odpahuje *m* v sostavah pred vokali, *h, gn* in tudi pred *n: coerceo, cohaereo, cō-gnosco, cō-necto, cō-nītor, cō-nubium, cō-icio* bolje nego *con-icio* (§ 12., 8.), toda *con-iēci* (§ 11., 3.)

ob odpahne *b* v *ŏ-mitto* in *ŏ-perio* (brez nadom. zateze).

sub izgublja *b* v sostavah pred *sp: su-spicio.*

ad sme *d* v sostavah pred *sc, sp, st, gn* ali odpahniti ali obdržati: *ā-scrībo, ā-spicio, ā-sto, ā-gnosco* poleg *adscribo, adspicio* etc.

in izgublja *n* pred *gn: i-gnosco, i-gnōbilis.*

circum sme *m* v sostavah z *īre* ali odpahniti ali obdržati: *circumeo* ali *circueo,* navadno *circuitus, circuitio.*

trans odpahuje *s* navadno pred *s: tran-silio,* vselej pred *sc: tran-scendo;* pred *d, l, m, n, v* in soglasnim *i* utegne *ns* odpahniti: *trā-dūco, trā-icio,* pa tudi *transdūco, transicio, transmitto.*

post izgublja *t* v *pos-merīdiānus* poleg *postmerīdiānus* (oboje bolje nego *pōmerīdiānus*) in *st* v *pō-mērium.*

prōd je *d* izgubil; ostal je *d* le v *prōd-esse, prōd-īre, prōd-igere, prōd-igus.*

§ 14. Nerazdružni predlogi:

amb se izpreminja pred *p* v *am,* pred *c, q* in *f* v *an: amplector, anceps, anquīro, anfractus,* razven tega *am-icio, an-hēlo.*

dis ostaja le pred trdimi mutavci *c, t, p* in pred *s* z vokalom: *dis-cēdo, dis-pello, dis-turbo, dis-seco;* pred soglasnim *i* sme *dis* in *dī* stati: *dis-iungo* ali *dī-iungo* (vselej *dī-iudico*); pred drugimi konsonanti stoji *dī: dī-mitto, dī-lābor, dī-ruo.*

sēd in *rĕd* izgubljata *d* pred konsonanti, *rĕd* brez nadomestne zateze: *sēd-itio, sē-cēdo, rĕd-eo, rĕ-paro; rĕd* tudi pred soglasnim *i,* toda z nadomestno zatezo: *rē-icio.* Pred konsonantom je *rĕd* v *red-do* *d* ohranil.

§ 15. S početka so konsonanti redkeje odpadli: *(g)nosco,* prim. *co-gnosco; (g)nascor,* prim. *gnātus* (poet.); *(g)nāvus,* prim. *i-gnāvus; lātum* iz *tlatum.* Tudi *h* odpada početkom besed: poleg *harēna, harundo, hedera, herus* tudi *arena, arundo* itd.

§ 16. Med *m* in naslednji *s* ali *t* se *p* vtika: *contem-p-si contem-p-tus, dem-p-si dem-p-tus, sum-p-si sum-p-tus; tem-p-to* poleg *tento.*

C. Zlogi.

§ 17. Razzlogovanje. Ako imajo besede po več zlogov, razzlogujejo se po teh vodilih:

1.) Jeden konsonant med dvema vokaloma se jemlje k naslednjemu zlogu: *a-ger, a-mī-ci-ti-ā-rum.*

2.) Kadar sta med dvema vokaloma dva ali več konsonantov, jemljemo oba ali vse k naslednjemu zlogu, če smeta kako latinsko besedo začenjati: *a-gri (grātus), pa-tris (trēs), fa-scis (scio), magi-stri (struo), a-sper (spēs);* če ne, jih razdružujemo: *mel-lis, an-nus, doc-tus, rap-tus, scrip-si, om-nis, mon-strum, Grac-chus.*

3.) Zložene besede se tako krojijo, kakor so zložene: *ab-est, prōd-eo, red-eo, trans-eo, sīc-ut, long-aevus.*

§ 18. Dolžina in kratkota zlogov (zlogomerje).

Zlog je po času, ki ga izgovarjaje potrebujemo, ali kratek ali dolg, in sicer dolg:

1.) Kadar ima dolg vokal ali diftong: prirodna dolžina: *māter, poena.*

2.) Kadar za prirodno kratkim vokalom nastopita po dva ali več konsonantov ali dvojen konsonant: stavna (pozicijska) dolžina: *mōns, fērre, ābsum, dūx.*

Vendar ostaja zlog kratek, kadar nastopi mutavec s topljivcem *(muta cum liquida) l* ali *r: arbitror, tenebrae, mediocris, locuplēs.* A to ne velja za zložene besede: *āb-rumpo, ōb-ruo, ōb-lino* itd.

§ 19. Zlog je kratek: 1.) kadar ima prirodno kratek vokal in to brez pozicije; 2.) kadar je vokal v tej isti besedi neposredno pred vokalom ali pred *h (vocalis ante vocalem brevis): audio fluo, prior, traho, veho.*

Izjeme so: 1.) *e* v gen. in dat. pete deklinacije je dolg, če je vokal pred njim: *diēi;* 2.) dolgi so vokali pred izpahnenim soglasnim *i: Gāi, Pompēi; cōicio, rēicio* (§ 12., 8.); 3.) gen. sing. na *īus: unīus, illīus* itd.; le v *alterĭus* je bil *i* dvojnotrajen *(anceps);* 4.) v oblikah glagola *fīo*, razven če *r* nastopi; 5.) grškim besedam ostaja grško zlogomerje: *āēr, Dārēus, Menelāus.*

§ 20. Naglašanje. Vsaka beseda ima na jednem zlogu glavni naglas ali akcent, in sicer ga imajo:

1.) dvozložne besede vselej na predzadnjem zlogu: *Rṓma, rósa;*

2.) mnogozložne besede na predzadnjem zlogu, kadar je dolg, na predpredzadnjem, kadar je predzadnji kratek: *sermṓnes, hómines.*

Op. Ako se dva poslednja zloga v jednega skrčita, ima predidoči tudi tedaj naglas, kadar je kratek: *Vergíli, ingéni* (§ 35.); takisto ohranja *facio* v zloženkah z neoslabljenim *a* svoj naglas: *calefácis, satisfácit* (toda *pérficit* idr.) in v pas. *calefít.*

§ 21. Breznaglasnice *que* (in), *ve* (ali), *ne* (li), ki se drugim besedam pritikajo, potegujejo naglas na neposredno predidoči zlog, ako je ta dolg ali ako ima beseda sama naglas na predpredzadnjem zlogu: *plērī́que, minúsve, corporáque.* Le kadar je zadnji zlog kratek in predzadnji dolg, dobiva dolgi zlog naglas: *plḗraque, mū́saque, tā́ntane* (v abl. pa *musā́que, tantā́ne).* — Ločiti se ima *itáque* (in tako) in *utíque* (in da) od *ítaque* (torej) in *útique* (vsakako).

Pripomniti je še, da so Rimljani naglas in dolžino natanko ločili. Ako je tedaj zlog kratek in ima naglas, se zato ne sme dolgo izgovarjati; pa tudi dolg nenaglašen zlog se ne sme izgovarjaje kratiti. Loči torej na pr. *pópulus* ljudstvo in *pṓpulus* topol, *málum* zelo in *mā́lum* jabelko, *lévis* lahek in *lḗvis* gladek. Izgovarjaj pravilo *ab, nē, os, ōs, solō, sōlō, arma, armā, legit, lēgit* itd.

II. Pregibanje.

Poglavje 2.

Razredba besedi.

§ 22. Po pomenu so besede vsakega jezika: 1.) imena, i. t. samostalniki, pridevniki in števniki (nōmina substantīva, adiectīva, numerālia); 2.) zaimki (pronōmina); 3.) glagoli (verba); 4.) členci (particulae), i. t. prislovi (adverbia), predlogi (praepositiōnes), vezniki (coniunctiōnes) in medmeti (interiectiōnes).

Imena, zaimki in glagoli se pregibljejo, členci so nepregibni. Pregibanje imen in zaimkov se imenuje sklanjava (declīnātio), pregibanje glagolov spregatev (coniugātio).

A. Sklanjava.

§ 23. Latinščina ima: 1.) dvoje število (númerus): jednino (númerus singulāris) in množino (númerus plūrālis); ta nadomestuje tudi slovensko dvojino;

2.) šestero sklonov (cāsus): nōminātīvus (imenovalnik), genetīvus (rodilnik), datīvus (dajalnik), accūsātīvus (tožilnik), vocātīvus (zvalnik), ablātīvus (ločilnik);

Op. Nominativ in vokativ se imenujeta nezavisna sklona (cāsus recti), drugi so zavisni skloni (cāsus oblīqui).

3.) troji spol (genus): moški (genus masculīnum), ženski (genus fēminīnum) in srednji (genus neutrum).

1. Samostalnik, substantivum.

§ 24. Spol spoznavamo ali po pomenu besed: prirodni spol, ali po njih obliki: slovniški spol.

Na prirodni spol besedi je najprej paziti, in le kadar ta ne odločuje, ravnati se je po slovniškem spolu.

Op. O slovniškem spolu se bode pri vsaki sklanjatvi posebe govorilo.

Pravila o prirodnem spolu.

§ 25. 1.) Môž, národov, vetróv in rek
Imena moška so povprek.

Moškega spola so torej: *agricola* poljedelec; *Persa* Perzijan; *aquilo* sever (veter), *etēsiae* pasatni vetrovi; *Garumna, Sēquana, Tiberis* Tibera (primerno moškim apelativom *ventus, amnis, fluvius*).

Op. 1.) Po slovniškem, ne po prirodnem spolu se ravnajo feminina: *cōpiae* vojaške čete, *excubiae* in *vigiliae* straže, *operae* delavci, in neutra: *mancipium* suženj, *servitia* robovi, *auxilia* pomočne čete, ker ta imena osebe samo v drugotnem pomenu značijo.

2.) Ženska so imena rek: *Allia, Mátrona, Lēthē, Styx; Albula* je commune. Ako se *flūmen* pristavi, utegne vsako rečno ime neutrum biti: *flumen Axona, quod influit.* Jednako so gorska imena, ki se sicer po slovniškem spolu ravnajo, moška, če se *mons* pristavlja; torej *Aetna* f., *Aetna mons* m.

§ 26. 2.) Žená, drevés, otókov zgolj,
Dežél in mest je ženski spol.

Ženskega spola so torej: *māter* mati, *mulier* žena, lastna imena *Iūno, Venus, Glycerium;* nadalje *Aegyptus, Epīrus, Cyprus, Corinthus, fāgus* bukva, *quercus* hrast itd., ker se misli na *terra, urbs, arbor.*

Op. 1.) Po slovniškem spolu se ravnajo ter so masc.: *a)* pluralna mestna imena na *-i, -orum,* n. pr. *Delphi, Puteoli; b) Croto, Frusino, Hippo, Narbo, Vesontio,* kakor tudi *Canōpus, Orchomenus, Oreus; c)* deželska imena *Pontus, Hellespontus* in navadno *Isthmus,* ker prihajajo od moških apelativov.

Neutra so: *a)* vsa deželska in mestna imena na *-um,* gen. *-i* in pluralia na *-a, -orum: Latium, Sūsa; b)* mestna imena na *-e* in *-ur,* kakor *Praeneste, Tībur,* in vsa indeclinabilia: *Delta, Argos* (nom. in ak., sicer navadno *Argi, -orum).*

Op. 2.) Od drevesnih imen je masc. *oleaster* divja oljka; neutra so imena na *-er, -eris,* kakor *acer* javor, *sīler* iva, *sūber* pluta; jednako *rōbur* graden.

§ 27. 3.) Commune zovi, kar možá
In ženo značiti imá.

Občnega spola (generis communis) so na pr.: *comes* spremljavec in spremljavka, *dux* voditelj in voditeljica, *sacerdos* svečenik in svečenica.

§ 28. Premenljive (mōbilia) pa imenujemo samostalnike, ki imajo za moške in ženske osebe posebne oblike: *dominus* gospod, *domina* gospa, *magister* učitelj, *magistra* učiteljica, *rex* kralj, *rēgīna* kraljica itd.

§ 29. Posebno znamenita so živalska imena.

1.) Nekatera so mōbilia, na pr. *cervus* jelen, *cerva* košuta; *gallus* petelin, *gallīna* kokoš; *leo* lev, *leaena* levinja. Toda *sīmius* in *sīmia* opica, *coluber* in *colubra* kača, bodi si samec ali samica.

Redko je za vsak spol posebno ime: *ariēs* oven, *ovis* ovca; *taurus* bik, *vacca* krava.

2.) Druga so communia, posebno *bōs* govedo, *canis* pes, *lepus* zajec, *mūs* miš, *anser* gos, *turtur* grlica, *vespertīlio* netopir. A rabijo se navadno kot moška, če se nima samica zaznamovati; redkeje prevladuje ženski spol, kakor pri *grūs* žerjav, *sūs* svinja, *serpens* kača, *tigris* tiger. *Vultur* jastreb je le moškega spola.

3.) Še druga se ravnajo po slovniškem spolu; tako so na pr. *corvus* krokar, *glīs* polh, *pāvo* pav, *pāpīlio* metulj vselej moški; *anas* raca, *fēlēs* mačka, *vulpēs* lisica so vselej fem. Taka imena zovemo vkupna (epicoena). Ako je treba prirodni spol ločiti, pristavlja se *mās (masculus, mascula)* za samca, *fēmina* za samico: *vulpes mās* ali *mascula* lisjak, *pāvo fēmina* pavica.

4.) A kar se sklanjati ne dá, § 30.
To naj za neutrum sploh veljá.

Srednjega spola so nesklonljive besede: *māne novum* novo jutro, *suprēmum vale* poslednji pozdrav, *vīvere ipsum* življenje samo, *illud semel* ona beseda *semel, a longum* dolgi *a,* pa tudi: *a longa* (umevaj *littera*).

Poglavje 3.

Sklanjatve.

Sklanjatev šteje latinščina petero. Po kateri sklanjatvi je kako besedo sklanjati, kaže končnica genetiva sing.; ta je pri sklanjatvi § 31.

I.: ***ae,*** II.: ***i,*** III.: ***is,*** IV.: ***us,*** V.: ***ei.***

Op. Razven na končnico je pri sklanjanji paziti na deblo in sklonilo. Deblo se imenuje ona besedna oblika, ki služi vsem sklonom za občno podstavo, sklonilo pa, kar se v snovanje posamičnih sklonov deblu pritika. Končnico zovemo le končni zlog, ne glede na deblo ali sklonilo. Tako je na pr. v *servus* deblo *servo,* sklonilo *s,* končnica *us.*

Vokativ je po vseh sklanjatvah, izimši imena druge sklanjatve na *-us,* jednak nominativu.

Neutra so le v drugi, tretji in četrti sklanjatvi; imajo v sing. in plur. ak. in vok. jednak nominativu.

Ablativ plur. je pri vseh sklanjatvah dativu jednak.

Prva sklanjatev.

V prvo sklanjatev štejemo besede, ki imajo v gen. sing. *-ae;* § 32. nom. sing. se končuje na *-a.* Deblo je tu vselej nominativu jednako in po a-jevskem deblu se imenuje ta sklanjatev tudi a-jevska (a-deklinacija).

Vsi substantivi prve sklanjatve, izimši imena moških oseb, so ženskega spola.

Pregled.

	Singular		Plural	
Nom.	*mensa*	miza	*mensae*	mize (mizi)
Gen.	*mensae*	mize	*mensārum*	miz
Dat.	*mensae*	mizi	*mensīs*	mizam (-ama)
Ak.	*mensam*	mizo	*mensās*	mize (mizi)
Vok.	*mensa*	o miza	*mensae*	o mize (mizi)
Abl.	*mensā*	z mizo	*mensīs*	z mizami (-ama).

Jednako sklanjaj: Fem.: *aquila* orel, *corōna* venec, *rosa* roža, *glōria* slava, *tabula* tabla. — Masc.: *agricola* poljedelec, *nauta* brodník, *poēta* pesnik, *scriba* pisar.

Tako se tudi sklanja ženski spol pridevnikov na *-a: rosa pulchra* lepa roža, *glōria magna* velika slava.

Op. 1.) *Familia* družina ima v zvezi s *pater, māter, fīlius, fīlia* v gen. sing. poleg *familiae* tudi prvotno obliko *familiās: pater familiās* hišni oče, *māter familiās* hišna mati; v plur. *patres familiās(-ae)* poleg *familiarum.*

2.) V gen. plur. dobivati grški imeni *amphora* vrč in *drachma* gršk srebrnik v zvezi s števniki *-um* poleg *-arum,* na pr. *decem mīlia amphorum* ali *amphorārum* deset tisoč vrčev. Pesniki rabijo takisto tudi grška rodbinska imena, kakor *Aeneadum, Dardanidum,* in besede s *-cola* in *-gena* zložene: *caelicolum* nebeščanov, *terrigenum* pozemeljčanov.

3.) *Dea* boginja in *fīlia* hči imata v dat. in abl. plur. *deābus* in *fīliābus,* ako ju je treba ločiti od moških *diīs* in *fīliīs.*

Druga sklanjatev.

§ 33. Po drugi sklanjatvi se pregibljejo besede, ki imajo v gen. sing. *-ī;* nom. se končuje na *-us, -er* ali *-um.* Prvotni debelski končnik je *o: servo-s* (suženj), ki je pozneje v nom. in ak. v *u* oslabel: *servu-s,* in po tem končniku se imenuje druga sklanjatev tudi o-jevska (o-deklinacija).

Pregled.

		Masc. in fem.		Neutra.	
Sing.	Nom.	*servus*	suženj	*dōnum*	darilo (dar)
	Gen.	*servī*	sužnja	*donī*	darila
	Dat.	*servō*	sužnju	*donō*	darilu
	Ak.	*servum*	sužnja	*donum*	darilo
	Vok.	*serve*	suženj	*donum*	o darilo
	Abl.	*servō*	s sužnjem	*donō*	z darilom.
Plur.	Nom.	*servī*	sužnji (-a)	*dōna*	darila (-i)
	Gen.	*servōrum*	sužnjev	*donōrum*	daril
	Dat.	*servīs*	sužnjem (-ma)	*donīs*	darilom (-ma)
	Ak.	*servōs*	sužnje (-a)	*dona*	darila (-i)
	Vok.	*servī*	o sužnji (-a)	*dona*	o darila (-i)
	Abl.	*servīs*	s sužnji (-ema)	*donīs*	z darili (-oma).

Jednako: Masc.: *annus* leto, *campus* raván, *dominus* gospod, *nuntius* poročnik. — Fem.: *platanus* javor, *ulmus* brest. — Neutr.: *bellum* vojna, *damnum* škoda, *exemplum* zgled, *signum* znamenje.

Op. 1.) Substantivi na *-us* imajo v vok. sing. *-e,* samo *deus* bog ima *deus* bože.
2.) Neutra imajo v nom., ak. in vok. jednake končnice, v sing. *-um,* v plur. *-a.*

Po teh sklanjalih se ravnajo tudi masculina in neutra pridevnikov na ***-us, -a, -um,*** na pr. *bonus, -a, -um* dober, dobra, -o, in razven nom. in. vok. sing. masc. na ***-er, -a, -um:*** *pulcher, pulchra, pulchrum* lep, lepa, lepo.

Sing.	Nom. Vok.	*bonus* *bone*	*bona*	*bonum*
	Gen.	*bonī*	*bonae*	*bonī*
	Dat.	*bonō*	*bonae*	*bonō*
	Ak.	*bonum*	*bonam*	*bonum*
	Abl.	*bonō*	*bonā*	*bonō*
Plur.	Nom. Vok.	*bonī*	*bonae*	*bona*
	Gen.	*bonōrum*	*bonārum*	*bonōrum*
	Dat.		*bonīs*	
	Ak.	*bonōs*	*bonās*	*bona*
	Abl.		*bonīs*	

Sing.	Nom. Vok.	*pulcher*	*pulchra*	*pulchrum*
	Gen.	*pulchrī*	*pulchrae*	*pulchrī*
	Dat.	*pulchrō*	*pulchrae*	*pulchrō*
	Ak.	*pulchrum*	*pulchram*	*pulchrum*
	Abl.	*pulchrō*	*pulchrā*	*pulchrō*
Plur.	Nom. Vok.	*pulchrī*	*pulchrae*	*pulchra*
	Gen.	*pulchrōrum*	*pulchrārum*	*pulchrōrum*
	Dat.		*pulchrīs*	
	Ak.	*pulchrōs*	*pulchrās*	*pulchra*
	Abl.		*pulchrīs*	

Nekatera masculina se končujejo v nom. in vok. sing. na *-er;* § 34. po drugih sklonih se ne razlikujejo od onih na *-us.* Večina njih izpahuje *e* pred *r* po zavisnih sklonih; nekatera ga ohranjujejo, namreč:

puer deček, *socer* sveker, *vesper* večer, *gener* zet,
alter drugi, *asper* hrapav, *lacer* raztrgan, *tener* nežen,
līber svoboden, *miser* beden, *prosper* povoljen.

Sklanjajo se torej:

Sing.	Nom.	*puer*	deček	*ager*	polje
	Gen.	*puerī*	dečka	*agrī*	polja
	Dat.	*puerō*	dečku	*agrō*	polju
	Ak.	*puer**um***	dečka	*agr**um***	polje
	Vok.	*puer*	o deček	*ager*	o polje
	Abl.	*puerō*	z dečkom	*agrō*	s poljem
Plur.	Nom.	*puerī*	dečki	*agrī*	polja
	Gen.	*puer**ōrum***	dečkov	*agr**ōrum***	polj
	Dat.	*puer**īs***	dečkom	*agr**īs***	poljem
	Ak.	*puer**ōs***	dečke	*agr**ōs***	polja
	Vok.	*puerī*	o dečki	*agrī*	o polja
	Abl.	*puer**īs***	z dečki	*agr**īs***	s polji

Op. 1.) *e* ostaja po vseh sklonih tudi v besedah s *fero* in *gero* zloženih: *signifer, -i* zastavnik, *armiger, -i* orožnik; *pestifer 3* pogubonosen, *frūgifer 3* plodonosen.

Dexter, dextera in *dextra, dexterum* in *dextrum* desen slôve v gen. *dexteri* in *dextri.*

2.) Kakor *puer* se pregiblje tudi *vir, vīri* mož s svojimi zloženkami *duumvir* jeden od dvojih mož, *triumvir* jeden od trojih mož etc. in *satur (-a, -um)* sit.

Pripomnje.

§ 35. 1.) Substantivi na *-ius* in *-ium* skrčujejo genetivno končnico *ii* pogostem v *ī: Vergílius,* gen. *Vergílī, consilium,* gen. *consílī* itd.

2.) Rimska lastna imena na *-ius, -aius* in *-eius* skrčujejo v vok. sing. *ie* v *ī,* kakor *Tullius Tullī, Vergílius Vergílī; Gāius Gāī; Pompēius Pompēī. e* ostaja za dolgim *i* v grških imenih: *Dārīus (Darēus) Dārīe,* nasproti pa *Dēmetrius Dēmétrī.*

3.) *Fīlius* sin in *genius* duh-čuvar imata v vok. *fīlī* in *genī.* Od drugih apelativov na *-ius,* kakor *fluvius* reka, *nuntius* poročnik, *socius* tovariš, se vok. sing. ni rabil.

4.) Adjektivi na *-ius* imajo v vok. *ie: pius* pobožen *pie;* vendar so se dobri pisatelji tacih vok. ogibali in rabili v vok. samo od lastnih imen izvedene ali kot lastna imena navadne pridevnike na *-ius,* kakor *Sāturnie, Dēlie, Cynthie.*

Meus moj ima v vok. *mī (mea, meum): mi deus* moj bog!

5.) *Deus* ima v nom. in vok. pl. *diī (dī),* v dat. in abl. *diīs (dīs),* redkeje *deī, deīs.*

6.) V gen. plur. imajo *-um* nam. *-orum: a)* besede za denar, mero ali vago, če so v zvezi s števniki, na pr. *denārium, nummum, sestertium, iūgerum, modium, talentum; b)* pogostem le-ta osebna imena: *deum* bogov (redkeje v prozi), *līberum* otrok, *socium*, če znači italske zaveznike, redno *duúmvirum* dvojih mož, *triúmvirum* trojih mož, *decémvirum* desetorice in *praefectus fabrum* načelnik pionirjev; *c)* narodska imena, izredka v prozi, na pr. *Celtibērum*, često v poeziji: *Archīvum, Danaum, Pelasgum; d)* nekateri števniki, navadno distributivni: *bīnum, sēnum, dēnum* etc.; takisto *duum* (češče *duōrum*), *ducentum, trecentum.*

Op. O gen. in dat. od *ūnus, sōlus, tōtus* etc. gl. § 105., 1.

Slovniški spol.

Besede na *-s* in *-r* so masculina, na *-um* neutra. § 36.
Izjeme: Feminina so na *-us: alvus*[1], *colus*[2] in *humus.*[3]
Vselej neutrum je na *-us: vīrus,*[4] največ tudi *vulgus.*[5]

Op. Vrhu tega je več grških besed na *-us* ženskih, ker so v grščini ženskega spola: *dialectus* narečje, *diphthongus* dvoglasnik, *parágraphus* paragraf, *períodus* perioda idr. — Neutrum je poetiška beseda *pélagus, -i* morje.

Tretja sklanjatev.

§ 37. Po tretji sklanjatvi se pregibljejo besede, ki imajo v gen. sing. *-is;* nominativ kaže razne končnike: *a, e, o, c, l, n, r, s, t, x.*

Debla, katera dobivamo odpahnivši genetivno končnico *-is (-s),* se končujejo ali na konsonante, kakor *victōr-is,* ali na vokale, kakor *animāli-s;* po debelskih končnikih delimo torej tretjo sklanjatev v konsonantno in vokalno.

a) Konsonantna deklinacija.

Konsonantna debla se delé po nominativu na dve vrsti.
1.) Prve vrste debla so v nom. sing. brez sklonila *-s.*
2.) Druge vrste debla dobivajo v nom. sing. sklonilo *-s.*

Prva vrsta.

§ 38. 1.) V nom. sing. so brez sklonila *-s* debla na ***l, r, n, s;*** sklanjajo se po le-téh sklanjalih:

		Masc. in fem.		Neutra.	
Sing.	Nom.	*consul*	kónsul	*fulgur*	blisk
	Gen.	*consul**is***	konsula	*fulgur**is***	bliska
	Dat.	*consul**ī***	konsulu	*fulgur**ī***	blisku
	Ak.	*consul**em***	konsula	*fulgur*	blisk
	Vok.	*consul*	o konsul	*fulgur*	o blisk
	Abl.	*consul**e***	s konsulom	*fulgur**e***	z bliskom.

---

[1] Trebuh, [2] preslica, [3] zemlja, prst; [4] strup, [5] nižje ljudstvo (ak : *vulgus* in *vulgum).*

		Masc. in fem.		Neutra.	
Plur.	Nom.	*consul**ēs***	kónsuli	*fulgur**a***	bliski
	Gen.	*consul**um***	konsulov	*fulgur**um***	bliskov
	Dat.	*consul**ibus***	konsulom	*fulgur**ibus***	bliskom
	Ak.	*consul**ēs***	konsule	*fulgur**a***	bliske
	Vok.	*consul**ēs***	o konsuli	*fulgur**a***	o bliski
	Abl.	*consul**ibus***	s konsuli	*fulgur**ibus***	z bliski.

Op. Sklonske končnice so torej v sing. gen. *-is*, dat. *-ī*, ak. *-em*, abl. *-e*; v plur. nom., ak. in vok. *-ēs*, neutr. *-a*, gen. *-um*, dat. in abl. *-ibus*.

Jednako sklanjaj: Masc.: *exsul, exsul-is* izgnanec, *pugil, pugil-is* rokoborec, *agger, agger-is* nasip(ovina), *labor, labōr-is* trud, *victor, victōr-is* zmagalec. — Fem.: *soror, sorōr-is* sestra, *mulier, mulier-is* žena. — Neutr.: *guttur, guttur-is* grlo, *aequor, aequor-is* morska gladína.

Op. Neutra *fār, farr-is* pira, žito, *fel, fell-is* žolč, *mel, mell-is* med, *os, oss-is* kost in masc. *ās, ass-is* bakren penez rimsk odpahujejo v nom. sing. jednega od obeh debelskih končnikov (§ 13, 1).

2.) Prav tako se sklanjajo tudi debla na *-n* (gen. ***-inis, -ēnis, -ōnis***) in *-s* (gen. ***-ris***), na pr. *pecten, pectin-is* češelj, *liēn, liēn-is* slezena, *leo,*[*] *leōn-is* lev, *pāvo, pāvōn-is* pav; *mōs, mōr-is* običaj, *flōs, flōr-is* cvet, *ōs, ōr-is* usta, *iūs, iūr-is* pravo, *crūs, crūr-is* bedro.

§ 39. Posebe je o teh pomniti: 1.) Debla na *-n* so dvojna: ali imajo v nom. sing. *-en* ali *-o* odpahnivši *n*.

a) Kratki *e(n)* v nom. sing. je oslabel iz kratkega debelskega *i(n)*, na pr.: Masc.: *flāmen, flāmin-is* svečenik; *pecten, pectin-is* češelj, glavnik. — Neutr.: *agmen, agmin-is* vlak; *carmen, carmin-is* pesem; *nōmen, nōmin-is* ime in druga mnoga na *-men*.

Dolgi debelski *ē(n)* ostaja neizpremenjen, kakor *liēn, liēn-is* slezena; *rēn, rēn-is* obist.

b) Debla na ***-on*** odpahujejo *-n* v nom. sing., na pr. *leo, ōnis; sermo, ōnis* govorica. Ako *o* ni naglašen, izpreminja se v *i*; to se godi večji del v imenih na *-do* in *-go*, dalje v *Apollo, Apollin-is* Apolon; *homo, homin-is* človek; *nēmo (nēmin-is)*, nikdo; *turbo, turbin-is* vihra.

Op. Po teh se ravnajo največ tudi grška osebna in domovinska imena, na pr.: *Hiero, -ōnis, Plato, -ōnis, Zēno, -ōnis; Laco, -ōnis* Lakonec; *Mácedo, -onis*. Mestna in gorska imena pa ohranjujejo *n* v nom.: *Babylon, -ōnis, Lacedaemon, -ŏnis, Marathon, -ōnis, Cithaeron, -ōnis*.

---

[*] *o* je dolg, le v dvozložnicah s kratkim predzadnjim zlogom tudi kratek: *homŏ*.

2.) Debla na *-s* (nom. *-as, mas, maris* moški; *-es, Ceres, Cereris,* Cerera; *-is, pulvis, -eris* prah; *-os, mos, moris* običaj; *-us, genus, -neris* rod in *aes* med, -í) izpreminjajo pred končniškimi vokali *s* v *r* (§ 9., 3.): *mōs* običaj, *mōr-is, mor-i, mor-em, mor-e;* plur. *mōr-ēs, mōr-um, mōr-ibus* itd.

Op. 1.) Le *vās, vāsis* posoda ohranja *s* po vseh sklonih.

2.) *i* se pred *r* izpreminja v *e: cinis, ciner-is* pepel; *cucumis, cucumer-is* kumara; *pulvis, pulver-is* prah; *vōmis* (češče *vōmer*), *vōmer-is* lemež.

Dvo- in mnogozložna debla na *s,* največ neutra, oslabljajo § 40.
o in *e* v nom. sing. v *u: corpus, corpor-is* telo; *opus, oper-is* delo; *decus, decor-is* kras; *genus, gener-is* rod; *facinus, -noris* dejanje idr.

Po teh se ravna tudi commune *lepus, lepor-is* zajec in fem. *Venus, Vener-is* Venera.

Op. 1.) Pred *-r* slabe v nom. sing. štiri neutra *o* v *u: ebur, ebor-is* slonokost; *femur, femor-is* stegno; *iecur, iecor-is* jetra; *rōbur, rōbor-is* hrastovina.

2.) Nekatera dvozložna debla na *-r* so tudi na konci izpremenila *s* v *r,* kakor *honor* čast poleg *honōs; rōbur, robor-is* hrastovina (prim. *rōbus-tus*).

Po substantivih te vrste se ravnajo tudi: § 41.

1.) Adjektivi jednega končaja na *-l* in *-r: vigil, -ilis* buden; *cicur, -uris* pitom; *dēgener, -eris* izprijen; *discolor, -ōris* raznobarven; *memor, -oris* pomljiv; *immemor, -oris* nepomen; *pauper, -eris* ubog; *ūber, -eris* obilen; *pūber (*in *pūbēs), -eris* dorasel; *impūbēs, -ris* nedorasel; *vetus, -eris* star.

2.) Vsi komparativi na *-ior (-or)* masc. in fem. in *-ius (-us)* neutr., na pr. *altior, altius,* gen. *altiōris* višji; *minor, minus,* gen. *minōris* manjši.

Pripomnje.

1.) *Imber* ploha in besede na *-ter* izpahujejo *e* po zavisnih § 42.
sklonih sing. in v pl.: *pater* oče, *patr-is, patr-i, patr-em, patr-e;* jednako *māter* mati, *frāter* brat idr. Samo *later* opeka ima *later-is.*

2.) V abl. sing. ima *imber imbre* ali *imbri* (prvotno deblo *imbri*).

3.) V gen. plur. imajo besede, katerih deblo se je prvotno na *i* končalo, ***-ium*** nam. *-um: imber* ploha *imbrium, linter* plav, čoln *lintrium, uter* meh *utrium, venter* trebuh *ventrium.*

Jednako dobivajo *-ium* sledeča jednozložna debla na *-s: ās* as *assium, glīs* polh *glīrium, mās* mošk *marium, mūs* miš *mūrium, os* kost *ossium, vīs* sila *vīrium.*

Op. Gen. plur. nimata: *sāl* sol in *sōl* solnce. — Samo v nom., ak. in vok. pl. se rabijo: *aes* med, -ī (starolat. *aerum*), *fār* pira, *fel* žolč, *mel* med, *ōs* usta (redko *ōribus*), *rūs* selo, *tūs* kadilo. — Pravilno slovejo: *crūs* bedro *crūrum, iūs* pravo *iūrum, lār* duh-hranitelj navadno *larum, rōs* rosa *rōrum.*

4.) Izmed pridevnikov jednega končaja, ki sem spadajo, se je nom. in ak. plur. neutr. rabil le od *vetus* star *(vetera).*

Op. Posamič se nahaja *ūbera* od *ūber* obilen in *versicolōria* od *versicolor* raznobarven, pisan.

Komparativa *plūs* več in *complūres* imata *plūrium* in *complūrium,* toda *plūra* in *complūra.*

5.) V abl. sing. imata adjektiva *vigil* in *memor* vselej, *ūber* navadno *-i;* nasproti *pauper* in *pūber* vselej, *vetus* in vsi komparativi navadno *-e;* drugi dopuščajo *-e* in *-i.*

Op. Kot substantiv ima *vigil* le *vigile.*

Slovniški spol.

§ 43. Prve vrste substantiva so v obče masculina.

1.) Debla na *-l* so masculina, na pr. *sōl splendidus* svetlo solnce, *sāl candidus* bela sol. Debli na *-ll: fel, mel* (§ 38) sta neutra.

2.) Debla na *-n,* hraneča *n* v nominativu, so masculina, na pr. *pecten alius* drugi glavnik, *rēnes teneri* mehke obisti. Debla na *-men* so neutra, kakor *carmen pulchrum* lepa pesem, *nōmen clarum* slavno ime, *flūmen lātum* široka reka.

Jednako so masc. debla na *-n,* ki se v nom. na *-o* končujejo, na pr. *pāvo formōsus* lep pav, *sermo patrius* domača govorica.

Le besede na *-do, -go* in *abstracta* na *-io* so feminina.

Izjeme. Pomni, da so izvzeta slova skoro vsa *concreta;*
kajti masculina so: *cardo, ligo, pūgio,*
ordo, margo, scīpio, scorpio, septentrio.

cardo, -inis stožer, *ligo, -ōnis* motika, *pūgio, -ōnis* bodalce, *ordo, -inis* red, *margo, -inis* rob, kraj, *scīpio, -ōnis* palica, *scorpio, -ōnis* škorpijon, *septentrio,* nav. plur. *septentriōnes, -um* upr. sedmero juncev, Velika kola (sedmero zvezd na severji), sever.

3.) Debla na *-r* in *-s* so zvečine masculina, kakor *honor magnus* velika čast, *mōres boni* lepe navade, *ās Rōmānus* rimski as, *anser albus* bela gos, *pulvis multus* veliko prahu.

Neutra so substantiva na *-ar, -ur, -us* (gen. *-oris, -eris, -ūris*), na pr. *fār Rōmānum* rimska pira, *ebur album* bela slonokost, *corpus meum* moje telo, *genus hūmānum* človeški rod, *iūs novum* nova pravica.

Op. O spolu živalskih imen *lepus, mūs, turtur, vultur* gl. § 29., 2.

Izjeme. Feminina so na *-r* in *-us: arbor, linter (lintris)* in *tellūs.*
Štiri neutra štejemo na *-s: ōs* usta in *os* kost, *vās* in *aes.*
Neutra dalje so na*-or: aequor, marmor* in *ador;*
in na *-er: cadāver, vēr, iter, verber, papāver,*
cicer, tūber, piper, ūber.

arbor, -oris drevo, *linter, -tris* čoln, *tellus, -ūris* zemlja, *vās, vāsis* posoda, *aes, aeris* med, -í, *aequor, -oris* morska gladina, *marmor, -oris* mramor, *ador, -ōris* pira, *cadāver, -eris* truplo, *vēr, vēris* pomlad, *iter, itineris* pot, *verber, -eris* šiba, udarec, *papāver, -eris* mak, *cicer, -eris* čičerika (grah), *tūber, -eris* grba, *piper, -eris* poper, *ūber, -eris* vime.

Druga vrsta.

Te vrste debla, izimši neutra, prijemljejo v nom. sing. sklonilo *-s.* Končujejo se na goltnika ***g, c,*** na zobnika ***d, t*** in na ustnika ***b, p.*** Goltnika se stapljata s sklonilom *s* v *x,* zobnik se pred *-s* izpahuje: *reg-s* = *rex* kralj, *mont-s* = *mons* gora. § 44.

Na *-m* je jedino deblo *hiems, hiemis f.* zima.

Sklanjaj po sklanjalu *consul* (§ 38.) masc.: *rex, rēgis* kralj, *grex, gregis* čreda, *calix, -icis* kelih, čaša; *pēs, pedis* noga, *pons, -tis* most (gen. plur.: *pontium* § 47., 1.); *Arabs, -bis* Arabec; — fem.: *lex, lēgis* zakon; *laus, laudis* pohvala, *virtūs, -ūtis* krepost, *pars, -tis* del; *urbs, -bis* mesto, *stirps, -is* deblo (gen. plur.: *partium, urbium, stirpium* § 47., 1.). § 45.

Po sklanjalu *fulgur* (§ 38.) neutra: *lāc, lactis* mleko, *cor, cordis* srce (§ 47., 1.), *caput, -pitis* glava, *poēma, -tis* pesem (§ 50., op.).

Op. 1.) *Nox, noctis* noč izpahuje v nom. sing. *t* pred *s,* ki se s *c* stopí v *x.* — Neutra *cor, cord-is* srce in *lāc, lact-is* mleko odpahujeta v nom. sing. *d* in *t;* takisto grške besede na *-ma: aenigma, -mat-is* uganka, *poēma, -mat-is* pesem.

2.) Sama grška debla na *-ant* in *-ent* izpahujejo pred *s* v nom. sing. razven *t* tudi *n,* pri čemer se predidoči vokal daljša: *adamās, -antis* diamant, *elephās, -antis* slon, *gigās, -antis* velikan, *Trapezūs* (iz *-oent-s*), *-untis* Trapezunt. — *Tripūs, -odis* m. trinožnik ima po grško *ū* v nom. sing.

3.) Kratek *i* oslabljajo v nom. sing. v *e* debla na *-ip* in *-it* (razven jednozložnih *stips, stipis* darek in *līs, lītis* pravda), mnoga na *-ic* in nekatera na *-id,* na pr. *mūniceps, -cipis* meščan; *mīles, -itis* vojak; *iūdex, -icis* sodnik; *obses, -idis* talnik idr. *Auceps* ptičar ima *aucupis.*

§ 46. Po substantivih te vrste se ravnajo tudi adjektivi jednega končaja z jednakimi debli, na pr. *audax, -ācis* drzen, *fēlix, -īcis* srečen, *ferox, -ōcis* divji; *concors, -cordis* zložen; *compos, -otis* deležen, *ingens, -tis* velikansk; *inops, -opis* ubog idr. — Jeden končaj velja za vse tri spole.

Op. Tudi adjektivna debla na *-ib, -ip, -ic, -id, -it* oslabljajo v nom. sing. *i* v *e,* na pr. *caelebs, -libis* neoženjen, *particeps, -cipis* deležen; *supplex, -icis* ponižno proseč; *dēses, -idis* nemaren, *dīves, -itis* bogat.

Pripomnje.

§ 47. V gen. plur. imajo mnoge besede, katerih deblo se je prvotno na *i* končavalo, ***-ium*** nam. *-um.*

1.) Vsi substantivi, katerih deblo se na dva konsonanta končuje, na pr. *mont-i-um, noct-i-um, part-i-um* delov, *urb-i-um* mest.

Razven teh imajo tudi *dōs* dota *dōtium, fauces* (plur.) golt *faucium, fraus* prevara *fraudium, līs* pravda *litium, trabs* bruno *trabium.*

Op. 1.) Druge jednozložnice dobivajo *-um,* kakor *crux* križ, *dux* vodník, *fax* bakla, *faex* drozga, *nux* oreh, *pēs* noga, *prex* prošnja, *vox* glas. — Gen. plur. besed: *adeps* salo, *calx* peta, *cōs* osla, *dapes* pojedina, *lanx* skleda, *lux* luč, *pax* mir, *vas, vadis* porok se nikjer ne bere.

2.) Od *parentes* stariši je bilo *parentum* navadnejše nego *parentium,* in poleg *serpentium* (*serpens* kača) se bere ponekodi tudi *serpentum.*

3.) Iz grščine sprejeti substantivi imajo samo *-um: gigantum* velikanov, *lyncum* risov, *Crētum* Kréčanov; takisto imena barbarskih narodov: *Garamantum* Garamantov. Nom. sing.: *gigas, lynx, Crēs, Garamas.*

2.) Samostalna in pridevna domovinska imena na *-ās,* gen. *-ātis* in *-īs,* gen. *-ītis: Arpīnās* Arpinec *Arpīnātium, Quiris, Quirītium, Samnīs* Samničan *Samnītium* in pluralia: *optimātes* boljari *optimātium* in *penātes* penati *penātium;* tudi *nostrās* našinec slôve *nostrātium.*

Op. Tudi *abstracta* na *-tās* imajo, vendar menj pogosto, *-ium;* najčešče *cīvitātium* poleg *cīvitātum* držav.

3.) Adjektivi, katerih deblo se na dva konsonanta ali *-c* končuje: *concors* zložen, *concord-i-um; ingens* silen, *ingent-i-um; iners* neroden, *inert-i-um; audax* drzen, *audāc-i-um; fēlix* srečen, *fēlīc-i-um.*

Op. 1.) Nekateri adjektivi z deblom na *-nt* dopuščajo samostalno rabljeni poleg *-ium* tudi včasi *-um: adulescentum* mladeničev, *prūdentum* zvedencev, *sapientum* modrijanov.

2.) Drugi adjektivi te vrste, zlasti če imajo kratek vokal v debelski končnici, dobivajo *-um: caelebs* neoženjen, *caelibum; compos* oblasten, deležen, *com-*

potum; dēses nemaren, *dēsidum; dīves* bogat, *dīvitum* (toda *dītium*); *inops* ubog, *inopum; particeps* deležen, *participum; princeps* prvi, *principum; quadrupēs* čveteronog in sploh sostave s *pēs (quadru)pedum; sospes* nepoškodovan, *sospitum; superstes* preostavši, *superstitum.*

3.) *Locuplēs, ētis* premožen ima *locuplētium*, redkeje *locuplētum. Artifex* umeten in *supplex* ponižno proseč se nahajata v gen. plur. le kot samostalnika, torej: *artificum, supplicum.* Sicer imajo adj. na *plex* in *trix -ium: simplicium* (*simplex* jednojen), *victrīcium* (*victrix* zmagovit).

V nom. in ak. plur. neutr. imajo ***-ia*** adjektivi, ki dobivajo v gen. plur. *-ium: audācia, concordia, fēlīcia, inertia, simplicia;* takisto *Samnītia, nostrātia, locuplētia.* § 48.

Op. Drugi pa, ki imajo v gen. plur. *-um,* in *trux* srep se v neutru plur. sploh ne rabijo; le izredka *hebetia, teretia, quadrupedia* od *hebes* top, *teres* okrogel in *quadrupēs* čveteronog.

1.) V abl. sing. imajo druge vrste adjektivi navadno ***-i,*** redkeje ***-e:*** *ēleganti, felici, hebeti, tereti, bello Veienti.* § 49.

Op. Zlasti adjektivi na *-x* in taki, ki so z imenskimi debli zloženi, imajo redno *-i: audāci, artifici, simplici; amenti, concordi, inerti, inopi, quadrupedi* (poleg *quadrupede*) etc. *Locuplēs* ima *locuplēti* in *locuplēte.*

Le nekateri, sosebno z glagolskimi debli zloženi adjektivi, ki dobivajo v gen. plur. *-um,* imajo v abl. sing. samo *-e: compos, impos, dēses, particeps, princeps, superstes; caelebs, sospes; dīves, āles* (ki se v gen. plur. pridevno ne rabi) krilat.

2.) Samostalno rabljeni pa dobivajo adjektivi te vrste v abl. redno *-e: ab artifice* od umetnika, *ā fēlīce* od srečnjaka; *ab Arpīnāte* od Arpinca, *ā Clēmente, ā Fēlīce* (lastni imeni): vendar *in Arpinati* na Arpinskem, *in continenti* na suhem.

Participi na ***-ns*** imajo ***-e, -ia, -ium:*** *ā dīcente* od govorečega, *tecto ardente, tecta ardentia, tectōrum ardentium.* Ako se rabijo kot adjektivi, imajo v abl. ***i:*** *a sapienti viro, ardenti studio* z gorečo prizadevnostjo, toda *a sapiente* od modrijana (§ 49., 2.). § 50.

Prip. V pomenu participov imajo adjektivi vselej *-e: me supplice (= me supplicante)* na mojo prošnjo, *me imprūdente* brez moje vednosti.

Op. V dat. in abl. plur. imajo grške besede na *-ma* navadno *-is: poēmatis,* nam. *poēmatibus.*

Slovniški spol.

Druge vrste substantiva so v obče feminina. § 51.

Op. Nekatera so po prirodnem spolu masculina, kakor *pontifex, -icis* pontifik, *praes, -dis* jamec, *vas, -dis* porok; druga so *communia*, na pr. *artifex* umetnik, -ica; *coniux* soprog, -oga; *custōs* čuvar, -ica; *dux* voditelj, -ica idr.

Masculina so le: 1.) imena, ki izpremené v nom. sing. debelski *i* v *e,* na pr. *cōdex, -icis* knjiga; *pollex, -icis* palec; *vertex, -icis* vrh; *gurges, -itis* žrelo; *līmes, -itis* meja; *palmes, -itis* mladika in vsa na *-unx,* na pr. *qnincunx, -cis* pet dvanajstin.

Vendar je fem.: *merges, -itis* snop; communia so: *adeps, -ipis* salo, *āles, -itis* ptič; *cortex, -icis* skorja; *imbrex, -icis* žlebnjak; *obice* (def. abl. od *obex*); z zapahom; *silex, -icis* kremen.

2.) Masculina so na *-s: lapis, pēs* in *pariēs, fons, mons, pons* in *dens, bidens, tridens* in *rudens;* dalje te na *-ix* in *-ex: calix, fornix* ino *grex.*

lapis, -idis kamen; *pēs, pedis* noga; *pariēs, -ietis* stena, *fons, -tis* studenec; *mons, -tis* gora; *dens, -tis* zob; *bidens, -tis* dvozob (v pomenu žrtvena žival, namr. *ovis,* je f.); *tridens, -tis* trizob; *rudens, -tis (fūnis)* ladijska vrv; *calix, -icis* kelih, čaša; *fornix, -icis* oblok; *grex, gregis* čreda.

Pri *oriens, -tis* vzhod in *occidens, -tis* zahod umevaj *sōl,* pri *torrens, -tis* pa *amnis;* zato so masc. *Animans, -tis* životinja ima vse tri spole, kakor se dopolnuje s *homo, bestia* ali *animal.*

Iz grščine sprejete besede pridržé svoj spol: zato so *adamās, -antis* diamant; *thōrax, -ācis* prsni oklep; *tripūs, -odis* trinožnik masc., kakor v grščini.

Neutra so: *caput, -itis* glava; *cor, cordis* srce; *lāc, lactis* mleko, in grška imena na *-ma,* kakor *aenigma, -atis* uganka; *poēma, -atis* pesem idr.

b) Vokalna deklinacija.

§ 52. V to deklinacijo štejemo besede, katerih debla se na *i* ali *u* končujejo, ter jo delimo na i-jevsko in u-jevsko.

I. Besede i-jevske deklinacije pritikajo, izimši neutra, v nom. sing. *-s* na deblo, pred katerim je nekaj besed *ē* ohranilo, na pr. *aedēs* (bolje *aedis*) hram, *caedēs* uboj, *clādēs* izguba, *famēs* lakota, *fēlēs* (poleg *fēlis*) mačka, *nūbēs* oblak, *sēdēs* sedež, in grška osebna imena, kakor *Aristīdēs, Miltiadēs, Periclēs* idr. Jedino deblo *seni* se končuje v nom. sing. na *-ex: senex* starec. Neutra oslabljajo *i* v *e,* kateri se pri mnogozložnih deblih na *-ali* in *-ari* odpahuje; vsled tega se *ā* krajša v *ă,* na pr. deb. *animāli,* nom. *animăl.*

Po drugih sklonih debelski *i* ali ostaja, kakor v gen. plur., včasi tudi v ak. in abl. sing., ali se staplja s sklonsko končnico.

		Masc. in fem.		Neutra.	
Sing.	Nom.	*hostis*	sovražnik	*mare*	morje
	Gen.	*hostis*	sovražnika	*maris*	morja
	Dat.	*hostī*	sovražniku	*marī*	morju
	Ak.	*hostem*	sovražnika	*mare*	morje
	Vok.	*hostis*	o sovražnik	*mare*	o morje
	Abl.	*hoste*	s sovražnikom	*marī*	z morjem
Plur.	Nom.	*hostēs*	sovražniki	*maria*	morja
	Gen.	*hostium*	sovražnikov	*marium*	morij
	Dat.	*hostibus*	sovražnikom	*maribus*	morjem
	Ak.	*hostēs*	sovražnike	*maria*	morja
	Vok.	*hostēs*	o sovražniki	*maria*	o morja
	Abl.	*hostibus*	s sovražniki	*maribus*	z morji.

Jednako sklanjaj: Masc.: *amnis* reka, *collis* holm, *fīnis* konec. — Fem.: *avis* ptica, *ovis* ovca, *sēdēs* sedež. — Neutra: *cubīle* ležišče, *ovīle* ovčarnja; *animal* žival, *calcar* ostroga: gen. *animālis, calcāris.*

Op. Ker imajo besede te deklinacije v nom. in gen. sing. jednako zlogov, imenujejo se jednakozložnice, *parisyllaba,* nasproti drugim besedam tretje sklanjatve, ki so nejednakozložnice, *imparisyllaba,* ker v gen. sing. jeden zlog pridobivajo.

§ 53. Po teh substantivih se ravnajo adjektivi dveh končajev na ***-is,*** masc. in fem., in ***-e,*** neutr., in razven moškega nom. in vok. sing. tudi oni treh končajev na ***-er, -is, -e,*** na pr. *brevis, -e* kratek; *dulcis, -e* sladek; *facilis, -e* lahek; *ācer, acris, acre* oster; *celeber, celebris, celebre* mnogo obiskovan idr. (prim. § 71., 2., op.).

Sem spada tudi adjektiv jednega končaja *pār,* gen. *paris* jednak in sostavi *dispar, díspаris* in *impar, ímparis* nejednak; torej abl. *pari,* plur. n. *paria,* gen. *parium* (deblo *pari*).

Sing.	Nom.	*dulcis*	*dulce*	*ācer*	*ācris*	*ācre*
	Gen.	*dulcis*		*acris*		
	Dat.	*dulcī*		*acrī*		
	Ak.	*dulcem*	*dulce*		*acrem*	*acre*
	Vok.	*dulcis*	*dulce*	*acer*	*acris*	*acre*
	Abl.	*dulcī*		*acrī*		
Plur.	Nom.	*dulcēs*	*dulcia*		*acrēs*	*acria*
	Gen.	*dulcium*		*acrium*		
	Dat.	*dulcibus*		*acribus*		
	Ak.	*dulcēs*	*dulcia*		*acrēs*	*acria*
	Vok.	*dulcēs*	*dulcia*		*acrēs*	*acria*
	Abl.	*dulcibus*		*acribus*		

Pripomnje.

§ 54. 1.) Vokalne deklinacije besede imajo v gen. plur. ***-ium,*** v nom., ak. in vok. plur. neutr. ***-ia.***

Izjeme. Pomni, da imajo *-um:*
canum, senum, iuvenum
in pa *vātum, volucrum;*
rabi *apum, apium,*
sēdum, mensum, mensium.

canis pes, *senex* starec, *iuvenis* mladenič, *vātēs* vedež, *volucris* ptič, *apis* bučela, *sēdēs* sedež, *mensis* mesec.

2.) V ak. sing. imajo ***-im,*** t. j. ohranjajo debelski *i:*

a) Vsa rečna in mestna imena na *-is,* na pr. *Tiberis* Tibera, *Albis* Laba, *Neāpolis* Neapolj.

Op. Tudi reki *Arar* in *Liger* sloveta v ak. *Ararim* in *Ligerim*, ker je bil prvotni nom. *Araris* in *Ligeris.*

b) sitis žeja, *tussis* kašelj in *vīs* sila. Druge imajo *-im* poleg *-em;* sploh velja pravilo:

Sklanjaj vselej te na *-im:*
Tiberim, Neāpolim, sitim, tussim ino *vim.*
Bolje nego *-em* je *-im* v
febrim, pelvim, turrim, restim, puppim in *secūrim;*
a navadno *nāvem, messem* ino *clāvem.*

febris mrzlica, *turris* turen, *puppis* krnj ladijsk, *secūris* sekira, *nāvis* ladija, *messis* žetev, *clāvis* ključ.

3.) V abl. sing. imajo ***-ī:***

a) Vsi substantivi, ki dobivajo v ak. sing. *-im:* torej: *Tiberī, Neāpolī, sitī, tussī, vī.*

Ako se rabi v ak. *-im* poleg *-em,* ima redno tudi abl. *-ī* in *-e;* torej navadno *febrī, puppī, turrī,* toda ponajveč *messe; nāvis* ima *nāve* in *nāvī,* jednako *clāvis; secūris* pa le *secūrī.*

Pa še drugi substantivi imajo, dasi ne dobivajo v ak. *-im*, včasi v abl. *-i,* zlasti *ignī* (vselej v zvezi *aquā et ignī interdīcere* izobčiti), *amnī*, *classī*, *cīvī*, *avī*, *fīnī*, *sodālī.*

b) Vsa neutra te vrste: *marī, animālī, calcārī.*

Op. Neutralna mestna imena na *-e* imajo v abl. *-e: Praeneste, Reāte.*

c) Vsi adjektivi dveh in treh končajev: *brevī, dulcī, acrī.*

Jednako imajo *-i* v abl. sing. taki samostalniki, ki so uprav le samostalni adjektivi, na pr. mesečna imena: *Aprīlis Aprīlī, September*

Septembrī; nadalje *aequālis* sočasnik, *annālis* letopis, *consulāris* bivši konsul, *nātālis* rojstni dan, *vōcālis* samoglasnik; navadno tudi *affīnis* sorodnik, *Athēniensis* Atenec, *familiāris* zaupnik, *trirēmis* trovesljača idr. Le *iuvenis* mladenič ima *iuvene* in *aedīlis* edil *aedīle.* Takisto imajo samostalni adjektivi, rabljeni kot lastna imena, v abl. samo *-e: Cīvīlis Cīvīle, Iuvenālis Iuvenāle, Martiālis Martiāle, Celer Celere.*

4.) V gen. plur. ima *celer* hiter *celerum;* nahaja se skoro le samostalno: *tribūnus celerum* poveljnik konjenikov.

Slovniški spol.

1.) Jednakozložnice na *-ēs,* izimši *veprēs* trnje, in *-is* so feminina. § 55.

Izjeme na *-is:*

Masculina so na *-cis, -alis, -ollis, -guis* in *-nis;*
axis,[1] *fustis,*[2] *orbis,*[3] *ensis,*[4] *postis,*[5] *vectis,*[6] *vermis,*[7] *mensis,*[8] *cassis,*[9] *caulis,*[10] *sentis,*[11] *torris,*[12] a commune: *callis,*[13] *torquis.*[14]

Na pr.: *fascis collectus* nabrana butara, *piscis mūtus* nema riba, *collis aprīcus* prisojen hrib, *unguis sectus* porezan nohet, *amnis lātus* široka reka, *fīnes angusti* ozko ozemlje, *ignis restinctus* ugasnen ogenj, *pānis cotidiānus* vsakdanji kruh.

Op. *Annalis* letopis in *natālis* rojstni dan sta masc., ker se dopolnujeta z *liber* in *dies; fīnis* namen v zvezah *ea (hac, qua) fine* je fem.

2.) Substantiva na *-e, -al (-ālis), -ar (-āris)* so neutra.

II. Na *u* se končujeta sami dve debli tretje sklanjatve: *grūs, gru-is* žerjav in *sūs, su-is* svinja, ki pritikata v nom. sing. *-s* na podaljšano deblo; sicer se pregibljeta po sklanjalu *consul* (§ 38.), samo da se je poleg *su-ibus* češče rabilo *su-bus.* O spolu teh besed gl. § 29., 2. § 56.

Anómala,

t. j. nepravilne besede, snujejo sklone na raznih deblih. § 57.

1.) *Anio,* pritok Tiberin, gen. *Aniēn-is* itd.

2.) *caro* f. meso, gen. *carnis* itd.; gen. pl. *carnium* (od deb. *carni*).

3.) *iter* n. pot, hodaj, gen. *itiner-is* itd.

4.) *iecur* n. jetra, ima v gen. poleg *iecoris* tudi *iecinor-is.*

5.) *nix* f. sneg, iz *nigvs,* izpahuje v nom. *v: nigs = nix,* po drugih sklonih *g* pred *v: niv-is;* gen. plur. *nivium.*

6.) *sanguis* m. kri, gen. *sanguin-is* itd.

7.) *supellex* f. pohištvo (orodje), gen. *supellectilis* itd., abl. *supellectile* in *supellectili;* plur. nenavaden.

---

[1] os, [2] batina, [3] krog, [4] meč, [5] podboj, banger, [6] dvigalo, [7] črv, [8] mesec, [9] lovska mreža, zanka, [10] kocenj, steblo, [11] trnje, [12] glavnja, [13] steza, [14] ovratnica.

8.) *bōs* c. govedo, iz *bov-s*, gen. *bov-is* itd.; gen. plur. *boum*, dat. in abl. *būbus* (redko *bōbus*).

9.) *Iuppiter*, nastavši iz *Iov-pater*, gen. *Iov-is*, dat. *Iov-i*, ak. *Iov-em*, abl. *Io-ve.*

10.) *vīs* f. sila, ima samo ak. *vim* in abl. *vī;* plur. *vīres, virium, viribus* itd.

11.) *dīves* bogat, *divitis*, ima v nom. in ak. plur. neutr. samo skrčeno obliko *dītia*, gen. pl. *divitum* (redko *dītium*).

12.) *praeceps* strm, *anceps* dvojen, dvojben, *biceps* dvoglav, *triceps* triglav imajo, ker so s *caput, -itis* zloženi, v gen. *-cipitis: praecipitis, ancipitis, bicipitis, tricipitis* itd.*;* abl. slôve na *-i*, nom. plur. neutr. na *-ia;* gen. plur. se ne nahaja.

Četrta sklanjatev.

§ 58. Po četrti sklanjatvi se pregibljejo substantivi končujoči se v gen. sing. na *-ūs.* V nom. se pritika za masc. in fem. *-s* na u-jevska debla (u-deklinacija); neutra kažejo tudi tu prosto deblo brez *s,* toda s podaljšanim *ū.*

		Masc. in fem.		Neutra.	
Sing.	Nom.	*fructus*	sad	*genū*	koleno
	Gen.	*fructūs*	sadú	*genūs*	kolena
	Dat.	*fructuī*	sadu	*genū*	kolenu
	Ak.	*fructum*	sad	*genū*	koleno
	Vok.	*fructus*	o sad	*genū*	o koleno
	Abl.	*fructū*	s sadom	*genū*	s kolenom
Plur.	Nom.	*fructūs*	sadovi	*genua*	kolena
	Gen.	*fructuum*	sadov	*genuum*	kolen
	Dat.	*fructibus*	sadovom	*genibus*	kolenom
	Ak.	*fructūs*	sadove	*genua*	kolena
	Vok.	*fructūs*	o sadovi	*genua*	o kolena
	Abl.	*fructibus*	s sadovi	*genibus*	s koleni.

Tako sklanjaj: Masc.: *gradus* korak, *exercitus* vojstvo, *sensus* čut. — Fem.: *manus* roka. — Neutr.: *cornū* rog.

Pripomnje.

§ 59. 1.) V dat. in abl. plur. ohranja debelski *u a)* pet dvozložnih debel na *-cu: acus* igla, *arcus* lok, *lacus* jezero, *quercus* hrast, *specus* votlina; *b) artūs (-uum)* udje, *partus* porod, *tribus* okraj. *Portus* pristanišče in *verū* raženj imata *-ibus* in *-ubus;* boljše je *-ibus.*

2.) V dat. sing. se *-uī* včasi skrčuje v *-ū: equitātū* konjeništvu, *senātū* starejšinstvu idr. Pri neutrih je to krčenje navadno.

3.) Starinsk je gen. sing. na *-ī,* na pr. *senātī* nam. *senātūs.*

4.) *Domus, -ūs* hiša ima v abl. sing. le *domō,* v gen. plur. poleg *domuum* tudi *domōrum*, v ak. pl. *domōs*, redkeje *domūs. Tolle me, mu, mi, mis, si declinare domus vis. Domī* doma je lokativ; prim. § 262.

5.) *Cupressus* cipressa, *fīcus* smokva, *laurus* lovor in *pīnus* smreka gredó po drugi sklanjatvi, pa sprejemljejo tudi končnici *-ūs* in *-u* iz četrte. *Pīnus* slôve v abl. samo *pīnū.* — *Tonitrus* grom ima v nom. in ak. plur. *tonitrūs* in *tonitrua.*

Slovniški spol.

Substantiva na *-us* so masculina, na *-u* neutra. § 60.

Feminina so: *īdus, tribus, porticus, acus, manus* in *domus.*

Idus, -uum (ščip) 13. ali 15. dan meseca, na pr. *Martiae*, *porticus ampla* prostorna klonica, stebrenik, *tribus urbana* mestni okraj, *acus tua* tvoja ígla, *manus parva* mala roka, *domus regia* kraljeva hiša.

Peta sklanjatev.

V peto sklanjatev spada le nekoliko substantivov končujočih se v gen. sing. na *-eī;* v nom. sing. prijemljejo na e-jevska debla sklonilo *-s* (e-deklinacija). § 61.

Sing.	Nom.	*diēs*	dan	*rēs*	reč
	Gen.	*diēī*	dne	*reī*	reči
	Dat.	*diēī*	dnevi	*reī*	reči
	Ak.	***diem***	dan	***rem***	reč
	Vok.	*diēs*	o dan	*rēs*	o reč
	Abl.	*diē*	z dnem	*rē*	z rečjo
Plur.	Nom.	*diēs*	dnevi	*rēs*	reči
	Gen.	***diērum***	dní	***rērum***	rečí
	Dat.	***diēbus***	dnem	***rēbus***	rečem
	Ak.	*diēs*	dni	*rēs*	reči
	Vok.	*diēs*	o dnevi	*rēs*	o reči
	Abl.	***diēbus***	z dnemi	***rēbus***	z rečmi.

Jedina ta dva substantiva pete sklanjatve imata v plur. vse sklone; od nekaterih so sami skloni na *-es* (nom., ak. in vok.) navadni, kakor *spēs* nade, *aciēs* vojne vrste, *speciēs* podobe, *effigiēs* slike; večina besed pete sklanjatve nima plurala.

Op. 1.) *–e* je v gen. in dat. sing. dolg, če je *i* pred njim: *diēī,* sicer kratek: *reī, speī, fideī.*

2.) *–ei* se v gen. in dat. sing. včasi skrčuje v *–ē* ali *–ī,* na pr. *aciē; pernicii* od *perniciēs* poguba; *plēbī,* nam. *plēbeī: tribūnus plēbī (= plēbis)* narodni tribun.

3.) Nekatera abstraktna imena prve sklanjatve na *–ia* imajo drugotno obliko na *–ies* po peti, toda navadno le v nom. in ak., redko v abl. sing., na pr. *luxuria, luxuriēs* nasladnost; *māteria, māteriēs* tvarina; *mollitia, mollitiēs* mehkužnost.

Slovniški spol.

§ 62. Substantivi pete sklanjatve so ženskega spola; samo *diēs* dan je v sing. večji del, v plur. vselej masc.; jednako je *merīdiēs* poldan samo masc.

Op. *Diēs* je v sing. v pomenu čas, dan ali rok fem.: *diē certā, constitūtā* na določeni, postavljeni dan (rok).

Poglavje 4.

Substantiva defectiva in abundantia.

I. Defektiva (pomankljivi) so substantivi, ki se ali sploh ne pregibljejo (indeclīnābilia) ali imajo le posamične sklone (def. cāsibus) ali le po jedno število (def. numero).

1. Indeclinabilia, nesklonljiva.

§ 63. Samo v nom. in ak. rabna (def. declīnātiōne) so *fās* pravo, *nefās* greh, *instar* lik, nalik, kakor: *montis instar* nalik gore. *Pondo* uprav abl. po teži: *corōna aurea libram pondo* zlat venec funt težek; v plur. funti, služi v zvezi s števniki za vse sklone: *tria pondo auri* tri funte zlata. *Māne* zgodaj, zjutraj je nom., ak. in abl. *mane est* zgodaj je; *multo mane* na vse zgodaj; *primo mane* s prvim svitom; *ā mane ad vesperam* od davi do drevi.

2. Defectiva casibus.

§ 64. *a)* Besede z jednim sklonom (monoptōta): 1.) *dicis causā* na videz; 2.) *dērīsui, ostentui esse* v posmeh, na pokaz biti; *vēnum dare* na prodaj dati, prodati; *infitiās ire* tajiti *(in–fatēri);* 3.) *iussū* na povelje, *iniussū* brez povelja, *mandātū* po naročilu, *monitū, admonitū* na opomin, *rogātū* na prošnjo, *in promptū est* očitno je, *nātū* po rojstvu: *māior nātū* starejši, *sponte (meā, tuā, suā)* sam o sebi, svojevoljno.

b) Besede z dvema sklonoma (diptōta): *fors* naključba, *forte* po naključbi: *forās* ven, *forīs* vné.

c) Besede s tremi skloni (triptōta): *nēmo, -ini, -em* nikdor, gen. *nullīus,* abl. *nullo;* plur. nima; *opis* (gen.), *opem, ope* pomoč; plur. cel *opes, opum* itd. moč, premoženje; *vīs, vim, vī* sila; plur. *vīres, virium* itd.; *vicis* (gen.), *vicem, vice* premena, mesto; plur. brez gen. *vices, vicibus* itd., *impetus* napad, *impetum, impetū;* plur. le *impetūs* (nom. in ak.).

d) Besede s štirimi skloni (tetraptōta): *dapis* (gen.), *dapi, dapem, dape* gostba; plur. brez gen. *dapes, dapibus* itd.; *diciōnis* (gen.), *-i, -em, -e* oblast; *frūgis* (gen.), *-i, -em, -e* plod: plur. cel *frūges, -um* itd.

3. Defectiva numero.

1.) Singularia tantum (samo v sing. rabna) so lastna, abstraktna, snovna in zborna imena, na pr. *Rōma, Cicero; indolēs* darovitost, *scientia* znanje, znanost (znanosti *litterae*); *aurum* zlato, *ferrum* železo, takisto *aes aliēnum* dolgovi; *plebs* ljudstvo, *vulgus* množica, *supellex* hišno orodje, *vestis* obleka (= *vestītus,* vendar tudi *vestis* oblačilo = *vestīmentum, vestes* oblačila). § 65.

2.) Pluralia tantum (samo v plur. rabna):

angustiae soteska,
argūtiae premetenost,
dēliciae radost, slast,
dīvitiae bogastvo,
exsequiae sprevod,
facētiae pošalice, šaljivost,
indūtiae premirje,
inimīcitiae neprijateljstvo,
insidiae zaseda,
minae pretenje,
nūgae burke,
nuptiae svatba,
quadrīgae čveter f.,
reliquiae ostanki,
scālae stopnice,
tenebrae tema,
Athēnae Atene,
Thēbae Tebe.

gemini dvojčki,
līberi otroci,
posteri potomci
fasti kalendar,
Delphi (mesto),
Vei, Veiorum (mesto),
arma orožje,
cibāria živež,
exta drob,
praecordia prisrčje,
spolia uplenjeno orožje,
Leuctra (mesto).

mānes, -ium, m. mani, duše rajnkih, tudi duša rajnkega,
māiores predniki,
optimātes, -ium boljari,
penātes, -ium hišni bogovi,
cervīces, -um tilnik,
fides, -ium (strune), gosli,
sordes, -ium nesnaga,
Alpes, -ium Alpe,
Gādes, -ium Gade (mesto),
Sardes, -ium Sarde (mesto),
altāria oltar,
moenia ozidje,
mūnia službeni opravki.

Op. *ambāges, -um* ovinki, *compedes, -um* f. okovi za noge, *fauces, -ium* golt, žrelo in *preces, -um* prošnje imajo tudi abl. sing., toda skoro le poetiški.

§ 66. Nekatere besede imajo v plur. poleg navadnega še drug, toda soroden pomen:

aqua voda, *aquae* vode, toplice,
cōpia zaloga, *cōpiae* zaloge, vojne čete,
fortūna sreča, *fortunae* imetek, blago,
littera črka, *litterae* črke, pismo, znanosti,
auxilium pomoč, *auxilia* pomočni polki,
castrum gradič, *castra* tabor,
comitium zborišče, *comitia* zbor,
impedīmentum napotje,
impedīmenta napotja, pratež,
rostrum kljun, *rostra* kljuni, govorišče,
aedēs in *aedis* hram božji, *aedes, -ium* hiša,
carcer ječa, *carceres* pregrade,
facultas zmožnost, *facultātes* zmožnosti, premoženje,
fīnis konec, meja, *fīnes* meje, ozemlje,
pars del, *partes* deli, stranka, uloga,
sāl sol, *sales* osoljeni reki, dovtip.

Op. Plur. *litterae, castra, comitia* etc. pa utegne tudi značiti: pisma, taborji, zbori itd.

§ 67. II. Substantiva abundantia imajo obilo oblik, bodi si da prijemljejo končnice raznih sklanjatev (heteróclita), bodi si da v jedni sklanjatvi spol izpreminjajo (heterogénea).

1. Heteróclita, raznosklone besede.

Razven uže imenovanih *luxuria* § 61., 3.; *domus* § 59., 4.; *cupressus* idr. § 59., 5.; *plebs* § 61., 2. pomni:

balneum kopel, plur. *balneae* in *balnea;*

cōnātus, -ūs in *cōnātum* poskus;

epulum pojedina, plur. *epulae* jedi, obed;

iūgerum oral, plur. gen. *iūgerum,* dat. in abl. *iūgeribus;*

vesper, -eri večer, tudi *vespera, -ae;* ak. *vesperum,* redkeje *vesperam,* abl. *vespere,* tudi *vesperā;* prislovno *vesperi,* redko *vespere* zvečer;

vās, vāsis posoda, plur. *vāsa, -ōrum, vāsis;*

famēs, -is lakota, abl. *famē* po peti sklanjatvi;

penum, -i živež slôve tudi *penus, -oris* n. in *penus, -ūs* ali *-i* comm., plur. *penora.*

requiēs pokoj, *requiētis,* (dat. nima), *requiētem, requiēte,* češče *requiem, requiē;*

elephantus, -i in *elephas, -antis* slon, po drugih sklonih prevladuje druga sklanjatev.

Prazniška imena na *-alia* imajo v gen. plur. poleg *-um* tudi *-orum,* na pr. *Bacchānālia* Bakhova svečanost, *Bacchānālium* ali *Bacchānāliorum; Sāturnālia* Saturnova svečanost, *Sāturnālium* ali *Sāturnāliorum.*

2. Heterogénea, raznospolne besede.

Baculus in *baculum* palica; *clipeus* in *clipeum* ščit;
caelum nebo, plur. *caeli, -orum* nebesa;
frēnum uzda, plur. *frēni* in *frēna, -orum;*
iocus šala, plur. *ioci* in *ioca, -orum;*
locus kraj, plur. *loca, -orum* kraji, mesta; *loci, -orum* v knjigi mesta, strani, oddelki.

Poglavje 5.

Sklanjava grških imen.

Grški substantivi se navadno latinsko sklanjajo. Marsikateri obdržé vendar v posamičnih sklonih grško obliko ali imajo latinsko poleg grške oblike.

Op. Pesniki rabijo radi grške oblike.

Prva sklanjatev.

Sing.	Nom.	*Aenēās*	*comētēs* komet	*epitomē* posnetek	§ 68.
	Gen.	*Aenēae*	*comētae*	*epitomēs*	
	Dat.	*Aenēae*	*comētae*	*epitomae*	
	Ak.	*Aenēam (-ān)*	*comētēn*	*epitomēn*	
	Vok.	*Aenēā*	*comētē*	*epitomē*	
	Abl.	*Aenēā*	*comētā (-ē)*	*epitomē.*	

Jednako: *boreās* sever, *Leōnidās; anagnostēs* čitalec, *dynastēs* oblastnik in vsa patronimica na *-ides (-iades): Atrīdēs, Tydīdēs; aloē,* aloa, *Lēthē.*

1.) Besede na *-e* so fem., na *-as* in *-es* masc.

2.) V sing. gredó besede na *-as* izimši vok. (in pri pesnikih ak.), one na *-es* izimši ak. in vok., one na *-e* le v dativu po *mensa.* — V plur. skozi in skozi po *mensa: comētae, epitomae* itd.

3.) Besede na *-e* prijemljejo često latinsko končnico *-a;* ta ima pri umetnijskih imenih prednost: *rhētorica, mūsica, physica* (tudi *physica, -ōrum*).

4.) Nekatera ženska lastna imena imajo v prozi redno latinsko končnico *-a: Andromacha, Helena, Crēta.* Tudi pri moških na *-as* in *-es* se često nahaja *a: sophistēs sophista, Philoctētēs Philoctēta, Hermagorās Hermagora.*

Druga sklanjatev.

§ 69. 1.) Nekatere grške besede ohranjajo, zlasti pri pesnikih, v nom. in ak. sing. grški končnici *-os* in *-on: Dēlos, Dēlon, Īlion* poleg *Dēlus, Dēlum, Īlium.*

2.) Grška lastna imena na *-eus* so sklanjali po latinsko, toda z grškim vokativom *-eu,* pesniki tudi z grškim ak. *-ea: Orpheus, Orpheī, Orpheō, Orpheum (Orphea), Orpheu, Orpheō.* Jednako *Promētheus, Pīrae-eus* (*Pirae-us* gre pravilno) idr. — *Panthūs,* vok. *Panthū.* — *Iēsūs,* ak. *Iēsūm,* po drugih sklonih *Iēsū.*

3.) *Athōs,* dat. in abl. *Athō,* ak. *Athōn, Athō* (ali *Athō, -ōnis* itd.); *Cōs* (otok) poleg *Cous, -i (Coī, Coō, Coum,* abl. *Cō); Ceōs,* ak. *Ceō.*

4.) Gen. plur. na *-ōn* se rabi v knjižnih naslovih: *libri georgicōn* od *georgica* poljedelstvo.

Tretja sklanjatev.

§ 70. 1.) V gen. sing. imajo nekatera grška lastna imena na *-ēs* poleg *-is* tudi *-i: Achillēs,* gen. *Achillis* in *Achillī* nastavši iz *Achillei; Ulixēs, Ulixis* in *Ulixī.*

2.) *Pān* (pastirski bog) ima v gen. *Pānos,* v ak. *Pāna.*

3.) Grška feminina na *-ō* imajo v gen. *-ūs,* po drugih sklonih *-ō: Dīdō,* gen. *Dīdūs,* dat., ak., abl., *Dīdō; ēchō, echūs, echō;* pa tudi pravilno latinski *Dīdō, -ōnis* itd.

4.) V ak. sing. se nahaja tudi *-a* poleg *-em: Agamémnona* od *Agamemnō* (ali *-ōn*), zlasti pri krajevnih imenih: *Marathōna, Salamīna* od *Marathōn, Salamīs.* — Vselej *āera* in *aethera* od *āēr* zrak in *aethēr* jasnina, vedrina.

5.) Jednakozložnice na *-is* imajo v ak. *-im,* v abl. *-i: poēsis* pesništvo, *poēsim, poēsi;* one na *-ys* imajo v ak. *-yn: Halys* (reka) *Halyn.*

6.) Jednakozložna lastna imena na *-ēs* imajo v vok. tudi *-e: Achille, Socrate, Pericle* poleg *Achilles* etc.

7.) Lastna imena na *-is* in *-ys* odpahujejo *-s* v vok.: *Alexi* od *Alexis, Coty* od *Cotys.*

8.) Moška imena na *-ās*, gen. *-antis* imajo v vok. *-ā: gigā* od *gigās* velikan, *Atlā* od *Atlās*.

9.) Gen. plur. na *-ōn* se nahaja le v knjižnih naslovih: *Metamorphōseōn libri* od *metamorphōsis* preobrazba.

10.) Pogosten je ak. pl. na *-as: Cycladas* od *Cyclades* fem. Ciklade; zlasti pri narodskih imenih: *Thrācas* od *Thrax, -ācis* Tračan, *Macedonas* od *Mácedo, -cédonis* Macedonec; celó v prozi pri negrških: *Allobrogas* od *Allobrox, -óbrogis* Alobrožan.

Poglavje 6.

2. Pridevnik, adiectivum.

O sklanjatvi adjektivni se je govorilo pri substantivih. Po takem ima latinščina § 71.

1.) adjektive treh končajev na *-us (-er), -a, -um: bonus, -a, -um* dober (§§ 33., 34.);

2.) adjektive dveh končajev na *-is, -e: dulcis, -e* sladek in treh končajev na *-er, -is, -e: ācer, acris, acre* oster (§ 53.).

Op. Na *-er, -is, -e* se končujejo naslednji adjektivi:

acer, -cris, -cre oster; *alacer, -cris, -cre* čil; *volucer, -cris, -cre* krilat;

celeber, -bris, -bre mnogo obiskovan; *salūber, -bris, -bre* zdrav(ilen); *puter, -tris, -tre* gnil, prhek;

equester, -tris, -tre konjenišk; *pedester, -tris, -tre* pešašk; *terrester, -tris, -tre* zemeljsk;

campester, -tris, -tre poljsk; *silvester, -tris, -tre* gozdnat; *paluster, -tris, -tre* močvirnat.

Jedini *celer, celeris, celere* (hiter) ohranja debelski *e* pred *r*. — Posamični izmed teh so se tudi z dvema končajema rabili, na pr. *annus salūbris* zdravo leto, *collis silvestris* gozdnat hrib, *exercitus terrestris* vojstvo na suhem.

3.) adjektive jednega končaja na konsonantna debla: *pār, vetus, felix, ingens* (§§ 41, 1.; 46.).

Razven teh pomni: § 72.

1.) Indeclinabilia: *frūgi* vrl in *nequam* zanikaren.

2.) Defectiva casibus: *cētera, cēterum,* ki se rabi le pri kolektivih: *cētera multitūdo,* nima nom. sing. masc.; nam. *ceterus* rabi *reliquus*. Jednako so brez nom. sing. masc.: *ludicra, -um* kratkočasen; *postera, -um* naslednji; gen. *prīmōris* itd. najprednji.

3.) Defectiva numero: *pauci, -ae, -a* malokateri, *plērī́que, plēraéque, plĕ́raque* večina njih (gen. *plūrimorum*); redko *pléraque* kot fem. sing.

4.) Heteróclita: *hilarus, -a, -um* in *hilaris, -e* vesel; zlasti zloženke, kakor *sēmiermus* in *sēmiermis* poloborožen; *exanimus* in *exanimis* mrtev (poslednje v plur. samo v nom. in ak.).

5.) Substantivi na *-tor* in *-trix* se rabijo tudi pridevno: *exercitus victor* zmagovito vojstvo, *litterae victrīces* poročilo zmage. Pesniki tvore od fem. celo neutr. plur. na *-ia: arma victricia* zmagonosno orožje.

Stopnjevanje (comparatio) pridevnikov.

§ 73. Latinski adjektivi imajo kakor slovenski trojo stopnjo (gradus comparationis): positīvus (prva stopnja) znači lastnost samo ob sebi, comparatīvus (primernik) višjo ali nižjo stopnjo njeno, superlatīvus (presežnik) najvišjo, najnižjo ali prav visoko ali nizko stopnjo.

§ 74. Komparativ se tvori, če se pozitivu, odpahnivši genetivno končnico *-i* ali *-is,* za masc. in fem. *-ior,* za neutr. *-ius* pritakne.

altus	visok	*alti:*	*altior,*	*altius*	višji, –a, –e
līber	svoboden	*liberi:*	*liberior,*	*liberius*	svobodnejši, –a, –e
pulcher	lep	*pulchri:*	*pulchrior,*	*pulchrius*	lepši, –a, –e
ācer	oster	*acris:*	*acrior,*	*acrius*	ostrejši, –a, –e
dulcis	sladek	*dulcis:*	*dulcior,*	*dulcius*	slajši, –a, –e
prūdens	pameten	*prudentis:*	*prūdentior,*	*prūdentius*	pametnejši, –a, –e.

Dexter desni in *sinister* levi imata *dexterior, sinisterior* (§ 34., 1.).

Sklanja se komparativ po tretji sklanjatvi; gen. ima *-ōris* za vse tri spole, dativ *-ōri,* abl. *-e;* nom. plur. neutr. *-a,* gen. *-um* (§§ 41., 2.; 42., 5.).

§ 75. Superlativ se tvori, če se pozitivu, odpahnivši genetivno končnico *-i* ali *-is, -issimus, -a, -um* pritakne:

altus,	*alti:*	*altissimus, –a, –um*	najvišji, –a, –e (jako visok),
dulcis,	*dulcis:*	*dulcissimus, –a, –um*	najslajši, –a, e,
prūdens,	*prudentis:*	*prudentissimus, –a, –um*	najpametnejši, –a, –e.

Sklanjajo se superlativi po *bonus, –a, –um.*

§ 76. Adjektivi na *-er* tvore superlativ na *-errimus* (§ 10., 6.):

pulcher	*pulcherrimus, –a, –um,*	najlepši, –a, –e;
acer	*acerrimus,* –a, –um	najostrejši, –a, –e.

Jednako *vetus,* gen. *veter-is,* star *veterrimus* in *matūr-us* zrel *maturrimus* poleg *maturissimus.*

Šest adjektivov na *-ilis* izpreminja -ilis v *-illimus* (§ 10., 6.): § 77.

facilis, difficilis, gracilis,	lahak, težak in droben,
humilis, similis, dissimilis,	nizek, podoben, nepodoben:

facillimus, difficillimus, gracillimus,
humillimus, simillimus, dissimillimus.

Nekateri adjektivi na *-us* se stopnjujejo iz drugotnih oblik na *-ens:* § 78.

egēnus potreben, *egentior*, *egentissimus* (kakor od *egens*),
prōvidus previden, *prōvidentior*, *prōvidentissimus (prōvidens).*

Zlasti se sostave z *-dicus, -ficus, -volus* tako stopnjujejo (kakor od *-dīcens, -ficens, -volens*):

malédicus	opravljiv,	*maledīcentior,*	*maledīcentissimus,*
magnificus	veličasten,	*magnificentior,*	*magnificentissimus,*
benévolus	dobrohoten,	*benevolentior,*	*benevolentissimus.*

Iz sorodnega debla so nadalje:

frūgi vrl, *frūgālior, frūgālissimus* (kakor od nerabnega *frūgālis*),
nēquam zanikaren, *nequior, nequissimus,*
dīves bogat, poleg *dīvitior, dīvitissimus* tudi *dītior, dītissimus* (od redkega pozitiva *dīs, dītis*).

Adjektivi na *-eus, -ius, -uus* (ne pa na *-quus*) opisujejo komparativ z *magis* bolj, superlativ z *maximē* najbolj: § 79.

*idōn**eus***	sposoben,	*magis idōneus,*	*maximē idōneus;*
*nox**ius***	škodljiv,	*magis noxius,*	*maximē noxius;*
*ard**uus***	strm,	*magis arduus,*	*maximē arduus;* toda
*antī**quus***	star,	*antī**quior,***	*antī**quissimus.***

Op. Redki so superlativi kakor *strenuissimus* od *strenuus* vrl, *assiduissimus* od *assiduus* marljiv; pogostneji, toda neklasičen je superl. *piissimus* od *pius* pobožen, blag.

Nepravilno stopnjavo imajo: § 80.

1.)	***bonus***	dober,	*melior,*	*melius,*	*optimus;*
	malus	zli, hud	*pēior,*	*pēius,*	*pessimus;*
	magnus	velik,	*māior,*	*māius,*	*maximus;*
	parvus	majhen,	*minor,*	*minus,*	*minimus;*
	multus	mnog,	—	*plūs;*	*plūrimus.*

Op. *Plūs* se rabi v sing. le kot neutrum ali samostalno v nom. in ak., na pr. *plūs (nāvium) mihi est, cupio* imam, želim več (ladij), *plūs valet* več more, ali v gen., na pr. *plūris aestimo* višje cenim; v plur. pa po vseh sklonih pridevno in primerjalno: *plūres, plūra, plūrium;* jednako *complūres, complūra, complurium* itd. več njih, samo da nima primerjalnega pomena: *plūres nāves* več ladij (nego morda tri), *complūres nāves* več (nekoliko) ladij.

§ 81. 2.) Nepravilen dvojen superlativ imajo:

exterus vnanji, *exterior, extrēmus* (redko *extimus*) najskrajni;
inferus dolenji, *inferior, infimus* in *īmus* najdolenji, najnižji;
superus gorenji, *superior, suprēmus* in *summus* (§ 10., 6.) najgorenji, najvišji, najposlednji;
postera (§ 72., 2.) naslednja, *posterior, postrēmus* najzadnji, *postumus* najposlej rojen.

Op. Pozitiv se nahaja ponajveč v plur.: *inferi* podzemeljčani, *superi* nebeščani, *exterae nātiōnes* vnanji národi, *posteri* potomci; v sing. le v posamičnih zvezah: *mare inferum* (Tuščansko morje), *mare superum* (Jadransko morje), *postero diē* naslednji dan; *exterus* v dobri prozi sploh nima singulara.

§ 82. Pomankljiva stopnjava.

1.) Nekateri komparativi in superlativi so brez adjektivnega pozitiva; ohranila so se njihova debla samo v predlogih, prislovih ali v glagolu.

(*prō* pred)	*prior, prius* prejšnji,	*prīmus* prvi (§ 7.);
(*prope* blizu)	*propior, -ius* bližji,	*proximus* najbližji;
(*citrā* tostran)	*citerior, -ius* tostransk,	*citimus* najbolj tostransk;
(*intrā* notri)	*interior, -ius* notranji,	*intimus* najnotranji;
(*ultrā* onkraj)	*ulterior, -ius* onostransk,	*ultimus* najskrajni;
(*dē-terere* potreti, slabiti)	*dēterior, -ius* slabejši,	*deterrimus* najslabejši;
(*potis* mogočen)	*potior, -ius* boljši,	*potissimus* najboljši;
(*ōciter* brzo)	*ōcior, -ius* bržji,	*ōcissimus* najbržji.

§ 83. 2.) Drugi adjektivi imajo superlativ, ne pa komparativa: *dīversus,*[1] *falsus,*[2] *inclitus,*[3] *meritus,*[4] *novus,*[5] *sacer,*[6] *vetus.*[7]

Op. Komparativ tvore z *magis,* kakor *magis dīversus,* ali od druzega adjektiva, kakor *vetus: vetustior* od *vetustus* (star).

§ 84. 3.) Superlativa nimajo: *adulescens* in *iuvenis* mlad (komp. *iūnior*), *senex* star (komp. *senior*), *alacer* čil, *insignis* znamenit, *longinquus* oddaljen, *proclīvis* strm, *propinquus* bližnji, *salūtāris* zdravilen, in večina na *-bilis* in *-ilis.* Vendar imajo obojo stopnjo: *amābilis* ljubezniv, *fertilis* rodoviten, *nōbilis* imeniten, *ignōbilis* neimeniten, *ūtilis* koristen.

---

[1] nasproten, [2] kriv, [3] slaven, [4] zaslužen, [5] nov, [6] svet, [7] star.

Niti komparativa niti superlativa nimajo: § 85.

1.) Z imenskimi in glagolskimi debli zloženi adjektivi: *dēgener* izpriden, *inops* ubog, *particeps* deležen, *frūgifer* plodonosen idr., izimši sostave z *ars, cor, mens: iners* len, *concors* složen, *āmens* brezumen, in z *dicus, ficus, volus* (§ 78).

2.) Adjektivi na *-icus, -timus, -ōrus, -ulus, -ster*, na pr. *modicus* zmeren, *lēgitimus* zakonit, *canōrus* miloglasen, *sēdulus* marljiv, *paluster* močvirnat.

Takisto mnogi na *-ālis, āris, īlis: nātūrālis* naraven, *vulgāris* navaden, prost, *hostīlis* sovražen.

3.) S *per, prae* in *sub* zloženi adjektivi: *permagnus* prav velik, *praedīves* prebogat, *subdolus* nekoliko zvit; izimši *praeclārus* izvrsten: *praeclarior, praeclarissimus.*

4.) Adjektivi, ki zaradi pomena stopnjave ne dopuščajo, značeči snov: *aureus* zlat; barvo: *albus* bel; rod: *latīnus* latinsk; čas: *mātūtīnus* jutranji idr.

5.) Še marsikateri drugi, na pr. *ferus* divji, *gnārus* vešč, *impiger* neutruden, *mediocris* srednji, *memor* pomljiv, *mīrus* čuden, *rudis* surov, *trux* srep, *vagus* nestalen idr.

Nasproti se pa dajo participi praesentis in perfecti (ne pa futuri) stopnjevati, ako so pravi adjektivi postali, na pr. *abstinens* zdržen, *amans* ljubeč, *dīligens* marljiv, *flōrens* odličen, *praestans* izboren; *accomodātus* prikladen, *apertus* odprt, prost, *doctus* učen, *ērudītus* izobražen, *mūnītus* utrjen, trden idr. § 86.

Prav visoka stopnja se zaznamuje tudi *a)* s *per* in (redkeje) *prae: permultus* premnog, *praepotens* premogočen; *b)* s členci, kakor *admodum* precej (na pr. *admodum pauci, admodum senex*), *valdē* jako (*valde inīquus* jako neugoden), *summē* celo (*summe studiōsus* celo vnet). § 87.

Ti in taki (na pr. *magis, maximē* § 79.) členci se dajo tudi porabiti, kadar je treba adjektive stopnjevati, ki sicer stopnjave ne dopuščajo, na pr. *admodum adulescens* ali *iuvenis* prav mlad; *magis frūgifer* rodovitniši, *praecipuē frūgifer* posebno rodoviten idr.

Poglavje 7.

3. Števnik, numerale.

Števniki, numeralia, so: § 88.

1.) Glavni števniki, cardinālia: *septem* sedem; 2.) vrstilni števniki, ordinālia: *septimus* sedmi; 3.) delilni števniki, distribūtīva: *septēni* po sedem; 4.) prislovni števniki, adverbia: *septiēs* sedemkrat; 5.) množilni števniki, multiplicātīva: *septémplex* sedmeren; 6.) sorazmerni števniki, prōportiōnālia: *septuplus* sedmernat.

Rimske številke	1.) Cardinalia: koliko? *quot?*	2.) Ordinalia: koliki, –a, –o? kolikateri? *quotus?* (vsi na *–us, –a, –um*)
I	*ūnus, –a, –um* jeden, –a, –o	*prīmus, –a, –um* prvi, –a, –o
II	*duo, –ae, –o* dva, dve	*secundus* ali *alter* drugi
III	*trēs, tria* trije, tri	*tertius* tretji
IIII (IV)	*quattuor* štirje, štiri	*quartus* četrti
V	*quinque* pet	*quintus* peti
VI	*sex* šest	*sextus* šesti
VII	*septem* sedem	*septimus* sedmi
VIII	*octō* osem	*octāvus* osmi
VIIII (IX)	*novem* devet	*nōnus* deveti
X	*decem* deset	*decimus* deseti
XI	*undecim*	*undecimus*
XII	*duodecim*	*duodecimus*
XIII	*tredecim*	*tertius decimus*
XIIII (XIV)	*quattuordecim*	*quartus decimus*
XV	*quindecim*	*quintus decimus*
XVI	*sēdecim*	*sextus decimus*
XVII	*septemdecim*	*septimus decimus*
XVIII	*duodēvīginti*	*duodēvīcēsimus*
XVIIII (XIX)	*undēvīginti*	*undēvīcēsimus*
XX	*vīginti*	*vī**c**ēsimus (vī**g**ēsīmus)*
XXI	*unus et viginti*	*unus et vicesimus*
XXII	*duo et viginti*	*alter et vicesimus*
XXVIII	*duodētrīgintā*	*duodētrīcēsimus*
XXVIIII	*undētrīgintā*	*undētrīcēsimus*
XXX	*trīgintā*	*trī**c**ēsimus (trī**g**ēsimus)*
XXXX (XL)	*quadr**ā**gintā*	*quadrāgesimus*
L	*quinqu**ā**gintā*	*quinquāgesimus*
LX	*sex**ā**ginta*	*sexāgesimus*
LXX	*septu**ā**ginta*	*septuāgesimus*
LXXX	*octōginta*	*octōgesimus*
LXXXX (XC)	*nōn**ā**ginta*	*nōnāgesimus*
IC	*undēcentum*	*undēcentesimus*
C	*centum*	*centēsimus*
CI	*centum et unus*	*centesimus (et) unus*
CII	*centum et duo*	*centesimus (et) alter*
CC	*ducenti, –ae, –a*	*ducentesimus*
CCC	*trecenti, –ae, –a*	*trecentesimus*
CCCC (CD)	*quadr**i**ngenti, –ae, –a*	*quadringentesimus*
D ali IↃ	*qu**i**ngenti,.–ae, –ta*	*quingentesimus*
DC	*se**s**centi, –ae, –a*	*sescentesimus*
DCC	*sept**in**genti, –ae, –a*	*septingentesimus*
DCCC	*oct**in**genti, –ae, –a*	*octingentesimus*
DCCCC	***non**genti, –ae, –a*	*nongentesimus*
M (CIↃ)	*mille*	*millēsimus*
MM (IIM)	*duo mīlia*	*bis millesimus*
CCCIↃↃↃ	*centum milia*	*centiēs millesimus*
CCCCIↃↃↃↃ	*deciēs centēna (centum) milia*	*deciēs centiēs millesimus*

Op. Znamenje številke 500 je I z apostrofom Ↄ, iz česar je D postal. Vsak (apostrof) Ↄ se število podvaja, na pr. CIↃ = 1000, CCIↃↃ = 10.000, IↃↃↃ = 50.000, CCCIↃↃↃ = 100.000,

3.) Distributiva: kolikeri, –a, –o? po koliko? *quotēni?* (na *–i, –ae, –a*)	4.) Adverbia: kolikrat? *quoties?*	Arabske številke
singuli, –ae, –a posamični, po jeden	*semel* samkrat, jedenkrat	1
bīni po dvoje, po dva	*bis* dvakrat	2
terni po troje, po trije	*ter* trikrat	3
quaterni po četvero, po štirje	*quater* štirikrat	4
quīni po petero, po pet	*quinquiēs* petkrat	5
sēni po šestero, po šest	*sexiēs* šestkrat	6
septēni po sedmero, po sedem	*septiēs* sedemkrat	7
octōni po osmero, po osem	*octiēs* osemkrat	8
novēni po devetero, po devet	*noviēs* devetkrat	9
dēni po desetero, po deset	*deciēs* desetkrat	10
undēni	*undecies*	11
duodēni	*duodecies*	12
terni dēni	*ter decies*	13
quaterni dēni	*quater decies*	14
quīni dēni	*quinquies decies*	15
sēni dēni	*sexies decies*	16
septēni dēni	*septies decies*	17
duodēvīcēni	*duodēvīcies*	18
undēvīcēni	*undēvīcies*	19
vīcēni	*vīcies*	20
viceni singuli	*semel et vicies*	21
viceni bini	*bis et vicies*	22
duodētrīcēni	*duodētrīcies*	28
undētrīceni	*undētrīcies*	29
trīcēni	*trīcies*	30
quadrāgēni	*quadrāgies*	40
quinquāgēni	*quinquāgies*	50
sexāgēni	*sexāgies*	60
septuāgēni	*septuāgies*	70
octōgēni	*octōgies*	80
nōnāgēni	*nonāgies*	90
undecentēni	*undēcenties*	99
centēni	*centies*	100
centeni singuli	*centies semel*	101
centeni bini	*centies bis*	102
ducēni	*ducenties*	200
trecēni	*trecenties*	300
quadringēni	*quadringenties*	400
quingēni	*quingenties*	500
sescēni	*sescenties*	600
septingēni	*septingenties*	700
octingēni	*octingenties*	800
nongēni	*nongenties*	900
singula mīlia	*mīlies*	1000
bina milia	*bis milies*	2000
centēna milia	*centies milies*	100.000
decies centena milia	*decies centies milies*	1,000.000

več na desni pomnožuje število z 10, na pr. IↃↃ = 5000; ako se ravno toliko C pred I postavi, CCCCIↃↃↃↃ = 1,000.000, CCIↃↃCCIↃↃCIↃCCLV = 21,255.

§ 89. 5.) Multiplicativa
(*quotuplex?* kolikeren?)
Sami ti so v porabi:
simplex jednojen, *duplex* dvojen, *triplex* trojen, *quadruplex* čveteren, *quincuplex* peteren, *septémplex* sedmeren, *decemplex* deseteren, *centuplex* stoteren, *multiplex* mnogoteren.

6.) Proportionalia
(*quotuplus?* kolikernat? kolikrat tolikšen?)
Sami ti so v porabi:
simplus, -a, -um jednoternat, jedenkrat tolikšen, *duplus* dvojnat, *triplus* trojnat, *quadruplus* čveternat, *septuplus* sedmernat, *octuplus* osmernat. Ponajveč stojé v neutru kot substantivi, na pr. *duplum* dvojina, *quadruplum* čveterina.

Pripomnje.

§ 90. *a)* Cardinalia: 1.) *ūnus* — *trēs, ducenti* — *nongenti* in plur. *mīlia* se sklanjajo, drugi so nepregibni.

N.	*ūnus, -a, -um*	*duo, duae, duo*	*trēs*	*tria*
G.	*unīus* } § 105., 1.	*duōrum, duārum, duōrum*	*trium*	
D.	*unī*	*duōbus, duābus, duōbus*	*tribus*	
Ak.	*unum, -am, -um*	*duōs (duo), duās, duo*	*trēs*	*tria*
Ab.	*unō, -ā, -ō*	*duōbus, duābus, duōbus*	*tribus*	

Op. *Unus* se rabi v plur. razven pri pluralih tantum (§ 92.): 1.) če pomeni jedini, sami: *Suebi uni;* 2.) če znači to, kar *idem: unis moribus* po jednih in istih šegah; 3.) v zvezi z *alteri*: *uni* — *alteri* jedni — drugi.

2.) Kakor *duo* se prigiblje *ambo* oba. O gen. *duum* gl. § 35., 6.

3.) Ako je *unus* z drugimi števniki v zvezi, stopi substantiv navadno v plur.: *annos unum et viginti, signa unum et viginti, unum et triginta oppida, viginti unus tribuni militum, unā et viginti legionibus.*

4.) *Mille* se rabi kot nepregiben pridevnik: *mille milites,* gen. *mille militum* itd.; v nom. in ak. včasi kot nepregiben samostalnik z zavisnim gen.: *mille hominum ceciderunt.* V plur. je *milia (-ium, -ibus)* pregiben samostalnik, ki se druži le z gen.: *duo milia hominum.* Ako pristopi k *milia* nižje število, skladajo se štete stvari s tem, če stoje za njim: *tria milia (et) trecenti milites caesi sunt* poleg: *tria milia militum et trecenti caesi sunt* ali *caesi sunt militum tria milia trecenti.*

5.) Od 13—17 se včasi jedinke ločene pred *decem* z *et* ali za *decem* z *et* ali brez *et* postavljajo: *tres et decem, decem et tres, decem tres.* — 18 in 19 slôve tudi *decem et octo (decem octo)* in *decem et novem (decem novem).* — Od 21 dalje se stavljajo jedinke z *et* pred desetice ali brez *et* za desetice: *quinque et viginti* ali *viginti quinque.* Pri osmerkah in deveterkah se navadno odšteva: *duodetriginta* dva od (menj ko) trideset, *undetriginta* jeden od (menj ko) tr.; vendar se rabi samo: *nonaginta octo* ali *octo et nonaginta.* — Od 100, 1000 dalje stoji vsako višje število pred nižjim ali brez *et,* ali se *et* le za najvišjim pristavlja: *centum (et) quinquaginta sex; duo milia (et) centum viginti quinque.*

b) Ordinalia: 1.) Jeden in dvajseti, jeden in trideseti slôve: § 91.
unus et vicesimus, unus et tricesimus; 22., 32. *alter et vicesimus, alter et tricesimus,* ali brez *et: vicesimus unus, tricesimus alter* itd.

2.) Prvi, drugi izmed dveh je *prior, alter,* ne *primus, secundus.*

3.) Letna števila in dnevne ure, strani in paragrafi v knjigi se izražajo z vrstilci: *anno milesimo octingentesimo octogesimo quarto ante diem octavum Kal. Martias horā sextā; paragraphus nonagesima.*

c) Distributiva štejejo vrste jednakih stvari ter nastopajo: § 92.
1.) namesto glavnih števnikov pri pluralih tantum z jedninskim pomenom: *bīnae litterae* dve pismi (*duae litterae* dve črki). Prim. slov. dvoja vrata, troje grablje.

Vendar slôve jeden in trije v tem slučaji *ūni* in *trīni: una, bina, trina castra* jeden, dva, trije taborji. A v množinskem pomenu se rabi pri plur. tantum *duo, tres: duo līberi* dva otroka (*bīni liberi* po dva otroka).

2.) Kadar so štete stvari v jednoto zbrane: *bini boves* dvoje jednakih (= par) volov.

3.) Pri pomnoževanji: *bis bina* (dvakrat po dve) *sunt quattuor.*

O gen. plur. distributivnih števnikov gl. § 35., 6.

d) Pri prislovnih števnikih od 20 dalje se *et* ne izpušča: § 93.
bis et vicies, kajti *bis vicies* bi bilo dvakrat dvajsetkrat.

Pri vsotah nad 100.000 se prislovni števnik navadno sam postavlja ter s *centena milia* v mislih dopolnuje: *sestertium decies* = 1,000.000 sestercev.

Druga vrsta prislovnih števnikov stoji na vprašanje kolikič? § 94.
katerikrat? Izvajajo se od vrstilcev s končnico *-um* (redkeje *-ō*): *primum* prvič, prvikrat, *iterum* (ne *secundum*) drugič, *tertium (tertio)* tretjič, *quartum* četrtič, *ultimum* zadnjič: *iterum, tertium, septimum* (tudi *septies*) *consul.*

Op. Naštevajoč znači *primum* poredje: prvič, *primo* čas: izprva; drugič, tretjič itd. slôve *déinde, tum, dēnique* (*postrēmo* poslednjič).

Prīmānus prvega oddelka (razreda, legije), *secundānus* drugega, § 95.
tertiānus tretjega itd. — *Sēnārius* šestak; *sexāgēnārius* šestdesetak, šestdeset(let)nik. — Z *annus* zloženi: *biennis, triennis, quinquennis, decennis* dveleten itd.; odtodi *biennium, triennium, quinquennium* dveletje itd.; *bīmus* (iz *bi-himus*) dvozimen, *trīmus* trizimen; — z *dies: bīduum, trīduum, quadrīduum* dvodnevje itd.; — z *mensis: bimestris, trimestris, sēmestris* dva-, tri-, šestmesečen.

§ 96. Ulomki: $^1/_2$ *dīmidia pars* ali *dīmidium;* $^1/_3$, $^1/_4$, $^1/_5$ itd., t. j. če je števec 1: *tertia, quarta, quinta* etc. *(pars);* $^2/_3$, $^3/_4$, $^4/_5$ itd., t. j. če je števec za jedinko manjši ko imenovalec: *duae, tres, quattuor* etc. *partes;* sicer se mora števec in imenovalec posebe izraziti, na pr. *tres quintae* = $^3/_5$.

Poglavje 8.

4. Zaimek, pronomen.

a) Osebni zaimki, pronomina personalia.

Singular.

§ 97. N.	*ego*	jaz	*tū*	ti	—	—
G.	*meī*	mene, me	*tuī*	tebe, te	*suī*	sebe, se (njega, nje)
D.	*mihī̆*	meni, mi	*tibī̆*	tebi, ti	*sibī̆*	sebi, si (njemu, njej)
Ak.	*mē*	mene, me	*tē*	tebe, te	*sē*	sebe, se (njega, njo)
Ab.	*mē*	(z) menoj	*tē*	(s) teboj	*sē*	(s) seboj (z njim, z njo)

Plural.

N.	*nōs*	mi	*vōs*	vi	—	—
G.	*nostrī*	nas	*vestrī*	vas	*suī*	sebe, se (njih)
	nostrum	izmed nas	*vestrum*	izmed vas		
D.	*nōbīs*	nam	*vōbīs*	vam	*sibī̆*	sebi, si (njim)
Ak.	*nōs*	nas	*vōs*	vas	*sē*	sebe, se (nje)
Ab.	*nōbīs*	(z) nami	*vōbīs*	(z) vami	*sē*	(s) seboj (z njimi).

1.) Nom. *ego, tu* etc. se le tedaj izraža, kadar se izrekuje s poudarkom ali sta si dve osebi v nasprotji: *ego scribo* jaz pišem, *tu legis* ti bereš.

2.) *Nostrum, vestrum* zaznamujeta kot partitivna gen. celoto, od katere se del v misel jemlje: *multi, optimi nostrum,* ali sta v zvezi z *omnium: nostrum omnium salus* nas vseh blagor; *nostri* in *vestri* sta objektovna gen.: *memor nostri* spominjajoč se nas, *amor vestri (amamus vos)* ljubezen do vas.

3.) Povratni zaimek *se* rabi latinščina samo za tretjo osebo, ne pa za prvo in drugo, kakor slov.; torej *laudo me* hvalim se, *laudas te* hvališ se, *laudat se* hvali se, *laudamus nos* hvalimo se, *laudatis vos* hvalite se, *laudant se* hvalijo se. A latinščina ima vselej povratnik *se, suus,* kadar se dejanje odnaša na subjekt stavkov, slov. rabi pogosto njega, njemu itd.: *homo placabilis iniuriam sibi illatam ignoscit* spravljiv človek odpušča njemu storjeno krivico (§ 277.).

4.) V okrepek se pritika *-met* sklonom osebnih zaimkov: *egómet* (jaz sam), *mihímet, mémet, sibímet, sémet, nósmet*, vendar ne genetivom *tui, nostri, nostrum, vestri, vestrum.* — *Tu* se okrepljuje s *-te: tūte; se* pak se v ta namen podvaja: *sēsē.*

5.) Nam. *mihi* se rabi, toda redko v prozi, tudi *mī.*

6.) Z menoj, s teboj, s seboj, z nami, z vami se pravi: *mēcum, tēcum, sēcum, nōbīscum, vōbīscum.*

b) Svojilni zaimki, pronomina possessiva. § 98.

Osebni zaimki so samostalni. Iz njihovih debel se izvajajo pridevniki treh končajev, pron. possessiva zvani, ki se sklanjajo kot navadni adjektivi:

meus, mea, meum moj, -a, e; *noster, nostra, nostrum* naš, -a, -e;
tuus, tua, tuum tvoj, -a, -e; *vester, vestra, vestrum* vaš, -a, e;
suus, sua, suum svoj, -a, -e, njegov, njen, njihov (povratno § 97., 3.)

Op. 1.) Ablativu *suō, suā* se v okrepljenje zaobeša *-pte* (postavši iz *pote*, prim. *pot-ior*): *suōpte pondere* po svoji lastni teži, *suāpte manu* s svojo lastno roko.

2.) Iz *noster* in *vester* sta izvedena domačinska zaimka (pron. gentilia) *nostrās (-ātis)* naš, našinec, domač, in *vestrās (-ātis)* vaš (rojak), na pr. *nostrātes philosophi* naši, domači modrijani; *verba nostrātia* naše, domače besede; *ulmus nostrās* domač brest (§ 47., 2.).

c) Kazalni zaimki, pronomina demonstrativa. § 99.

1.) ***hic, haec, hoc ta, ta, to*** (pri meni, ta moj itd.)

hī̆c,	*haec,*	*hō̆c*	ta, ta, to	*hī,*	*hae,*	*haec*	ti, te, ta
	hūius		tega, te, tega	*hōrum,*	*hārum,*	*hōrum*	teh
	hu͡ic		temu, tej, temu		*hīs*		tem
hunc,	*hanc,*	*hō̆c*	tega, to, to	*hōs,*	*hās,*	*haec*	te, te, ta
hōc,	*hāc,*	*hōc*	(s) tem, to, tem		*hīs*		(s) temi.

Op. *-c* je okrajšan iz kazalnega *-ce* (le). Ako se demonstrativ poudarja rabijo se polne oblike: *hice, haece, hoce, hunce* (ta-le, to-le, tega-le); v isti namen se pritika *-ce* sklonom na *s: hisce, hosce, hasce* (tem-le, te-le). Vprašalni členec *-ne* se druži navadno s polnimi oblikami, pri kojih se potem v *e* oslabljeni *i* pojavlja: *hicine? haecine? huncine? hoscine?* (ta-li? itd.); vendar tudi: *hicne? huicne? hācne?*

2.) ***ille, illa, illud oni, ona, ono*** (pri njem, njegov).

ille,	*illa,*	*illud*	oni, ona, ono	*illī,*	*illae,*	*illa*	oni, one, ona
	illīus		onega, one, onega	*illōrum,*	*illārum,*	*illōrum*	onih
	illī		onemu, oni, onemu		*illīs*		onim
illum,	*illam,*	*illud*	onega, ono, ono	*illōs,*	*illās,*	*illa*	one, one, ona
illō,	*illā,*	*illō*	(z) onim, ono, onim		*illīs*		(z) onimi.

Jednako se sklanja ***iste, ista, istud,*** gen. *istīus,* dat. *istī* itd. ta tam, ta tam, to tam (toti, -a, -o, gen. totega; ta pri tebi, ta tvoj itd.)

Op. Tudi *ille* in *iste* prijemljeta kakor *hic -c*, in to v nom., ak. in abl.; končnice so taiste, kakor pri *hic*, samo da je v neutru *-ūc*, ne *-ōc*, navadno: *illic, illaec, illunc, illanc, illōc, illāc* (oni-le itd.); *istic, istaec, istunc, istanc, istōc, istāc* (ta tamkaj) in neutralne oblike: *illūc, istūc, illaec, istaec.*

3.) ***ipse, ipsa, ipsum sam, sama, samo,***

se pregiblje, izimši gen. (za vse tri spole) *ipsīus* in dat. *ipsī*, kakor adjektivi treh končajev na *-us, -a, -um.*

4.) ***is, ea, id on, ona, ono.***

is,	*ea,*	*id*	on, ona, ono	*ii (eī),*	*eae,*	*ea*	oni, one, ona
	ēius		njega, nje, njega	*eōrum,*	*eārum,*	*eōrum*	njih, jih
	eī		njemu, njej, njemu		*iīs (eīs)*		njim, jim
eum,	*eam,*	*id*	njega, njo, njega (nje)	*eōs,*	*eās,*	*ea*	njih, jih, nje, je
eō,	*eā,*	*eō*	(z) njim, njo, njim		*iīs (eīs)*		(z) njimi

Op. *Is, ea, id* zaznamuje ali uže omenjeno stvar: on, ona, ono ali (brez poudarka) tisti, tista, tisto, ali stvar, ki se ima v naslednjem še le določiti: ta, ta, to; tak, -a, -o.

5.) ***īdem, eadem, idem ta isti, ta ista, to isto; tisti, -a, -o,***

postavši iz *is, ea, id* in pritekljaja *-dem* se sklanja kakor *is*, samo da se *m* pred *d* v *n* izpreminja: *eundem, eandem, eorundem, earundem.* — Nom. plur. masc.: *iīdem (īdem)*; dat. in abl. *iīsdem (īsdem).*

§ 100. d) Oziralni zaimki, pronomina relativa.

1.) ***quī, quae, quod, kateri, katera, katera; ki; kdor, kar.***

quī,	*quae,*	*quod*	kateri, -a, -o
	cūius		katerega, -tere, -terega
	cu͡i		kateremu, -teri, -teremu
quem,	*quam,*	*quod*	katerega, -tero, -tero
quō,	*quā,*	*quō*	(s) katerim, -tero, -terim
quī,	*quae,*	*quae*	kateri, -e, -a
quōrum,	*quārum,*	*quōrum*	katerih
	quibus		katerim
quōs,	*quās,*	*quae*	katere, -e, -a
	quibus		(s) katerimi.

Op. 1.) Nam. *cum quo, cum qua, cum quibus* se rabi ponajveč: *quōcum, quācum, quibúscum*; prim. § 97., 6.

2.) *quī* se rabi kot abl.: 1.) nam. neutra *quo*, pred katerim se utegne *aliquid* dodati: *habeo, quī ūtar* (kar bi rabil); *Aristīdes vix relīquit, quī efferetur* (s čimer so ga mogli pokopati); 2.) s priobešenim *cum* za masc. *quōcum* (redko *quācum*): *is, quīcum mihi familiaritas est.*

3.) Starinska je oblika *quīs* nam. *quibus.*

2.) ***uter, utra, utrum kateri, -a, -o od obeh.***

Gen. za vse tri spole *utrīus,* dat. *utrī* (§ 105., 1.), ak. *utrum, -am, -um* itd.

Splošnega pomena relativi so: § 101.

1.) *quisquis* kdor koli; vsak, ki; vsi, ki; *quidquid (quicquid)* kar koli; vse kar (samostalno).

2.) *quīcumque, quaecumque, quodcumque* kateri, -a, -o koli; vsak, ki; vsi, ki (samostalno in pridevno).

3.) *utercumque, utracumque, utrumcumque* kateri, -a, -o koli od obeh.

4.) *quāliscumque, quālecumque* kakoršen, -a, -o koli.

5.) *quantuscumque* etc. kolikoršen koli.

6.) *quotquot, quotcumque* kolikor njih koli (nepregibno).

Je-li relativ podvojen, sklanjata se oba dela; ako se priobesi *-cumque,* samo prvi, na pr. abl.: *quoquo, quocumque.*

Op. Razven *quisquis* in *quidquid* je v dobri prozi skoro sam abl. *quoquo* (le pridevno: *quoquo modo* na kateri koli način) navaden.

O drugih relativnih prim § 106.

e) Vprašalni zaimki, pronomina interrogativa. § 102.

1.) ***quis? — quid? kdo? kaj?*** (samostalno).

quis? — quid?	kdo? — kaj?
cūius?	koga (čegav, -a, -o)? — česa?
cu͡i?	komu? — čemu?
quem? — quid?	koga? — kaj?
quō?	(s) kom? — čim?

2.) ***quis?*** in ***qui? quae? quod? kateri, -a, -o?*** (pridevno).

3.) ***uter? utra? utrum kateri od obeh?*** (samostalno in pridevno).

Op. 1.) *qui? quae? quod?* se sklanja kakor relativ. — Samostalni *quis? quid?* in pridevni *quis?* vpraša po imenu osebe ali stvari, *qui* po njeni lastnosti *(= qualis?): Quis hoc scripsit? Caesar. — Quis auctor? Caesar. — Qui auctor? praeclarissimus; quae?* in *quod?* se za oboje rabi: *quae domus?* katera hiša? *Ciceronis,* in *quae domus?* kakšna hišna? *ampla* prostorna. — Samostalno stoji *qui* le v zavisnih vprašanjih: *Senatus decrevit, qui Romae regnaret.*

2.) Kot abl. od *quid* stoji često *quī: quī fit?* kako je to? Redkeje *quī* kot abl. od *quis* s *cum: quīcum locutus es?* s kom si govoril?

3.) Vsem oblikam od *quis* in *qui* se zaobeša poudarni *nam* (pa, li): *quisnam?* kdo pa? kdo li? *quidnam?* kaj pa? *quīnam? quaenam? quodnam?* kateri, -a, -o pa? *cuiúsnam? quemnam? quibúsnam?* itd.

4.) Redko se nahaja *cūius, -a, um?* čegav, -a, -o (svojilni vprašalnik): *cuium pecus (est)?* čegava je dróbnica? in z njim sorodni *cūiās, -ātis?* s katere strani, odkodi doma?

§ 103. Sem spadajo tudi adjektivni zaimki:

quālis, -e? kakšen, -šna, -o?
quantus, -a, -um? kolik, -a, -o?
quot? (nepregibno) koliko njih?

quotus, -a, -um? kolikateri, -a, -o?
quotusquisque? kolikateri vsakrat?
kako malokateri?

§ 104. f) Nedoločni zaimki, pronomina indefinita.

1.) ***quis, quid*** kdò, kàj (samostalno).

2.) ***quis (quī), quae, quod*** kateri, -a, -o, kakšen (pridevno).

Op. Uporabljajo se ti zaimki zlasti za relativi, nadalje za *sī, nisi, ne, num.* Sklanjajo se kakor vprašalni *quis,* le da se v nom. sing. fem. in v nom. in ak. plur. neutr. poleg *quae* pogostem rabi *qua.* — Ako se z *en* (lej, evo) zložé, postane *ecquis? ecquid?* samost. in *ecquī? ecquae (ecqua)? ecquod?* pridev. ter se prašaje rabi kakor *numquis? numquid?* je-li kdo? v sklonih: (brez gen.), *eccui, ecquem, ecquam, ecquo, ecqui, ecquos, ecquas: ecquid vīs* hočeš li kaj?

3.) *aliquis* in *aliquī, aliqua, aliquid* in *aliquod* nekdo (kdo) (neve se kdo), nekaj (kaj), nekateri, -a, -o; gen. *alicúius,* dat. *álicui,* neutr. plur. *aliqua* itd.

4.) *quīdam, quaedam, quiddam* in *quoddam* neki, -a, -o, jeden (en), -a, -o, nekdo, nekaj; gen. *cuiúsdam,* ak. *quendam, quandam,* gen. pl. *quorundam, quarundam* (prim. § 99., 5.).

5.) *quispiam, quaepium, quidpiam* in *quodpiam* nekdo (kdor koli že); gen. *cuiúspiam* itd.

6.) *quisquam — quidquam (quicquam)* samostalno, sploh kdo, sploh kaj (v nikalnih stavkih: *non quisquam* nikdor); gen. *cuiúsquam* itd. brez plurala.

7.) *ullus, -a, -um*[1] kateri, -a, -o, kak, -a, -o (v nikalnih stavkih: *non ullus* nikak, nobeden) pridevno; vendar samostalno, kadar nadomestuje pomankljive oblike od *quisquam,* torej v abl. sing. *ullo* (prim. *nullo* k *nēmo*) in v celem plur. *ullī* itd.

8.) *quisque, quaeque, quidque* in *quodque* vsak, -a, -o, vsakateri, -a, -o; gen. *cuiúsque* itd., v plur. le: *quīque, quaeque* in *quibusque.*

9.) *ūnusquisque, ūnaquaeque, ūnumquidque* in *ūnumquodque* vsakdo, vsak posamezni, sleherni; gen. *ūnīuscuiusque,* dat. *ūnīcuique* itd.

10.) *quīlibet, quaelibet, quidlibet* in *quodlibet*[2] } kdor si bodi, kar si
11.) *quīvīs, quaevīs, quidvīs* in *quodvīs*[3] } bodi, kdor hoče, vsak

12.) *utérque, útraque, utrúmque* vsakateri njiju (od obeh), oba, pl. oboji.

---

[1] *ullus* iz *unulus* (deminutiv od *unus*). — [2] *quilibet* iz *qui libet* (poljubi se). — [3] *quivis* iz *qui* in *vis* (hočeš).

13.) *utérlibet, utrálibet, utrúmlibet*
14.) *utérvīs, útravīs, utrumvīs* } kdor si bodi njiju (od obeh).

15.) *néuter, néutra, néutrum* nobeden njiju (od obeh).

16.) *nullus, -a, -um* (pridev.) nobeden; *nēmo* nikdo, *nihil* nič (samost.).

17.) *nonnullus, -a, -um* (pridev.) marsikateri, nekateri; *nonnēmo* marsikdo, *nonníhil* marsikaj (samost.).

18.) *alius, alia, aliud* drug (izmed treh ali več); *alter, -a, -um* drugi (izmed dveh).

19.) *altéruter* (§ 105., 3.) jeden ali drugi (od dveh).

Op. S *quis, qui* zloženi zaimki so v teh moških oblikah samostalni in pridevni (*aliquis, quīdam;* toda *quisquam* le samost., *aliqui* le pridev.); v ženskih oblikah pridevni; v srednjih *quid* samost. *(aliquid, quiddam), quod* pridev. *(aliquod, quoddam).* — Pritekline *-dam, -piam, -quam, -que, -vis* in *-libet* ostajajo neizpremenljive.

§ 105. 1.) Razven *ūnus* (§ 90.) imajo za vse tri spole v gen. *-īus,* v dat. *-ī* (pronominalni gen. in dat.):

alius, sōlus,[1] *tōtus,*[2] *ullus,*
alter, uter, neuter, nullus

[1] sam, [2] cel, ves.

na pr. *alīus* (iz *ali-īus,* se redko rabi), *aliī; nullīus, nullī; utrīus, utrī, alterīus* (§ 19.), *alterī* itd.

2.) Sklanjaj: *nemo, nullius, nemini* in *nulli, neminem, nullo.* — *nihil, nullius rei, nulli rei, nihil, nulla re.*

Op. *Nihilum* dobiva sklone le v nekaterih zvezah: *nihili facere* nič ceniti, *ad nihilum redigere* uničiti, *nihilo minus* nič menj, *ex (de) nihilo fieri* iz nič postati.

3.) Od *altéruter* se sklanjata ali oba dela: *altera utra, alterum utrum, alterius utrius, alteri utri* itd., ali le poslednji; *altérutra, altérutrum, alterutrī́us, altérutri* itd.

g) Soodnosni zaimki, pronomina correlativa

§ 106.

so taki kazalni, oziralni, vprašalni in nedoločni zaimki, ki se jeden na druzega odnašajo.

Kazalni	Oziralni	Vprašalni	Nedoločni
tālis, -e	*quālis, -e*	*qualis, -e?*	*quālislibet*
tak, -a, -o	kakoršen, -šna, -o	kakšen?	kakoršen si bodi
tantus, -a, -um	*quantus, -a, -um*	*quantus?*	*aliquantus, -a, -um*
tolik, -a, -o	kolikoršen, -šna, -o	kolik, -a, -o	nekolik, -a, -o
tot	*quot*	*quot?*	*aliquot*
toliko njih	kolikor njih	koliko njih?	nekoliko njih.

Poglavje 9.

B. Glagol, verbum.

§ 107. Latinski glagol ima:

I. Troji položaj (genus verbi): 1.) tvorni ali aktivni (genus activum): *laudo* hvalim; 2.) srednji ali medialni (genus medium): *delector* veselim se; 3.) trpni ali pasivni (genus passivum): *laudor* hvalim se, hvaljen sem.

Op. Srednji in trpni položaj se razlikujeta le po pomenu, ne po obliki; jednako služi v slov. pogosto obema taista oblika: *lavātur* medialno: umiva se (sam sebe), pasivno: umiva se (= umivajo ga). — O deponentnikih gl. pogl. 12.

II. Dvojo vrsto časov i v aktivu i v pasivu: *a)* glavne čase: 1.) sedanjik (tempus praesens): *laudo* hvalim; 2.) pretekli čas (perfectum): *laudāvi* pohvalil sem; 3.) prihodnji čas (futūrum I.): *laudābo* hvalil bodem; *b)* stranske (pripovedne) čase: 1.) pretekli nedovršnik (imperfectum): *laudābam* hvalil sem; 2.) prejpretekli čas (plusquamperfectum): *laudāveram* pohvalil sem bil; 3.) prihodnji dovršnik (futūrum exactum ali secundum): *laudāvero* pohvalil bodem.

III. Troje načinov (modi): 1.) znanilnik (indicātīvus): *laudās* hvališ; 2.) vezni način (coniunctīvus): *laudēs* da hvališ; 3.) velevnik (imperātīvus): *laudā* hvali.

IV. Pet imenskih oblik, kjer se kaže glagol v podobi samostalnika ali pridevnika: 1.) nedoločnik (infīnītīvus); *laudāre* hvaliti; 2.) deležnik (participium): *laudans* hvaleč; 3.) glagolnik (gerundium): *laudandi* hvaljenja; 4. glagolniški pridevnik (gerundīvum): *laudandus, -a, -um* pohvaljevan; 5.) namenilnik (supīnum): *laudātum* hvalit.

V. Dvoje število (numerūs): singular in plural; poslednji velja tudi za slovensko dvojino.

VI. Po troje oseb (persōnae), kakor slovenščina.

Op. Ako stoji glagol v indikativu, konjunktivu ali imperativu, imenuje se verbum fīnītum, ker je z njim izrek po času, načinu, številu in osebi določen.

Pripone.

§ 108. Osebila so 1.) v aktivu:

a) za indikativ in konjunktiv:

sing.	1. os.	*-m*	plur.	1. os.	*-mus*
	2. »	*-s* (perf. *-stī*)		2. »	*-tis* (perf. *-stis*)
	3. »	*-t*		3. »	*-nt* (perf. *-runt*).

b) za imperativ:

sing.	2. os.	nima ali *-tō*	plur.	2. os.	*-te, -tōte*
	3. »	*-tō*		3. »	*-ntō.*

2.) V pasivu se pritika aktivnim oblikam zaimek *se* = slov. se: *laudo-r* iz *laudo-se* hvalim se (§ 9., 3.); *laudā-ris* iz *lauda-si-se* hvališ(i) se; *laudā-tur* iz *lauda-tĭ-se* hvali(tĭ) se; *laudāmur* iz *laudamu-si-se* hvalimo se; *lauda-ntur* iz *lauda-ntĭ-se* hvalijo se. — 2. os. pl. je otrpnen nom. pl. starinskega participa na *-minus: laudāmini,* kateremu se ima v indik. *estis,* v imper. *este* dodati. — Aktivno osebilo *-m* se izpahuje pred *se: laude-r* iz *laudem-se.* — Imper. *laudā-re* je iz *lauda-se* hvali se; *laudāto-r* iz *laudāto-se* itd. — Inf. prez. pas. pripenja na konsonantna debla *-ie-se,* na vokalna pa *-s-ie-se. s* se je sprevrgel v *r* in, ker je *e* odpadel, navstale so starinske oblike *agier, darier, nītier*. Naposled so te tudi *r* odpahnile in iz *-ie* je postal *-ī: agī, darī, nītī.*

Op. Pripona inf. prez. akt. je *-se: es-se, vel-le* iz *vel-se* (§ 10., 6.); za vokali prehaja *s* v *r: da-re.* — Part. prez. akt. ima pripono *-ns,* gen. *-ntis: lauda-ns, lauda-ntis* in se pregiblje kakor adj. jednega končaja (§ 50.). — Part. fut. akt. ima pripono *-tūrus (-sūrus), -a, -um;* part. perf. pas. *-tus (-sus), -a, -um;* oba se sklanjata po *bonus, -a, -um.* — Gerundij dobiva pripono *-ndi, -ndo, -ndum,* v kateri odgovarja *d* slovenskemu j glagolnikov na -nje; torej *arando* = oranju. Iz gerundija je postal gerundiv na *-ndus, -a, -um.*

Deblo in osnova.

Deblo je nepregibni del glagola. V latinščini je deblo troje: § 109.

1.) sedanjikovo: *lauda-, mone-, lĕg-, audi-;*
2.) perfektovo: *laudav-, monu-, lēg-, audiv-;*
3.) supinovo: *laudat-, monit-, lect-, audit-.*

Na tem trojem deblu se snujejo vsi časi in načini, in to

a) na sedanjikovem deblu: 1.) indikativ in konjunktiv prezensa in imperfekta; 2.) imperativ in indikativ futura I.; 3.) infinitiv in particip prezensa, gerundij in gerundiv;

b) na perfektovem deblu: 1.) indikativ in konjunktiv perfekta in pluskvamperfekta aktiva in infinitiv perfekta aktiva; 2.) futur II. aktiva;

c) na supinovem deblu: 1.) oba supina; 2.) particip futura aktiva in perfekta pasiva.

Občno podstavo temu trojemu deblu imenujemo glagolsko ali golo deblo. V latinščini je glagolsko deblo večji del sedanjikovemu jednako; izjeme omenjata §§ 120. in 121.

K deblu pristopa v tvoritev načinov osnovni vokal; s takim vokalom podaljšano deblo imenujemo osnovo, na pr. deb. *leg*, osnova *legă*.

V indik. prez. pristopa k deblu osnovni vokal ă ter prehaja v 1. os. sing., v 1. in 3. os. pl., nadalje v imper. in deloma v gerundiji in gerundivu 3. in 4. konjug. v *o*, oziroma *u; m* izza *o* se v 1. os. sing. odpahuje: *leg–o, lego–nt*, iz česar *legu–nt; volu–mus; audiu–nto, scrību–ndi*. Poznej je v 1. os. pl., kakor po vseh ostalih oblikah, osnovni vokal oslabel v *i*, oziroma *e: legi–mus* (§ 7.), *legi–tis, lege, lege–re, lege–ns*. V 1., 2. in 4. konjug. se osnovni *a* debelskim vokalom asimiluje ter z njimi staplja: *laudao laudō, laudaas laudās; monees monēs; audiis audīs*. Pred osebili *m, r, t* se vsak dolg vokal okrajšuje: *laudaat laudăt*.

V konj. prez. 1. konjug. in indik. fut. 3. in v 4. konjug. je osnovni vokal optativni *i: laude–m* iz *lauda–i–m*; *legē–s* iz *lega–i–s;* jednako *audiēs*. Konj. 2., 3. in 4. konjug. pa prijemlje pripono *a: mone–a–m, leg–a–m, audi–a–m*. 1. os. konj. 3. in 4. konjug. služi ob jednem za 1. os. fut. I.

Indik. in konj. imperf. sta zložena; kajti v indik. se pripenja na dolge vokale *b–am*, postavši iz *–fu–am, –bvam* (= bivati); konj. impf. pa prijemlje *–rem* od prvotnega konj. *(e)sem* (glag. *esse* biti). — Podobno je zložen ind. fut. na *–bo*, postavši iz *fu–i–o, bjo* (= bom), kakor *ero* iz *esjo*.

Osnovni vokal perfekta je ī (starinski *ei*), ki se v 3. os. sing. in v 1. pl. okrajšuje in pred *r* v *e* izpreminja, kateri se v konj. perf., v indik. pluskvamperf. in fut. II. takisto krajša. Sicer pa služi v tvoritev šibkega perf. *fui* in *–esi; fui* je izpremenil svoj *f* v *h* in, ko je ta sapnik izginil, ostal je za konzonanti *–ui*, za vokali *–vi*; *–esi* izgublja *e*. Torej *laudaverim* iz *lauda–fuerim, scripserim* iz *scripeserim* da sem bil hvaleč, pisoč.

Poglavje 10.

§ 110. Spregatev glagola *esse* biti.

Pomožni glagol *esse* tvori oblike iz dvojnega debla: *es* (slov. jes) je sedanjikovo, *fu* (slov. bi) je perfektovo deblo. Sedanjikovo deblo *es* izgublja v nekaterih oblikah *e: sum* nam. *–esum* (slov. sem nam. jesem); *s* se izpreminja med dvema vokaloma v *r* (§ 9., 3.): *era–m* nam. *esam, ero* nam. *eso* (grški ἔσομαι).

			Indikativ.	Konjunktiv.
Prezens.	Sing.	1.	*su–m* sem	*si–m* da sem, naj bodem
		2.	*es* si	*sī–s* da si, bodi
		3.	*es–t* je	*si–t* da je, naj bode
	Plur.	1.	*su–mus** smo	*sī–mus* da smo, bodímo
		2.	*es–tis* ste	*sī–tis* da ste, bodíte
		3.	*su–nt* so	*si–nt* da so, naj bodo

---

* Plural rabi ob jednem za slov. dvojino (§ 107., V.).

		Indikativ.	Konjunktiv.
Imperfekt.	S. 1.	*era-m* bival (bil), -a, -o sem	*esse-m* bil, -a, -o bi jaz
	2.	*erā-s* bival (bil) si	*essē-s* bil bi ti
	3.	*era-t* bival (bil) je	*esse-t* bil bi on
	P. 1.	*erā-mus* bivali (bili), -e, -a smo	*essē-mus* bili, -e, -a bi mi
	2.	*erā-tis* bivali (bili) ste	*essē-tis* bili bi vi
	3.	*era-nt* bivali (bili) so	*esse-nt* bili bi oni
Futur I.	S. 1.	*ero* bodem	nima
	2.	*eri-s* bodeš	
	3.	*eri-t* bode	
	P. 1.	*eri-mus* bodemo	
	2.	*eri-tis* bodete	
	3.	*eru-nt* bodo	
Perfekt.	S. 1.	*fuī* bil, -a, -o sem	*fue-rim* da (naj) sem bil, -a, -o
	2.	*fui-stī* bil si	*fue-ris* da si bil
	3.	*fui-t* bil je	*fue-rit* da (naj) je bil
	P. 1.	*fui-mus* bili, -e, -a smo	*fue-rimus* da (naj) smo bili, -e, -a
	2.	*fui-stis* bili ste	*fue-ritis* da ste bili
	3.	*fuē-runt* bili so	*fue-rint* da (naj) so bili
Pluskvamperf.	S. 1.	*fue-ram* } bil sem bil ali bil sem prej itd.	*fuī-ssem* bil bi bil jaz
	2.	*fue-rās*	*fui-ssēs* bil bi bil ti
	3.	*fue-rat*	*fui-sset* bil bi bil on
	P. 1.	*fue-rāmus* } bili smo bili ali bili smo prej itd.	*fui-ssēmus* bili bi bili mi
	2.	*fue-rātis*	*fui-ssētis* bili bi bili vi
	3.	*fue-rant*	*fui-ssent* bili bi bili oni
Futur II.	S. 1.	*fue-rō*[1] bil, -a, -o bom[2]	nima
	2.	*fue-ris* bil boš	
	3.	*fue-rit* bil bo	
	P. 1.	*fue-rimus* bili, -e, -a bomo	
	2.	*fue-ritis* bili bote	
	3.	*fue-rint* bili bodo	
Imperativ.	S. 2.	I. *es* bodi	II. *es-tō* bodi
	3.	— —	*es-tō* naj bode
	P. 2.	*es-te* bodite	*es-tōte* bodite
	3.	— —	*su-ntō* naj bodo

---

[1] Končni *o* glagolov je dolg, pa večkrat tudi kratek, zlasti v dvozložnih oblikah s kratkim predzadnjim zlogom *(ămō̆, lĕgō̆, ĕrō̆, dătō̆)*. — [2] Miklošič, Syntax str. 806.

Infinitiv.

Prez. *es–se* biti, bivati. — Perf. *fuī–sse* bivši biti, da je bil.
Fut. *fu–tūrum, -am, -um esse* } ali *fo–re* bodoč } biti, da bode (kdo).
futūros, -as, -a esse hoteč

Particip.

Prez. in perf. nima.
Fut. *fu–tūrus, –a, –um* bodoč, –a, –e

Gerundija, gerundiva in supina nima.

Op. 1.) *u* v *sum, sumus, sunt, sunto* je osnovni vokal postavši iz *a* (§ 109). *Sum* in *inquam* (pravim) sta jedina glagola, ki ohranjata osebilo *m* v 1. os. sing. indikativa praes.; vsi drugi ga odpahujejo. V 2. os. sing. je *s* odpal: *es* nam. *es–s*. Osnovni vokal konjunktiva praes. in indik. fut. I. je optativni *ī*, skrčen iz *ie: sim* iz *siem, ero* iz *esjo, erunt* in *esjont*. V 3. os. pl. fut. II. se je oni *i* ohranil: *fue–rint*. Osnovni vokal impf. je *ā: era* (iz *es–a*), kar je torej imperfektova osnova: *erā–mus*. V konj. impf. pristopi k tej osnovi *ie*, kakor v konj. praes., torej *esa–ie–m*: *es–e–m*, poostreno v *ess–e–m*. Osnovni vokal perfekta *ī* pristopi k perf. deblu *fu: fu–ī*, kar je torej perfektova osnova ter se ohranja v ind. in konj. perf. in pluskpf., v inf. perf. in v fut. II., le da se *ī* deloma okrajšuje in pred *r* v *e* izpreminja. Osebilo *–m* je v 1. os. perfecti kakor v. 1. os. futuri I. in II. odpadlo. Pripone *–sti, –stis* in *–runt* (nam. *–sunt*) veljajo samo za indikativ perf.; prim. § 108. Končnice *–rim* v konj. perf., *–ram* in *–ssem* v pluskpf., *–sse* v inf. perf. in *–ro* v fut. II. stojé nam. *sim, eram, essem, esse* in *ero;* ti časi so tedaj zloženi iz debel *fu* in *es*.

2.) Nam. *essem, esses, esset* in *essent* se nahaja pogosto *forem, fores, foret, forent* (deb. *fu*), zlasti v namernih in pogojnih stavkih; takisto v inf. fut. *fore*.

§ 111. Jednako se pregibljejo sostave:

absum odsoten sem *(āfui)*
adsum prisostvujem
dēsum manka me, nima
insum sem v čem } brez perf.
subsum sem pod čim
intérsum sem vmes, zraven

obsum sem proti čemu, škodim *(offui)*
possum morem
praesum spredaj, na čelu sem
prōsum v prid sem
supérsum ostajam

Op. 1.) Partic. praes. imata le *ab–sum* in *prae–sum: ab–sens* odsoten, *praesens* prisoten, pričujoč. — Part. fut. imajo: *āfutūrus, adfutūrus, dēfutūrus, prōfutūrus, superfutūrus*. Odtodi inf. fut. *ā–, ad–, dē–, prōfutūrum (–am, –um) esse*, redkeje *āfore, adfore, dēfore, prōfore, supérfore*.

2.) *prōsum* postavši iz *prōd–sum* ohranjuje *d* samo pred vokalom *e: prōd–es, prod–est, prod–estis, prod–eram, prod–essem, prod–ero;* sicer ga izpahuje: *pro–sim, pro–fui* etc.

3.) ***Possum*** morem je sostavljen iz *pot* (starinski, nepregibni adj. *potis*, oslabljen v *pote*) mogoč in *sum*. Sprega se kakor *sum*, vendar pomni:

1.) *pot–* se asimiluje pred *s* v *pos–: pos–sim;* 2.) iz *pot–essem, pot–esse* postane *pos–sem, pos–se;* 3.) *f* se za *t* izpahuje: *potui* iz *pot–fui, pot–ueram* etc.

		Indikativ.			Konjunktiv.		
Prez.	S.	*pó**s**-**s**um*	*pót-es*	*pót-est*	*po**s**-**s**im*	*pos-sīs*	*pos-sit*
	P.	*pó**s**-**s**umus*	*pot-éstis*	*pó**s**-**s**unt*	*pos-sīmus*	*pos-sītis*	*pos-sint*
Impf.	S.	*pót-eram*	*pót-erās*	*pót-erat*	*po**s**-**s**em*	*pos-sēs*	*pos-set*
	P.	*pot-erāmus*	*pot-erātis*	*pót-erant*	*pos-sēmus*	*pos-sētis*	*pos-sent*
Fut. I.	S.	*pót-ero*	*pót-eris*	*pót-erit*	nima		
	P.	*pot-érimus*	*pot-éritis*	*pót-erunt*			
Perf.	S.	*pót-uī*	*pot-uísti*	*pót-uit*	*pot-úerim*	*pot-úeris*	*pot-úerit*
	P.	*pot-úimus*	*pot--uístis*	*pot-uērunt*	*pot-uérimus*	*pot-uéritis*	*pot-úerint*
Plusk.	S.	*pot-úeram*	*pot-úerās*	*pot-úerat*	*pot-uissem*	*pot--uisses*	*pot-uisset*
	P.	*pot-uerāmus*	*pot-uerātis*	*pot-úerant*	*pot-uissēmus*	*pot-uissētis*	*pot-uissent*
Fut.II.	S.	*pot-úerō*	*pot-úeris*	*pot-úerit*	nima		
	P.	*pot-uérimus*	*pot-uéritis*	*pot-úerint*			

Imper. nima. — Part. nima (*potens, -entis* mogočen je adjektiv).
Inf. prez. in fut. *pos-se.* — Inf. perf. *pot-uisse.*

Poglavje 11.

Spregatev (coniugātio) pravilnih glagolov.

Latinščina ima četvero spregatev, ki se razlikujejo med seboj po debelskem končniku; te so: § 112.

I. spreg., debla na *ā: laudā-re* hvaliti (a-konjugacija);
II. spreg., debla na *ē: monē-re* opominjati (e-konjugacija);
III. spreg., debla na konsonante in *u: leg-ĕ-re* brati, *lu-ĕ-re* prati (konsonantna in u-konjugacija);
IV. spreg., debla na *ī: audī-re* slišati (i-konjugacije).

Op. Ker se iz končnic inf. prez. sedanjikovo deblo najlažje spoznava, treba je, da glagol konjugujemo, razven sedanjika, perfekta in supina vedeti tudi njegov infinitiv praesentis.

Prip. Zastran debel in pripon primeri §§ 108., 109. Kakor prez. pas., tako se tvori pasivni indik. in konj. imperf. in indik. fut. I. — Perf. konj., pluskpf. ind. in konj., fut. II. in inf. perf. akt. so sostavljeni, kakor podobne oblike glag. *esse* (§ 110., op. 1.). V pasivu se perf, pluskpf. in fut. II. opisujejo s participom perf. pas. in glagolom *sum, eram, ero* itd.

Slovenščina rabi tudi vršilne nedovršne glagole v perfektu in pluskvamperfektu, ne pa ponavljavnih in opetovalnih: pisal sem, pisal sem bil, ne pa popisoval sem bil (Metelko, str. 136.).

§ 113.

Pregled čveterih konjugacij.

I. Aktiv.

a) Indikativ.

	I.				II.	III.			IV.
Prezens.	*laudō* hvalim				*moneō* opominjam	*legō* berem			*audiō* slišim
	laudā-s hvališ				*monē-s* opominjaš	*legi-s* bereš			*audī-s* slišiš
	lauda-t hvali				*mone-t* opominja	*legi-t* bere			*audi-t* sliši
	laudā-mus hvalimo				*monē-mus* opominjamo	*légi-mus* beremo			*audī-mus* slišimo
	laudā-tis hvalite				*monē-tis* opominjate	*légi-tis* berete			*audī-tis* slišite
	lauda-nt hvalijo				*mone-nt* opominjajo	*legu-nt* bero			*audiu-nt* slišijo
Imperfekt.	*laudā-bam*	hvalil, -a, -o	sem		*monē-bam* opominjal sem	*legē-bam* bral sem			*audiē-bam* slišal sem
	laudā-bās		si						
	laudā-bat		je						
	laudā-bāmus	hvalili, -e, -a	smo		i. t. d.	kakor v			I. konjugaciji
	laudā-bātis		ste						
	laudā-bant		so						
Futur I.	*laudā-bō*	hvalil, -a, -o	bodem		*monē-bō* opominjal bodem	*lega-m*	bral, -a, -o	bodem	*audia-m* slišal bodem
	laudā-bis		bodeš		i. t. d.	*legē-s*		bodeš	*audiē-s* slišal bodeš
	laudā-bit		bode			*lege-t*		bode	i. t. d.
	laudā-bimus	hvalili, -e, -a	bodemo		kakor v I. konjugaciji	*legē-mus*	brali, -e, -a	bodemo	
	laudā-bitis		bodete			*legē-tis*		bodete	kakor v III. konjugaciji
	laudā-bunt		bodo			*lege-nt*		bodo	
Perfekt.	*laudāvī*	(po)hvalil, -a, -o	sem		*monuī* opomnil sem	*lēgī* (pre)bral sem			*audīvī* (za)slišal sem
	laudāví-stī		si		*monuí-stī* opomnil si	*legí-stī* (pre)bral si			*audīví-stī* (za)slišal si
	laudāvi-t		je						
	laudāvi-mus	(po)hvalili, -e, -a	smo		i. t. d.	kakor v			I. konjugaciji
	laudāví-stis		ste						
	laudāvē-runt		so						
Pluskvamperfekt.	*laudāve-ram*	pohvalil -a, -o	sem	bil, -a, -o	*monúe-ram* opomnil sem bil	*lēge-ram* prebral sem bil			*audīve-ram* zaslišal sem bil
	laudāve-rās		si						
	laudāve-rat		je						
	laudāve-rāmus	pohvalili -e, -a	smo	bili, -e, -a	i. t. d.	kakor v			I. konjugaciji
	laudāve-rātis		ste						
	laudāve-rant		so						
Fut. II.	*laudāve-rō*	pohvalil -a, -o	bodem		*monúe-rō* opomnil bodem	*lēge-rō* prebral bodem			*audīve-rō* zaslišal bodem
	laudāve-ris		bodeš						
	laudāve-rit		bode						
	laudāvé-rimus	pohvalili -e, -a	bodemo		i. t. d.	kakor v			I. konjugaciji
	laudāvé-ritis		bodete						
	laudāve-rint		bodo						

b) Konjunktiv.

I.				II.	III.	IV.
laude-m da hvalim, naj hvalim				*monea-m* da ali naj opominjam	*lega-m* da ali naj berem	*audia-m* da ali naj slišim
laudē-s da hvališ, hvali				*moneā-s* da opominjaš, opominjaj		
laude-t da hvali, naj hvali				*monea-t* da ali naj opominja		
laudē-mus da hvalimo, hvalímo				*moneā-mus* da opominjamo, opominjajmo	i. t. d. kakor v	II. konjugaciji
laudē-tis da hvalite, hvalíte				*moneā-tis* da opominjate, opominjajte		
laude-nt da hvalijo, naj hvalijo				*monea-nt* da ali naj opominjajo		
laudā-rem	hvalil, -a, -o	bi jaz		*monē-rem* opominjal bi jaz	*lege-rem* bral bi jaz	*audī-rem* slišal bi jaz
laudā-rēs		bi ti				
laudā-ret		bi on				
laudā-rēmus	hvalili, -e, -a	bi mi		i. t. d.	kakor v	I. konjugaciji
laudā-rētis		bi vi				
laudā-rent		bi oni				
nima				nima	nima	nima
laudāve-rim	da (naj) sem	(po)hvalil, -a, -o		*monúe-rim* da (naj) sem opomnil	*lēge-rim* da (naj) sem (pre)bral	*audīve-rim* da (naj) sem (za)slišal
laudāve-ris	da si					
laudāve-rit	da (naj) je					
laudāvé-rimus	da (naj) smo	(po)hvalili, -e, -a		i. t. d.	kakor v	I. konjugaciji
laudāvé-ritis	da ste					
laudāve-rint	da (naj) so					
laudāví-ssem	(po)hvalil, -a, -o	bi jaz	bil, -a, -o	*monui-ssem* opomnil bi jaz bil	*lēgi-ssem* (pre)bral bi jaz bil	*audīvi-ssem* slišal bi jaz bil
laudāví-sses		bi ti				
laudāví-sset		bi on				
laudāvi-ssēmus	(po)hvalili, -e, -a	bi mi	bili, -e, -a	i. t. d.	kakor v	I. konjugaciji
laudāvi-ssētis		bi vi				
laudāvi-ssent		bi oni				
nima				nima	nima	nima

Imperativ.

I. *laudā* (po)hvali	*monē* opomni	*lege* (pre)beri	*audī* (za)sliši
laudā-te (po)hvalite	*monē-te* opomnite	*lĕgi-te* (pre)berite	*audī-te* (za)slišite

II. *laudā-tō* hvali	*monē-tō* opominjaj	*legi-tō* beri	*audī-tō* sliši, poslušaj
laudā-tō naj hvali	*monē-tō* naj opominja	*legi-tō* naj bere	*audī-tō* naj sliši
laudā-tōte hvalite	*monē-tōte* opominjajte	*legi-tōte* berite	*audī-tōte* poslušajte
lauda-ntō naj hvalijo	*mone-ntō* naj opominjajo	*legu-ntō* naj beró	*audiu-ntō* naj slišijo

Imenske oblike.

a) Infinitiv.

Prez. *laudā-re* hvaliti	*monē-re* opominjati	*lege-re* brati	*audī-re* slišati
Perf. *laudāvi-sse* pohvalivši biti, da je pohvalil	*monui-sse* opomnivši biti da je opomnil	*lĕgi-sse* prebravši biti, da je bral	*audīvi-sse* zaslišavši biti, da je zaslišal
Fut. *laudā-tūrum, -am, -um esse* hvaliti hoteti	*moni-tūrum, -am, -um esse* opominjati hoteti	*lec-tūrum, -am, -um esse* brati hoteti	*audī-tūrum, -am, -um essē* slišati hoteti

b) Particip.

laudā-ns, -ntis hvaleč, -a, -e	*monē-ns, -ntis* opominjajoč, -a, -e	*legē-ns, -ntis* beroč, -a, -e	*audiē-ns, -tis* poslušajoč, -a, -e
laudā-tūrus, -a, -um hvaliti hoteč, -a, -e	*moni-tūrus, -a, -um* opominjati hoteč, -a, -e	*lec-tūrus, -a, -um* brati hoteč, -a, -e	*audī-tūrus, -a, -um* slišati hoteč, -a, -e

c) Gerundij.

G. *lauda-ndi* hvaljenja	*mone-ndi* opominjanja	*lege-ndi* branja	*audie-ndi* poslušanja
D. *lauda-ndo* hvaljenju	i. t. d.	kakor v	I. konjugaciji
Ak. *(ad) lauda-ndum* v hvaljenje			
Ab. *lauda-ndo* s hvaljenjem			

d) Supin.

laudā-tum hvalit	*mōni-tum* opominjat	*lec-tum* brat	*audī-tum* poslušat
laudā-tū hvaliti	*moni-tū* opominjati	*lec-tū* brati	*audī-tū* slišati, poslušati

§ 114.

II. Pasiv.

a) Indikativ.

	I.	II.	III.	IV.
Prezens.	*laudo-r* hvalim se *laudā-ris* hvališ se *laudā-tur* hvali se *laudā-mur* hvalimo se *laudā-mini* hvalite se *lauda-ntur* hvalijo se hvaljen, -a, -o, bivam, bivaš, biva hvaljeni, -e, -a bivamo itd.	*moneo-r* opominjam se *monē-ris* opominjaš se *monē-tur* opominja se *monē-mur* opominjamo se *monē-mini* opominjate se *mone-ntur* opominjajo se opominjan bivam itd.	*lego-r* berem se *lege-ris* bereš se *legi-tur* bere se *legi-mur* beremo se *legi-mini* berete se *legu-ntur* beró se bran bivam itd.	*audio-r* slišim se *audī-ris* slišiš se *audī-tur* sliši se *audī-mur* slišimo se *audī-mini* slišite se *audiu-ntur* slišijo se poslušan bivam itd.
Imperfekt.	*laudā-bar* *lauda-bāris* *lauda-bātur* *lauda-bāmur* *lauda-bāmini* *lauda-bantur* hvalil, -a, -o sem se itd. hvalili, -e, -a smo se itd. ali hvaljen sem bival itd.	*monē-bar* opominjal sem se ali opominjan sem bival i. t. d.	*legē-bar* bral sem se ali bran sem bival kakor v	*audiē-bar* slišal sem se ali slišan sem bival I. konjugaciji
Futur I.	*laudā-bor* *laudā-beris* *laudā-bitur* *laudā-bimur* *lauda-bimini* *lauda-buntur* hvalil, -a, -o se bodem itd. hvalili, -e, -a se bod. itd. ali hvaljen bodem itd.	*monē-bor* opominjal se bodem ali opominjan bodem i. t. d. kakor v I. konjugaciji	*lega-r* *legē-ris* *legē-tur* *legē-mur* *legē-mini* *lege-ntur* bral, -a, -o se bodem itd. brali, -e, -a se bodemo itd. a. bran bodem itd.	*audia-r* slišal se bodem *audiē-ris* slišal se bodeš ali slišan bodem, bodeš i. t. d. kakor v III. konjugaciji
Perfekt.	*laudā-tus, -a, -um* {*sum*, *es*, *est*} (po)hvaljen {sem, si, je} {hvalil se} *laudā-ti, -ae, -a* {*sumus*, *estis*, *sunt*} (po)hvaljeni {smo, ste, so} {hvalili se}	*monitus, -a, -um sum* opomnjen sem a. opomnil sem se i. t. d.	*lectus, -a, -um sum* (pre)bran sem ali (pre)bral sem se kakor v	*audī-tus, -a, -um sum* (za)slišan sem ali (za)slišal sem se I. konjugaciji

b) Konjunktiv.

	I.	II.	III.	IV.
Prezens.	*laude-r* da ali naj se hvalim *laudē-ris* da se hvališ *laudē-tur* da ali naj se hvali *laudē-mur* da se hvalimo *laudē-mini* da se hvalite *laude-ntur* da se hv., naj se hvalijo	*monea-r* da se opominjam *moneā-ris* da se opominjaš *moneā-tur* da se opominja *moneā-mur* da se opominjamo *moneā-mini* da se opominjate *monea-ntur* da se opominjajo	*lega-r* da se berem *legā-ris* da se bereš i. t. d. kakor v	*audia-r* da se slišim *audiā-ris* da se slišiš II. konjugaciji
Imperfekt.	*laudā-rer*, *laudā-rēris*, *lauda-rētur* — hvalil bi se ali hvaljen bi bil jaz, ti, on *lauda-rēmur*, *lauda-rēmini*, *lauda-rentur* — hvalili bi se ali hvaljeni bi bili mi, vi, oni	*monē-rer* opominjal bi se ali opominjan bi bil i. t. d.	*lege-rer* bral bi se ali bran bi bil kakor v	*audī-rer* slišal bi se ali slišan bi bil I. konjugaciji
Futur I.	nima	nima	nima	nima
Perfekt.	*lauda-tus, -a, -um* — *sim* da sem, *sis* da si, *sit* da je — (po)hvaljen ali hvalil se itd. *lauda-ti, -ae, -a* — *simus* da smo, *sitis* da ste, *sint* da so — (po)hvaljeni ali hvalili se itd.	*monitus, -a, -um sim* da sem opomnjen ali opomnil se i. t. d.	*lectus, -a, -um sim* da sem (pre)bran ali (pre)bral se kakor v	*audītus, -a, -um sim* da sem (za)slišan ali (za)slišal se I. konjugaciji

Pasiv.

a) Indikativ.

	I.		II.	III.	IV.
Pluskvamperf.	*laudātus, -a, -um* *eram* *erās* *erat* *laudāti, -ae, -a* *erāmus* *erātis* *erant*	pohvaljen sem bil ali pohvalil sem se bil itd.	*monitus, -a, -um eram* opomnjen sem bil ali opomnil sem se bil i. t. d.	*lectus, -a, -um eram* prebran sem bil ali prebral sem se bil kakor v	*audītus, -a, -um eram* zaslišan sem bil ali zaslišal sem se bil I. konjugaciji
Futur II.	*laudātus, -a, -um* *ero* *eris* *erit* *laudāti, -ae, -a* *erimus* *eritis* *erunt*	pohvaljen bodem ali pohvalil se bodem itd.	*monitus, -a, -um ero* opomnjen bodem ali opomnil se bodem i. t. d.	*lectus, -a, -um ero* prebran bodem ali prebral se bodem kakor v	*audītus, -a, -um ero* zaslišan bodem ali zaslišal se bodem I. konjugaciji

b) Konjunktiv.

	I.		II.	III.	IV.
Pluskvamperf.	*laudātus, -a, -um* *essem* *esses* *esset* *laudati, -ae, -a* *essēmus* *essētis* *essent*	pohvaljen bi bil ali pohvalil bi se bil jaz, ti, on pohvaljeni bi bili, pohvalili bi se bili mi, vi, oni	*monitus, -a, -um essem* opomnjen bi bil ali opomnil bi se bil i. t. d.	*lectus, -a, -um essem* prebran bi bil ali prebral bi se bil i. t. d.	*audītus, -a, -um essem* zaslišan bi bil ali zaslišal bi se bil I. konjugaciji
Futur II.	nima		nima	nima	nima

c) Imperativ.

	I.	II.	III.	IV.
I.	*laudā-re* (po)hvaljen bodi *laudā-mini* (po)hvaljeni bodite	*monē-re* opomnjen bodi *monē-mini* opomnjeni bodite	*lege-re* (pre)bran bodi *legí-minī* (pre)brani bodite	*audī-re* (za)slišan bodi *audī-minī* (za)slišani bodite
II.	*laudā-tor* hvaljen bodi *landā-tor* hvaljen naj bode *lauda-ntor* hvaljeni naj bodo	*monē-tor* opominjan bodi *monē-tor* opominjan naj bode *mone-ntor* opominjani naj bodo	*legi-tor* bran bodi *legi-tor* bran naj bode *legu-ntor* brani naj bodo	*audī-tor* poslušan bodi *audī-tor* poslušan naj bode *audiu-ntor* poslušani naj bodo.

Imenske oblike.

a) Infinitiv.

	I.	II.	III.	IV.
Prez.	*laudā-rī* hvaliti se, hvaljen biti	*monē-ri* opominjati se, -njan biti	*leg-ī* brati se, bran biti	*audī-rī* slišati se, slišan biti
Perf.	*laudātum, -am, -um esse* pohvaljen biti	*monitum, -am, -um esse* opomnjen biti	*lectum, -am, -um esse* (pre)bran biti	*audītum, -am, -um esse* (za)slišan biti
Fut.	*laudātum īrī*[1] hvaliti se hoteti (imeti)	*monitum īrī* opomniti se hoteti (imeti)	*lectum īrī* brati se hoteti (imeti)	*audītum īrī* slišati se hoteti (imeti).

b) Particip.

	I.	II.	III.	IV.
Prez.	nima	nima	nima	nima
Perf.	*laudā-tus, -a, -um* (po)hvaljen, -a, -o	*moni-tus, -a, -um* opomnjen, -a, -o ali opominjan, -a, -o	*lectus, -a, -um* (pre)bran, -a, -o	*audītus, -a, -um* (za)slišan, -a, -o.

c) Gerundiv.

I.	II.	III.	IV.
lauda-ndus, -a, -um hvaliti se imajoč, -a, -e (pohvaljevan, -a, -o)	*mone-ndus, -a, -um* opominjati se imajoč, -a, -e (opominjevan, -a, -o)	*lege-ndus, -a, -um* brati se imajoč, -a, -e (prebiravan, -a, -o)	*audie-ndus, -a, -um* slišati se imajoč, -a, -e (zaslišavan, -a, -o).

---

[1] Sostaja iz *īrī*, inf. prez. pas. glag. *ire* iti, in supina, ki je nepregiben.

Poglavje 12.

§ 115.

Deponentni glagoli.

Deponentniki (verba dēpōnentia) so glagoli pasivne ali uprav medialne oblike, toda aktivnega pomena: *hortor* spodbujam (prim. slov. bati se § 296, 3). Vendar imajo aktivno obliko v participih na *-ns* in *-urus,* aktivni inf. fut. (ne pasivnega) in pasivni pomen v gerundivu. Imajo tudi gerundij in supin.

Indikativ.

	I.	II.	III.	IV.
Prez.	*hortor* spodbujam, kakor *laudor*	*vereor* bojim se, kakor *moneor*	*fungor* opravljam, kakor *legor*	*largior* darujem, kakor *audior*
Impf.	*hortābar* spodbujal sem	*verēbar* bal sem se	*fungēbar* opravljal sem	*largiēbar* daroval sem
Fut. I.	*hortābor* spodbujal bodem	*verēbor* bal se bodem	*fungar* opravljal bodem	*largiar* daroval bodem
Perf.	*hortātus sum* spodbudil sem	*veritus sum* (z)bal sem se	*functus sum* opravil sem	*largītus sum* podaril sem
Pluskpf.	*hortātus eram* spodbudil sem bil	*veritus eram* zbal sem se bil	*functus eram* opravil sem bil	*largītus eram* podaril sem bil
Fut. II.	*hortātus ero* spodbudil bodem	*veritus ero* zbal se bodem	*functus ero* opravil bodem	*largītus ero* podaril bodem.

Konjunktiv.

	I.	II.	III.	IV.
Prez.	*horter* da spodbudim	*verear* da se bojim	*fungar* da opravljam	*largiar* da darujem
Impf.	*hortārer* spodbujal bi	*verērer* bal bil se	*fungerer* opravljal bi	*largīrer* daroval bi
Perf.	*hortātus sim* da sem spodbudil	*veritus sim* da sem se (z)bal	*functus sim* da sem opravil	*largītus sim* da sem podaril
Pluskpf.	*hortātus essem* spodbudil bi bil	*veritus essem* zbal bi se bil	*functus essem* opravil bi bil	*largītus essem* podaril bi bil.

Imperativ.

	I.	II.	III.	IV.
	hortāre spodbudi	*verēre* boj se	*fungere* opravi	*largīre* podari.
		i. t. d.		i. t. d.

Imenske oblike.

Infinitiv.

	I.	II.	III.	IV.
Prez.	*hortārī* spodbujati	*verērī* bati se	*fungī* opravljati	*largīrī* darovati
Perf.	*hortātum esse* spodbudivši biti	*veritum esse* zbavši se biti	*functum esse* opravivši biti	*largītum esse* podarivši biti
Fut.	*hortatūrum esse* spodbujati hoteti	*veritūrum esse* bati se hoteti	*functūrum esse* opravljati hoteti	*largitūrum esse* darovati hoteti.

Particip.

	I.	II.	III.	IV.
Prez.	*hortans* spodbujajoč	*verens* boječ se	*fungens* opravljajoč	*largiens* darujoč
Perf.	*hortātus, -a, -um* spodbudivši	*veritus, -a, -um* zbavši se	*functus, -a, -um* opravivši	*largītus, -a, -um* podarivši
Fut.	*hortatūrus, -a, -um* spodbujati hoteč	*veritūrus, -a, -um* bati se hoteč	*functūrus, -a, -um* opravljati hoteč	*largīturus, -a, -um* darovati hoteč.

Gerundij.

	I.	II.	III.	IV.
Gen.	*hortandi* spodbujanja	*verendi* (banja) spoštovanja	*fungendi* opravljanja	*largiendi* darovanja.
		i. t. d.		i. t. d.

Gerundiv.

	I.	II.	III.	IV.
	hortandus spodbujati se imajoč	*verendus* spoštovati se imajoč	*fungendus* opravljati se imajoč	*largiendus* darovati se imajoč.

Supin.

	I.	II.	III.	IV.
	hortātum spodbujat	*veritum* bat se	*functum* opravljat	*largītum* darovat
	hortātū spodbujati	*veritū* bati se	*functū* opravljati	*largītū* darovati.

§ 116. Štirje glagoli so le v perfektu in od njega tvorjenih oblikah deponentni; imenujejo se torej poludeponentni (sēmidēpōnentia):

1. *audeo, -ēre* upati si; *ausus sum* upal sem si *(ausūrus);*
2. *gaudeo, -ēre* veseliti se; *gavīsus sum* veselil sem se *(gavīsūrus);*
3. *soleo, -ēre* navajen biti; *solitus sum* navajen sem bil;

Op. *soleo* nima futura, niti partic. fut.

4. *fīdo, -ēre* zaupati; *fīsus sum* zaupal sem.

Jednako *confīdo* zaupati in *diffīdo* ne zaupati.

Particip perf. pas. z aktivnim pomenom imajo sledeči štirje glagoli:

1. *cēno, -āre, -āvi, -ātum* obedovati; *cēnātus* odobedovavši;
2. *iūro, -āre, -āvi, ātum* priseči; *iūrātus* prisegši;
3. *pōto, -āre, -āvi, potātum,* nav. *pōtum* piti; *pōtus* napivši se;

pōtus tudi pasivno: pit;

4. *prandeo, -ēre, prandi, pransum* kósiti; *pransus* odkosivši.

Poglavje 13.

Pripomnje k čveterim konjugacijam.

§ 117. 1.) Okrajšane oblike. *a)* Glagoli *dīco* rečem, *dūco* peljem, *facio* tvorim, *fero* nesem odpahujejo *e* v 2. os. sing. imperativa: *dīc, dūc, fac, fer.* Jednako sostave z *dūco* in *fero,* na pr. *ēdūc* izpelji, *effer* iznosi; toda vselej *-fice,* včasi *-dīce: effice* stori, *ēdīce* poleg *ēdīc;* tudi *calface* ogrej.

b) Perfekt (pluskvamperf. in fut. II.) na *-āvī, -ēvī, -ōvī* izpahuje pogosto *v,* ako *-r* ali *-s* sledi, in *i* ali *e* se z debelskim končnikom skrčuje v *-ā, -ē, -ō,* na pr. *laudasti, laudastis, laudārunt; laudārim, laudasse; laudāram, laudassem; consuesti, consuesse, consuērant* (od *consuesco* navajam se); *nosti, nosse, nōrant* (od *nosco* spoznavam). Vendar ostaja *v,* če spada k deblu, torej *lav-isti* (od *lav-o* umivam), *fōv-isse* (od *fov-eo* grejem). Le sostave z *moveo* gibljem imajo tudi skrčene oblike: *commossem, admōrint* etc. — O oblikah na *-īvi* je pomniti:

1.) Polne oblike so najnavadnejše v 1. in 3. os. sing. in zlasti v 1. os. pl. indik. perf.: *audivi, audivit, audivimus.*

2.) *v* se najraje izpahuje, če ima končnica *r: audierunt, audierim, audieram, audiero.*

3.) Skrčujeta se oba *i* navadno pred *-s: audisti(s), audisse, audissem.* Spregaj torej: *audivi, audisti, audivit, audivimus, audistis, audierunt* — *audieram, audiero, audisse, audissem* etc.

4.) *peto* (iščem) izpahuje ponajveč tudi v 1. in 3. os. sing. *v*: *petii*, *petiit*. *Eo* (idem) in njegove sostave, jednako *dēsino* (neham) izpahujejo *v* redno po vseh končnicah. Spregaj torej: *adii, adisti, adiit, adiimus, adistis, adierunt; adieram, adiero, adisse, adissem; desii, desiit* itd.

2.) Drugotne oblike. *a)* Namesto *-ērunt* se nahaja, zlasti § 118.
pri zgodopiscih, pogosto *-ēre,*[1] toda ne v skrčenih oblikah: *laudavēre, circumvenēre, audivēre;* izimno *petiēre* poleg *petivēre.*

b) Namesto *-ris* v 2. os. sing. pas. stoji često *-re: condemnēre, sequāre, videbāre, viderēre, abutēre;* celo navadno je v fut. *-bere: hortābere.* Le v ind. prez. so se te oblike zaradi jednakosti z inf. prez. akt. in imper. pas. ogibali; nahaja se pri deponentnikih: *arbitrāre* nam. *arbitrāris.*

c) Prvotna oblika na *-undus* v gerundivu 3. in 4. konjugacije se je pri nekaterih glagolih ohranila: *potiundus* (od *potior* polastim se) in v nekih pravdoznanskih izrazih: *in iure dicundo* v deljenji pravice, *lex de repetundis* (o povračevanji).

Op. *Scio* vem ima samo II. imper.: *scīto, scītōte.*

Opisna sprega, coniugatio periphrastica.

Opisna sprega je zveza participa fut. akt. na *-urus* ali § 119.
gerundiva z glagolom *esse* po vseh časih in načinih. Prva se imenuje coniugatio periphrastica actīva ter znači, da hoče, misli, namerja kdo kaj storiti; druga je coniug. periphr. passīva in zaznamuje, da se ima, mora, sme (to le z nikalnico) kaj zgoditi.

1. *laudatūrus (-a, -um) sum* hvaliti hočem, mislim, namerjam.

2. *laudandus (-a, -um) sum* hvaliti se imam, moram, hvale vreden sem; *laudandum est* hvaliti je.

laudaturus sum	*laudaturus sim*	*laudaturum esse*
laudaturus eram	*laudaturus essem*	— —
laudaturus ero	— —	— —
laudaturus fui	*laudaturus fuerim*	*laudaturum fuisse*
laudandus sum	*laudandus sim*	*laudandum esse*
laudandus eram	*laudandus essem*	— —
laudandus ero	— —	*laudandum fore*
laudandus fui	*laudandus fuerim*	*laudandum fuisse*

Op. Gerundiv se tvori zaradi pasivnega pomena le od prehodnih glagolov (tudi od deponentnikov).

---

[1] *nt* je odpal in *u* je v *e* oslabel.

Poglavje 14.

§ 120. **a) O sedanjikovem deblu.**

Sedanjikovo deblo je v 1., 2. in 4. konjugaciji, kakor tudi pri u-jevskih deblih 3. konjug. jednako glagolskemu in se končuje na *a, e, i, u: lauda, mone, audi, tribu* od *laudāre, monēre, audīre, tribuere.*

Vendar spada pri mnogih deblih končni *a, e, i* samo k sedanjikovemu deblu, dočim se glagolsko na konsonante končuje, na pr. *lavā-re* umiti, *vidē-re* videti, *venī-re* priti, *sentī-re* čutiti imajo glagolska debla *lav, vid, ven, sent.*

§ 121. Konsonantna debla 3. konjug. se v sedanjiku pogosto okrepljujejo (sedanjikov okrepek), in to:

1.) S poluglasnim *i.* Tacih glagolov je 15; vsem je debelski zlog kratek:

capio,[1] *cupio,*[2] *rapio,*[3]	[1] lovim, [2] želim, [3] grabim,
**specio,*[4] *fugio,*[5] *sapio,*[6]	[4] zrem, [5] bežim, [6] dišim,
**lacio,*[7] *fodio,*[8] *facio,*[9]	[7] vabim, [8] kopljem, [9] tvorim,
quatio,[10] *parĭo,*[11] *iacio,*[12]	[10] tresem, [11] rodim, [12] mečem,
gradior,[13] *morior,*[14] *patior*[15]	[13] stopam, [14] umiram, [15] trpim.

Ta *i* se vendar tudi v oblikah sedanjikovega debla pred *i* in kratkim *e* izpahuje. Spregajo se torej takó:

*cap**io**, capis, capit, capimus, capitis, cap**iu**nt.*
*cap**ior**, caperis, capitur, capimur, capimini, cap**iu**ntur.*
*cape, capite; capito, capito, capitōte, cap**iu**nto.*
*capere, capimini; capitor, capitor, cap**iu**ntor.*
*cap**iē**bam, cap**iē**bas* etc.; *cap**iē**bar, cap**iē**bāris* etc.
*cap**iam**, cap**ies*** etc.; *cap**iar**, cap**iē**ris* etc.
*cap**iam**, cap**ias*** etc.; *cap**iar**, cap**iā**ris* etc.
*capere, capi; cap**ie**ns, cap**ie**ndus.*

Jednako: *mor**ior**, moreris, moritur, morimur, morimini, mor**iu**ntur. mor**iē**bar; mor**iar**, mor**iē**ris, mor**iā**ris; morere, mor**iu**ntor; mor**ie**ns, mor**ie**ndum.*

2.) S podvajanjem končnikov *l, r* postavših po asimilaciji kratkega *i: pello, fallo, curro, verro* iz *pel-i-o, fal-i-o, cur-i-o, ver-i-o.* — *Mitto* (iz *mit-i-o*) podvaja *t,* deblo *mit.*

3.) Z *n,* in to

a) pred končnimi mutavci *d, c, g; fid: findo; vic: vinco; frag: frango.* Pred pe-jevcem prehaja *n* v *m; rup: rumpo; cub: cumbo.*

b) za končnikom *r* ali *m: cer-no, tem-no;* deblo glag.: *cer, tem.*
c) sino in *lino,* dasi vokalski debli, imata taisti okrepek; deblo glag. *si, li.*

4.) S *t* v *flect-o, pect-o, plect-o, nect-o;* deblo glag. *flec, pec, plec, nec.*

5.) S *-sco* ali *-isco: cresco, pro-fic-iscor* idr.

6.) Sedanjikova reduplikacija okrepljuje malokatere glagole s tem, da stopi začetni konsonant z *i* pred deblo: *gen:* ***gi****-gno; sta:* ***si****-sto; sa:* ***se****-ro* (iz *si-so*).

b) Tvoritev perfekta.

Perfekt se tvori ali šibko ali krepko. § 122.

I. Šibko: *a)* Vokalska debla 1., 2. in 4. konjugacije dobivajo v perfektu ***-vi;*** vokal pred *-vi* je dolg: *laudā-vi, delē-vi, audī-vi.* — Vendar izgublja nekoliko glagolov 1. in večina 2. konjugacije debelski končnik *a,* oziroma *e* in namesto *-vi* pristopa prvotni *-ui: son-ui (sonā-re), hab-ui (habē-re).*

Op. Pri vokalskih deblih na *-u* je *v* izpadel, vsled česar se je predidoči *u* okrajšal: *plŭ-it* (iz *plū-vit, plū-it*), *acu-o acu-i.*

b) Konsonantna debla, ki imajo prirodno ali vsled pozicije dolg vokal v sebi, prijemljejo ***-s,*** kateri se s ka-jevci v *x* staplja, te-jevce pa pred seboj izpahuje, redko si asimiluje: *dī**c** di**x**i, lū**d** lū-si, cē**d** ces-si; b* pred *s* prehaja v *p* in med *m* in *s* se *p* vriva: *scrī**b** scri**p**-si, sūm sum-**p**-si.*

Op. 1.) Izvzeta so debla na *-nd,* ki imajo krepki perfekt na prosti *-ī: defend-o defend-i.*

2.) Ka-jevska debla s predidočim *l* ali *r* izpahujejo ka-jevce: *torc (torqueo) tor-si, sparg-o spars-i.* — Ako sedanjikov okrepek v perfektu ostaja, prijemlje ta tudi *s: fingo finxi* (deb. *fig*), toda *vinco vīci* (deb. *vic*).

3.) Navzlic kratkemu deblu imajo v perf. *-si*: sostave s *quatio* kakor *concussi,* nadalje *gero ges-si, premo pressi, maneo mānsi, divido divīsi, coquo cōxi, iubeo iussi, rego rēxi, tego tēxi, veho vēxi, traho trāxi* in sostave s *specio, lacio* in *lego* kakor *suspēxi, illēxi, neglēxi.*

II. Krepko: *a)* z reduplikacijo, t. j. začetni konsonant stopa z naslednjim vokalom pred deblo; za deblo stopi osnovni vokal perfekta *ī.* Reduplikacijski zlog je vselej kratek: *tend:* ***tĕ****-tend-ī, tond* ***tŏ****-tond-ī, pel* ***pĕ****-**pu**-lī, pug* ***pŭ****-pug-ī.* — Reduplikacijo prijemlje le nekoliko konsonantnih debel; od vokalskih samo dve: *da* in *sta (dare, stare, sistere),* ki odpahujeta debelski vokal: *de-d-ī, ste-t-ī, sti-t-ī.*

Op. 1.) Ako debelski vokal preglaša, stopi *e* v reduplikacijo: *c**a**d c**e**-cidi, c**ae**d ce-c**ī**di, p**a**rc pe-p**e**rci, p**e**l pe-p**u**li.* Preglašajo pa *a* v *i, ae* v *ī,* vsled pozicije dolgi *a* v *e;* drugi vokali *e, i, o, u* se ne izpreminjajo, le pred *l* prehajata *e* in *o* v *u: pepuli, sus-tuli* (od *tol-lo*).

2.) Pri *spondeo, sto, sisto* stopita oba začetna konsonanta v reduplikacijo, deblo pa *s* izpahuje: *spo-**p**ondi, ste-**t**i (sto), sti-**t**i (sisto).* — V sostavah odpada reduplikacija: *oc-cidi, oc-cīdi, im-puli, sus-tuli.* Vendar ostaja pri *do, sto, sisto, disco, posco* kakor *circum-de-di, con-sti-ti, ē-di-dici, ex-po-posci; curro* dopušča oboje: *pro-curri* in *pro-cu-curri.* — Reduplikacijski *e* je izpahnen v: *re-**pp**uli, re-**pp**eri, re-**tt**udi, re-**tt**ulli, re-**cc**idi,* nam. *re-pe-puli* itd.

b) Konsonantna debla s kratkim debelskim vokalom daljšajo ta vokal; za deblo stopi osnovni *-ī;* ob jednem prehaja *a* v *ē* razven pred *v* in *b: em ēmi, vid vīdi; ag ēgi; lav lāvi, scab scābi.*

Op. Podaljšani vokal nadomestuje prvotno reduplikacijo, ki se je z deblom stopila in ga podaljšala, na pr. *pango* ima poleg *pe-pig-i* tudi *pēgi.*

Pripomnja. Naposled je nekoliko ali prirodno ali vsled pozicije dolgih konsonantnih debel, ki prijemljejo v perfektu samo *-ī: strīd strīd-i; cūd cūd-i; vert vert-i* idr.

c) Tvoritev supina.

§ 123. 1.) Vokalska debla pripenjajo *-tum* na podaljšani končni vokal: *laudā-tum, delē-tum, audī-tum, acū-tum.*

Op. 1.) Kratek ostaja vokal v teh supinih: *datum, ratum, satum, statum, (sisto); citum, itum, litum, quitum, situm* in v sostavah z *rutum.*

2.) Nekoliko glagolov 1. in večina 2. konjug. nadomestuje izpahneni *a,* oziroma *e* z *i: son-i-tum (sonare), mon-i-tum (monēre).* Štirje pritikajo *-tum* na konzonantna debla: *doceo, misceo, teneo, torreo. Censeo censum* nam. *cens-sum.*

2.) Goltniška in ustniška debla imajo *-tum: fac-tum, cap-tum.* Pred *t* prehaja *g, qu, h* v *c: reg-o rec-tum, coqu-o coc-tum, trah-o trac-tum.*

Op. 1.) Debla na *-av* izpreminjajo *v* v *u: lav-o lau-tum,* ona na *-ov* daljšajo *o* v *ō* izpahnivši *v: mov-eo mō-tum.*

2.) *-sum* imajo 1.) od goltniških debel *a)* štiri s sedanjikovim okrepkom *t: flexum, nexum, pexum, plexum; b)* pet z izpahnenim goltnikom: *mersum, tersum, parsum, sparsum, mulsum; c)* nekatera v razliko od jednako slovečih glagolov: *fīgo fixum (fingo fictum);* 2.) tri ustniška debla: *lap-sum, ius-sum, pres-sum.*

3.) Zobniška debla imajo *-**s**um.* Pred *s* se zobnik z namestno zatezo izpahuje, redko asimiluje: *ed-o ēsum, lūd-o lū-sum, fod-io fos-sum.*

4.) Jezikovska debla na ***l*** in ***r*** imajo navadno *-**s**um: pul-sum, cur-sum;* ona na *-**n**, -tum: can-tum, ven-tum.*

Op. *-tum* dobivajo od debel na *l* in *r* tista, ki imajo v prezensu *-io* ali v perf. *-ui (-vi): par-tum, sepul-tum, al-tum, deser-tum.* — *-sum* ima od n-ovskih debel le *man-sum.*

Poglavje 15.

Razredba glagolov v dopolnitev navedenih pravil.

Perfekti in supini prve konjugacije.

NB. Vsi tukaj nenavedeni glagoli 1. konjug. imajo *–āvi, –ātum.* — Supini se končujejo sploh na *–tum.*

Naslednji glagoli prestopajo, odpahnivši debelski končnik *a,* v 2. ali 3. konjugacijo. § 124.

Prvi razred: prestop v 2. (e–)konjugacijo.

a) Z vokalom *i* v supinu:

1.) *crepo –āre, crepui, crepitum* škripati;

increpo –are, –ui, –itum karati; brez sup. *discrepo, –ui* ne skladati se, razlikovati se.

2.) *cubo –āre, cubui, cubitum* ležati;

incubo –are, –ui, –itum ležati na čem; brez perf. in sup.:

accubo ležati pri čem, *recubo* znak ležati. — Sostave, ki sedanjik z *m* okrepljujejo, gredó po 3. konjug.: *accumbo –ere, –cubui, cubitum* uleči se k čemu; *incumbo –ere, –cubui, –cubitum* uleči se na kaj; *succumbo* podleči idr.

3.) *domo –āre, domui, domitum* krotiti;

ēdomo (pérdomo) –are, –ui, –itum ukrotiti.

4.) *sono –āre, sonui, sonitum* (toda *sonaturus*) zveneti, doneti;

cónsono –āre, –ui soglasiti; *résono* odmevati *(resonavi),* oba brez sup.

5.) *tono –āre, tonui, (tonitum)* grmeti;

áttono –āre, –ui, –itum zagrmeti na koga, osopniti; *attonitus* osopnen.

6.) *veto, –āre, vetui, vetitum* prepovedovati;

7.) *plico –āre* gubati (redko). Sostave *–ui, –itum,* vendar češče *–āvi, –ātum:*

applico –āre, –avi, –atum (–plicui, –plicitum) prisloniti; *explico,* razgibati; *complico* zgibati; *implico* zamotati.

Drugi na *–plico* so tvorjeni od pridevnikov na *–plex* ter imajo le *–āvi, –ātum,* kakor *duplico* podvojiti, *multiplico* pomnožiti.

b) Brez vokala *i* v supinu:

1.) *frico –āre, fricui, frictum* in *fricātum* drgniti;

perfrico –are, –fricui, –frictum, –fricatum predrgniti.

2.) *seco –āre, secui, sectum* (toda *secaturus*), sekati, rezati;

dēseco –are, –ui, –sectum odsekati (–rezati).

3.) *neco –āre, necāvi, necātum* moriti; toda:

ēneco –are, enecui, enectum umoriti.

4.) *mico –āre, micui* (brez sup.) migljati, trepati;

ēmico, emícui, emicātum zalesketati se.

Pravilno: *dīmico –āre, –āvi, –ātum* bojevati se.

§ 125. Drugi razred: prestop v 3. (konsonantno) konjugacijo.

a) Perfekti s podaljšanim deblom:

1.) *iuvo, -āre, iūvi, iūtum* (toda *iuvaturus*) pomagati;
adiuvo -āre, adiūvi, adiūtum (adiutūrus) podpirati.

2.) *lavo -āre, lāvi, lautum, lōtum* in *lavātum (lavaturus)* umiti, kopati; *lautus* part. (umit) in adj. (čeden, sijajen); *lōtus* le part.

b) Perfekti z reduplikacijo:

1.) *do, dăre, dĕdi, dătum* dati *(dăbam, dăbo, dărem* etc.; *ā* le v *dā, dās* in v nom. *dāns);* jednako sostave:

circúmdo obdati;
pessumdo po zlu deti, ugonobiti;
satisdo zadostiti, porok biti;
vēnumdo pródati, -dajati.

Druge sostave, kojih prvi del je jednozložen, so celo prestopile v 3. konjug. ter imajo *-didi, -ditum:*

abdo -ere, abdidi, abditum skriti; jednako:

addo -ere dodati:
condo -ere ustanoviti;
crēdo -ere verovati;
dēdo -ere oddati;
ēdo -ere izdati (na svetlo dati);
indo -ere prideti;
perdo -ere pogubiti;
prōdo -ere izdati;
reddo -ere nazaj dati;
subdo -ere dejati pod kaj;
trādo -ere predati;
vendo -ere prodati.

abscondo -ere ima *abscondi, absconditum* skriti.

Op. *Perdo* in *vendo* imata v pasivu le *perditus* (ki je adj : malopriden) in *perdendus, venditus* in *vendendus,* toda ne v zvezi z *esse.* Namesto njih rabi *pereo -īre* poginiti in *veneo -īre* na prodaj biti.

2.) *sto, stāre, stĕti, stātum* stati.

Od sostav imajo trozložne v perf. *-steti,* dvozložne *-stiti;* brez supina so vse razven *praesto;* vendar imajo nekatere part. fut. act., kakor: *constāturus, instāturus, obstāturus, perstāturus, praestāturus.*

antísto (antesto) -āre, antísteti — spred stati, prekositi;
circumsto -āre, circúmsteti — okoli stati; toda:
praesto -āre, praestiti, praestitum prehiteti, izkazati;
consto -āre, constiti sostajati, veljati; jednako:

insto nastopati, pritiskati;
obsto nasproti (na poti) stati;
persto ostati pri čem;
resto preostati.

disto narazen stati in *exsto* iznad česa stati, nahajati se, sta tudi brez perf.

Iz debla *sta* je po sedanjikovi reduplikaciji postal prehodni glagol 3. konjugacije

sisto -ere, stĭti, stătum staviti; *status* postavljen.

Sostave so neprehodne:

dēsisto -ere, destiti, destitum odstopiti; brez supin.:
exsisto, exstiti postati;
persisto, perstiti ostati pri čem;
resisto, restiti ustaviti se;
toda prehoden: *circumsisto, circúmsteti* obstaviti, obstopiti.

Perfekti in supini druge konjugacije.

NB. Vsi tu nenavedeni glagoli imajo *-ui, -itum.*

Prvi razred: perf. na -*vi* (za vokali), -*ui* (za konsonanti), sup. na -*tum*.

Le pet glagolov ohranja debelski končnik *e:* § 126.

1.) *dēleo -ēre, dēlēvi, dēlētum* rušiti, uničiti.
2.) *fleo, -ēre, flēvi, flētum* plakati; jednako *dēfleo* oplakovati.
3.) *neo -ēre, nēvi, nētum* presti.
4.) *pleo, plēre, plēvi, plētum* polniti (nerab.);
compleo -ēre, -ēvi, -ētum napolniti.
5.) *aboleo -ēre, abolēvi, abolitum* iztrebiti, zatreti.

Večina glagolov 2. (e-)konjug. odpahuje debelski *e* v perf. in sup. ter prijemlje v perf. *-ui*, v sup. *-tum* ali z vokalom *i* ali brez njega; mnogi nimajo supina. § 127.

a) Z vokalom *i* v supinu:

1.) *moneo -ēre, monui, monitum* opominjati; jednako:
2.) *caleo -ēre* žereti, vroč biti.
3.) *careo -ēre* biti brez česa.
4.) *doleo -ēre* boleti.
5.) *habeo -ēre* imeti;
adhibeo upotrebiti; *cohibeo* zadržati; *dēbeo (= dehibeo)* dolžan biti; *praebeo (= praehibeo)* podati.
6.) *iaceo -ēre* ležati.
7.) *mereo -ēre* zaslužiti (tudi *dēpōnens* § 153., 2.)
8.) *noceo -ēre* škodovati.
9.) *pāreo -ēre* ubogati.
10.) *placeo -ēre* dopadati;
displiceo -ēre ne dopasti.
11.) *taceo -ēre* molčati.
12.) *terreo -ēre* strašiti.
13.) *valeo -ēre* veljati, zdrav biti idr.

Op. *Caleo, careo, doleo, iaceo, valeo* tvorijo od supinskega debla le part. fut. akt.: *caliturus, cariturus, doliturus, iaciturus, valiturus.*

b) Brez vokala *i:*

1.) *doceo -ēre, docui, doctum* učiti;
ēdoceo, édoces, -ēre, edocui, edoctum izučiti.
2.) *misceo -ēre, miscui, mixtum* mešati.
3.) *teneo -ēre, tenui, (tentum)* držati; sostave: *-tineo, -tinui, tentum:*
retineo, rétines, -ēre, retinui, retentum pridržati.

Brez sup.: *abstineo, -ui* vzdržati se; *contineo, -ui* zadržati (*contentus* zadovoljen, adj.); *pertineo, -ui* raztezati se; *sustineo, -ui* vzdržati (part. perf. *sustentatus*).

4.) *torreo* (nam. *torseo*) *-ēre, torrui, tostum (*iz *torstum*) sušiti, pražiti.
5.) *censeo -ēre, censui, censum* (§ 12., 6.) ceniti, meniti; sostave:
recenseo, -ui, recensum pregledati; brez sup.: *percenseo* prešteti in *suscenseo* (tudi *succenseo*) za zlo vzeti, zameriti.

c) Supina nimajo, ponajveč neprehodni:

1.) *arceo -ēre, arcui* odvračati.
Vendar imata sup.:
coerceo -ēre, -ui, -itum omejiti;
exerceo -ēre, -ui, -itum uriti;
exercitus mučen; *exercitatus* izurjen.
2.) *calleo -ēre, -ui* izkušen biti (*callidus* prekanjen, adj.)
3.) *egeo -ēre, -ui* potrebovati;
indigeo pogrešati.
4.) *ēmineo -ēre, -ui* ven moleti.
5.) *flōreo -ēre, -ui* cveteti.
6.) *horreo -ēre, -ui* groza biti;
abhorreo zgroziti se od.
7.) *lateo -ēre, -ui* skrit biti.
8.) *liqueo -ēre, licui* tekoč, jasen biti.
9.) *niteo -ēre, -ui* bliščati se.
10.) *oleo -ēre, -ui* dišati;
redoleo dišati, duh imeti.
11.) *pateo -ēre, -ui* odpirati se.
12.) *sileo -ēre, -ui* molčati.
13.) *sorbeo -ēre, -ui* srebati, srkati;
ab-, ex-sorbeo po-, iz-srebati.
14.) *studeo -ēre, -ui* prizadevati si.
15.) *timeo -ēre, -ui* bati se.
16.) *vigeo -ēre, ui* živeti, živ(ahen) biti.
17.) *vireo -ēre, -ui* zeleneti.

§ 128. Tudi glagoli na *-veo* imajo v perf. za vokali *-vi*, a vokali se zatezajo, za konsonantom *-ui*, v sup. *-tum* (§ 123., 2., op. 1.).

1.) *caveo -ēre, cāvi, cautum* varovati se.
2.) *faveo -ēre, fāvi, fautum* naklonjen biti.
3.) *foveo -ēre, fōvi, fōtum* greti, gojiti.
4.) *moveo -ēre, mōvi, mōtum* gibati, premikati;
admoveo, ádmoves, -ēre, admōvi, admōtum primakniti.
5.) *voveo -ēre, vōvi, votum* obljubiti;
dēvoveo, dḗvoves, -ēre, devōvi, devōtum zaobljubiti (božanstvu), prokleti.

Brez supina:

6.) *paveo -ēre, pāvi* plašiti se.
7.) *ferveo -ēre, ferbui* vreti.
8.) *conīveo*[1] *-ēre, conīvi* ali *conixi* poniknitI, zamižati.

§ 129. **Drugi razred: perf. *-si*, sup. *-tum* ali *-sum*.**

a) Goltnik se staplja sè *s* v *x*:

1.) *augeo -ēre* (deb. *aug.*), *auxi, auctum* večati, množiti.
2.) *frīgeo -ēre* (deb. *frīg*), *frixi* zebsti, mrzniti.
3.) *lūceo -ēre* (deb. *lūc*), *luxi* svetiti (se); } brez sup.
ēlūceo svetiti se izza česa.
4.) *lūgeo -ēre* (deb. *lūg*), *luxi* žalovati.

---

[1] nam. *conigveo*.

b) Goltnik izpada izza *l* in *r* pred *-si:*

1.) *indulgeo -ēre* (deb. *indulg*), *indulsi, (indultum)* ugajati, ustrezati.
2.) *torqueo -ēre* (deb. *torc*), *torsi, tortum* vrteti, sukati.
3.) *mulceo -ēre* (deb. *mulc*), *mulsi, mulsum* božati, gladiti.
4.) *mulgeo -ēre* (deb. *mulg*), *mulsi, mulsum* molsti. § 123., 2.,
5.) *tergeo -ēre* (deb. *terg*), *tersi, tersum* brisati; op. 2.
abstergeo -ēre, abstersi, abstersum obrisati.
6.) *algeo -ēre* (deb. *alg*), *alsi* zmrzovati.
7.) *fulgeo -ēre* (deb. *fulg*), *fulsi* blesketati se.
8.) *turgeo -ēre* (deb. *turg*), *tursi* nabrekel, poln biti. brez sup.
9.) *urgeo -ēre* (deb. *urg*), *ursi* tiščati.

c) Zobnik izpada pred *s;* zobniška debla imajo v supinu *-sum:*

1.) *ardeo -ēre* (deb. *ard*), *arsi, arsum* goreti.
2.) *rīdeo -ēre* (deb. *rīd*), *rīsi, rīsum* smejati se;
adrīdeo, adrīdes, -ēre, adrīsi, adrīsum nasmehljati se.
3.) *suādeo -ēre* (deb. *suad*), *suāsi, suāsum* svetovati;
persuādeo, persuādes, -ēre, persuāsi, persuāsum pregovoriti, preveriti.

d) Posamična debla na *b, n, s (r); v* sup. *-sum:*

1.) *iubeo -ēre* (deb. *iub*), *iussi, iussum* ukazati.
2.) *maneo -ēre* (deb. *man*), *mansi, mansum* ostati;
remaneo, rémanes, -ēre, remansi, remansum zaostati.
3.) *haereo -ēre* (deb. *haes*), *haesi* (nam. *haes-si*), *haesum* tičati, viseti.

Tretji razred: perf. *-i*, sup. *-sum:* § 130.

a) Vsi reduplikovani glagoli imajo v perf. *-i:*

1.) *mordeo -ēre* (deb. *mord*), *momordi, morsum* grizti.
2.) *spondeo -ēre* (deb. *spond*), *spopondi, sponsum* obetati;
respondeo ēre, respondi, responsum odgovoriti.
3.) *tondeo -ēre* (deb. *tond*), *totondi, tonsum* striči;
dētondeo -ēre, dētondi, dētonsum (po)striči.

Brez supina:

4.) *pendeo -ēre* (deb. *pend*), *pependi,* viseti;
dēpendeo zaviseti; *impendeo* previseti, bližati se, oba brez perf. in sup.

b) Deblo se podaljša:

1.) *sedeo -ēre* (deb. *sed*), *sēdi, sessum* sedeti;
circumsedeo obsedati; *supersedeo* opustiti; drugi *-sideo: obsideo, óbsides, -ēre, obsēdi, obsessum* obsedati; *possideo,* posedati, v posesti imeti.
2.) *video -ēre* (deb. *vid*), *vīdi vīsum* videti;
invideo, ínvides, -ēre, invīdi, invīsum zavidati.

c) Brez izpremene, s prostim *-i* v perf.:

1.) *prandeo -ēre* (deb. *prand*), *prandi, pransum* kósiti (*pransus* § 116).
2.) *strīdeo -ēre* (deb. *strīd*), *strīdi*, (brez sup.) cvrčati.

§ 131. Drugi nimajo niti perfekta niti supina: *aveo -ēre* hlepeti (*avidus*, pohlepen); *immineo -ere* čez moleti, pretiti; *maereo -ere* žalovati; *polleo -ere* premočen, močen biti; *renīdeo -ēre* odsevati; *scateo -ēre* vrvreti, kipeti; *squāleo -ēre* okaljen, zamazan biti, idr.

Perfekte s pasivno obliko gl. v § 116.

Perfekti in supini tretje konjugacije.

§ 132. Glagoli 3. (konsonantne in u-)konjugacije se delé v sedem razredov; ti so: 1.) goltniški z debli na *c, g, h, qu;* 2.) zobniški na *d, t;* 3.) ustniški na *b, p, m;* 4.) jezikovski na *l, r, n;* 5.) sičnikov na *s (r);* 6.) u-jevski; 7.) verba incohatīva.

Prvi razred: *c, g, h, qu.*

§ 133. Goltniška debla imajo v perf. *-si*, v sup. *-tum.*

Op. Krepki perf. imajo le reduplikovana in nekatera podaljšana debla. Izjeme supina gl. § 123., 2., op. 2.

1.) *dīco -ere, dixi, dictum* govoriti, reči;
praedīco -ere, praedixi, praedictum prorokovati; *indīco -ere, indixi, indictum* napovedati (*praedīco -āre* povedati, *indīco -āre* naznaniti, oba *-āvi, -ātum*).

2.) *dūco -ere, duxi, ductum* vesti, peljati;
ēdūco -ere, ēduxi, ēductum izvesti (*ēdūco -are, -avi, -atum* vzgojiti).

3.) *flīgo* tolči (starinski);
conflīgo -ere, conflixi, conflictum biti se; — (*proflīgo -are, -avi, -atum* potolči).

4.) *frīgo -ere, frixi, frictum* pražiti, sušiti.

5.) *sūgo -ere, suxi, suctum* sesati.

6.) *coquo -ere, coxi, coctum* kuhati, peči.

7.) *lacio* vabiti (nerabn.); sostave: *-licio, -lexi, -lectum:*
illicio -ere, illexi, illectum zvabiti; toda *ēlicio -ere, ēlicui, ēlicitum* izvabiti.

8.) *specio* paziti, gledati (nerabn.); sostave: *-spicio, -spexi, -spectum:*
adspicio, ádspicis, -ere, adspexi, adspectum pogledati.

9.) *rego -ere, rexi, rectum* ravnati, vladati (*rectus* raven, adj.); sostave: *-rigo:*
córrigo -ere, correxi, correctum popraviti;
pergo (iz * *perrigo*) *-ere, perrexi, perrectum* dalje iti, nadaljevati;
surgo (iz * *surrigo*) *-ere, surrexi, surrectum* vstati.

10.) *tego -ere, texi, tectum* kriti;
cóntego -ere, contexi, contectum pokriti.

11.) *cingo -ere, cinxi, cinctum* opasati, obstopiti.
12.) *iungo -ere, iunxi, iunctum* vezati, spojiti.
13.) *lingo -ere, linxi, linctum* lizati.
14.) *mungo* samo v sost.: *ēmungo -ere, ēmunxi, ēmunctum* usekniti.
15.) *plango -ere, planxi, planctum* (poet.) biti (na prsa), žalovati.
16.) *stinguo* gasiti (nerabn.); sostave: *-stinxi, -stinctum:*
exstinguo -ere, exstinxi, exstinctum ugasiti, razdejati; *distinguo -ere* razločiti.
— *instinctus* nagnan (sicer *instīgo -are*).
17.) *tingo (tinguo) -ere, tinxi, tinctum* omočiti, barvati.
18.) *ungo (unguo) -ere, unxi, unctum* mazati.
19.) *ango -ere, anxi* (redko), plašiti.
20.) *ningit -ere, ninxit* sneži.
brez sup.
21.) *fingo -ere, finxi, fictum* upodobiti, izmisliti.
22.) *pango -ere, panxi, pactum* zabíti (na pr. *clavum*), zlagati *(carmina); pepigi, pactum* skleniti *(pacem, foedus;* prez. navadno *paciscor);* sostave imajo: *-pingo, -pēgi, pactum;*
compingo -ere, compēgi, compactum zbiti, sklopiti.
23.) *pingo -ere, pinxi, pictum* slikati.
24.) *stringo -ere, strinxi, strictum* smukati, potegniti *(gladium).*
brez *n* v supinu.
25.) *traho -ere, traxi, tractum* vleči;
cóntraho -ere, contraxi, contractum zvleči, stisniti.
26.) *veho -ere, vexi, vectum* voziti;
ádveho -ere, advexi, advectum privažati.
27.) *vīvo -ere* (deb. *vigv* § 12., 2.), *vixi, victum* živeti.
28.) *struo -ere* (deb. *strugv*), *struxi, structum,* snovati, graditi;
construo (exstruo) -ere, construxi, constructum napraviti, zgraditi.

V supinu *-sum:*

29.) *fīgo -ere, fixi, fixum* pri-, zabijati;
ădfīgo -ere, adfixi, adfixum pribiti; *transfīgo* prebosti.
30.) *fluo -ere* (deb. *flugv*), *fluxi, fluxum* teči;
cónfluo -ere, confluxi, confluxum stekati se.
31.) *mergo -ere, mersi, mersum* potopiti.
32.) *spargo -ere, sparsi, sparsum* sipati; sostave: *-spergo, -spersi, -spersum:*
adspergo -ere, adspersi, adspersum oškropiti.
33.) *vergo -ere* nagibati se, brez perf. in sup.
34.) *flecto -ere* (deb. *flec*), *flexi, flexum* upogibati, kreniti.
35.) *necto -ere* (deb. *nec*), *nexi,* češče *nexui, nexum* vezati, vozlati;
§ 121., 4.
sostave imajo v perf. samo *-ui:*
cōnecto -ere, conexui, conexum zvezati, zavozlati.

36.) *pecto -ere* (deb. *pec*), *pexi, pexum* česati.

37.) *plecto -ere* (deb. *plec*) plesti ima samo part. perf. *plexus* pleten.

§ 134. Krepki perfekt imajo *a)* Reduplikovani glagoli:

1.) *parco -ere, pepérci, (parsurus)* štediti, prizanesti.

Namesto *parsum est* rabi *temperatum est.*

2.) *pungo -ere* (deb. *pug*), *pupugi, punctum* pikati, bosti; sostave imajo v perf. *-punxi:*

interpungo -ere, -punxi, -punctum razločiti (s pikami), razdeliti.

3.) *tango -ere* (deb. *tag*), *tetigi, tactum* dotakniti se; sostave: *-tingo -tigi, tactum:*

attingo -ere, attigi, attactum dotakniti se, doseči; brez sup.: *contingit, cóntigit* doleti in *obtingit, obtigit* pripade.

b) Glagoli, ki debelski vokal daljšajo:

4.) *ago -ere, ēgi, actum* gnati, delati; jednako:

circúmago obračati in *pérago* dovršiti;

drugi slabe v prez. *a* v *i:*

abigo -ere, abēgi, abactum odgnati; *adigo* prignati; *exigo* dognati; *redigo* nazaj gnati; *subigo* podvreči;

cōgo (iz *co–igo*) *-ere, coēgi, coactum* zganjati, siliti;

dēgo -ere, (redko) *dēgi* (nam. tega: *ēgi, transēgi, perēgi*) preživeti *(vītam).* — *ambigo* dvojiti, brez perf. in sup.

5.) *facio -ere* (deb. *fac*), *fēci, factum* tvoriti, storiti (pas. *fīo,* prim. § 161.); jednako:

calefácio, calefácis, -ere, calefēci, calefactum greti; pasiv: *calefīo, calefīs, calefierī, calefactus sum* greti se; *arefacio* sušiti; *labefacio* majati; *patefacio* odpreti; *satisfacio* zadostiti.

Z *re–* in predlogi zloženi imajo v aktivu *-ficio -ere, -fēci, -fectum;* v pasivu *-ficior, -fici, -fectus sum:*

interficio, intérficis, -ere, -fēci, -fectum pokončati; *interficior, interfici, interfectus sum; afficio (adf.-)* prizadeti; *conficio* zvršiti; *dēficio* odpasti, pešati; *ef-, perficio* izgotoviti; *officio* ovirati; *praeficio* postaviti na čelo; *proficio* uspevati; *reficio* popraviti; *sufficio* voliti po kom (*sufficit* dosti je).

6.) *frango -ere* (deb. *frag*), *frēgi, fractum* lomiti; sostave: *-fringo, frēgi, -fractum:*

effringo -ere, -frēgi, -fractum razlomiti; *infringo* ulomiti; *perfringo* prelomiti.

7.) *iacio -ere* (deb. *iac*), *iēci, iactum* metati; sostave: *-icio, -ieci, iectum:*

abicio (reci: *abjicio*) *-ere, abiēci, abiectum* zavreči;

adicio dodati; *conicio* zmetati; *trans-* ali *trā–icio* prepeljati; *subicio* podvreči.

8.) *fugio -ere* (deb. *fug*), *fūgi, (fugiturus)* bežati;

effugio, éffugis, -ere, effūgi, (effugiturus) izbežati;

aufugio in *profugio* ubežati; *con–, per–fugio* pribežati;

per–, trans–fugio prebežati; *diffugio* razkropiti se.

9.) *lego -ere, lēgi, lectum* brati, voliti;
pérlego -ere, perlēgi, perlectum prebrati;
colligo -ere, collēgi, collectum zbrati; *dēligo* odbrati;
ēligo izbrati. — Toda *-si* imajo: *dīligo, dilexi, dilectum* spoštovati;
intellego, intellexi, intellectum izprevideti; *neglego, neglexi, neglectum* zanemariti.

10.) *linquo -ere* (deb. *lic*), *līqui* (poet.), brez sup., pustiti; sostave: *-līqui, -lictum:*
relinquo -ere, relīqui, relictum zapustiti; *dēlinquo* grešiti.

11.) *vinco -ere* (deb. *vic*), *vīci, victum* zmagati;
convinco z dokazi premoči; *dēvinco* do cela premagati.

12.) *(ico -ere), īci, ictum* udariti (*foedus* skleniti zavezo).
Često *ictus.* Oblike sedanjikovega debla nadomestuje *ferio* (§ 151. a).

Drugi razred: *d, t.*

Zobniška debla imajo v perf. *-si,* v sup. *-sum.* § 135.

Op. Reduplikovana, nekatera dolga ali podaljšana in debla na *-nd* imajo v perf. *-i;* štirje glagoli prestopijo v 2., oziroma 4. konjugacijo:

1.) *claudo -ere, clausi, clausum* zakleniti, zapreti; sostave: *-clūdo, -clūsi, -clūsum:*
conclūdo -ere, conclūsi, conclūsum skleniti; *exclūdo* izključiti; *interclūdo* zapreti.

2.) *dīvido -ere, divīsi, divīsum* deliti.

3.) *laedo -ere, laesi, laesum* kvariti, vrediti; sostave: *līdo, -līsi, -līsum:*
ēlīdo -ere, ēlīsi, ēlīsum izbiti, razdruzniti; *collīdo* vkup trčiti.

4.) *lūdo -ere, lūsi, lūsum* igrati;
ēlūdo, dēlūdo, illūdo -ere, -lūsi, -lūsum rogati se, norčevati se.

5.) *plaudo -ere, plausi, plausum* ploskati; jednako:
applaudo ploskati na pohvalo; toda: *explōdo, explōsi, explōsum* izploskati, izpokati.

6.) *rādo -ere, rāsi, rāsum* strugati, drgniti, *rastrum* (strugla, rovnica).

7.) *rōdo -ere, rōsi, rōsum* glodati (*rostrum* kljun, rilec).

8.) *trūdo -ere, trūsi, trūsum* riniti, suniti;
abstrūdo odriniti, skriti; *dētrūdo* zriniti.

9.) *vādo -ere* — hoditi; sostave: *-vāsi, -vāsum: ēvādo -ere, -ēvāsi, ēvāsum* iziti, postati; *invādo* napasti; *pervādo* prehoditi.

10.) *fīdo -ere, fisus sum* zaupati (§ 116.).

Zobnik se asimiluje:

11.) *cēdo -ere, cessi, cessum* ustopiti se; jednako:
accēdo -ere, accessi, accessum pristopiti; *antecēdo* pretékati; *concēdo* dopustiti; *incēdo* šetati; *intercēdo* vmes stopiti; *succēdo* nastopiti.

12.) *mitto -ere* (deb. *mit*), *mīsi, missum* poslati; jednako:

admitto pripustiti; *āmitto* izgubiti; *committo* izročiti, doprinesti; *dīmitto* razpustiti; *omitto* opustiti; *permitto* prepustiti; *prōmitto* obetati.

13.) *quatio -ere* (deb. *quat*), brez perf., *quassum;* sostave: *-cutio, -cussi, -cussum:*

concutio, cóncutis, -ere, concussi, concussum stresti; *percutio* prebosti.

§ 136. Krepki perfekt imajo *a)* Reduplikovani glagoli:

1.) *cado -ere, cecidi, cāsum* pasti; sostave: *-cido, -cidi, -casum:*

occido, óccidis, -ere, occidi, occasum zapasti; *récido (réccidi), recasurus* nazaj pasti.

Drugi brez supina: *accido* pripasti, pripetiti se; *concido* propasti; *dēcido* odpasti; *excido* izpasti.

2.) *caedo -ere, cecīdi, caesum* posekati, pobiti; sostave: *-cīdo, -cīdi, -cīsum:*

occīdo, occīdis, -ere, occīdi, occīsum ubiti; *abscīdo* odsekati; *concīdo* sesekati; *incīdo,* vrezati; *recīdo* obrezati.

3.) *pendo -ere, pependi, pensum* obesiti, tehtati, plačati; sostave brez reduplikacije:

expendo -ere, expendi, expensum izdati; *impendo* potrošiti.

4.) *tendo -ere, tetendi, tensum* in *tentum* stegniti, napeti.

Sostave brez redupl. in 1.) z obojim supinom: *extendo* in *prōtendo* raztegniti; *retendo* odjenjati; 2.) le *-sum* v sup.: *dētendo* odpeti; 3.) *-tum;* vsi drugi: *attendo* paziti; *contendo* poganjati se; *intendo* napenjati.

5.) *tundo -ere* (deb. *tud*), *tutudi, tunsum* in *tūsum* tolči, butati; sostave: *-tudi, -tūsum (tunsum):*

contundo -ere, cóntudi, contūsum stolči; *obtundo* otôpiti, *(obtusum* in *obtunsum); retundo* zatôpiti, zatumpati *(retusum* in *retunsum).*

Odpadla je reduplikacija v:

6.) *findo -ere* (deb. *fid*), *fidi, fissum* cepiti, klati;

diffindo -ere, díffidi, diffisum razcepiti.

7.) *scindo -ere* (deb. *scid*), *scidi, scissum* parati, trgati;

discindo -ere, discidi, discissum raztrgati; jednako: *exscindo* izdreti; v pomenu razrušiti *(urbem) éxscidi, excīsum* (supin od *excīdo*).

b) Naslednji glagoli z dolgim ali v perf. podaljšanim deblom:

1.) *cūdo -ere (cūdi, cūsum)* kovati;

prōcūdo -ere, prōcūdi, prōcūsum kovati.

2.) *sīdo -ere, sēdi, sessum* sesti (§ 130., *b,* 1.);

consīdo -ere, consēdi, consessum usesti se; *possīdo* posesti, vzeti v posest.

3.) *verto -ere, verti, versum* vrteti, obračati;

āverto odvrniti; *converto* obrniti; *ēverto* prevrniti; *revertor* vrniti se (§ 154., 6.).

4.) *edo -ere, ēdi, ēsum* jesti (prim. § 156., 1.);

cómedo -ere, comēdi, comēsum snesti.

5.) *fodio -ere* (deb. *fod*), *fōdi, fossum* bosti, kopati;

effodio, éffodis, -ere, effōdi, effossum izkopati; *confodio* prebosti; *dēfodio* pokopati, *infodio* zakopati.

6.) *frendo* (deb. *fred*), brez perf., *frēsum* ali *fressum* škripati z zobmi.

7.) *fundo -ere* (deb. *fud*), *fūdi, fūsum* liti;

effundo -ere, effūdi, effūsum izliti; *confundo* zliti, zmesti; *perfundo* politi; *profundo* preliti.

c) Debla na *-nd:*

1.) *cando* žgati (nerabn.); sostave: *-cendo, -cendi, -censum:*

accendo, -ere, accendi, accensum prižgati; *incendo* zažgati; *succendo* podžgati.

2.) *fendo* pehati (nerabn.); sostave: *-fendo, -fendi, -fensum:*

dēfendo -ere, dēfendi, dēfensum odbijati, braniti; *offendo* udariti, žaliti.

3.) *mando -ere, mandi, mansum* žvečiti.

4.) *pando -ere, pandi, passum* razpeti.

5.) *prehendo -ere, prehendi, prehensum* prijeti;

redkeje *prendo -ere, prendi, prensum; comprehendo* zgrabiti; *dēprehendo* zasačiti; *reprehendo* karati, grajati.

6.) *scando -ere, scandi, (scansum)* stopati; sostave imajo *e:*

conscendo -ere, conscendi, conscensum vzlezti, stopiti kam; *dēscendo* zlezti; *transcendo* prestopiti.

Prestop v 2., oziroma 4. konjugacijo: § 137.

1.) *meto -ere (messui,* nav. *messem feci), messum* žeti, kositi;

dēmeto -ere, demessui, demessum požeti, pokositi.

2.) *sterto -ere, stertui,* brez sup., smrčati.

3.) *peto -ere, petīvi, petītum* iskati, napadati;

repeto -ere, repetīvi, repetītum nazaj zahtevati, ponavljati.

4.) *rudo -ere, rudīvi,* brez sup., rjuti.

Tretji razred: *b, p, m.*

§ 138. Dolga ustniška debla imajo v perf. navadno *-si,* kratka *-i;* v supinu vsa *-tum* razven *prem-o.* Nekoliko glagolov prestopa v 2. ali 4. konjugacijo.

1.) *carpo -ere, carpsi, carptum* puliti, trgati; sostave: *-cerpo, -cerpsi, -cerptum:*

dēcerpo -ere, decerpsi, decērptum utrgati.

2.) *nūbo -ere, nupsi, nuptum* možiti se *(viro).*

3.) *rēpo -ere, repsi, reptum* lezti, plaziti se;

arrēpo -ere, arrepsi, arreptum prilezti.

4.) *scrībo -ere, scripsi, scriptum* pisati;
praescrībo -ere, praescripsi, praescriptum predpisati;
adscrībo pripisati; *dēscribo* popisati; *inscrībo* napisati;
perscrībo zapisati; *prōscrībo* proglasiti, prognati.

5.) *scalpo -ere, scalpsi, scalptum* črtati.

6.) *sculpo -ere, sculpsi, sculptum* dolbsti;
exsculpo izdolbsti; *insculpo* vdolbsti.

7.) *serpo -ere, serpsi,* brez sup., lezti, gomzeti; brez sostav;
one od *rēpo* veljajo i za *serpo.*

Med *m* in *s* ali *t* se vriva *p:*

8.) *cōmo* (iz *co-emo*) *-ere, compsi, comptum* urejati, lišpati.

9.) *dēmo* (iz *de-emo*) *-ere, dempsi, demptum* odvzeti.

10.) *prōmo* (iz *pro-emo*) *-ere, prompsi, promptum* ven jemati;
promptus pripraven je adj.

11.) *sūmo* (iz *sub-emo*) *-ere, sumpsi, sumptum* vzeti (na se);
consūmo -ere, consumpsi, consumptum porabiti.

12.) *temno, -ere* (deb. *tem*), — — zaničevati (poet.);
contemno -ere, contempsi, contemptum zaničevati.

m se asimiluje pred *s:*

13.) *premo -ere, pressi, pressum* tiščati; sostave: *-primo, pressi, pressum:*
cómprimo -ere, compressi, compressum stiskati; *opprimo* zatreti.

§ 139. V perfektu *-i:*

1.) *capio -ere* (deb. *cap*), *cēpi, captum* loviti, jemati; sostave: *-cipio, cepi, ceptum:*
accipio, áccipis, -ere, accēpi, acceptum prejeti; *incipio, íncipis, -ere, incēpi* (§ 162., op. 1.), *inceptum* začeti (brez pasiva).

2.) *rumpo -ere* (deb. *rup*), *rūpi, ruptum* lomiti, razdreti;
corrumpo -ere, corrūpi, corruptum pokvariti (transit.); *ērumpo, prōrumpo* prodreti (intransit.); *perrumpo* predreti (transit.), udreti (intrans.).

3.) *scabo -ere, scābi,* brez sup., čehati, praskati.

4.) *emo -ere, ēmi, emptum* kupiti (prvot. jemati); jednako:
cóemo pokupiti; drugi izpreminjajo v prez. *e* v *i:*
ádimo -ere, adēmi, ademptum odvzeti; *dirimo* (iz *dis-emo*) razstaviti; *intérimo, périmo* uničiti, zatreti.

Sedanjikov okrepek ohranjata v perf.:

5.) *bibo* (reduplikovan, nam. *bi-po*[1]) *-ere, bibi, pōtum* piti;
ēbibo -ere, ébibi — izpiti; *cómbibo* popiti.

6.) *lambo* (deb. *lab,* subst. *labea* ustnica) *-ere, lambi,* brez sup., lôkati, lizati.

---

[1] t. j. koren *pa* je omehčan v deb. *ba,* ki je reduplikovano: *bibo* (§ 121, 6.).

Prestop v 2., oziroma 4. konjugacijo: § 140.

1.) *fremo -ere, fremui (fremitum)* mrmrati, bučati.

2.) *gemo -ere, gemui, (gemitum)* ječati, zdihovati.

3.) *rapio -ere* (deb. *rap*), *rapui, raptum* grabiti, ropati; sostave: *-ripio, -ripui, -reptum:*

ēripio, ēripis, -ere, ēripui, ēreptum iztrgati; *abripio* ugrabiti; *corripio* zgrabiti; *dīripio* razgrabiti, opleniti.

4.) *strepo -ere, strepui, (strepitum)* šumeti, hrumeti.

5.) *tremo -ere, tremui,* brez sup., drgetati, tresti se.

6.) *vomo -ere, vomui, vomitum* bljuvati; *ēvomo* izbljuvati.

7.) *cupio -ere, cupīvi, cupītum* hrepeneti.

8.) *sapio -ere, sapii (sapīvi),* brez sup., okus-, pamet imeti.

Četrti razred: *l, r, n.*

Debla na *l, r, n* imajo v perf. *-i,* v sup. *-sum,* izjemno *-tum.* § 141.
Mnogi glagoli prestopajo v druge konjugacije.

Krepki perfekt imajo *a)* Reduplikovani glagoli:

1.) *curro* (iz *cur-jo*) *-ere, cucúrri, cursum* teči.

Od sostav imajo le *-curri: occurro* srečati *occúrri; recurro* nazaj teči *recúrri; sucurro* na pomoč priteči *succúrri;* ponajveč *-curri: concurro* stekati se; *dēcurro* dol teči. Druge imajo i *-cucurri* i *-curri: accurro* priteči *accucúrri* in *accurri* etc.

2.) *fallo* (iz *fal-jo*) *-ere, fefēlli, falsum* varati, goljufati (bil sem goljufan *dēceptus sum*); *falsus* adj. neresničen;

reféllo -ere, refélli, brez sup., opovreči (part. perf. *refutatus*).

3.) *cano -ere, cécini, (cantum)* peti; sostave: *-cino, -cinui:*

cóncino, concinui, brez sup., soglasno peti, soglašati.

Supin in part. fut. in perf. se nadomestuje s *cantare, cantitare;* opevan: *carmine dictus* ali *celebratus.*

4.) *pario -ere* (deb. *par*), *péperi, partum (paritūrus)* roditi;

partus je tudi part. perf. k *parare:* pridobljen.

5.) *pello* (iz *pel-jo) -ere, pépuli, pulsum* pahniti, gnati;

appello -ere, áppuli, appulsum pripahniti; *expello* izgnati; *repello* odgnati *(réppuli).*

6.) *cello* (iz *cel-jo*) *-ere* riniti, suniti (nerabn.);

percello -ere, pérculi, perculsum pretresti, podreti;

antecello, excello, praecello moleti iznad česa, odlikovati se, nimajo perf. in sup.; za perf. služi *excellens exstiti, ēluxi, flōrui* etc. (*celsus, excelsus, praecelsus* vzvišen, adjektivi).

7.) *tollo* (iz *tol-jo*) *-ere, sus-tuli, sub-latum* vzdigniti, odstraniti.

Sostave brez perf. in sup. *attollo, extollo* povzdigati. (Prim. *fero* § 157.)

b) Brez reduplikacije:

8.) *psallo* (iz *psal-jo*) *-ere, psalli,* brez sup., strune ubirati.

9.) *vello* (iz *vel-jo*) *-ere, velli, vulsum* vleči, skubsti; jednako:
ăvello odkrhniti; *ēvello* izdreti; *pervello* ščipati.

10.) *verro* (iz *ver-jo*) *-ere, verri, versum* mesti, grebsti.

§ 142. Prestop v 2. konjugacijo:

1.) *alo -ere, alui, altum* rediti, vekšati.

2.) *colo -ere, colui, cultum* obdelovati (zemljo), spoštovati;
incolo -ere, incolui, brez sup., prebivati v čem (*incultus* neobdelan); *excolo, excolui, excultum* izobraziti.

3.) *consulo -ere, consului, consultum* posvetovati se, skrbeti.

4.) *molo -ere, molui, molitum* mleti.

5.) *occulo -ere, occului, occultum* skrivati.

6.) *volo* hoteti, *nōlo* ne hoteti, *mālo* raji hoteti § 158.

7.) *sero -ere, (serui), sertum* vrstiti, vezati;
cónsero -ere, conserui, consertum stikati;
dēsero -ere, dēserui, dēsertum zapustiti;
dissero -ere, disserui, dissertum razvijati, govoriti; perf. pas. *disputatum est.*

8.) *furo -ere,* brez perf. in sup., besneti.

§ 143. Odpahnivši *n* postajajo debla vokalska (a-, e-, i-konjugacija):

1.) *lino -ere* (deb. *li*), *lēvi (līvi), litum* namazati; sostave: *-lēvi:*
óblino -ere, oblēvi, oblitum pomazati (*óblitus* pomazan, *oblītus* pozabivši, od *obliviscor* § 154.).

2.) *sino -ere* (deb. *si*), *sīvi, situm* pustiti, dopustiti (prvotni pomen posaditi, položiti ima le v part. *situs* položen, ležeč);
dēsino -ere, desii, desitum popustiti, nehati.

3.) *pōno*[1] *-ere, posui,*[2] *positum* posaditi, postaviti, položiti;
antepōno -ere, -posui, -positum predpostaviti; jednako: *appōno* pristaviti; *compōno* sostaviti; *dēpōno* odložiti; *dispōno* razpostaviti; *expōno* izpoložiti.

Po odpahnenem *n* nastopa metáteza:

4.) *cerno -ere* (deb. *cer: cre*), — — ločiti, zreti; sostave: *-crēvi, -crētum:*
dēcerno -ere, decrēvi, decrētum določiti, ukreniti; jednako: *discerno* razločiti; *sēcerno* odločiti.

5.) *sperno -ere* (deb. *sper: spre*), *sprēvi, sprētum* zametati, zavreči.

6.) *sterno -ere* (deb. *ster,* pervot. *star: stra*), *strāvi, strātum* razprostreti;
consterno -ere, constrāvi, constrātum pokriti; *prosterno* podreti, poraziti. — Tem je analogen:

---

[1] iz *por-sino* (t. j. *por* tjà in *sino* položiti) *posno* = *pōno.* — [2] iz *po-sīvi, pósivi, posvi* = *posui.*

7.) *tero -ere* (deb. *ter: tri*), *trīvi, trītum* treti, tratiti;

cóntero -ere, contrīvi, contrītum streti, stratiti; *attero* otreti, oslabiti; *prōtero* potreti, poteptati.

Sedanjik je okrepljen z reduplikacijo: § 144.

1.) *gigno (= gi-gen-o,* deb. *gen.) -ere, genui, genitum* roditi.

2.) *sero* (iz *si-so,* deb. *sa*) *-ere, sēvi, satum* sejati, saditi;

cónsero -ere, consēvi, consitum posejati.

Peti razred: *s (r)*.

§ 145. Samo trije glagoli tega razreda tvore perf. po 3. konjugaciji; vsi drugi prestopajo v 2. ali 4. konjugacijo.

1.) *gero -ere* (deb. *ges*), *gessi, gestum* nesti, peljati;

cóngero -ere, congessi, congestum znositi.

2.) *ūro -ere* (deb. *ūs*), *ussi, ustum* paliti, žgati;

adūro -ere, adussi, adustum ožgati; jednako:

combūro -ere, combussi, combustum sožgati.

3.) *vīso -ere, vīsi* (redko), — ogledavati (frekventativ od *video*);

invīso obiskati; *revīso* zopet (ogledati) obiskati.

Prestop v 2., oziroma 4. konjugacijo: § 146.

1.) *depso -ere, depsui, depstum* gnesti.

2.) *pinso (pīso) -ere, pinsui (pinsi), pistum (pinsitum, pinsum)* phati (prim. pšeno).

3.) *texo -ere, texui, textum* tkati.

4.) *arcesso -ere, arcessīvi, arcessītum* prizvati (od *cieo*).

5.) *capesso -ere, capessīvi, capessītum* lotiti se.

6.) *facesso -ere, facessīvi, facessītum* delovati, pobrati se.

7.) *lacesso -ere, lacessīvi, lacessītum* dražiti.

8.) *incesso -ere, incessīvi,* brez sup., napasti.

9.) *quaero -ere* (deb. *quaes*), *quaesīvi, quaesītum* iskati, vprašati; sostave: *-quīro* etc.

acquīro (adquīro) -ere, acquīsīvi, acquīsītum pridobiti; jednako: *conquīro* poiskati; *exquīro* izpraševati; *requīro* pozvedati.

Ohranili sta se dve starinski obliki od debla *quaes: quaeso* prosim, *quaesumus* prosimo: *dic quaeso; tu, quaesumus, parcas nobis.*

Šesti razred: u-jevska debla.

U-jevska debla imajo v perf. *-i,* v sup. *-tum.* § 147.

1.) *acuo -ere, acui, (acūtum)* ostriti, *acūtus* oster je adj.

2.) *arguo -ere, argui, argūtum* razjasniti, spričati, dolžiti;

argūtus bistroumen je adj.; za part. perf. služi *accūsātus;*

coarguo, coargui dokazati, okriviti *(convictus); redarguo, redargui* ovreči *(refūtātus).*

3.) *ex-uo -ere, exui, exūtum* izuti, sleči.
4.) *ind-uo -ere, indui, indūtum* obuti, obleči.
5.) *imbuo -ere, imbui, imbūtum* pomočiti, napojiti (subst. *imber* ploha).
6.) *luo -ere, lui, (lūtum)* oprati, čistiti, plačati;
abluo -ere, ablui, ablūtum očistiti; *dīluo* razmočiti;
ēluo izplakniti; *polluo* oskruniti.
7.) *minuo -ere, minui, minūtum* manjšati, drobiti.
8.) *ruo -ere, rui, rūtum (ruiturus)* dreti, rušiti se; sostave:
brez sup. (intransit.) *corruo, corrui* zrušiti se; *irruo* prodreti;
sè sup. (transit.) *dīruo, dirui, dírutum* (§ 123., 1., op. 1.) razrušiti;
obruo, obrui, óbrutum zasuti; *ēruo* izdreti; — *prōruo, prorui, prórutum* (intrans.) udariti, (trans.) podreti.
9.) *spuo -ere, spui, spūtum* pljuvati; *respuo* (brez sup.) zavreči.
10.) *statuo -ere, statui, statūtum* staviti, ustanoviti; sostave: *-stituo* etc.,
constituo -ere, constituī, constitūtum postaviti, skleniti;
dēstituo zapustiti; *instituo* napraviti; *restituo* popraviti.
11.) *suo -ere, sui, sūtum* šiti, šivati; *cónsuo* sošiti.
12.) *tribuo -ere, tribui, tribūtum* dodeliti; *distribuo* razdeliti.

u je pred vokali otrdel v *v*:

13.) *solvo* (iz *se-luo*) *-ere, solvi solūtum* rešiti, razvozlati, plačati;
absolvo odvezati; *dissolvo* razvezati; *persolvo* poplačati.
14.) *volvo -ere, volvi, volūtum* valiti, viti;
advolvo privaliti; *involvo* zaviti; *ēvolvo* izvaliti, razviti.

Brez supina so:

15.) *gruo -ere* drkniti (nerabn.); sostave: *-gruo, -grui:*
congruo -ere, congrui — skladati se; *ingruo, ingrui* — pridrviti se.
16.) *metuo -ere, metui* — bati se, strah je koga.
17.) *nuo -ere* migniti (nerabn.); sostave: *-nuo*, *-nui:*
abnuo -ere, abnui, (abnuitūrus) odmigniti, odreči;
adnuo pomigniti, prikimati.
18.) *pluit -ere, pluit* — dežuje.
19.) *sternuo -ere, sternui* — kihati.

Sedmi razred: verba incohativa.[1]

§ 148. Verba incohativa, t. j. začetni glagoli, značijo začetek ali polagano nastopanje dejanja. Tvore se ali od glagolskih ali od imenskih debel ter okrepljujejo sedanjikovo deblo sè *-sc,* ki v perfektu in redkem supinu odpada.

---

[1] *incohare* začeti.

1.) Od glagolskih debel (incohativa verbalia).

Sama dva glagola ohranjata -*sc* v perf. in jeden -*s* v sup.:

1.) *compesco -ere, compescui*, brez sup., speti, brzdati.

2.) *pōsco -ere, poposci*, brez sup., silno prositi, tirjati;

dēposco -ere, dēpoposci zahtevati; jednako: *exposco* silno (iz)prositi, zahtevati; *reposco* (brez perf.) nazaj tirjati.

3.) *pāsco -ere* (deb. *pa*), *pāvi, pastum* pasti *(gregem);*

dēpāsco -ere, dēpāvi, dēpastum popasti, požreti.

Drugi odpahujejo -*sc*, tvoreči perf. in sup. od glagolskih debel:

a) Od nerabnih osnovnih glagolov:

4.) *crēsco -ere* (deb. *cre: creare*), *crēvi, crētum* rasti.

5.) *nōsco -ere* (deb. *g-no*), *nōvi, nōtum* poznati (*nōvi* znam, vem; *nōtus* znan, *i-gnōtus* neznan sta adj.); jednako:

ignōsco -ere, ignōvi, ignōtum odpuščati; druge sostave imajo -*gnitum*:
agnosco -ere, agnōvi, ágnitum pripoznati;
cognosco -ere, cognōvi, cógnitum spoznati.

6.) *quiēsco -ere* (deb. *quie*), *quiēvi, quiētum* počivati (*quiētus* pokojen).

7.) *suēsco -ere* (deb. *sue*), *suēvi, suētum* navaditi se (redko);

consuēsco -ere navaditi se, *consuēvi* navajen sem, *consuētus*, navajen, -vaden.

8.) *disco -ere* (iz *dic-sco*, deb. *dic*), *didici*, brez sup., učiti se;

addisco -ere, addidici — priučiti se; *dēdisco, dēdidici* odučiti se, odvaditi se; *ēdisco, ēdidici* učiti se na izust.

b) Od rabnih glagolov s perf. in sup. svojih osnovnih glagolov:

1.) *inveterāsco -ere (inveterāre), inveterāvi* stareti, starati se (*inveterātus* zastarel, ukorenjen).

2.) *abolēsco -ere (abolēre), abolēvi,* brez sup., giniti; toda:

adolēsco -ere, adolēvi, adultum vzrasti, dorasti;
exolēsco -ere, exolēvi, exolētum iz-, vz-rasti, zastareti;
obsolēsco -ere, obsolēvi, obsolētum ostareti.

3.) *ārēsco -ere (arēre), ārui* sahniti.

4.) *calēsco -ere (calēre), calui* razgreti se.

5.) *conticēsco -ere (tacēre), conticui* umolkniti.

6.) *convalēsco -ere (valēre), convalui* ozdraveti.

7.) *effervēsco -ere (fervēre), efferbui* vzkipeti.

8.) *ērubēsco -ere (rubēre), ērubui* zarudeti.

9.) *exardēsco -ere (ardēre), exarsi, exarsum* užgati se.

10.) *exhorrēsco -ere (horrēre), exhorrui* zgroziti se.

11.) *extimēsco -ere (timēre), extimui* zbati se.

12.) *indolēsco -ere (dolēre), indolui* zaboleti.

13.) *intumēsco -ere (tumēre) intumui* otekati.
14.) *languēsco -ere (languēre), langui* medleti, veniti.
15.) *obstipēsco -ere (stupēre), obstipui* ostrmeti.
16.) *putēsco (putrēsco) -ere (putēre), putui* trohneti.
17.) *tābēsco -ere (tābēre), tābui* hirati.
18.) *coalesco -ere (alere), coalui, coalitum* zrasti se.
19.) *contremisco -ere (tremere), contremui* zatrepetati.
20.) *ingemisco -ere (gemere), ingemui* vzdihniti.
21.) *revīvisco -ere (vivere), revixi, revictum* oživeti.
22.) *concupīsco -ere (cupere), concupīvi, concupītum* zaželeti, koprneti.
23.) *obdormīsco -ere (dormīre), obdormīvi, obdormītum* zaspati.
24.) *resipīsco -ere (sapere), resipii (resipīvi)* zopet se spametiti.
25.) *scīsco -ere (scīre), scīvi, scītum* odobriti;
conscīsco skleniti; *dēscīsco* odpasti; *rescīsco* (zopet) zvedeti.

2.) Od imenskih debel (incohativa nominalia).

V perf. *-ui,* brez sup.:

1.) *crēbrēsco -ere (crēber), crēbrui* množiti se (neklas.); nam. tega:
incrēbrēsco in *percrēbrēsco* širiti se (o glasu).
2.) *ēvānēsco -ere (vānus), ēvānui* izginiti.
3.) *innōtēsco -ere (nōtus), innōtui* znan postati, zasluti.
4.) *mātūrēsco -ere (mātūrus), mātūrui* zoreti.
5.) *obdūrēsco -ere (dūrus), obdūrui* otrdeti, otrpniti.
6.) *obmūtēsco -ere (mūtus), obmūtui* onemeti, obmolkniti.
7.) *rēcrūdēsco -ere (crūdus* surov), *recrūdui* zopet pokniti, buhniti (o ranah, vstaji).

Nekateri začetni glagoli nimajo ni perf. ni sup., na pr. *albēsco* bleščeti, siveti; *dītēsco* bogateti; *fatisco* zevati; *flāvēsco* rumeneti; *glīsco* tleti; *hīsco* ziniti; *ingravēsco* nadležen postati, pritiskati; *puerāsco* podetiniti se.

Perfekti in supini četrte konjugacije.

§ 149. Glagoli 4. (i-)konjugacije imajo v perf. *-īvi*, v sup. *-ītum.*

Nekoliko jih prestopi v 2. ali v 3. konjugacijo; te razrejamo na troje:

Prvi razred: perf. na *-ui (-vi),* na sup. na *-tum.*

1.) *aperio, áperis, -īre, aperui, apertum* odpreti;
apertus odprt, prost, adj.; *patefactus* odprt, partic.
2.) *operio, óperis, -īre, operui, opertum* pokriti.

3.) *salio -īre, salui* — skočiti (*saltus* skok);
dēsilio, désilis, -īre, desilui skočiti s česa.
4.) *sepelio, sépelis, -īre, sepelīvi, sepultum* pokopati.

Kratek vokal stoji pred *-tum:*

5.) *cio, cīre,* navadno *cieo, ciēre, cīvi, cĭtum* gibati; *citus* hiter.
Sostave v pomenu zvati gredo po 4. konjugaciji:
accio, accīre, accīvi, accītum prizvati; jednako: *concio, concīre* sozvati; *excio, excīre* izzvati; toda *concĭtus, excĭtus, percĭtus* razdražen.
6.) *eo, īs, īre, ii (īvi), ĭtum* iti (nepravil., gl. § 159., a).
7.) *queo, quīs, quīre, quii (quīvi), quĭtum* moči (nepravil., gl. § 160.).

Brez perfekta:

8.) *amicio, ámicis, -īre* — *amictum* ogrniti.

Drugi razred: perf. na *-si,* sup. na *-tum.* § 150.

Goltnik odpada za *l* in *r* pred *s* in *t:*

1.) *farcio -īre* (deb. *farc*), *farsi, fartum* mašiti, trpati; sostave: *-fercio, -fersi, -fertum:*
refercio, refércis, -īre, refersi, refertum napolniti; *refertus* napolnjen, poln, adj.
2.) *fulcio -īre* (deb. *fulc*), *fulsi, fultum* podpreti.
3.) *sarcio -īre* (deb. *sarc*), *sarsi, sartum* krpati, popraviti.
4.) *saepio -īre* (deb. *saep*), *saepsi, saeptum* ograditi.
5.) *sancio -īre* (deb. *sanc*), *sanxi, sancītum* in *sanctum* utrditi, odrediti (*sanctus* svet adj.).
6.) *vincio -īre* (deb. *vinc*), *vinxi, vinctum* vezati.
7.) *haurio -īre* (deb. *haus*), *hausi* (nam. *haus-si*), *haustum* črpati, zajemati, srkati.

V supinu *-sum* (*t* pred *s* izpada):

8.) *sentio -īre* (deb. *sent*), *sensi, sensum* čutiti, misliti;
consentio -īre, consensi, consensum skladati se;
adsentio privoliti, pritegniti, navadneje *adsentior,* perf. *adsensi* in *adsensus sum.*

Tretji razred: perf. na *-i,* sup. na *-tum.* § 151.

a) Reduplikacija je odpadla:

1.) *comperio, cómperis, -īre, cómperi, compertum* zvedeti.
2.) *reperio, réperis, -īre, répperi, repertum* dobiti, najti.
sostavi s *pario* § 141., 4.

b) Perf. s podaljšanim deblom:

3.) *venio -īre* (deb. *ven*), *vēni, ventum* priti;
advenio, ádvenis, -īre, advēni, adventum priti; jednako:
ante-, inter-, sub-venio prej-, vmes-, na pomoč priti;
circumvenio obkrožiti; *convenio* sniti se; *ēvenio* zgoditi se; *invenio* najti; *obvenio* pripasti; *pervenio* doiti.

§ 151 a. Nekateri so brez perfekta in supina:

ferio -īre udariti, pobiti *(hostem)*, pf. *percussi;* skleniti *(foedus)*, pf. *īci, pepigi, fēci; superbio -īre* ponašati se, in vsi zahtevni (desiderativni) glagoli na *-urio,* na pr. *ēsurio, ésuris, -īre* (od *edo*), vendar *ēsuritūrus,* hoče se mi jesti, lačen sem.

Poglavje 16.

Verba deponentia.

§ 152. Deponentniki prve konjugacije.

Deponentniki prve (a-)konjugacije se pregibljejo vsi po *hortor;* najnavadnejši so:

1	*adversor*	nasprotovati
	adūlor	prilizovati se
	aemulor	tekmovati
	aquor	donašati vodo
5	*arbitror*	soditi
	argūmentor	dokazati
	auxilior	pomagati
	comitor	spremljati
	contiōnor	govoriti na zboru
10	*conflictor*	bojevati se
	cōnor	podjeti, poskusiti
	conspicor	zagledati
	contemplor	ogledovati
	crīminor	dolžiti
15	*cunctor*	obotavljati se
	dominor	gospodovati
	fabricor	zdelovati
	glōrior	bahati se
	grātificor	ugoditi, pokloniti
	gratulor	čestitati
	infitior	tajiti
	insidior	zalezovati
	interpretor	tolmačiti
	iocor	šaliti se
	laetor	veseliti se
	lāmentor	tarnati
	latrōcinor	ropati
	meditor	premišljati
	mercor	kupiti
	mētor	razmeriti
	minor, minitor	žugati
	mīror	čuditi se
	miseror	omilovati
	moderor	umeriti, vladati
	moror	muditi se
	opīnor	meniti
	osculor	poljubiti
	percontor	izpraševati
	periclitor	biti v nevarnosti
	philosophor	modrovati
	populor	pustošiti
	precor	prositi
	praedor	pleniti
	proelior	biti se
	sciscitor	pozvedati
	scrūtor	preiskati
	sector, consector	slediti
	consōlor	tolažiti
	speculor	opazovati
	suspicor	sumiti
	testor	pričati
	tūtor	varovati
	vagor, pālor	klatiti se
	vāticinor	vedeževati
	veneror	spoštovati
	vēnor	loviti
	versor	vrteti se, bivati.

§ 153. Deponentniki druge konjugacije.

1.) *liceor -ēri, licitus sum* ponujati na kaj, obljubiti;
polliceor (iz *por-liceor*) *-ēri, pollicitus sum* obetati.

2.) *mereor -ēri, meritus sum (merui)* zaslužiti, zasluge predobiti;
mereo -ēre služiti: *stīpendia merēre* plačo služiti, t. j. vojaško službo opravljati; *ēmereor* doslužiti, češče *ēmereo; ēmeritus* doslužívši.

3.) *misereor -ēri, miseritus sum* usmiliti se.

4.) *tueor -ēri* varovati, *tūtātus sum* od *tūtor -āri* (*tūtus* varen); v prvotnem pomenu gledati je simpl. *tueor, tuitus sum* poetišk;

contueor ogledati in *intueor* pogledati, redko *-tuitus sum.*

5.) *vereor -ēri, veritus sum* bati se, spoštovati.

6.) *videor -ēri, visus sum* videti se, zdeti se.

7.) *fateor -ēri* (deb. *fat* od *fāri*), *fassus sum* priznati, povedati; sostave: *-fiteor, fessus sum:*

confiteor -ēri, confessus sum izpovedati, priznati; jedn. *profiteor* očitno priznati.

8.) *reor, rēri* (deb. *ra*), *rătus sum* meniti (ima le prez. in impf. ind. in perf.).

9.) *medeor -ēri* zdraviti *(morbo)*, brez perf., zato *sānāvi, cūrāvi (morbum).*

Deponentniki tretje konjugacije. § 154.

a) Goltniški razred: sup. *-tum:*

1.) *fruor, frui* (deb. *frugv*), *fructus* in *fruitus sum (fruitūrus)* uživati *(voluptate)*; perf. redek, nam. tega *fructum cēpi* ali *usus sum.*

perfruor, perfrui, perfructus sum (nav. *fructum percēpi*) naužiti se.

2.) *fungor, fungi, functus sum* opravljati *(mūnere).*

3.) *vehor, vehi, vectus sum* voziti se.

4.) *plector, plecti, plexus sum* (nerabn.) plesti se (§ 133., 37.);

amplector, amplecti, amplexus sum objeti.

5.) *plector, plecti,* — — kaznovati se, grajati se.

b) Zobniški in ustniški razred: sup. *-sum:*

1.) *lābor, lābi, lapsus sum* opolzniti, omahniti, pasti;

collābor, collābi, collapsus sum zgruditi se, posuti se.

2.) *gradior, gradi, gressus sum* grem, korakati; sostave: *-gredior, gressus:*

aggredior, ággredi, aggressus sum napasti.

3.) *nītor, nīti* (deb. *nic*), *nixus in nisus sum* (a le *nīsūrus*) napeti se, opirati se;

adnītor, adnīti, adnixus in *adnīsus sum* nasloniti se, napeti se.

nixus o telesnem napenjanji: *nixus genu* oprt na koleno; *adnixus* naslonivši se; *obnixus* uprši se; *nīsus* o duševnem napenjanji: *adnīsus* napenši se; *renīsus* ki se je protivil.

4.) *patior, pati* (deb. *pat*), *passus sum* trpeti;

perpetior, pérpeti, perpessus sum pretrpeti.

5.) *ūtor, ūti, ūsus sum* rabiti *(ratione);*

abūtor, abūti, abūsus sum obrabiti, v zlo rabiti.

6.) *vertor, verti, versus sum* vrteti (nahajati) se (§ 136., b, 3.);

revertor vrniti se, perf. le ***reverti;*** *reversus* vrnivši se.

c) Jezikovski in sičnikov razred: sup. *-tum:*

1.) *morior, mori, mortuus sum (moriturus)* umreti;

ēmorior, émori, emortuus sum izumreti.

Mortuus (= mrtev) je adjektivna tvoritev, kakor *mutuus.*

2.) *queror, queri* (deb. *ques*), *questus sum* tožiti o čem;

cónqueror, cónqueri, conquestus sum pritožiti se.

d) U-jevski razred: sup. *-tum:*

1.) *loquor, loqui, locūtus sum* govoriti;

álloquor, álloqui, allocūtus sum nagovoriti; *cólloquor* pogovoriti se.

2.) *sequor, sequi, secūtus sum* slediti *(nātūram);*

ássequor, ássequi, assecūtus sum doseči; *cónsequor* doiti; *éxsequor* izvršiti; *pérsequor* prognati; *óbsequor* ugajati; *prōsequor* spremljati.

e) Deponentia incohativa.

α) A-jevska debla:

1.) *īrascor (īra), irasci,* — jeziti se, perf. *suscensui* (*irātus* jezen).

2.) *nascor, nasci, nātus sum* roditi se.

Deblo *gna,* odtodi *a-gnātus, co-gnātus* (soroden).

3.) *pascor, pasci, pastus sum* pasti se (prim. § 148., 1., 3.).

β) Konsonantna debla:

1.) *apiscor* (nerabn.) doseči (deb. *ap: aptus* prikladen, adj.);

adipiscor, adipisci, adeptus sum doseči, dobiti.

2.) *dēfetiscor, defetisci* (deb. *fat: fatisco*), *defessus sum* utruditi se; *fessus* in *dēfessus* truden (adj.)

3.) *expergiscor, expergisci, experrectus sum* zdramiti se (*pergo* § 133., 9.)

4.) *miniscor* (deb. *men*) misliti (nerabn.);

comminiscor, comminisci, commentus sum zmisliti si;

reminiscor, reminisci spomniti se, brez perf., nadomestuje ga: *memini, recordātus sum.*

5.) *nanciscor, nancisci* (deb. *nac*), *nactus* (*nanctus) sum* dobiti (slučajno).

6.) *oblīviscor, oblīvisci* (deb. *līv*), *oblītus sum* pozabiti.

7.) *paciscor, pacisci* (deb. *pac*), *pactus sum* pogoditi se (gl. *pango* § 133., 22.)

8.) *proficiscor, proficisci, profectus sum* potovati (uprav: dalje se napraviti, prim. *prōficio;* deb. *fac*).

9.) *ulciscor, ulcisci* (deb. *ulc,* goltnik za *l* odpada), *ultus sum* maščevati se, kazniti.

10.) *vescor, vesci,* brez perf., hraniti se *(pāne);* perf. *ēdi.*

Deponentniki četrte konjugacije. § 155.

1.) *blandior -īri, blandītus sum* laskati se; jednako:
ēblandior izsladkati si.

2.) *largior -īri, largītus sum* darovati (obilno).

3.) *mentior -īri, mentītus sum* lagati; *ēmentior* izlagati.

4.) *mōlior -īri, molītus sum* premikati, snovati; jednako:
āmōlior odpraviti; *dēmōlior* podreti.

5.) *partior -īri, partītus sum* deliti.

6.) *potior -īri, potītus sum* polastiti se *(urbe).*

7.) *pūnior, -īri, pūnītus sum* maščevati se (depon. od *pūnio* kazniti).

8.) *sortior -īri, sortītus sum* žrebati, žrebaje dobiti.

Prestop v konsonantno konjug.: *a)* v sup. za zobniki *-sum:*

9.) *assentior, assentīri, assensus sum (assensi)* privoliti, pritegniti (§ 150., 8.)

10.) *mētior -īri, mensus sum* meriti; jednako:
dīmētior izmeriti; *ēmētior* premeriti, prehoditi.

11.) *ordior -īrī* (deb. *ord*), *orsus sum* začeti.

b) v sup. za *r -tum:*

12.) *experior -īri* (deb. *per*), *expertus sum* izkusiti;
opperior, -īri, oppertus (opperītus) sum čakati, pričakovati.

13.) *orior -īri* (deb. *or*), *ortus sum (oritūrus)* iz-, vz-hajati, nastati, izvirati; *oriundus* izvirajoč je adj.

orior ima iz 4. konjug. samo inf.; druge oblike gredo po 3. konjug., torej: *orĕris, orĭtur, orĭmur; orĕre, orĭtor, orĭmini;* nav. *orĕrer* etc.; jednako sostave: *coorior, exorior* in *oborior* nastati, vzdigniti se; toda *adorior* (napasti) gre celo po 4. konjug.: *adorīris, adorītur, adorīrer* etc.

Poglavje 17.

Nepravilni glagoli, verba anómala.

1.) Glagoli *edo, fero, volo, nōlo, mālo* prijemljejo v posamičnih oblikah sedanjikovega debla osebila neposredno na deblo; to so prvotne oblike, a ker so proti drugim v manjšini, imenujejo se nepravilne. § 156.

a) ***Edo, edere, ēdi, ēsum jesti***

ima poleg pravilnih nekoliko prvotnih oblik, kjer se oblike od *sum* z *es* začenjajo, toda z dolgim *ē: ēs* iz *ed-s, ēst* iz *ed-t, ēstis* iz *ed-tis; ēssem* iz *ed-sem; ēsse* iz *ed-se* etc. (§ 10., 6.)

Ind. prez. *edo*, ***ēs***, ***ēst***, *edimus*, ***ēstis***, *edunt*.
Konj. impf. ***ēssem***, ***ēsses***, ***ēsset***, ***ēssēmus***, ***ēssētis***, ***ēssent***.
Imp. I. ***ēs***, ***ēste***. — II. ***ēsto***, ***ēsto***, ***ēstōte***, *edunto*.
Inf. ***ēsse***.

Jednako: *cómedo* snesti: *comēst*, *comēsse*; *éxedo* izjesti: *exēst*, *exēsse* etc.

§ 157. *b)* ***Fero, ferre, tuli, lātum nesti***

gre po 3. konjugaciji, le da v prez., impf., imper. in inf. *i* in kratek *e*, razven pred *m*, izpahuje.

	Aktiv.	Pasiv.
Ind. prez.	*fero*, ***fers***, ***fert***, *ferimus*, ***fertis***, *ferunt*.	*feror*, ***ferris***, ***fertur***, *ferimur*, *ferimini*, *feruntur*.
Konj. impf.	***ferrem***, *ferres*, *ferret*, *ferrēmus*, *ferrētis*, *ferrent*.	***ferrer***, *ferrēris*, *ferrētur*, *ferrēmur*, *ferrēmini*, *ferrentur*.
Imper.	I. ***fer***, ***ferte***; II. ***ferto***, ***ferto***, ***fertote***, *ferunto*.	***ferre***, *ferimini*; ***fertor***, ***fertor***. *feruntor*.
Inf. prez.	***ferre***	***ferri***.

Vse drugo je pravilno, kakor: *ferēbam*, *ferēbas* etc.; *ferēbar*, *ferēbāris* etc.; konj. *feram*, *feras* etc.; *ferar*, *ferāris* etc.; fut. akt. *feram*, *feres* etc.; fut. pas. *ferar*, *ferēris* etc.

Perf. in sup. sta izposojena od deb. *tol* (prvot. *tal*, po metátezi *tla*): *tuli* (nam. *tetuli*), *lātum* (nam. *tlatum*).

Jednako se pregibljejo sostave:

antéfero (praefero), *anteferre*, *antétuli*, *antelātum* predpostaviti;
refero, *referre*, *rettuli*, *relātum* nazaj nesti, poročati;
adfero, *adferre*, *attuli*, *allātum* donesti;
aufero, *auferre*, *abstuli*, *ablātum* odnesti;
confero, *conferre*, *contuli*, *collātum* znositi;
differo, *differre*, *distuli*, *dilātum* odložiti; *differre* razlikovati se brez perf. in sup.;
effero, *efferre*, *extuli*, *ēlātum* iznesti, povzdigniti;
infero, *inferre*, *intuli*, *illātum* nesti v kaj;
offero, *offerre*, *obtuli*, *oblātum* nasproti nesti, ponuditi;
suffero, *sufferre* prenesti *(sustinui, sustentātum)*.

§ 158. *c)* ***Volo, velle, volui hoteti;***

nōlo (iz *ne volo*), *nolle*, *nōlui* ne hoteti; *mālo* (iz *mage* = *magis volo*), *malle*, *mālui* raji hoteti (§ 142., 6.).

Indikativ.

Prez.	*volo*	*nōlo*	*mālo*
	vīs	***nōn vis***	***māvis***
	vult	***nōn vult***	***māvult***
	volumus	*nōlumus*	*mālumus*
	vultis	***nōn vultis***	***māvultis***
	volunt	*nōlunt*	*mālunt*
Fut. I.	*volam, -es, -et*	— *nōles, -et,*	— *māles, -et,*
	volēmus, -ētis, -ent	*nolēmus* etc.	*malēmus* etc.

Konjunktiv.

Prez.	***velim***	***nōlim***	***mālim***
	velīs	*nolīs*	*malīs*
	velit	*nolit*	*malit*
	velīmus	*nolīmus*	*malīmus*
	velītis	*nolītis*	*malītis*
	velint	*nolint*	*malint*
Impf.	***vellem,*** *-es, -et,*	***nollem,*** *-es, -et,*	***mallem,*** *-es, -et,*
	vellēmus etc.	*nollēmus* etc.	*mallēmus* etc.
Imper.	—	I. ***nōlī***	—
		nolīte	
		II. *nolīto*	
		nolīto	
		nolītōte	
		nolunto	
Inf. prez.	***velle***	***nolle***	***malle***
Part.	(*volens* voljan, rad, adj.)	—	—
Ger.	—	*nōlendi*	—

Deblo *vol* oslabeva deloma v *vul*, deloma v *vel* in k njima pristopajo neposredno pripone (§ 10., 6.); konj. prez. *vel–i–m* je tvorjen kakor *sim.*

Op. *vin?* hočeš-li? = *visne?* — *sīs* (= *sī vīs* če izvoliš) za imperativi: *cave sīs* izvoli, varuj se.

2.) Glagoli *eo, queo, nequeo* in *fīo* se pregibljejo po 4. konjugaciji, le da pri prvih treh debelski *i* pred *a, o* in *u* oslabeva v *e* *(eo* iz *i–o, eam* iz *i–am, eunt* iz *i–unt);* vrhu tega imajo v impf. *ībam,* v fut. *ībo,* v sup. kratek *i: ĭtum* in *eo* v gerund. in po zavisnih sklonih part. prez. osnovo na *-u: eundi, euntis. Fīo* vsprejemlje v konj. impf. in inf. prez. vezni vokal *e,* pred katerim se sicer dolgi *i* krajša. § 159.

a) *Eo, īre, iī (īvi), itum iti.*

Ind. prez.	*eo,*	*īs,*	*it,*	*īmus,*	*ītis,*	*eunt.*
Konj. prez.	*eam,*	*eas,*	*eat,*	*eamus,*	*eatis,*	*eant.*
Ind. impf.	*ībam,*	*ibas,*	*ibat,*	*ibamus,*	*ibatis,*	*ibant.*
Konj. impf.	*īrem,*	*ires,*	*iret,*	*iremus,*	*iretis,*	*irent.*
Fut. ind.	*ībo,*	*ibis,*	*ibit,*	*ibimus,*	*ibitis,*	*ibunt.*
Imp. I.	*ī, īte;* — II. *īto, īto, ītote, eunto.*					
Part.	*iens, euntis, eunti* etc.					
Ger.	*eundi, eundo, (ad) eundum, eundo.*					

Pasiv: *ītur* ide se; *eatur* da se ide, naj se ide; *ībatur, itum, eundum est* etc., se ve da le v 3. os. sing., ker je *eo* intransitiven glagol; transitivne sostave pa imajo cel pasiv:

adeor, adīris, adītur etc. zateče se kdo k meni, tebi, njemu itd.

Perf. *v* navadno izpahuje: *ii, isti, iit, iimus, istis, iērunt; ierim; ieram; issem; isse; iero;* tako tudi sostave (§ 117., 4.):

redeo, redīs, redīre, redii, réditum nazaj iti;

praetéreo, praéterīs, praeterīre, praeterii, praetéritum mimo iti;

pereo, perīs, perīre, perii, peritum poginiti (pasiv k *perdo*);

vēneo (iz *vēnum eo*), *vēnīre (vēnībam, vēnībo) vēnii* na prodaj biti, prodajati se, (brez imp., part., ger. in sup.; pasiv k *vendo*).

ambio, ambīre, ambii, ambītum okoli hoditi, prositi se pregiblje kakor *audio: ambiam, ambiēbam, ambiens, -entis, ambiendi;* vendar *ambĭtio (-ōnis)* in *ambĭtus (-ūs)* obhod.

§ 160. b) ***Queo, quīre, quii (quīvi), quitum moči***

in *nequeo, nequīre, nequii (nequīvi)* ne moči se razven ind. in konj. prez. ne rabita pogosto in nekatere oblike se celo ne nahajajo. Namesto *nequeo* etc. se je rekalo tudi *nōn queo.*

Ind. prez.	*queo,*	*quīs,*	*quit,*	*quīmus,*	*quītis,*	*queunt.*
	nequeo,	*nequīs,*	*nequit,*	*nequīmus,*	*nequītis,*	*nequeunt.*
Konj. prez.	*queam,*	*queas,*	*queat,*	*queamus,*	—	*queant.*
	nequeam,	*nequeas,*	*nequeat,*	*nequeamus,*	—	*nequeant.*
Ind. impf.	*quībam,*	—	*quībat;*	*nequībat,*	—	*nequībant.*
Konj. impf.	*quīrem,*	—	*quīret;*	*nequīrem,*	—	*nequīret.*
	—	—	*quīrent;*	*nequīremus,*	—	*nequīrent.*
Fut.	*quībo,*	—	*quībunt;*	*nequībit,*	—	*nequībunt.*

Od pasiva se nahaja *quītur, nequītur* in *quita est,* toda le v zvezi s pasivnim infinitivom: *forma in tenebris nosci non quita est.* — Imper., part. fut. in gerundija celo nima.

Oblike perfektove osnove ohranjajo rade *v: quīvi, quīvit, quīvēre, quīvero, quīverit; nequīvi, nequīvit, nequīverant, nequīvero, nequīverit;* vendar tudi: *nequisti, nequiēre, nequierat, nequisset, nequisse.* Prim. § 117., 4.

c) *Fīo, fieri, factus sum postati, zgoditi se* § 161.

ima le oblike sedanjikove osnove.

Ind. prez.	*fīo,*	*fīs,*	*fit,*	—	—	*fīunt.*
Konj. prez.	*fīam,*	*fīas,*	*fīat,*	*fīamus,*	*fīatis,*	*fīant.*
Ind. impf.	*fīēbam,*	*fīebas,*	*fīebat,*	*fiebamus,*	*fiebatis,*	*fiebant.*
Konj. impf.	*fierem,*	*fieres,*	*fieret,*	*fieremus,*	*fieretis,*	*fierent.*
Fut.	*fīam,*	*fīes,*	*fīet,*	*fīēmus* etc.		
Imper.	*fī,*	*fīte.*				
Inf. prez.	*fieri.* — Fut. *fore* ali *futurum (-am, -um) esse.*					

Op. 1.) *Fio* nadomestuje tudi pasiv glag. *facio;* torej: *fio* tvorim se (§ 134., 5.), *fiam* tvoril se bodem. Nasproti pa prijemlje *fio* od *facio* oblike perfektove osnove tvorjene s part. *factus, -a, -um* s pomenom postal, zgodilo se; le *faciendus* in *factum īri* imata zgolj pasiven pomen.

2.) Kakor nadomestuje *fore, futurum esse* futurne oblike glag. *fio,* tako nadomestuje *fui* etc. njegove perfektove oblike: *obvius fio* srečam, *obvius fui* srečal sem.

Poglavje 18.

Nepopolni glagoli, verba defectiva

so taki, ki se le v nekaterih časih ali oblikah rabijo.

Same oblike perfektove in deloma supinske osnove imajo: § 162.

***Coepi* začel sem, *memini* pomnim, *ōdi* sovražim.**

Kakor ima perf. *memini* in *ōdi* sedanjikov pomen, tako ima pluskvamperfekt pomen imperfekta, fut. II. pa pomen fut. I.: *memini* pomnim, *memineram* pomnil sem, *meminero* pomnil bodem; *odi* sovražim, *oderam* sovražil sem, *odero* sovražil bodem etc. *Coepi* pa ima pomen perfekta in tudi pasiv, na pr. *bellum coeptum est.*

Ind. perf.	*coepi* etc.	*memini* etc.	*odi* etc.
Konj. perf.	*coeperim*	*meminerim*	*oderim*
Ind. plskpf.	*coeperam*	*memineram*	*oderam*
Konj. plskpf.	*coepissem*	*meminissem*	*odissem*
Ind. fut.	*coepero*	*meminero*	*odero*
Imper.	—	*memento* *mementote*	—
Inf. perf.	*coepisse*	*meminisse*	*odisse*
Inf. fut.	*coepturum esse*	—	*osurum esse*
Part. pf. pas.	*coeptus*	—	—
Part. fut. akt.	*coepturus*	—	*osurus*

Op. 1.) Prez.., impf. in fut. I. glag. *coepi* nadomestuje *incipio.* V perf., pluskvamperf. in fut. II. se rabi v zvezi z ak. objekta *incipio,* a z inf. *coepi: hostes proelium inceperunt,* toda *pugnare coeperunt.* V zvezi s pasivnim inf. rabi *coeptus sum* etc.: *urbs aedificari coepta est.*

2.) *Exōsus, perōsus* (zelo sovražeč) se nahajata le kot part. z aktivnim pomenom poet. in poklasično.

§ 163. Nadalje so nepopolni:

a) āio pravim, trdim.

Ind. prez.	*āio,*[1]	*ăis,*	*ăit,*	—	—	*āiunt.*
Konj. prez.	—	*āias,*	*āiat,*	—	—	*āiant.*
Imperf.	*āiēbam,*	*āiebas,*	*āiebat,*	*āiebamus,*	*āiebatis,*	*āiebant.*
Ind. perf.	—	—	*ăit,*	—	—	—
Part.	nima (*āiens* trdilen je adj.).					

Op. *Aisne?* je-li? se v *ain?* okrajšuje.

c) inquam dejem, rečem

stoji samo v nezavisnem govoru ter se med navedene besede vpleta. Rabne so oblike:

Ind. prez.	*inquam,*	*inquis,*	*inquit,*	*inquimus,*	*inquitis,*	*inquiunt.*
Ind. impf.	—	—	*inquiēbat,*	—	—	—
Fut.	—	*inquies,*	*inquiet,*	—	—	—
Perf.	—	*inquisti,*	*inquit,*	—	—	—
Imper.	*inque,*	*inquito.*				

c) fāri, fātus sum govoriti,

zlasti slovesno kakor bogovi, orakuli, se nahaja v dobri prozi samo v abl. ger. *fando audire* pripovedovati čujem; pesniki rabijo še druge oblike, namreč:

Ind. prez. *fātur, fāmur, fantur;* — fut. I. *fābor, fābitur.*
Imper. *fāre;* — inf. *fāri;* — sup. *fātu.*
Part. prez. *fans;* — perf. *fātus;* — gerundij *fandi, fando.*
Gerundiv *fandus (nefandus).*
Perf. in pluskpf. cel: *fātus sum, sim, eram, essem.*

Sostave *affāri* ogovoriti, *effāri* in *profāri* izgovoriti, *praefāri* pred govoriti se rabijo tudi v prozi, imajoč poleg navedenih oblik še nekatere druge:

Ind. prez. *effāris, praefāmur, affāmini.*
Ind. impf. *effābar, praefābantur;* — konj. *praefārer, praefārentur.*
Fut. *effābere, effābimur.*

---

[1] t. j. *ājo* iz *ag-jo,* protivno *nego* iz *ne-ig-o;* prim. *ad-ag-ium* prigovor, *prod-ig-ium* prorokba, predznamek.

Posamične oblike imajo nekateri glagoli služeči v pozdrave ali ogovore: § 164.

1.) ***Salve*** ***(ave*** ali ***have)*** zdrav bodi, ***vale*** zdrav ostani, srečno.

Imper.	I.	*salve (ave)*	zdrav bodi	*vale*	zdrav ostani
		salvēte (avēte)	zdravi bodite	*valēte*	zdravi ostanite
	II.	*salvēto (avēto)*	zdrav bodi	*valēto*	zdrav ostajaj
Fut.		*salvēbis*	zdrav bodi	*valēbis*	zdrav ostani
Inf.		*salvēre (avēre)*	zdrav biti	*valēre*	zdrav ostati.

Op. *Salve (ave)* etc. se rabi o prihodu in slovesu, *vale* o slovesu. *Salvebis* in *valebis* v pismih: *salvebis a Cicerone* Ciceron te pozdravi. Inf. stoji le v zvezi z *iubeo: Cicero salvēre (avēre) te iubet* Ciceron te pozdravlja; *valēre te iubeo* zdravstvuj, zdravo, srečno.

2.) ***Age,*** plur. *agite* dej! nuj! dejte!

3.) ***Apage*** *te,* tudi samo *apage* poberi se!

4.) ***Cedo*** sem daj! povej! *cedo, quaeso, librum!* sem daj knjigo, prosim! *Cedo, quid faciam!* povej, kaj naj storim!

Quaeso prosim in *quaesumus* prosimo gl. § 146., 9.

Poglavje 19.

Brezosebni glagoli, verba impersonalia, § 165.

imenujejo se tudi brezsubjektni, ker kažejo le, da se dejanje vrši, ne pa, kdo je zvršuje. Taki so:

a) ki značijo vremenske prikazni:

pluit dežuje, pf. *pluit*
ningit sneži *ninxit*
grandinat toča gre
tonat grmi, *tonuit*
fulgurat bliska se.
fulminat bliska se, treska
gelat zmrzuje
lapidat pada kamenje
illucescit daní se, *illuxit*
advesperascit večeri se, *-rāvit*

Op. S subjektom: *Juppiter tonat, orator tonuit, dies illuxit.*

b) Brezsubjektni glagoli, imajoči logični subjekt v kakem drugem sklonu:

miseret me smili se mi, *miserēre, miseritum est* *(populi)*
piget me mrzi me, *pigēre, piguit*
paenitet me kesam se, *paenitēre, paenituit*
pudet me, sram me je, *pudēre, puduit*
5 *taedet me* gnusi se mi, *taedēre, pertaesum est*
(consilii).
oportet gre (komu kaj), *oportēre, oportuit*
libet ljubi se, rači se mi, *libēre, libuit* in *libitum est*
licet svobodno je *licēre, licuit* in *licitum est*
decet me spodobi se mi, *dēdecet* ne spodobi se, *decuit, dēdecuit*
10 *rēfert* do tega je, *rēferre, rētulit* (redko).

Op. Mimo tega so v porabi: 1.) particip *paenitens* kesajoč se (*libens* rad in *pudens* sramožljiv sta adj.); 2.) gerundiva: *paenitendus* kesanja vreden, *pudendus* sramovanja vreden z gerundiji: *causa paenitendi, pudendo* etc. — Imper. se nadomestuje s konjunktivom: *paeniteat te* kesaj se, *pudeat te* sram te bodi: *ne te pudeat parentum* ne sramuj se starišev.

c) Samo v določenem pomenu so brezosebni:

fit zgodi se, *factum est*
accidit pripeti se, *accidit*
contingit posreči se, *contigit*
ēvenit primeri se, *ēvēnit*
accēdit pristopi, *accessit*
restat, restitit
superest, superfuit preostaja
sufficit zadostuje, *suffēcit*
attinet zadeva, *attinuit*
convenit pristoji se, *convēnit*
expedit koristi, *expedīvit*
praestat bolje je, *praestitit*

interest na tem je, *interfuit*
appāret očitno je, *appāruit*
patet razodeva se, *patuit*
liquet jasno je, *licuit*
constat dognano je, *constitit*
dēlectat veseli, *dēlectavit*
iuvat me ugaja mi, *iūvit*
placet dopada, *placuit* in *placitum est*
dolet mihi boli me, *doluit*
fallit me, fefēllit
fugit me, fūgit
praeterit me, praeteriit motim se, neznano mi je.

Poglavje 20.

C. Členci, particulae.

1. Prislov, adverbium.

§ 166. Prislovi naznanjajo *a)* kraj (adverbia loci): *procul* daleč, *comminus* iz bliza; *b)* čas (adverbia temporis): *olim* nekdaj, *saepe* često, *rursus* zopet; *c)* način (adverbia modi): *ita, sīc* tako, *frustrā, nēquīquam* zastonj. Po tem takem se strinjajo prislovi v pomenu z imenskimi in zaimenskimi akuzativi in ablativi.

§ 167. Pa tudi po obliki so prislovi otrpneni ali starinski skloni tvorjeni *a)* od imenskih debel (adv. nominalia): *partim* deloma, *altē* visoko; *b)* od glagolskih debel (adv. verbalia): *secrētō* skrivaj, *statim* takoj; *c)* od zaimenskih debel (adv. pronominalia): *quō* kam, *adhūc* še.

Zlasti služijo za adverbe:

1.) Akuzativ nekaterih samostalnikov: *partim* deloma, *forās* ven.

2.) Akuzativ neutr. mnogih pridevnikov:

cēterum sicer
multum mnogo
nimium preveč
paulum malo

parum premalo
prīmum prvič
potissimum zlasti
plērumque ponajveč

aliās drugoč
bifariam dvostrano
facile lahko
impūne brez kazni.

3.) Ablativ samostalnikov: *forte* po naključji, *forīs* vne, *sponte* sam o sebi, *gratiis* ali *gratīs* brezplačno, zastonj, *noctū* po noči, *diū* po dnevi, dolgo.

4.) Ablativ neutr. na *-ō* nekaterih pridevnikov:

citō brzo	*inopīnāto* nepričakovano	*sēro* pozno, prepozno
falso po krivem	*necessārio* po sili	*secrēto* skrivaj
fortuīto slučajno	*perpetuo* neprenehoma	*subito* nagloma
imprōvīso nenadoma	*precārio* s prošnjo	*tūto* varno.

5.) Ablativ fem. na *-ā:*

citrā tostran	*intrā* znotraj	*rectā* naravnost
ultrā dalje	*infrā* zdolaj	*ūnā* skupaj.
extrā zunaj	*suprā* zgoraj	

S posebnimi končnicami[1] tvore adverbe: § 168.

1.) Adjektivi in participi 2. deklinacije, ki izpreminjajo genetivni *-i* v *-ē: alt-i altē* visoko, *doct-i doctē* učeno, *pulchr-i pulchrē* lepo, *liber-i liberē* svobodno. *Bonus* ima *bene* dobro, *malus male* slabo.

Op. Pomen izpremené: *aegrē* težko, komaj, *plānē* celo, *sānē* pač, *valdē* (nam. *validē*) jako, zelo.

2.) Adjektivi 3. deklinacije izpreminjajo genetivni *-s* v *-ter: forti-s forti-ter* hrabro, *celeri-s celeri-ter* hitro, *ferōci-s ferōci-ter* srčno.

Adjektivni participi na *-ns* izpreminjajo genetivni *-tis* v *-ter: prūden-tis prūden-ter* previdno, *sapien-tis sapien-ter* modro. — Jednako *sollers, soller-tis soller-ter* spretno.

Op. 1.) *Audax* ima *audacter* drzno; *difficilis difficulter* težko; redkeje *difficiliter* in *difficile* (vendar je bolje: *nōn facile, vix, aegrē*): *nēquam*, *nēquiter* zanikarno.

2.) Nekateri adjektivi 2. dekl. tvoré adverbe na *-ē* in *-ter: largus* obilen *large, largiter; hūmānus* človešk *humane, humaniter; firmus* trden *firme, firmiter;* samo na *-ter: violentus* silovit *violenter, opulentus* premožen *opulenter* (od starega *opulens*); *fīdus* zvest le *fidēliter* od *fidēlis*; *āmens* brezumen *dēmenter* od *dēmens; alius* drug *aliter* drugače.

3.) Nekateri so po razni končnici raznega pomena: *rāre* redko, sem ter tje (o prostoru), *rāro* redko; *vērē* resnično, *vērō* pak; *composite* razložno, *composito* po dogovoru; — *certe scio* gotovo, res vem; *certo scio* za gotovo (res je, kar) vem.

Druge končnice imenskih in glagolskih adverbov so: § 169.

1.) *-tus:*	*antīquitus* iz davna	*hūmānitus* po človeško
	dīvīnitus po božji naredbi	*penitus* od znotraj (skozi in skozi)
	funditus iz dna	*rādīcitus* s korenino vred.

---

[1] *-ē* je končnica zastarelega abl. fem.; *-ter* (postavši iz *tus*) in *-tus* sta ostanka nekdanje ablativne pripone; *im* je akuzativna pripona.

2.) *-tim (-sim),* ki se pripenja *a)* imenskim deblom:

catervātim trumoma
centuriātim po centurijah
tribūtim po okrajih

furtim skrivaj
generātim sploh
gradātim korakoma

nepravilno:
virītim mož za možem, po samez
vicissim vzajemno.

b) glagolskim deblom po načinu supina:

certātim v tekmo
nōminātim po imenu
prīvātim osebno

separātim posebe
statim stojé, takoj
raptim urno

cursim hité
passim sem ter tje
sensim polagoma.

§ 170. Prvotni prislovi (adv. primitiva) so:

clam tajno
crās jutri
dēmum še le, stoprav
ferē, fermē skoro
frustrā zastonj
haud, nōn ne
heri včeraj
iam uže

mox kmalu
nimis preveč
nūper nedavno
ōlim nekdaj
paene skoro
palam očitno
prīdem zdavnaj
porro naprej
procul daleč

saepe često
saltem vsaj
sat, satis dosti
secus drugače
semper vselej
tandem na zadnje, vendar le
temere nepremišljeno
vix komaj.

Op. Sem spadajo tudi predlogi, kadar določujejo glagole: *ante* pred, *circā, circum, circiter* okoli, *contrā* nasproti, *cōram* osebno, *iuxtā* poleg, *pōne, post* zadaj, potlej, *praeter* mimo, *prope, propter* zraven, *subter* doli, *super* gori, *usque* vedno.

§ 171. Stopnjevanje adverbov.

Komparativ adverbov slôve kakor neutrum (ak.) sing. adjektivnega komparativa; superlativ ima končnico *-ē*.

altē,	*altius,*	*altissimē*
audacter,	*audācius,*	*audācissime*
bene,	*melius,*	*optime*
male,	*pēius,*	*pessime*
magnopere,	*magis,*	*maxime*
valde,	*potius,*	*potissimum*
multum,	*plūs,*	*plurimum*
parum,	*minus,*	*minime*
prope,	*propius,*	*proxime*
pulchre,	*pulchrius,*	*pulcherrime*
facile,	*facilius,*	*facillime*
saepe,	*saepius,*	*saepissime*
diū,	*diūtius,*	*diūtissime*
nūper,	—	*nūperrime*
satis,	*satius,*	—
secus,	*sētius* menj,	—

nihilō sētius = *nihilō minus* nič menj, pri vsem tem.

Op. 1.) *mātūre* rano, *mātūrius, mātūrissime* ali *māturrime* (le: *quam maturrime* brž ko mogoče).

2.) Dva superlativa se končujeta na *-ō: meritissimo, tūtissimo* od *meritō* zaslužno in *tūtō* varno.

Korelativni adverbi.

§ 172.

a) Krajevni.

Kazalni.	Oziralni.	Vprašalni.	Nedoločni.
ibi tam, *hīc* tu *istīc, illīc* tamkaj ondekaj *ibīdem* tistam	*ubi* kjer *ubicumque* kjer koli	*ubi?* kje? *ubinam?* kje pa?	*alícubi* nekje (*sícubi* če kje) *ubīque, úbivis, ubílibet* povsodi *uspiam, usquam* nekje (poslednji v nik. stavkih), *nūsquam* nikjer.
inde od ondodi *hinc* od todi *istinc, illinc* od tamkaj *índidem* od tistam	*unde* od koder *undecumque* od koder koli	*unde?* od kodi?	*alicunde* od nekodi *úndique* od povsodi *utrimque* z obeh strani.
eō tje, *hūc* sem *eōdem* tistje *istūc* *illūc* } tjekaj	*quō* kamor *quōquō* *quōcumque* } kamor koli	*quō?* kam? *quōnam?* kam pa? *quorsum?* kam? čemu?	*aliquō* nekam *quō* kàm, *quōquam* nekam (v nik. stav.) *aliō* drugam *utrōque* na obe strani.
eā, hāc todi *eādem* tistodi *istāc, illāc* ondodi	*quā* koder *quācumque* koder koli	*quā?* kodi?	*aliquā* nekodi *quāvis* *quālibet* } koder si bodi *nēquāquam* nikakor

b) Časovni.

tum, tunc tedaj *nunc* sedaj	*cum* *quando* } ko kadar *quandocumque* kadar koli	*quando?* kedaj?	*aliquando* nekedaj (*siquando* če le kedaj) *unquam* kedaj (v nik. stav.) *nunquam* nikdar
tamdiū dotlej	*quamdiū* dokler	*quamdiū?* doklej?	*aliquamdiū* donéklej
totiens tolikrat	*quotiens* kolikor krat	*quotiens?* kolikrat?	*aliquotiens* nekolikokrat

c) Načinovni.

eō, ideō, idcirco, propterеā zato	*quod, quia* ker	*cūr? quārē?* zakaj? čemu?	—
ita, sīc tako *item* takisto	*quī* s čimer *uti, ut* kakor *utut* *utcumque* } kakor koli	*quī? (quōmodo?)* kako?	*útique* vsakako *neútiquam* nikakor *aliōquī* *cēterōquī* } drugače
tam tako zelo	*quam* kakor zelo, kakor	*quam?* kako zelo?	—

§ 173. Sostavljeni adverbi.

Abhínc odslej, *adhúc* doslej, še, *abunde, affatim* obilno, *anteā* poprej, *cotīdiē* vsak dan, *déinde, dein* potlej, *deinceps* zaporedoma, *dénique* napósled, *dēnuo (dē novo)* znova, *dūdum* malo prej, *dumtaxat* prav za prav, le, *hōdiē (hōc diē)* danes, *imprīmis* zlasti, *interdiū* čez dan, *interdum* včasi, *intereā, interim* med tem, tačas, *magnopere* zelo, *nōndum* ne še, *nūdius tertius (nunc dies tertius)* predvčeranjim, *périnde, próinde* prav tako, *posteā, posthāc* potem, *postrīdiē* drugi dan, *praetereā* mimo tega, *praeterquam* razven, *prīdiē* v dan pred, *proptereā* za tega delj, *prorsus (pro-versus)* v pravo, *prōtinus* nadalje, précej, *quāpropter* radi česar, *quotannis* vsako leto, *rursus (re-versus)* zopet, *scīlicet, vidēlicet (scī, vidē licet)* namreč, *súbinde* zatem, *sursum (sub-versum)* gori, kvišku idr.

§ 174. **2. Predlog, praepositio.**

Predlogi so prvotno prislovi in se deloma še tako nahajajo (gl. §§ 167., 5.; 170., op.); uporaba jih je navezala na dva sklona: akuzativ in ablativ; navadno stojé pred svojim sklonom. Rabijo se tudi v sostavah.

1.) Predlogi z jednim sklonom, in to *a)* z akuzativom:

ad, adversus, ante, apud,
circā, circum, citrā, cis,
contrā, ergā, extrā, infrā,
inter, intrā, iuxtā, ob,
penes, pōne, post in *praeter,*
prope, propter, per, secundum,
suprā, versus, ultrā, trans.

ad k, do, pri: *ad urbem;*
adversus (-um) proti, zoper (prijateljski in neprijateljski): *adversus rem publicam;*
ante pred: *ante portam;*
apud pri: *apud urbem;*
circā, circum okoli: *circā (circum) urbem;*
iuxtā tik: *iuxta mūrum;*
ob zaradi: *ob iniūriam;*
penes pri (v oblasti): *penes regem;*
post (pōne) za, po: *post portam, post mortem;*
praeter mimo: *praeter mūrum;*
prope blizu: *prope mūrum;*
propter zraven: *propter urbem;*
zaradi, zastran: *propter frīgus;*
citrā, cis tostran: *citra montes;*
contrā zoper (neprijat.): *contra rem publicam;*
ergā proti, do (prijat.): *erga rem publicam;*
extrā zunaj: *extra mūros;*
infrā pod: *infra lūnam;*
inter med: *inter amīcos;*
intrā znotraj, v: *intra mūros;*
per skozi, po: *per urbem; per lēgātos;*
sucundum poleg: *secundum nātūram;*
suprā nad: *supra lūnam;*
versus proti: *Rōmam versus;*
ultrā onkraj, za: *ultra montes;*
trans črez, čez: *trans Dānuvium.*

Op. *versus* stoji za svojim sklonom, in to pri mestnih imenih sam, pri drugih prijemlje pa *ad, in* pred akuzativ: *ad Oceanum versus* proti oceanu, *in Italiam versus* proti Italiji, *Romam versus* proti Rimu.

b) Predlogi z ablativom: § 175.

ā, ab, cōram, cum, ex, dē,
sine, tenus, prō in *prae.*

ā, ab, abs od: *a patre, ab hoste,*
ab urbe, abs te;
cōram vpričo: *coram iūdice;*
cum s, z: *cum patre;*
ē, ex iz: *ex urbe, ex hoste;*
ex me, ex (e) numero;

dē { s, z (c. gen.): *de monte;*
o: *de virtute (loqui);*
sine brez: *sine patre;*
tenus tje do: *Tauro tenus;*
prō za: *pro patria;*
prae pred, od: *prae se, prae lacrimis.*

Op. *ab, ex* se rabita pred vokali in *h* in pogostem pred konsonanti; *ā* in *ē* le pred konsonanti, *ā* zlasti pred ustniki *(b, p, f, v, m); abs* le pred *te*, vendar tudi *a te; tenus* se sklonu zapostavlja. O *mecum* gl. § 97., 6.; o *quocum* § 100., 1., op. 1.

2.) Predlogi z akuzativom in ablativom: § 176.

in, sub, super.

Na vprašanje kam? stoji ak., na vprašanje kje? abl.:

in v:	*in urbem* v mesto;	*in urbe* v mestu;
sub pod:	*sub potestatem* pod oblast;	*sub potestate* pod oblastjo;
super nad:	*super arcem* (krajevno le ak.);	*super virtute* = *de virtute.*

Nerazstavni predlogi so: § 177.

1.) *amb* (*ἀμφί*) ob, o: *ambio* obhodim, *ambāges* ovinek, *amplector* objamem, *anfractus* ovinek, krivina.

2.) *dis* raz: *disicio* razmečem, *dīlābor* razpadem, *diffugio* razkropiti se.

3.) *por* po: *porrigo* pomolim, *polliceor* obetam.

4.) *red* nazaj: *reddo* nazaj dajem, *remitto* nazaj pošljem; zopet: *relego* zopet berem; od: *rēscrībo* odpišem.

5.) *sēd* posebe, raz, brez: *sēd-itio* vstaja (razstop, razšestje), *sēparo* odločiti, *sēcūrus* brezskrben; *so* v *sōcors* topoglav, *sōbrius* trezen, *solvo* rešim (nam. *se-cors, se-ebrius, se-luo*).

6.) *in* (*ἀν-*) ne: sostavlja se le z imeni, ne z glagoli: *innoxius* neškodljiv, *immātūrus* nezrel.

7.) *ne* ne: *nescio* ne vem, *nēmo* (iz *ne-hemo* = *homo*) nikdo.

8.) *vē* zoperno, brez: *vēcors* brezumen.

Zastran asimilacije predlogov v sostavah gl. §§ 11.; 13., 2.; 14.

3. Veznik, coniunctio.

§ 178. Vezniki so izvirno tudi prislovi, ki posredujejo zvezo med besedami in stavki. Delé se v dve poglavitni vrsti.

1.) **Priredni.** Ti so:

a) vezalni, copulativae: *et, -que, atque, ac* in; *neque (nec)* in ne, niti; *etiam, quoque* tudi;

b) razstavni, disiunctivae: *aut, vel, -ve* ali;

c) protilni, adversativae: *quidem* vsaj, *sed* toda, ampak; *at* nasproti pak; *autem, vērō* pa; *tamen* vendar;

d) razložni, causales: *nam, enim, étenim* kajti, saj;

e) posledični, consecutivae: *ergō* zatorej, *ítaque* torej, *igitur* tedaj.

Op. 1.) *atque* stoji pred vokali in *h* in često pred konsonanti, zlasti pred goltniki *c, g, q; ac* le pred konsonanti.

2.) *-que* in *-ve* se navezani besedi zaobešata: *terrā marīque* na kôpnem in mokrem, *plus minusve* več ali menj.

3.) *quoque, quidem, autem, vero, enim* se zapostavljajo: *hic quoque, hic quidem* itd.; navadno tudi *igitur: hic igitur.*

2.) **Podredni.** Ti so:

a) časovni, temporales: *ut, ubī* kakor, *cum* ko, kadar, kar, *ut primum, ubi primum, cum primum, simulatque* brž ko, kakor hitro, *postquam, posteāquam* potem ko, odkar, pokler, *antequam, priusquam* predno, *dum, dōnec, quoad* dokler, *quando* kadar;

b) primerjalni, comparativae: *ut, utī, sīcut* kakor; *velut* kakor, na primer; *quam* kot, kakor; *tamquam, quasi, ut sī, ac sī* kakor (da);

c) posledični, consecutivae: *ut* (tako) da, *ut nōn* (tako) da ne, *quīn* da ne;

d) razložni, causales: *quia, quod, cum* ker, *quoniam* ker uže, ker ti;

e) pogojni, condīcionales: *sī* če, *sīn* če pa, *nisi* če ne;

f) dopustni, concessivae: *etsī, etiamsī, tametsī, quamquam:* če tudi, dasi, čeprav, akoprem; *quamvīs* kakor naj, čeprav; *licet* naj si, *ut* bodi si, *cum* ko, dasi;

g) namerni, finales: *ut* da, *nē* da ne, *nēve (neu)* in da ne, niti da, *quō* da tem, *quōminus* da ne, *dummodo* da le.

§ 179.

4. Medmet, interiectio.

Klik *ō* o! oh! je splošen izraz vseh živahnejših občutov. Drugi so:

1.) Izrazi žalosti: *hei (ei), heu (ēheu), prō, vae* oj! joj! ah! gorje!

2.) Izrazi radosti in pobude: *hēia (ēia)* hòjá! ej! àla! hajdi!

3.) Izrazi opozarjanja in začudenja: *ecce, en, hem, hui* glej! lej! dète! òv!

4.) Izrazi nevolje in graje: *āh (ā), ohē* ah! hahà! ohò! òjej!

5.) Izraz zazova: *he͡us* òj! čaj! čuj!

Izrazi uverjavanja so: *nē* da, res, le pred zaimkom; *hercules, hercule, hercle* ali *mehercules, mehercule, mehercle, medius fidius,* t. j. *mē Hercules, mē dius fidius* (bog zvestobe) *iuvet* za Herkula! bogme! za boga!

III. Debloslovje.

Poglavje 21.

Debloslovje je nauk o izvodu in sostavi besed.

A. Izvod besedi.

§ 180. Prvotna oblika, iz katere so izrasle besede, imenuje se koren in je vselej jednozložna. Tako je na pr. *am* koren od: *am-or, am-a-o, am-ā-tor, am-ā-bilis, am-ā-bili-tas, am-īcus, am-īcitia.*

Besede neposredno iz korena izvirajoče zovejo se korenske ali prvotne besede (primitíva), na pr. *amor, amo, amīcus;* a take, ki se iz korenskih besed izvajajo, imenujemo izvodne ali drugotne (derivàta), na pr. *amātor* in *amābilis* sta izvedeni od *amo, amīcitia* od *amīcus.* Oblika, od katere je kaka beseda tvorjena, je njeno deblo ali osnova. Deblo je torej ali koren ali s kako pripono podaljšan koren. Ako je deblo glagol, pravi se izvodnim besedam izglagolske (verbalia), na pr. *amābilis;* ako je pa ime, pravi se jim izimenske (denominatíva), na pr. *amīcitia.* Končnice, ki služijo v izvajanje besed, zovejo se pripone.

§ 181. Izvod glagolov.

a) Prvotni glagoli.

Glagoli 3. konjugacije so večinoma korenski; pregibne končnice pristopajo ali neposredno na koren, kakor *leg-o, scrīb-o,* ali je koren v sedanjiku okrepljen, kakor *cap-i-o, sper-n-o, flec-t-o* (§ 121.).

Glagoli 1., 2. in 4. konjugacije se tvore iz korena s pripono *a, e, i: am-ā-re, mon-ē-re, aud-ī-re.*

Op. Le nekoliko glagolov ima korenski *a, e, i: dā-re, stā-re, flā-re, nā-re, fā-ri; nē-re, de-lē-re, plē-re; ī-re, cī-re, quī-re, scī-re.*

b) Drugotni glagoli.

§ 182. *α)* Izglagolski in to:

1.) Večinoma začetni (incohatíva), gl. § 148., 1.

2.) Ponavljavni (iteratíva ali frequentatíva, tudi intensíva). Tvore se od supina in gredo po 1. konjug.: *cantāre (canere), pulsāre (pellere), citāre (ciēre);* nepravilno *sectāri (sequi).*

Supini na *-atum* izpreminjajo se v *-itare: clāmātum clāmitāre, volātum volitāre.*

Op. 1.) Mnogi ponavljavni tvore drugotne ponavljavne (intensíva): *cantitāre, dictitāre.* Nekateri se le v tej obliki rabijo: *actitāre* (ne *actāre*), *haesitāre, lectitāre, scriptitāre, ventitāre.*

2.) Nepravilno od sedanjikovega debla se tvore: *agitāre, fluitāre, sciscitāri* etc.

3.) Zahtevni (desideratíva); tvore se od sup. na *-urio: ēsurio (edo), parturio (pario)* porajati, *empturio (emo).*

4.) Vzročni (causatíva); ti okrepljujejo deblo ter postajajo iz neprehodnih prehodni: *cădere caedere, fŭgere fūgāre, plăcēre plācāre, sĕdēre sēdāre.*

β) Izimenski (denominatíva) 1., 2. in 4. konjug. Na *-āre* in *-īre* so zvečine prehodni: *dōnāre (dōnum), laudāre (laus), nōmināre (nōmen), līberāre (līber);* na *-ēre* neprehodni: *lūcēre (lux), flōrēre (flōs).* Iz 3. konjug. jih je le malo in to na *-uo* in *-sco: metuo (metus), crebresco (creber).*

§ 183. Izvod samostalnikov.

Nekaj samostalnikov konsonantne deklinacije tvorjenih je brez pripone; sklonilo pristopa neposredno na koren: *sāl, sōl, mās, rex (reg-s).*

Ako pristopi h korenu vokal *i* (nom. *is, es, e*), *a, o* (nom. *us, um*), *u, e* navstajajo substantivi *i-, a-, o-, u-, e-*jevske deklinacije: *av-is, orb-is, caed-es, sēd-es, nūb-es, mar-e; fug-a, terr-a, com-a;* često znači *a* delujočo osebo: *scrīb-a, agricol-a, transfug-a; lūd-us, ferr-um, prāt-um; ac-us, grad-us, gen-u; di-es, fid-es;* v *rē-s* in *spē-s* je *e* korensk.

Mimo teh služi v tvoritev samostalnikov mnogo drugih pripon, ki se ali glagolskim ali imenskim deblom pritikajo. Tu se omenijo le pogostnejše in to zaradi okrajšanja v nominativni obliki.

§ 184. *a)* Izglagolski samostalniki.

1.) Delujočo osebo značijo pripone:

a) -tor (-sor) nastopivši nam. supinske končnice *-tum (-sum): arā-tor* oratar, *moni-tor, vic-tor, audī-tor, cur-sor, ton-sor* (nomina agentis). Isto znači slov. -telj: pisatelj, učitelj.

Op. Redki so izimenski: *fundi-tor (funda), iāni-tor (iānua)* vratar, *viā-tor (via), sen-ā-tor (senex).*

b) -trix za ženske osebe: *vic-trix, geni-trix, vēnā-trix, inventrix. Nu-trix* neposredno iz kor. *(s)nu* = *νάω.*

c) -o (-ōnis): combibo sopivec, *praeco (= praevoco).*

Op. Izimenski: *cūrio, decurio, centurio.*

2.) Sredstvo ali orodje zaznamujejo:

a) -men, -mentum: medicā-men, medicā-mentum, doc-u-mentum, ali-mentum, instrū-mentum.

b) -trum: arā-trum, claus-trum, ros-trum (rōd-o).

c) -ulum, -brum, -bulum, -crum, -culum: cing-ulum, iac-ulum, dēlū-brum, pā-bulum, sepul-crum, simulā-crum, gubernā-culum, perīculum (prim. *perī-tus*) poskus, nevarnost.

3.) Dejanje ali stanje značijo:

a) -io, -tio, -sio (-ōnis); -tus, -sus: reg-io mer, (konkretno) kraj, *ac-tio, ra-tio, occā-sio; can-tus, mō-tus, cā-sus, cur-sus.*

Op. Ponajveč znači *-io (-tio)* nedovršeno, *-tus (-sus)* dovršeno dejanje: *prōgressio* napredovanje, *prōgressus* napredek.

b) -ius, -ium, -tium: gaud-ium, od-ium; tudi konkretne: *fluvius, gen-ius, incend-ium; ini-tium, exi-tium, vi-tium.*

c) -tūra (-sūra): cul-tūra, nā-tūra, pic-tūra; znači tudi oblastva: *quaes-tūra, cen-sūra.*

d) -or, -os (-ōris): hon-or in *hon-os, am-or, tim-or.* — Neutr. *-us (-oris, -eris): dec-us, frīg-us, pond-us.*

e) -do, -go (-inis): cupī-do, formī-do; imā-go, orī-go.

f) -tela: tū-tēla, corrup-tēla.

g) -men (-minis): volū-men, ag-men, flū-men, fulmen (iz *fulgmen), lū-men* (iz *luc-men*).

Op. Pripone *-tor, -ter, -tro, -tra* so od kor. tar = tvoriti: *arator* = oranje tvoreč, *culter* črtanje tvoreč (sorod. je *-turus: datūrus); -cro, -cra, -cri, -cer* od kor. kar = krojiti, tvoriti: *sepulcrum; -fro, -bro, -bra, -bri, -ber* od kor. *bhar* nesti, činiti: *lūcifer* svetlonoša, *delūbrum* čiščenje ~~~~dineč; *-fu, -bu, -bo, -ba, -b* od kor. *bhu* biti, postati: *tri-bus* tri-bitje, trirod; *pro-bus* spredaj bivajoč, krepek; *acer-bus; palu-m-bes (-ba),* golob, ki je plav (siv).

b) Izimenski samostalniki. § 185.

1.) Kraj, shrambo kažejo pripone:

a) -ile, -ina: ovīle ovčjak; *offic-īna (opi-fic-ina)* delavnica.

b) -arium: aer-ārium, plant-ārium, sēmin-ārium.

c) -torium, -trinum: terri-tōrium, pis-trīnum pah, stopa.

d) -tum, nav. *-etum,* kraj, kjer obilo raste: *arbus-tum (arbor)* sadišče, *dūm-ētum* trnišče, *vīn-ētum* vinograd, *querc-ētum* dobrava.

2.) Lastnost ali stanje naznanjajo:

a) -tās, -tūs: cīvi-tās, virtūs.

b) -tūdo: forti-tūdo, multi-tūdo.

c) -ia, -tia: victōr-ia, amīci-tia, iusti-tia.

d) -mōnia, -mōnium: acri-mōnia ostrost, *testi-mōnium* svedočba. Izglagolski: *parci-mōnia* (nav. *parsi-mōnia*), *queri-mōnia.*

3.) Razmero ali združenje, jednako slov. stvo, kaže na osebna imena pripet:

-tium, -ium: servi-tium robstvo, *sacerdōt-ium* svečeništvo, *consort-ium* društvo.

4.) Oblastvo naznanja *-atus: consul-ātus, magistr-ātus, sen-ātus.*

5.) Pomanjšalne besede (deminutíva) značijo kako malo, zalo, včasi tudi uborno, zaničljivo stvar. Pripone za to so:

a) -lus, -la, -lum 1.) za *o-* in *a-*jevska debla; debelski končnik je vselej *o,* če je pred njim *e* ali *i,* sicer oslabeva v *u: alveo-lus* (*alveus* korito), *fīlio-lus (fīlius), fīlio-la (fīlia), praedio-lum* (*praedium* posestvo), toda *nīdu-lus (nīdus), villu-la* (*villa* pristava), *oppidu-lum (oppidum).*

Op. Debla na *-lo, -la; -no, -na; -ro, -ra* odpahujejo končni vokal, potem se *n* in *r* asimilujeta: *pulvil-lus (pulvīnus), corol-la (corōna), patel-la (patera).* Predidoči *u* se izpreminja v *e* ali *i,* za predidočim konsonantom se vriva *e: ocel-lus (oculus), tabel-la (tabula), bacil-lum (baculum), agel-lus (ager), capel-la (capra).* Od *puer* je deminutiv *puer-ulus* (poet. *puel-lus*), fem. *puel-la.*

2.) za ka-jevska in te-jevska debla, pri kojih je *u* vezilo: *rēg-u-lus, vōc-u-la, adulescent-u-lus;* okrajšano *lapil-lus* iz *lapid-u-lus;* nepravilno *cōdic-illus (cōdex).*

b) -culus, -cula, -culum 1.) za konsonantna, zlasti *r-, s-, n-*ovska debla: *flos-culus, māter-cula, cor-culum. o* oslabeva v *u: arbus-cula* drevesce; tako vselej pred *n: homun-culus (homo), ōrātiun-cula (ōrātio).*

2.) za *i-, e-* in *u-*jevska debla *fasci-culus (fascis), nāvi-cula (nāvis), rēti-culum (rēte); e* je vselej dolg: *nūbē-cula, vulpē-cula, diē-cula, spē-cula.* Pri deblih 4. konjugacije prehaja *u* v *i: arti-culus, versi-culus, corni-culum (cornu).*

6.) Patronimica (osebna imena po očetu) so sploh grška ter se končujejo kakor v grščini na:

a) -ides, -ae od besed na *-us, -or, -os* in *-s* s predidočim konsonantom: *Priamides (Priamus), Agēnorides (Agēnor), Cecropides (Cecrops);* fem. *-is, -idis: Tantalis (Tantalus), Danais (Danaus);*

b) -īdes, -ae od besed na *-eus* in *-cles: Atrīdes (Atreus), Neoclīdes (Neocles);* fem. *-ēis, -ēidis: Nērēis (Nēreus);*

c) -ades, -ae iz besed 1. deklinacije na *-as: Aeneades (Aenēas); -iades, -ae* iz besed na *-ius, -ēs, -ōn, -o: Thestiades (Thestius), Laertiades (Laertēs), Telamōniades (Telamōn), Scīpiades (Scīpio);* fem. *-ias, -iadis: Thestias (Thestius).*

Izvod pridevnikov. § 186.

Več pridevnikov jednega končaja se tvori brez pripone neposredno iz korena ali debla: *trux (= truc-s), dēses* (iz *de-sed-s*), *discors* (iz *dis-cord-s*), *compos* (iz *com-pot-s*).

Ako pristopa h korenu ali deblu *i* (nom. *is, e*) ali *o, a* (nom. *us, a, um*) navstajajo adjektivi dveh ali treh končajev: *dulc-is, grand-is, mīt-is; dīv-us, fer-us, nov-us.*

Druge pripone so podobne samostalniškim.

a) Izglagolski pridevniki § 187.

imajo naslednje pripone:

1.) *-ax (-ācis),* ki znači zmožnost ali (ponajveč napačno) nagnenost: *aud-ax, cap-ax, dic-ax, ten-ax; vēr-ax* je izimensk.

2.) *-ulus,* podobnega pomena: *bib-ulus, crēd-ulus, garr-ulus.*

3.) *-ilis, -bilis* značeč pasivno (redko aktivno) zmožnost: *doc-ilis, fac-ilis, frag-ilis, mō-bilis;* aktivno: *terr-i-bilis, fert-ilis.*

4.) *-dus* kažoč lastnost podobno part. prez.: *cup-i-dus, rap-i-dus, av-i-dus, tim-i-dus.*

5.) *-bundus* ima nav. ojačeni pomen part. prez.: *mīrā-bundus* čudenja poln, *mor-i-bundus* umirajoč.

6.) *-cundus* znači zmožnost, nagnenost: *fā-cundus (fāri), īrā-cundus (irasci), iū-cundus (iuvāre), verē-cundus (verēri).*

b) Izimenski pridevniki. § 188.

1.) Tvarino značijo:

-eus, -nus, -neus: aur-eus, ferr-eus; acer-nus, quer-nus (iz *querc-nus), salig-nus, adamant-i-nus; aē-neus, ebur-neus.*

2.) Obilje razodevata:

-ōsus, -lentus: fructu-ōsus, glōri-ōsus, labōr-i-ōsus; ion-ska debla izgube *on: religi-ōsus; fraud-u-lentus, op-u-lentus, vi-o-lentus.*

3.) Čegavost naznanjajo:

a) -ālis, -āris, -ātilis, -ūlis, -ēlis, -īlis: mort-ālis, nātūr-ālis; consul-āris, mīlit-āris; aqu-ātilis, fluvi-ātilis; cur-ūlis (currus); crūd-ēlis (*crūdus* surov); *cīv-īlis, host-īlis.*

b) -ius: rēg-ius, patr-ius, Mart-ius, Thrāc-ius.

c) -ārius: aer-ārius, agr-ārius, legiōn-ārius.

Op. Odtodi so mnogi subst. značeči osebo, ki se s čim peča: *argentārius* menjač denarja, *librārius* prepisovač knjig.

d) -ānus: hūm-ānus (homo), mont-ānus, urb-ānus, Sull-ānus, Mari-ānus.

e) -īnus: dīv-īnus, mar-īnus, Iugurth-īnus, equ-īnus.

f) -īvus, -nus: aest-īvus, furt-īvus; pater-nus.

g) -cus, -cius: belli-cus, cīvi-cus; patri-cius, tribūni-cius; Belgi-cus, Galli-cus.

h) -ticus: rus-ticus, Ligus-ticus.

i) -ensis kaže na kraj: *castr-ensis, circ-ensis, for-ensis.*

k) -tīnus, -tĭnus, -turnus, -ternus, -ernus: vesper-tīnus, cras-tinus, diū-turnus, hes-ternus (heri), hodi-ernus.

4.) Posest ali priskrbljenost naznanja:

-tus: ius-tus, rōbus-tus (rōbur), vetus-tus, hones-tus (honos), barbā-tus, crīnī-tus, aurī-tus, rostrā-tus, avī-tus.

Od lastnih imen se tvore pridevniki na:

a) -ēus: Epicūr-ēus, Pȳthagor-ēus, Sophocl-ēus.

b) -as, -is: Arpīn-as, Samn-is.

c) -aeus: Aegaeus, Smyrnaeus.

Op. Rodbinska imena rimska se vežejo z *gens*, *lex* ali imeni javnih naprav adjektivno: *gens Tullia, lex Iulia, via Appia.*

B. Sostava besedi.

§ 189. Sostavljenka (compósitum) ima dva dela, prvi določuje pomen drugemu; prvemu pravimo torej določnica, drugemu osnovnica. Osnovnica je ali glagol ali ime.

Op. Samo sklopek *(Zusammenrückung)* je, kadar uporaba dve besedi, ki sta med seboj v slovniškem skladu ter ohranjata vsaka svoj naglas, v jedno združi: *rēs-publica, iūs-iurandum, plēbi-scītum, vērī-similis, anim-adverto.* Take besede se pišejo često tudi vsaksebi, nav. *rēs publica.*

Ako je določnica pregibna, druži se z osnovnico samo njeno deblo, pri čemer se debelski končnik razno izpreminja: *a, o, u* se pred konsonanti ponajveč v *i* slabe, pred vokali pa izpahujejo: *tubi-cen (tuba), signi-fer* (deb. *signo*), *corni-ger (cornu), magn-animus* (deb. *magno*). Včasi se izpahujejo celo pred konsonanti: *prin-ceps* (deb. *primo*). A kadar je končnik določnice in začetnik osnovnice konsonant, potrebuje sostava ali vezila *i,* ali se prvi konsonant izpahne: *disc-i-pulus, matr-i-cīda; iū-dex* (iz *iūs-dex*).

Ker dobivata oba sostavna dela le jeden naglas, nastopa često tudi v osnovnici oslaba vokalov; zlasti oslabeva *a* v *e: tubi-cen (cano)*, *a* v *i: in-imīcus (amīcus)*, *e* v *i: col-ligo (lego)*; *au* se sprevrže v *ō* ali *ū: ex-plōdo (plaudo), ex-clūdo (claudo)* in *ae* v *ī: parri-cīda (caedo)*; le v *haereo* in *pertaesum est* se ne izpreminja.

IV. Skladnja.

Poglavje 22.

O skladnosti besed.

1. Subjekt in predikat.

Skladnja (syntaxis) uči, kako se besede v stavek skladajo, ali kaj njih oblike v njem pomenijo. § 190.

Bitna dela stavkova sta: *a)* to, o čemer se kaj izreka, subjekt; *b)* to, kar se izreka, predikat.

Subjekt stoji v nominativu ter je navadno ali substantiv ali pronomen; vendar utegne tudi adjektiv ali particip, vsaka nepregibna beseda, infinitiv ali cel stavek subjekt biti: *Aquila volat. Ille scribit. Beati sunt possidentes. A littera est. Errare humanum est. Incertum est, quid cras futurum sit.* § 191.

Ako je subjekt oseben zaimek, izraža ga latinščina le, kadar se s poudarkom izgovarja, ali kadar so osebe med seboj ali s kako drugo stvarjo v nasprotji (§ 97., 1.): *Si vales, bene est, ego valeo. Vos manetis, ego abeo.*

Včasi se v latinščini, kakor v slovenščini, subjekt ne izraža, ker tudi v mislih bistvenega subjekta ni, in to

a) pri brezosebnih glagolih: *pluit* dežuje, *illucescit* daní se, *pudet* sram je;

b) kadar se o nedoločenem številu oseb govori: *dicunt* pravijo, *tradunt* poročajo;

c) v pasivu so vsi neprehodni in nekateri prehodni glagoli brez subjekta, ker so v aktivu brez objekta: *vivitur* živi se, *itur* ide se, *dicitur* pravi se, *ventum est* prišlo se je.

Prip. Vendar ima latinščina često splošni subjekt *res,* kjer je slovenski stavek brez subjekta: *Ita res est* tako je; *male se res habet* slabo je; *tecum mihi res est* s teboj mi je opraviti; *res eo pervēnit, perducta est* do tega je prišlo, se je pripravilo; *res vēnit ad manus* prišlo je do pestenja.

§ 192. Predikat je ali glagolsk ali imensk.

Glagolski predikat se sklada s subjektom v osebi in številu; imenski pa, če je adjektiv, v spolu, sklonu in številu; no če je substantiv, v sklonu, in le, če je commune ali mobile, kolikor môči, tudi v spolu; sicer je v spolu in vselej v številu samostojen: *Tempus fugit. Divitiae dilabuntur. Ver est amoenum. Aquila est regina avium. Usus* (skušnja) *est omnium rerum magister. Captivi militum praeda fuerunt.*

§ 193. Imenski predikat vežejo s subjektom sklepni glagoli (verba copulativa); ti so:

1.) *esse*, ki se tudi v prosto copula (sklep) imenuje. V prigovorih se *esse* celo izpušča: *Summum ius summa iniuria. Omnia praeclara rara. Acti labores iucundi.*

Op. *Esse* služi tudi sam za predikat: biti, živeti: *Est deus. Homerus fuit multo ante urbem conditam.* Kot predikat se določuje *esse* z adverbi, kakor drugi glagoli: *Mihi bene est. Sic est vita hominum.*

2.) Glagoli, ki pomenijo postati, navstati, prihajati *(fio, exsisto, evādo)*, ostati *(maneo)*, zdeti se, kazati se *(videor)*: *Nemo fit casu bonus. Doctus nemo sine litteris exsistit. Nemo mortalis usque ad mortem beatus mansit. Tu mihi beatus videris.*

3.) Pasivi: *a)* imenovati se, zvati se kaj; *b)* postaviti se, izbrati se, izvoliti se za kaj; *c)* imeti se, držati se za kaj, sloveti; *d)* nahajati se, spoznati se; *e)* dati se, jemati se.

a) appellor, dicor, nominor, vocor, salūtor, perhibeor, inscrībor (naslov imeti); *b) fīo, efficior, creor, ēligor, declāror, renuntior; c) habeor, existimor, iudicor, putor, censeor, ducor, feror; d) invenior, reperior, cognoscor; e) dari, sumor.*

Cicero consul factus, creatus est. Homines raro in victoria grati reperiuntur, cognoscuntur.

§ 194. Kadar je infinitiv ali cel stavek subjekt, stopi adjektivni predikat v neutrum: *Dulce est pro patria mori. Mihi pergratum est, quod venisti.*

Op. 1.) Adjektivni predikat se včasi ne sklada s subjektom, nego stopi v neutrum; tedaj ima pomen substantiva: *Caesar erat omnia. Triste* (strah) *lupus stabulis. Omnium rerum mors est extremum* (konec).

2.) Adjektivni predikat v superlativu s partitivnim genetivom se ravna v spolu navadno po subjektu, a le tedaj po partitivnem genetivu, kadar stopi subjekt na konec: *Indus est omnium fluminum maximus. Velocissimum omnium animalium est delphīnus.*

3.) Sklepni glagol se včasi ne ravna po subjektu, nego po predikatu, če je temu bližje: *Athenae clarissima urbs Graeciae fuit. Non omnis error stultitia dicenda est.* — Potrebno je to, če je subjekt infinitiv ali cel stavek: *Contentum suis rebus esse maximae sunt divitiae.*

Prip. Slovenski glagol biti je pogosto brez slovniškega subjekta in logični subjekt mu stoji v trdilnih stavkih v ak. (ali nom., ne da bi se glagol z njim skladal), v nikalnih vselej v genetivu, dočim se latinski *esse* vsakdar pravilno s subjektom sklada: Bilo je sila ljudstva *magna vis hominum fuit*. Ljudí velika množica je bilo pri njem *hominum magna multitudo fuit apud eum*. Nikogar ni bilo pri njem *nemo apud eum fuit*. — Kakor biti sklada se tudi mankati *deesse:* Žita je mankalo *frumentum deerat,* in v zvezi s subjekti, ki značijo množ, in z glavnimi števniki od pet dalje vsi glagoli sploh: Ljudí cela drhal se je nateplo *hominum magna turba confluxit (congressa est)*. Deset vojakov je bilo ranjenih *decem milites vulnerati sunt*.

§ 195. 1.) Ako je subjekt skupno ime (collectivum), se predikat včasi ne ravna v spolu in številu po slovniški obliki kolektiva, nego po njegovem pomenu (constructio ad sensum, κατὰ σύνεσιν); nahaja se ta sklad zlasti pri Liviji in pesnikih: *Magna pars nostrorum militum vulnerati aut occisi sunt. Caesi sunt hostium duo milia ducenti.*

2.) Če se jedninskemu subjektu pridruži še drugo ime s predlogom *cum,* stoji predikat takisto pogosto v pluralu: *Ipse dux cum aliquot principibus capiuntur* (pa tudi *capitur*).

Op. Jednako se nahaja pri *uterque, quisque, alius — alium, alter — alterum, partim — partim* predikat večkrat v pluralu: *Uterque eorum exercitum ex castris educunt. Alius alium in pugna trucidaverunt.*

§ 196. Pri dveh ali več jedninskih subjektih stoji predikat v pluralu: *Isocrates et Gorgias ad summam senectutem vixerunt. Beneficium et gratia homines inter se coniungunt.*

Vendar utegne predikat v singular stopiti:

1.) Kadar se subjekti v jedno celoto povzemajo, ker so si podobni ali sorodni pojmovi: *Religio et fides anteponatur amicitiae. Senatus populusque R. decrevit.*

2.) Kadar se predikat najbližjemu prilaga, zlasti če stoji početkom stavka ali pri onem subjektu, ki se poudarja: *Intercēdit M. Antonius, Q. Cassius, tribuni plebis. Homērus fuit et Hesiodus ante Romam conditam.*

3.) Kadar velja vsakemu subjektu posebe: *Speusippus et Xenocrates et Polemo nihil ab Aristotele dissensit.* — Zlasti nastopa to *a)* v nasprotji: *Legiones ipse dictator, magister equitum suos equites ducit; b)* v razstavni zvezi z *aut — aut, vel — vel: In hominibus iuvandis aut mores spectari aut fortuna solet.* — V zvezi z *et — et* ali *neque — neque* utegne singular ali plural stati.

Ako je pa jeden subjekt v pluralu, onde stopi predikat ali v plural ali se ravna po bližjem singularu: *Frons, oculi, vultus saepe mentiuntur. Cottae consules senatusque assensus est.*

§ 197. 1.) Pri dveh ali več subjektih jednakega spola stoji predikat v tem istem spolu: *Pater et filius mortui sunt; mater et filia mortuae sunt. Grammatice quondam et musice iunctae fuerunt.*

Op. Ženska stvarna imena imajo skupni predikat češče v neutru plur.: *Nox atque praeda* (plenjenje) *castrorum hostes remorata sunt.*

2.) Pri dveh ali več subjektih nejednakega spola stoji predikat v moškem spolu, če so živoča bitja, v srednjem množinskem pa, če so neživoče stvari: *Iam pridem pater et mater mihi mortui sunt. Amici sunt pavones et columbae. Divitiae et honores incerta et caduca sunt.*

Op. Često se ravna predikat v spolu in številu po bližjem subjektu: *Cingetorigi principatus et imperium traditum est.*

3.) Ako so subjekti osebe in stvari raznega spola, ima spol oseb prednost: *Rex regiaque classis unā profecti sunt.* Ali se ravna predikat po bližnjem subjektu ter stopi v singular: *Thrasybūlus a tyrannis contemptus est atque eius solitudo.*

Op. Primere kakor: *Naturā inimica sunt inter se libera civitas et rex* republika in monarhija sta si po naravi sovražni stvari, soditi je po § 194., op. 1.

4.) So-li napósled subjekti po osebi različni, to ima prva oseba pred drugo in tretjo, druga pred tretjo prednost: *Si tu et Tullia valetis, bene est; ego et Cicero meus valemus.*

Op. A tudi tu se včasi predikat k jednemu subjektu postavlja in pri drugih v mislih dodaje: *Vos ipsi et senatus frequens restitit.*

2. Skladnost zaimkov.

§ 198. 1.) Zaimki se rabijo ali pridevno in skladajo s svojim substantivom v spolu, sklonu in številu: *hic vir, illos homines, quibus auxiliis,* ali nadomestujejo substantive ter se ravnajo v spolu in številu po nadomestovancih, sklon jim pa zavisi od stavka, v katerem stojé: *Magna vis est in virtutibus; eas excita, si forte dormiunt. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae.*

Op. Ako se zaimek ne odnaša na jedno samo besedo, nego na cel stavek, to stopi v neutrum in nam. *quod* se rabi često *id quod: Peto, ut eum diligas; erit id mihi gratum. Pompeius, quod (id quod) mihi summo dolori est, mortem obiit.*

2.) Če se odnaša demonstrativ ali relativ na več substantivov, veljajo v § 197. o predikatu dana pravila: *Pater et mater, qui mortui sunt; grammatice et musice, quae iunctae fuerunt; divitiae et honores, quae caduca sunt.*

Op. 1.) *Constructio ad sensum* je tudi pri zaimkih v porabi. Tako utegne *a)* za kolektivom zaimek v plur. stati: *Caesar equitatum omnem praemittit, qui videant; b)* zaimek utegne v neutru stati, dasi se odnaša na masc. ali fem.: *Cum*

Pompeio in sermonibus de re publica versatus sum, quae non possunt scribi; c) namesto zaimka s predlogom se utegnejo, toda redko pri osebnih imenih, krajevni adverbi *(ibi, inde, eo; ubi, unde, quo)* rabiti: *Unde (= a quo) discerem, nemo fuit.* Potrebno je to pri mestnih imenih: *Corinthus, ubi fui, unde veni, quo veni,* nam. česar utegnemo reči: *C., in qua urbe, ex qua urbe, in quam urbem* etc.

2.) Relativni zaimek se ravna pogosto po apoziciji odnosne besede: *Flumen Scaldis, quod influit in Mosam* poleg *flumen Rhenus, qui agrum Helvetium a Germanis dividit.*

3.) Glagol relativnega stavka stoji v osebi odnosnega stavka kakor v slov.: *Tu, qui omnibus ignovisti, etiam mihi, qui maestus ad te confūgi, veniam dabis.*

§ 199. 1.) Ako ima demonstrativni ali relativni zaimek pri sebi predikativni substantiv, sklada se z njim v spolu in številu: *Haec est nobilis ad Trasumenum pugna. Pompeius, quod imperii lumen fuit, interfectus est.*

Op. Relativni stavek je tu podoben apoziciji in relativ se dá tolmačiti z demonstrativom (in *et, autem*): *Thebae ipsae, quod* (in to ali to) *caput Boeotiae est, in magno motu erant.*

2.) Vendar se zaimek ne sklada s predikativnim substantivom, *a)* če mu je ta bistveno določilo, na pr. lastno ime: *flumen, quod appellatur Tamesis; in ea parte Italiae, quae Latium appellatur; b)* kadar se predikativni substantiv zaimku ne prireka, nego odreka: *Non sopor illud erat.*

Op. Ako se s *quid?* po bistvu ali pojmu osebe ali stvari vpraša, se zaimek ne ravna po predikativnem substantivu, nego ostaja v neutru: *Quid est animus? Quid est pietas, nisi grata voluntas erga parentes?*

3. Skladnost atributa in apozicije.

§ 200. Atribut imenujemo vsak nominalni pridevek, ki je kot bistveno določilo s svojim substantivom v jeden pojem združen: *vir iustus; Numa rex; Athenae urbs; dies tertius; ille puer; victus hostis.* Atribut utegne tedaj biti substantiv, adjektiv, numerale, pronomen ali particip.

1.) Je-li atribut substantiv, to stoji ponajveč v gen. ali abl. qualitatis ali s predlogi: *vir magni ingenii; pugna ad Cannas* (§ 271., op.). Ako ima pridejani substantiv adjektiven pomen, stoji s svojim substantivom v jednakem sklonu in, kolikor moči, tudi v jednakem spolu in številu (prim. slov. ptica pevka, studenec ograjenec); slovenijo se taki atributi pogosto adjektivno: *proavi reges* kraljevi pradedi; *exercitus victor* zmagovito vojstvo; *servus senex* star suženj.

2.) Adjektivni atribut se sklada s substantivom v spolu, sklonu in številu ter stopi, kadar se posebno ne poudarja, za substantiv: *vir bonus.*

Op. 1.) Ako pripada adjektivni atribut k več substantivom raznega spola ali števila, ponavlja se ali pri vseh ali postavlja samo k jednemu ter z njim sklada: *Semproniae multae facetiae multusque lepos inerat. Hominis utilitati agri omnes et maria parent.* Participi, zlasti v absolutnem ablativu, stavijo se, kakor predikati, v plural: *C. Graccho et Fulvio Flacco interfectis.*

2.) Ako zaznamujeta dva atributa različne lastnosti taistega imena, stoji substantiv v singularu: *bellum Punicum et Hispaniense.* Poredko, zlasti pri *legio,* se rabi tudi plur.: *legio tertia quartaque* ali *tertia et quarta legiones.* Jednako stopi priimek, ki velja dvema ali več osebam, v plural: *Ti. et C. Gracchi.*

3.) Kot distributivni atributi, ki posamične osebe ali dele poudarjajo, pristopajo često k pluralom *quisque, uterque, alius, alter, pars* ter uplivajo včasi celo na število predikatovo: *Servius edixit, ut omnes cives R. in suis quisque armis in campo Martio adessent. Poetae suum quisque opus considerari vult.*

§ 201. Dopolnilen ali predikativen se imenuje atribut, ki se osebi ali stvari le z ozirom na predikat pridevlje, ker naznanja lastnost, katero je substantiv med dejanjem imel. V slov. se mu včasi kot dodaje ali se s prislovnimi izrazi sloveni: *Cato senex historias scribere instituit* C. kot starček, v svoji starosti.

§ 202. Kot predikativni atributi se navadno rabijo:

1.) Substantivi, ki značijo dobo življenja, *puer, senex,* ali oblastvo: *consul, praetor, iudex: Ego non eadem volo senex, quae puer volui. Cicero consul coniurationem Catilinariam patefecit. Puer in forum veni.*

2.) Adjektivi (part., numer.), ki naznanjajo red ali število, telesno ali duševno stanje; v to služijo pogosto tudi slovenščini atributi: *prior* prej; *primus* ali *princeps* najprvi; *ultimus* ali *extremus* poslednji, zadnji, naposled, nazadnje; *superior* kot zmagalec; *inferior* kot zmaganec; *medius* srednji, v sredi; *proximus, unus, solus, totus; frequens* pogosto; *rarus* redko; *vivus* živ, za življenja; *mortuus* mrtev, po smrti; *absens* odsoten, v odsotnosti; *praesens* prisoten, osebno; *prūdens* ali *sciens* vedoma; *imprūdens* ali *nescius* nevedoma; *libens* rad, *invītus* nerad idr. *Priori Remo augurium venisse fertur. Hannibal princeps in proelium ibat, ultimus excedebat.*

Op. 1.) Prelagaje na latinsko prislove: najprej, poprej, naposled idr. je paziti, katera beseda se poudarja ter po njej atribut uravnati, na pr.

oče je ta list najprej bral (potlej drugi) *pater hanc epistulam primus legit;*

oče je ta list najprej bral (potlej kaj drugega) *pater hanc epistulam primam legit;*

oče je ta list najprej bral (potlej prepisal) *pater hanc epistulam primum legit.*

2.) Tudi latinščina pristavlja takim atributom *ut, velut, tamquam, quasi* kot, kakor, če subst. ni v resnici to, kar atribut izreka, nego se temu le primerja, ali če se izreka, da velja predikat le z ozirom na ta atribut, pri čemer *ut* (drugi se tako ne rabijo) ali dokazuje ali omejuje: *Aegyptii canem et felem ut deos colunt. Gloria virtutem tamquam umbra sequitur. Diogenes liberius ut Cynicus* (kot cinik, ker je bil c.) *locutus est. Meneclides fuit satis exercitatus in dicendo, ut Thebanus scilicet* (kot Tebljan seveda = kolikor utegne T. biti).

3.) Tudi kraj in čas se zaznamuje, zlasti pri pesnikih s predikativnimi atributi: *Lupus nocturnus obambulat. Apuila sublimis abiit.*

§ 203. Apozicija se imenuje oni atribut, ki ni s substantivom v jeden pojem ubran, nego mu le v dopolnilen ali pojasnilen opis pristavljen. Apozicija se daje redno v postranski stavek razširiti: *Numa, rex Romanorum* = *Numa, qui rex R. erat.* Apozicija se sklada s substantivom v sklonu in, kolikor moči, tudi v spolu in številu: *Socratem, sapientissimum virum, Athenienses interfecerunt. Hoc te docuit usus, magister egregius.*

Op. 1.) Predikat se pogosto ne ravna po subjektu, nego po apoziciji (atributu). To nastopi vselej, kadar je apozicija osebno ime: *Duo fulmina imperii Romani, Cn. et P. Scipiones, subito in Hispania exstincti occiderunt;* redno tudi pri apozicijah *oppidum, civitas, urbs: Corioli opidum captum est. Apiolae, urbs Latinorum, a Tarquinio rege capta est.* — Nalik temu je: *Corinthum patres vestri, totius Graeciae lumen, exstinctum esse voluerunt. Atheniensium urbs ut propugnaculum oppositum est barbaris.*

2.) Kadar pristopi k substantivu v apoziciji relativen stavek, jemlje se substantiv navadno v ta stavek. Le če se apozicija posebno poudarja, zlasti pri *vir*, se to opušča: *Mota sunt castra, quae res* (nam. *res, quae*) *Romanis auxit timorem.* Toda: *Dictator dictus est Servilius, vir, cuius providentiam experta civitas erat.*

Poglavje 23.

O porabi sklonov.

A. Nominativ.

§ 204. Nominativ imenuje osebo ali stvar, katera dejanje vrši ali vršiti daje, ter je sklon slovniškega subjekta in z njim skladnega imenskega predikata (gl. § 191. in nasl.).

Op. Samo v skladu acc. c. inf. stoji subjekt in, če je v stavku infinitiv subjekt imajoč pri sebi imensk predikat, tudi imenski predikat v akuzativu: *Leges ad salutem civium inventas esse constat. Non esse cupidum pecunia est.*

B. Vokativ.

§ 205. V vokativ stopi ogovorjena oseba ali stvar. Vok. navadno nima prvega mesta v stavku: *Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis;* vendar stopa na prvo mesto v slovesnem ogovoru ali strastnem vskliku: *Patres conscripti, Micipsa, pater meus, moriens mihi praescripsit. Quinctíli Vare, redde mihi legiones meas!*

O se pred vokativ v prozi samo v živahnejšem govoru postavlja: *O fortunate adulescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!*

Op. Izimši *deus* se nahaja nominativ nam. vokativa le pri pesnikih in redko v prozi v slovesnih ogovorih: *Agédum, pontifex publicus populi Romani, praei verba! Audi tu, populus Albanus!*

C. Akuzativ.

§ 206. Akuzativ je sklon direktnega ali bližnjega objekta, zaznamujoč v obče osebo ali stvar, čez katero se dejanje razteza, in je ponajveč od glagolov zavisen.

Objekt je ali vnanji, t. j. zunaj dejanja, katero ga zadeva, stoječ: *colo agrum* obdelujem polje, ali notranji, t. j. v dejanji samem že zapopaden: *pugnam pugno* boj bijem.

I. **Vnanji** objekt zaznamuje akuzativ pri prehodnih (transitivnih) glagolih: *Romulus urbem Romam condidit.*

Op. 1.) Pretvorjen v pasiv postaja objektov akuzativ nominativ, dočim stopa aktivni subjekt v ablativ, če je neživoč, brez predloga, če je živoč, s predlogom *a: A Romulo urbs Roma condita est. Victorem a victo superari saepe videmus. Studiis adulescentia alitur.*

2.) Nikalni stavki imajo v slovenščini direktni objekt v genetivu, v latinščini vselej v akuzativu: *Necessitas non habet leges.*

§ 207. Nekatere prehodne glagole latinske slovenimo pogosto z neprehodnimi:

1.) *aequo,*[1] *iuvo,*[2] *adiuvo,*[3]
fugio,[4] *deficio,*[5]
sequor,[6] *sector,*[7] *imitor.*[8]

Kakor prosti *fugere* in *sequi* skladajo se tudi sostave: *defugere, effugere* ubežati, uiti; *subterfugere* odtegniti se; *consequi* doiti, dobiti; *prosequi* spremljati idr. razven *obsequi* ustreči, pokoren biti, ki ima dativ *(voluntati tuae).*

Nemo mortem effugere potest. Fortes fortuna adiuvat. Equitem velocissimi pedites cursu aequare possunt. Hostes tela deficere coeperunt. Satis deos coluit, quisquis imitatus est. (Toda *animo deficio* srčnost izgubljam.) — *Adiuvor* pomaga se mi, *adiuvaris* pomaga se ti itd.

Op. 1.) «Bežati iz» pravi se vselej *effugere ex (manibus, carcere, proelio).* — *Deficere ab aliquo* izneveriti se komu, *ad aliquem* pribegniti h komu. — Nam. *aequare* se rabi tudi *aequiperare,* toda v poznejši prozi; *aequare cum virtute fortunam* izjednačiti srečo z zaslugo; *aequare solo* (dativ) do tal podreti. — Kakor *imitari* se sklada navadno tudi *aemulari* skušati se s kom in *adūlari* hliniti se, prilizovati se komu; *aemulari* zavidati ima dativ osebe.

---

[1] jednačiti se s kom, doseči; [2] in [3] pomagati komu, podpirati ga; [4] bežati pred kom, ogniti se koga; [5] izmanka komu, zapušča ga; [6] iti za kom, v sled koga, spremiti, [7] slediti komu, spremljati; [8] ravnati se po kom, posnemati ga.

2.) Pa še pri mnogih drugih prehodnih glagolih se razlikuje lat. od slov.: *circumspicio auxilium* oziram se po pomoči; *consōlor dolorem alicuius* tolažim koga v žalosti; *curo omnia* brigam se za vse; *desidero gloriam* hrepenim po slavi; *excūso morbum* izpričavam se z boleznijo; *exspecto collegas* čakam tovarišev; *gratulor duci victoriam* (tudi *de victoria*) čestitam vodji (na zmagi) zaradi zmage; *minor* ali *minitor alicui mortem* pretim, grozim komu s smrtjo, toda *ferro* z mečem; *paro bellum* napravljam se na vojno; *sortior provinciam* žrebam za pokrajino; *specto praedam* prežim na plen; *ulciscor inimicos* maščujem se nad neprijatelji, *patrem* zaradi očeta, *iniuriam* maščujem krivico.

2.) Objekt v akuzativu imajo brezosebni glagoli:

fallit, fugit, praeterit,
decet atque dēdecet.

fallit me, fugit me, praeterit me neznano mi je; *decet me* spodobi se mi, pristoji se; *dedecet me* ne spodobi se mi. — *Oratorem irasci minime decet; oratorem irasci dedecet.*

Op. Pri *decet, dedecet* utegne tudi neutrum pronomina ali adjektiva subjekt biti: *hoc decet, haec decent. Parvum parva decent.* — Ako je subjekt substantiv, rabi se bolje *convenit, decōrum est* idr.: *Viris labor convenit.*

O brezosebnikih *piget, pudet, paenitet, taedet, miseret* gl. § 240.

Prehodni postajajo v latinščini, kakor v slovenščini, mnogi § 208.
neprehodni glagoli po sostavah s predlogi: *loqui cum aliquo* govoriti s kom, *alloqui aliquem* ogovoriti koga; *pugnare* vojevati, *expugnare* izvojevati; *venire* priti, *invenire* najti itd.

Zlasti nastopa to pri glagolih premikanja in stanja, in sicer:

a) Redno pri sostavah s *circum, per, praeter, trans:*

circumire aciem obhoditi vojni red; *circumvenire hostem* obkrožiti sovražnika; *circumsedere oppidum* obsedati mesto; *percurrere agrum* prepotovati ozemlje; *praeterire hortos* mimo vrtov iti, — *aliquid silentio* molče preskočiti kaj; *praetervehi locum* voziti se mimo kraja; *transire flumen* prestopiti reko idr.

Op. Pri *circumducere, traducere, traicere, transportare,* kojih simplex je prehoden, stoji poleg objekta tudi kraj, okoli katerega ali čez kateri se kaj pelje, v ak. Vendar je treba, ako se cilj pristavi, predlog ponoviti. *Caesar exercitum Rhenum transportavit.* Ak. kraja ostaja v pasivu: *Exercitus a Caesare Rhenum transportatus (transiectus) est.* Toda: *Caesar ab Ariovisto postulavit, ne quam hominum multitudinem amplius trans Rhenum in Galliam traduceret. Transmitto* se sklada le z jednim ak.: *exercitum transmitto, sinum tr.*, ne: *exercitum sinum tr.*

b) Ponajveč v prenesenem pomenu so prehodni glagoli sostavljeni z *ad, ante, con, in, ob, sub;*
pri pravem pomenu se predlog rad ponavlja (§ 220., op. 2.)

adire ad aliquem h komu pristopiti, *ad urben* bližati se mestu; *adire aliquem* obrniti se do koga (proseč, prašajoč); *adire urbes, oppida, terras* iti v, obiskati; *adire pericula, labores* lotiti se.

aggredi (adoriri) hostem napasti; *aggredi ad dicendum* lotiti se govorjenja, *ad rem publicam* nastopiti državno službo.

adscendere murum, in murum stopiti na zid; *conscendere navem (in navem).*

antegredi signa iti pred zastavami.

coire societatem skleniti zavezo; pas. *societas coitur.*

convenire aliquem priti h komu, obiskati ga; *convenit alqd alicui (ad, in aliquid, aliquem)* prilega se, primerno je čemu, komu; *convenit mihi tecum de aliqua re* ali *res convenit mihi tecum, inter nos* dogovorjeno imam s teboj, zlágava se; *condīciones conveniunt* pogajamo se.

inire urbem (in urbem) stopiti v mesto, *societatem* skleniti zavezo *magistratum* nastopiti oblastvo, *proelium* začeti, *consilium* storiti sklep, *gratiam ab aliquo (apud aliquem)* omiliti se komu, *rationem* preračuniti.

ingredi urbem (in urbem) stopiti v m.; *iter* pot nastopiti.

excedere ordinem, modum prekoračiti (bolje *modum transire, extra modum prodire).*

egredi stopiti iz, *finibus, ex finibus* (redkeje *fines*).

obire terras obiskati, *res suas, negotia* opravljati, *diem supremum, mortem* življenje skleniti, smrt storiti.

subire tectum iti pod streho, *labores* na se vzeti, *invidiam* nakopati si, *poenam* podvreči se kazni.

c) Sosebno je paziti na sostave z *ante* in *prae,* ki pomenijo preteči, prehiteti, prekositi, odlikovati se; *anteire, antecedere, praecurrere aliquem* in *alicui; praecedere* samo *aliquem; praestare, antecellere alicui; excellere ceteris* (nikdar singular); pa tudi *praestare, excellere inter (omnes, aequales); florēre praeter ceteros.* V pasivu se rabi od vseh teh le inf. *anteiri.*

§ 209. Mnogi neprehodni glagoli se utegnejo prehodno rabiti, zlasti glagoli, ki zaznamujejo največ nepovoljne čute (afekte): *dolēre, lugēre* žalovati nad (*maerēre* togovati po, *queri, conqueri* tožiti na, *lamentāri* tarnati nad) *mortem patris; deflēre* objokovati *casus; horrēre* trepetati pred *conscientiam; mīrāri* (nav. *admīrāri*) čuditi se komu *se ipsum; ridēre (irrīdere)* smejati se komu; *ludere* rogati se čemu *inconstantiam: Sequani Ariovisti crudelitatem horrebant.*

Op. Celi pasiv ima le *ridēre;* od drugih se nahaja samo gerundiv *(dolendus, horrendus* etc.).

§ 210. II. **Notranji** objekt zaznamuje akuzativ pri prehodnih, češče pa pri neprehodnih glagolih. Notranji objekt je:

a) z glagolom soroden substantiv navadno z atributom: *claram pugnam pugnare* slaven boj biti; *vitam iucundam, vitam exsulis, deorum vivere; mirum somnium somniare.* Brez atributa: *Soli sapientes sunt, si servitutem serviunt* (če so pravi pravcati sužnji), *reges.*

b) z glagolom soznačen substantiv navadno z atributom: *aetatem miseram vivere; proelium atrox pugnare; viam tridui procedere.*

Pasiv: *pugna inclita pugnata, proelium male pugnatum.*

c) natančneje določilo glagolovo: *sitire sanguinem, honores* žejati, hlepeti po krvi itd.; *olēre crocum, malitiam, redolere vinum, antiquitatem* dišati po žefranu itd.; *sapere herbam, resipere picem* slast imeti po zelišči, po smoli; *scelus, crudelitatem anhelare* zlobo, okrutnost dihteti.

d) učinek glagolskega dejanja: *foedus ferire* zavezo skleniti (= *feriendo hostiam foedus facere).* Prim. slov. jamo kopati.

§ 211. 1.) Pogosto se rabi neutrum pronomina ali števnega adjektiva *(unum, multum, plus, plurimum, tantum, quantum, nimium, omnia, pauca)* kot notranji objekt pri glagolih, ki sicer ne prijemljejo akuzativa: *id laetor* tega se veselim (sicer ne *eam rem,* nego *ea re, de ea re*); *hoc non dubito* o tem ne dvojim *(de hac re); id unum studeo* na to jedino težim *(ei uni rei); multum prosum* mnogo koristim; *nihil utor* nič ne rabim.

2.) Pri prehodnih glagolih se snideta tako dva ak., osebe in stvari: *hoc te hortor* ali *moneo* tega te opominjam; *id te cogo* k temu te silim; *plus te diligo.* V pasivu ostaja ak. stvari: *haec monemur; id cogi non possum* k temu se ne dam siliti.

§ 212. Akuzativ **dvojnega objekta,** osebe in stvari imajo glagoli:

1.) *docēre, edocēre* učiti, naučiti koga kaj in *cēlare* tajiti, skrivati komu kaj: *Cato senex ipse filium litteras docuit. Non celavi te sermonem hominum.*

Op. 1.) *Docere* prijemlje tudi inf. za dopolnilen objekt: *Doceo te latine loqui.* — V pasivu nima v dobri prozi stvarnega objekta v ak., nego se nadomestuje z *discere aliquid ab aliquo* ali *institui (imbui) aliqua re. Pericles a Damōne musicam didicit* ali *musica (musicis) institutus est;* ali je inf. objekt: *Docemur latine loqui.* Part. *doctus* se rabi ali brez stvarnega objekta: *nos a Graecis docti* (izobraženi), ali z abl. instr.: *Graecis litteris doctus* na grško književnost učen, ali z inf.: *Graece loqui doctus,* okrajšano *Graece doctus;* sicer je adj. — Orodje, na katero se kdo uči, stopi v abl. instr.: *fidibus docere alqm* na gosli učiti, pas. *fidibus discere; equo armisque docere.*

2.) *Docere, edocere* naznaniti ima v aktivu in pas. stvarni objekt v abl. z *de: aliquem de adventu hostium docere.* Tudi *celare* ima v pomenu tajiti, ne povedati v aktivu često stvarni objekt v abl. z *de;* v pas. je to v obeh pomenih pravotno: *Bassus me de hoc libro celavit. Maximis de rebus a fratre celatus es.* Pač pa *hoc, id celor; multa doctus* mnogo zveden, *cuncta (= de cunctis rebus) edoctus* (§ 211.).

2.) *poscere, reposcere, flāgitare* zahtevati; vendar stopi oseba češče v abl. z *ab,* kar je v pasivu sploh in pri *postulo* (tirjati) tudi v aktivu pravilno. *Verres Milesios navem poposcit. Caesar Aeduos* *frumentum flagitabat. Amicus ab amico nihil nisi honestum postulabit. Noli ab altero vitae rationem reposcere, qui non possis reddere tuae. Postulatur a te iam diu vel flagitatur potius historia.*

3.) *ōrare, rogare* prositi in *rogare, interrogare* vprašati, vendar samo tedaj, kadar je stvarni objekt neutrum pronomina: *hoc te oro, illud vos rogo* (prim. to te prosim); *interrogo te quaedam geometrica;* pasiv: *hoc oraris, illud rogamini; interrogatus es quaedam* etc. Sicer le z jednim akuzativom: *oro, rogo* prosim *aliquid ab aliquo: auxilia a sociis;* pasiv: *auxilia a sociis orantur, rogantur; rogo, interrogo* vprašam *aliquem de aliqua re: quid me rogas de rebus molestis? interrogavit me de consilio meo (interrogatus sum de consilio meo).* — Izjemo dela le uradni rek: *sententiam rogare aliquem* (pasiv: *sententiam rogatur aliquis*) za mnenje vprašati: *Pompeius primus sententiam rogabatur.* Sicer se pravi: vprašam koga za mnenje *interrogo, rogo aliquem, quid sentiat.*

Op. 1.) *Peto aliquid ab aliquo* prosim koga česa: *A te opem petimus. Petere aliquem* napasti koga, *aliquid* dosezati, iskati. — *Precor deos* molim bogove (z zavisnim stavkom) in *aliquid a diis* česa (za kaj) bogove.

2.) *Consulere* (za svet vprašati) in *percontari* (izpraševati) *aliquem de aliqua re* (kakor *interrogo*); *quaerere aliquid ex (ab, de) aliquo; percontari* (*sciscitari* pozvedati) *aliquid ex aliquo* (kakor *quaero*): *Caesar eadem, quae antea ex Lisco quaesierat, secreto quaerebat ab aliis.*

§ 213. Akuzativ **objekta in predikata** navstane, ako se imenski predikat odnaša na vnanji objekt. To se godi pri mnogih glagolih, ki pomenijo koga za kaj narediti z dejanjem, besedo, mislijo. V pasivu stopita po § 193., 3. oba akuzativa v nominativ. Taki glagoli so:

a) imenovati, zvati koga kaj: *aliquem peregrīnum, senem dicere, vocare, nominare; aliquem felicem appellare, dicere. Pythagoras primus se appellavit philosophum. Cautum se timidus vocat.*

b) narediti, postaviti, izbrati za kaj: *aliquem perītum bēlli facere (efficere, reddere); aliquem certiorem facere* sporočiti komu *(rei alicuius* ali *de re aliqua); declarare, creare aliquem consulem; constituere, creare aliquem regem; eligere, designare aliquem ducem; nominare aliquem augurem. Populus R. Numam regem creavit.*

Stalni izrazi: *Dictatorem dicere (creare), flāminem prodere, senatorem legere, virginem (Vestālem) capit pontifex maximus, coopto augurem.*

Op. Narediti koga iz koga za kaj *aliquem facere aliquem ex aliquo: te locuplētem ex paupere facio.* — *Reddo* se rabi le z adjektivi in ne v pasivu: *peritum belli facio, efficio, reddo;* pas. *peritus belli fio* ali *efficior* (ne *reddor*). Toda le *certiorem facio, certior fio.*

c) imeti, čislati, proglasiti za kaj: *victoriam praeclaram ducere, putare, existimare; aliquem hostem iudicare. Nemo credit nisi ei, quem fidelem putat.*

Op. Vendar stoji za *ducere, putare, existimare* pogostneje acc. c. inf.: *puto te beatum esse,* za *credo* vselej. — *Habere* v pomenu za kaj držati se v aktivu redko nahaja z dvojnim ak., v pasivu pa se rado rabi z dvojnim nominativom: *Servius filius Tarquinii habitus est* (ne *ductus* ali *putatus est*). — Nam. predikatovega ak. nastopijo pri *habere (ducere, putare)* večkrat drugi skladi: *falsa pro veris, aliquem pro hoste, (in) loco hostium, (in) numero hostium. Nihil praeter virtutem in bonis duco* (štejem med dobra).

d) spoznati, pokazati se, izkazati se: *te virum bonum cognosco, invenio, reperio* spoznavam te za dobrega moža, spoznavam, nahajam v tebi dobrega moža; *praesta te virum* izkaži se moža. *Bene de me meritis gratum me praebeo. Malus ubi se bonum simulat, pessimus est. Te praebes superbum.*

Op. 1.) *Se praestare* izkazati se tacega, kakoršen mora kdo biti, se ne druži z grajalnimi predikati; torej ne: *crudēlem te praestas.*

2.) *Se gerere* vesti se, pokazati se stoji le z adverbom: *fortiter me gero;* ako je substantiv zraven, pa s *pro: se gerere pro cive* kot državljan.

e) imeti, dati, zahtevati, vzeti, prejeti: *cārum te habeo* rad te imam; *aliquem comitem habere, dare, addere, poscere, capere, sumere, adsumere, adsciscere; aliquam uxorem ducere; naturam nactus sum maleficam. Helvetii Boios socios sibi adsciverunt.*

Op. Čemu se kaj vzame, izraža se ali z dativom ali z *ad: locum castris capere; loca pacata ad hibernacula legere.*

Akuzativ zaznamuje nadalje, kakor v slovenščini, **raztezanje v prostoru in času.** § 214.

1.) Akuzativ prostora stoji na vprašanje: koliko visoko? globoko? široko? koliko dolgo? kako daleč? pri adjektivih, glagolih in adverbih:

Fossa pedes trecentos longa est, sex pedes alta (globok). *Turres pedes octoginta inter se distabant. Terra duos pedes alte infossa est* (dva čevlja globoko izkopana). *Campus Marathōn abest ab oppido (Athenis) circiter milia passuum decem. Caesar milia passuum tria ab Helvētiorum castris castra posuit.*

Op. 1.) Mero določuje tudi atributivni genetiv: *fossa pedum quindecim.* — Drugi adjektivi nego *altus, longus, latus* se tako ne rabijo; nam. *magnus, crassus* z akuzativom služi abl. qualitatis subst. *magnitudo, crassitudo,* nam. *profundus: altitudo* (poleg *altus*): *clavi ferrei digiti pollicis crassitudine* železni žeblji debelosti palca, t. j. palec debeli železni žeblji (§ 231. a, op. c.).

2.) Pri *abesse* in *distare* oddaljen biti določuje razdaljo poleg akuzativa tudi abl. mensurae (§ 252.); le *inter se distare* ima sam ak.: *Zama quinque* *dierum iter a Carthagine abest. Aesculapii templum quinque millibus passuum ab Epidauro distat.* — Pri *spatium* in *intervallum* stoji redno abl.: *Tumulus aequo fere spatio ab castris Ariovisti et Caesaris aberat. Hannibal quindecim milium spatio (intervallo) castra ab Tarento posuit.*

2.) Akuzativ časovnega traja na vprašanje: koliko časa? in (v zvezi z *natus*) koliko star? *Decem annos Troia oppugnata est. Cato annos quinque et octoginta natus excessit e vita.* — Tudi z ordinali: *Quartum iam annum regnat Tarquinius.*

Op. 1.) Pomni: *puer novem annos natus* ali *puer novem annorum* 9 let star deček. — Starejši, mlajši nego 9 let: *maior, minor novem annos natus* brez *quam* (§ 247., op. 3.), ali *maior, minor novem annis* (abl. comparationis § 247.).

2.) Poudarno stoji *per* pri ak.: *ludi per decem dies* (skozi, preko) *facti sunt.* — *Abhinc* naznanja čas, od katerega se nazaj šteje: *abhinc triennium* tri leta odslej = danes pred tremi leti.

§ 215. V akuzativ stopi pri **vskliku** začudenja ali žalosti oseba ali stvar, ki čut vzbuja, z atributom vred, toda brez glagola; slov. ima ak. ali gen.: *me miserum! o me miserum! heu me miserum!* oj me siromaka! *o spem fallacem!* oj goljufive nade!

Op. Pri *o* in *heu* stoji, toda redkeje, nominativ: *O magna vis veritatis!* Pri *en* in *ecce* prevladuje nominativ: *En causa* ali *en causam!* lej vzrok! to je vzrok! *En Priamus!* lej Priama! *Ecce tibi nuntius! Pro* stoji le pred *fidem*, sicer ima vokativ: *Pro deum fidem!* za božjo voljo! *Pro dii immortales!* O nesmrtni bogovi!

§ 216. Nekateri samostojni, skoro adverbialni akuzativi naznanjajo, v koliko, gledé česa velja beseda, katero določujejo (akuzativ ozira). Taki so: *magnam, maximam partem* dobri del, večji del; *ceterum (cetera)* sicer; *summum* največ, k večjemu; *minimum* najmenj; *plerumque* večinoma, sploh; *nihil* nič: *litteras bis terve summum accepi; nihil patri similis; vir cetera egregius.* — *Quid ad me venis?* kaj, zakaj prihajaš k meni? *Quid fles?* kaj, zakaj jokaš? je ločiti od *quid fles?* kaj objokuješ?

Homo id aetatis človek te dôbe (starosti); *id temporis* ta čas; *aliquid id genus* nekaj te vrste; *id genus alia* druge stvari te vrste (toda navadno *eius aetatis, ea aetate, eo tempore, eius generis*): *Caesar tum illud aetatis erat.*

Op. Pesniki in poznejši prozaiki so po grškem običaji uporabo tega ak. zelo razširili: *os umerosque deo similis* v lice in ramena bogu podoben; *Cressa genus* (Κρῆσσα τὸ γένος) rodom Krečanka (v prozi: *Cressa genere,* abl. limitationis). — Rabi se pa zlasti pri adjektivih, neprehodnih in pasivnih glagolih, zaznamujoč dele života, na katere se one besede odnašajo: *nudus bracchia* golorok; *equus tremit artus; evinctus manus.*

D. Dativ.

§ 217. Dativ je sklon namere; v dativ stopa oseba ali stvar, kateri je dejanje subjektovo namenjeno.

Op. Dativ zavisi ali od glagolov ali adjektivov (adverbov); prav redko od substantivov, in to od glagolskih, ki pridržé sklad glagola svojega debla: *Iustitia est obtemperatio legibus institutisque populorum* (pokorščina postavam in napravam).

I. Dativ udeležene osebe ali stvari.

§ 218. Oseba ali stvar, h kateri se dejanje obrača ali giblje, stopa v dativ, kakor v slovenščini:

1.) pri glagolih, in to *a)* pri prehodnih, navadno poleg akuzativa — indirektni (daljni) objekt. Taki glagoli so: dati, dopustiti, obetati, pisati, pokazati, poslati, povedati, zapovedati idr.: *erranti viam monstremus. Lycurgus agros plebi colendos dedit.*

Op. Nam. dativa nastopa tudi *ad* z ak., kadar se poudarja cilj gibanja v prostoru: *scribe ad nos* (ali *nobis*); *litteras ad te* (ali *tibi*) *misi.* Vendar le *mittere legatos ad aliquem.* Razločuj: *alicui litteras dare* izročiti komu in *ad aliquem litteras dare* oddati na koga.

b) pri neprehodnih, na pr. dopasti, ne dopasti *(placere, displicere),* koristiti, škoditi *(prodesse, obesse, nocere, officere, conducit, expedit),* laskati se *(blandiri, assentari),* mankati *(deesse),* pokoriti se *(parere, oboedire, obtemperare),* pomagati *(auxiliari, opitulari, subvenire, succurrere),* prijati *(favere),* služiti *(servire),* svetovati *(suadere),* udati se, ugoditi, umakniti se, upirati se *(cedere, indulgere, adversari, repugnare, resistere),* verjeti, zaupati *(credere, fidere, confidere, diffidere);* napósled pri brezosebnih: pripeti se, naključi se, zgodi se *(accidit, contingit, evenit),* ljubi se, dopušča se, treba je *(libet, licet, opus est).*

Homines hominibus plurimum prosunt et obsunt. Nefas est nocere patriae. Virtuti omnia parent. Fide deo: hominibus confidere non tutum est. Hoc tibi placet?

Op. *iubēre* ukazati in *vetare* prepovedati imata acc. c. inf. (§ 367.); *fidere* in *confidere* tudi abl. (§ 244., 4., op.).

§ 219. Z dativom se skladajo, ponajveč različno od slovenščine, glagoli:

medeor, persuadeo,
irascor ino *studeo,*
maledīco, parco, supplico,
obtrecto in *invideo.*

medeor morbo zdravim bolezen; *persuadeo populo* nagovarjam ljudstvo (prigovarjam ljudstvu); *irascor inimicis* jezim se na neprijatelje; *studeo agriculturae* pečam se s poljedelstvom, *libertati* težim na svodobo; *maledīco accusatori* zmerjam, kolnem tožnika; *parco puero* prizanašam dečku, *pretio* štedim denarje; *supplico Caesari* ponižno prosim Cezarja, klanjam se mu; *obtrecto gloriae* obiram (v nič devam) slavo; *invideo nemini* ne zavidam nikomur.

Philosophia medetur animis. Orgetorix persuasit Helvetiis, ut de finibus suis exirent. Irasci iis nefas est, quos amare debemus. Homines iis studere consueverunt, quos servare fidem vident. Bonis nocet, quisquis parcit malis. Cave, maiori maledicas. — *Nubo, vaco, moderor, tempero* gl. v § 223., 1., op. 1.

Op. 1.) V pasivu se rabijo ti glagoli le brezosebno in dativ ostaja: *mihi persuadetur* meni se prigovarja; *vobis parcitur* vam se prizanaša; *tibi invidetur* tebi se zavida. Prizaneslo se je *temperatum est,* ker *parco* nima perf. pass.

2.) «Prepričan, preverjen sem» se pravi: *mihi persuasum est, mihi persuasi, persuasum habeo; hoc* (§ 211., 1.) *tibi persuade* tega bodi prepričan; sicer pa *de tua fide persuasum est nobis.*

3.) Zavidam prijatelju slavo *invideo gloriae amici;* zavidam ti srečo *invideo fortunae tuae.* Pasiv: *gloriae amici, fortunae tuae invidetur;* ali *gloria amici, fortuna tua invidiae est;* v perf. je to potrebno, ker se *invisum est* ne rabi.

§ 220. Z *ad, ante, con, in, inter,*
ob, post, prae, sub in *super*

sostavljeni prehodni in neprehodni glagoli imajo pogostem dativ pri sebi: *adhibēre remedia morbis* rabiti zdravila za bolezni; *anteponere honestatem utilitati* predpostaviti poštenost koristi; *postponere utile honesto* zapostaviti; *inferre alicui bellum* prijeti koga z vojsko; *inicere metum alicui* v strah pripraviti koga; *incidit timor exercitui* strah spreleti vojstvo; *interesse consiliis, pugnae* udeležiti se (toda le *interest inter* razloček je med); *obrēpit senectus patri* zateče; *praeficere imperatorem bello* na čelo postaviti; *subicere aliquid oculis* staviti pred oči; *succumbere oneri* onemoči pod; *supervenire hostibus* napasti.

Op. 1.) Pogosto se predlog ponavlja, zlasti v sostavah z *ad, con, in,* na pr. vselej: *appellere classem, navem ad terram* pripahniti, pristati k; navadno *communicare aliquid cum aliquo* priobčiti komu kaj; *in hac vita nihil inest nisi miseriae* (v perf. samo *fuit,* ne *infuit*); *incumbere in gladium* nasloniti se, nabosti se, *in (ad) litteras* poprijeti se. — *Cum* se navadno ponavlja pri *conferre, comparare* primerjati *(Romanos cum Graecis), congredi* sniti se, sprijeti se, *coniungere* združiti, *congruere* in *consentire* skladati se.

2.) Predlog se nadalje rad ponavlja, če stoji glagol v pravem pomenu značeč gibanje v prostoru; prim. § 208., b. Torej:

accedere ad patrem, ad urbem pristopiti, bližati se; vendar tudi *ad rem publicam* prevzeti državna opravila; toda *his malis nova accesserunt.*

accidere ad pedes alicuius poklekniti pred koga; *vox, sonus accidit ad aures* udarja na ušesa; toda *accidit mihi calamitas.*

adesse ad iudicium prisostvovati; *adesse misero* na strani stati, pomagati (nasproti: *deesse misero* zapustiti).

admovēre copias ad urbem primakniti; *alicui stimulos, cruciatus* pritisniti, uporabiti.

incidere in hostem naleteti na; *in morbum* oboleti; *in periculum, in invidiam* zabresti; *incidit mihi in mentem* pride na um.

incurrere, irruere, invadere in hostem, in castra udreti na sovražnika, napasti ga itd.; vendar tudi *invadere hostem, castra; metus me invadit* strah me obide.

3.) Posebno je pomniti: *attendere animum ad aliquid* ali *attendere aliquid* pozor imeti, paziti na kaj; *occumbere mortem* zgruditi se, smrt storiti v boji; *illūdere praecepta* in *praeceptis* rogati se naukom; *insultare rei publicae* (dativ) in *in rem publicam* zasramovati; *irridere inconstantiam* zasmehovati; *adsuefacere* navaditi in *adsuescere* navaditi se z *ad: ad homines;* z dativom: *operi,* bolje z abl.: *puro sermone* (§ 248.), in z inf. (§ 357., 3.).

§ 221. Glagoli *adspergo, circumdo, dōno, induo* imajo dvojni sklad: *alicui rem* in *aliquem re.*

adspergere gravitati comitatem (pridejati) — *aram sanguine* (oškropiti).
circumdare urbi murum — *urbem muro* (obdati).
donare populo frumentum (darovati) — *populum frumento* (obdariti).
induere alicui torquem (dejati nanj) — *indutus veste* (oblečen).
induere vestem (brez *sibi*) obleči — (*exuere hostes armis* razorožiti).

§ 222. 2.) Dativ indirektnega objekta stoji takisto pri naslednjih in njim nasprotnih **adjektivih,** ki so z neprehodnimi glagoli v § 218., b. sorodnega ali podobnega pomena. Taki so:

prijazen,[1] prijeten,[2] ugoden,[3]
potreben,[4] koristen,[5] jednak,[6]
prikladen,[7] podoben,[8] soroden,[9]
blizu,[10] zvest,[11] lasten,[12] lahak.[13]

Miltiades amicior omnium libertati, quam suae fuit. Libri puero necessarii sunt. Nihil est morti tam simile, quam somnus. Caesar locum castris idoneum deligit. Nihil est deo similius et gratius quam vir bonus.

Op. 1.) Pri adjektivih potreben, koristen, prikladen in njim nasprotnih stoji oseba v dativu, stvar pa navadno v ak. z *ad: Multas ad res perutiles Xenophontis libri sunt. Locus ad pugnam idoneus; res ad vitam necessariae.*

2.) *Similis* in *dissimilis* prijemljeta tudi genetiv, ki zlasti pri osebah prevladuje: *patris similis;* vsakdar *mei, tui, sui, nostri, vestri* in *veri similis* (resnici podoben). — Jednako ima *par* in *dispar* v pomenu jednak, nejednak zaimke v genetivu: *par mei, tui* etc.: *Metellus, cuius paucos pares tulit haec civitas;* sicer dativ; v pomenu kos le dat.: *Helvetii Romano exercitui pares esse non poterant.*

3.) *Proprius* lasten ima genetiv; le osebni zaimki stojé v dativu: *mihi proprium est,* nam. česar tudi *meum proprium: omnia, quae nostra erant propria.* — *Communis* skupen, *contrarius* nasproten in *superstes* preživevši imajo genetiv in dativ: *Mors omni aetati est communis. Amicorum sunt communia omnia. Virtutis contraria est vitiositas; verba rebus contraria. Omnium suorum superstes; pater filio superstes.* Pri osebnem zaimku ima *communis* dativ: *Omnia mihi cum amicis sunt communia.*

---

[1] *amicus (inimicus), familiaris;*
[2] *acceptus, gratus, iucundus (ingratus, iniucundus, molestus, invisus);*
[3] *propitius (alienus, infensus, infestus);*
[4] *necessarius;*
[5] *utilis (inutilis);*
[6] *par, aequus, aequalis, communis (dispar, impar, iniquus);*
[7] *aptus, idoneus, consentaneus (contrarius);*
[8] *similis (dissimilis);*
[9] *affinis, cognatus;*
[10] *propinquus, vicinus, finitimus;*
[11] *fidus, fidelis;*
[12] *proprius;*
[13] *facilis (difficilis, gravis).*

4.) *Amicus, inimicus, familiaris* (in njih superlativi, ne pa komp.) se rabijo tudi kot substantivi: *amicus* ali *amicissimus* (najboljši prijatelj) *populi Romani; inimicissimus noster* naš najhujši neprijatelj. Jednako *aequalis* sočasnik, *affinis, propinquus, necessarius* sorodnik in *vicinus, finitimus* sosed.

5.) *Sacer* svet, posvečen ima v dobri prozi genetiv: *Terra sacra deorum.* Nam. tega se da *consecratus* ali *dicatus* z dativom rabiti: *Sicilia Cereri et Proserpinae consecrata, donum Iovi dicatum.*

6.) Tem adjektivom primerni adverbi imajo isto tako dativ: *naturae congruenter* (prikladno), *naturae* (ali *cum natura*) *convenienter vivere; sibi constanter* (dosledno) *dicere; alicui praesto esse* pri rokah biti; *alicui obviam ire* nasproti iti.

§ 223. II. **Dativ interesa** (zanimanja) zaznamuje osebo ali stvar, za katero (v katere interesu) kaj biva ali se godi; torej:

1.) Osebo ali stvar, v koje prid ali kvar se kaj godi, kot dativus commodi ali incommodi na vprašanje za koga? komu za ljubo? komu na čast? komu v prid ali kvar? *Non scholae, sed vitae discimus. Maiorum gloria posteris quasi lumen est. Quidquid discis, tibi discis. Homo non sibi soli natus est, sed patriae. Maioribus natu adsurgimus* starejšim na čast vstajamo. *Filius meus mihi peccat* (meni v kvar).

«Za» = *pro* gl. v § 264., 7.

Op. 1.) Po tem je soditi dativ pri naslednjih glagolih, ki zvečine z drugim skladom tudi drug pomen dobivajo:

cavēre alicui varnost dati komu, varovati koga; *aliquem* in *ab aliquo* varovati se koga: *Lex cavet privatorum aedificiis. Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.*

consulere alicui brigati se za, *aliquem* za svet vprašati, *in aliquem (superbe, crudeliter)* ravnati s kom: *Parti civium consulunt, partem neglegunt. Athenienses oraculum consulunt.*

cupere alicui želeti komu (vse dobro), naklonjen biti, *aliquid* želeti kaj: *Quid? ego Fundanio non cupio? non sum amicus?*

metuere, timēre alicui bati se za koga, *aliquem* bati se koga, *ab aliquo* strah imeti pred kom: *Caesar legionibus timebat. Te metuunt cives tui.*

moderari animo, irae mero vedeti si v jezi, krotiti jo, *equos* brzdati, *navem* voziti. *Deus maria moderatur* (vlada) *imperio.*

nubere alicui zagrniti se za koga, možiti se. *Venus nupsit Vulcano.* Pas. *nupta est alicui* ali *cum aliquo.*

prospicere in *providēre alicui* skrbeti za, *aliquid* priskrbeti, pripraviti: *Prospicite patriae! Caesar rei frumentariae prospiciendum existimavit. C. dat Labieno negotium, ut rem frumentariam provideret.* Pas. *frumentum provisum non erat.*

temperare irae zdržati se; *vinum* v pravem razmerji mešati; *rem publicam* uravnati; *sociis* prizanesti; *a lacrimis, ab iniuria* zdržati se: *Caesar Germanos sibi non temperaturos existimabat, quin in Italiam contenderent.*

vacare alicui čas imeti za kaj, baviti se s čim, *(ab) aliqua re* prost biti: *Ego philosophiae semper vaco. Vacare culpa magnum est solatium.*

Op. 2.) *Quid tibi vis?* kaj si hočeš, kaj misliš? *Quid hoc sibi vult?* kaj naj to pomeni?

3.) *ei mihi!* jojmene! *vae victis!* gorje zmagancem!

2.) Zaznamuje dativ interesa posestnika pri *esse* (dat. possessivus) poudarjajoč, kaj kdo ima: *Spes mihi est* nada mi je, nado imam. *Sunt mihi multi libri* imam mnoge knjige. § 224.

Op. Pa tudi: *habeo spem, habeo multos libros.*

Redno se rabi ta sklad z *esse* v izrazih s *cum: Homini cum deo similitudo est. Est mihi tecum amīcitia, consuetudo, hospitium* etc.

Op. 1.) Poleg tega tudi: *habeo contentionem cum aliquo, nunquam cum fratre fui in simultate.*

2.) Nima se rabiti ta dativ posesti z *esse:*

1.) kadar se posestnik poudarja, ne posest: *Libri sunt patris, non filii* knjige so očetove, ne sinove.

2.) pri duševnih ali telesnih lastnostih: *Summa fuit in Socrate sapientia. Summā Socrates sapientiā fuit. Catilina fuit magnā vi et animi et corporis. In Catilina fuit magna vis* etc.

3.) ako imeti ne znači posesti; na pr. modrijan ima navado, posebnost itd.: *sapientis est* etc.

4.) kadar imeti pomeni obsegati: *Haec oratio habet tres partes.*

Pri *est mihi nomen (cognomen)* ime mi je (priimek imam) se sklada lastno ime navadno z *mihi,* redkeje z *nomen: Est mihi nomen Gaio. Syracusis est fons aquae dulcis, cui nomen Arethusa est. P. Scipioni ex virtute Africano cognomen fuit.*

Jednako *dare, indere, imponere alicui nomen Ascanio* (prav redko *Ascanium* kot apozicija k *nomen*); *nomen datum, inditum, impositum est mihi Gaio.*

3.) Zaznamuje ta dativ pri gerundivu osebo, katera se dejanja udeležuje: *mihi scribendum est* pisati mi je; *omnibus moriendum est; bellum est nobis gerendum* vojsko nam je voditi. § 225.

Op. 1.) Ako bi po dativu navstalo dvoumje, nastopi *a* z abl.: *civibus a vobis consulendum est;* pa tudi sicer včasi, da se delujoča oseba poudari: *te a me monendum esse puto.*

2.) Tudi participi perf., zlasti *auditus, captus, dictus, inventus, suspectus* idr. prijemljejo tak dativ nam. *a* z abl.: *Cui non sunt auditae* (neznana, z adj. pomenom) *Demosthenis vigiliae? Mihi consilium captum est. Haec satis dicta sunt nobis.*

3.) Redek je dativ pri pasivnih oblikah sedanjikovega debla: *honesta bonis viris quaeruntur (= boni viri sibi quaerunt); sumatur nobis* vzemimo. Vendar vselej: *mihi probatur aliquid* dopada mi kaj, kakor *mihi videtur* zdi se mi; *probatur a me* odobravam.

Pesniški: *non cernor, intellegor ulli* za nikogar nisem viden, umljiv.

4.) Dativ osebnih zaimkov 1. in 2. os. izraža dušno deležnost (dat. ethicus): *Quid mihi Celsus agit? Ecce tibi alter!* glej si še jednega! (= tu ti pride drugi.) *En vobis iuvenem!* glejte si mladeniča! (to vam je mladenič.)

Op. Zanimanje izraža tudi dativ part. prez. kažoč, s katerega stališča poved velja: *Gomphi primum oppidum Thessaliae sunt venientibus ab Epīro* (za prihajajoče, če se pride).

§ 226. III. **Dativ** zaznamuje **namen** (dat. finalis) in učinek na vprašanje čemu? v (za) kaj? na kaj? *Virtus sola neque datur dono neque accipitur* (se v dar niti daje niti prijemlje). Ker pristopa navadno še dativ osebe, navstaja sklad dvojnega dativa. Rabi se:

1.) pri *esse* biti, služiti v (za) kaj: *est mihi aliquid laudi* v pohvalo mi je kaj, *saluti* v prid, na srečo; *cui bono (est)?* komu je v prid? *Paucis temeritas est bono, multis malo. Intestina arma populis magis fuerunt exitio quam bella externa.*

Pogosto se tako rabijo: *est mihi aliquid laudi, honori, decori, dedecori, saluti, calamitati* (v pugubo), *oneri, opprobrio* (na ukor), *impedimento, detrimento, emolumento;* brez osebnega dativa: *res est argumento, documento* (v svarilo), *testimonio: Nimia fiducia magnae calamitati solet esse.*

Op. *Admirationi, odio, usui esse* občudovan, sovražen, rabljen biti nadomestujejo tudi pasiv glagolov *admirari, odisse, uti. Mora odio est, sed facit sapientiam.*

2.) pri *accipere, dare, mittere, relinquere, venire* etc. prejeti, dati, poslati, pustiti, priti: *dono accipere* v dar prejeti; *dono (muneri)* ali *praemio dare* v dar dati; *subsidio (auxilio) mittere, venire* na pomoč poslati, priti: *Pausanias captivos regi muneri misit, venit Atticis auxilio.*

auxilio arcessere (ne pa *vocare!*) na pomoč poklicati; *praesidio relinquere* v obrambo pustiti; *diem colloquio constituere, dicere* dan za pogovor določiti; *receptui canere* na umak trobiti: *Caesar quinque cohortes castris praesidio reliquit.*

Op. Nam. namenskega dativa nastopi prav redko predikatov ak.: *coronam donum mittere.* Potrebno je to, če se namen z osebnim pojmom izraža: *amicum tibi comitem do, mitto* (za spremnika, v spremitev).

3.) pri *dare, ducere, habere, tribuere, vertere* šteti, pripisovati v, vzeti, jemati za: *dare alicui aliquid laudi* v slavo šteti; *dare, vertere vitio* za napako šteti, v pregreho obrniti: *Habere quaestui rem publicam sceleratum est.*

crimini dare za hudodelstvo šteti, vzeti, očitati; *probro habere* v sramoto šteti; *superbiae, ignaviae tribuere* v prevzetnost, bojazljivost pripisovati.

E. Genetiv.

§ 227. Genetiv zaznamuje vrsto (genus, odtodi genetivus), katere je kaka stvar, ter določuje ponajveč substantive in adjektive (adverbe), redkeje glagole.

Op. Atributivni genetiv določuje svoj substantiv jednako adjektivnemu atributu in se pogosto adjektivno sloveni: *amor fratrum = amor fraternus* bratovska ljubezen; *genus hominum = genus humanum* rod človeški; *periculum mortis* smrtna nevarnost.

1. Genetiv pri substantivih naznanja:

§ 228. I. Vrsto v obče, katera splošni pojem omejuje, pristavljaje mu posebno ime: **gen. explicativus**: *nomen poetae* ime pesnik; *vox voluptatis* beseda slast; *nomen carendi* beseda «pogrešati»; *virtus iustitiae* čednost pravičnosti; *verbum dicendi* glagol povedanja: *Ex amore nomen amicitiae ductum est. Sit sanctum apud vos nomen poetae.*

Op. Lastna imena se skladajo s splošnimi v sklonu: *rex Tullus, urbs Roma, in flumine Rheno.*

§ 229. II. Početnika in početek: gen. auctoris, causae: *oratio Ciceronis; periculum belli;* nadalje lastnika, posestnika in pristojnost: gen. possessivus: *domus Caesaris, militum fortitudo, Socratis discipulus.* — Ves ta genetiv se imenuje tudi subjektivni: **gen. subiectivus**, ker je, zlasti če ima substantiv pojem dejalnosti, od njega zavisni genetiv njen subjekt: *amor fratris (= frater amat); civium timor (= cives timent): In promontorio Taenaro fanum Neptuni fuit. Lysander classe hostium potitus est. Vita mortuorum in memoria vivorum est posita.*

Op. 1.) Nam. genetiva osebnih zaimkov 1. in 2. osebe in povratnega zaimka *se* rabijo se svojilni zaimki: *amicus meus, tuus, suus* moj, tvoj, svoj prijatelj; *epistula tua, vestra* tvoj, vaš list; toda *amicus eius, eorum* njegov, njihov prijatelj. Tako tudi *meā, tuā, suā, nostrā, vestrā causā (grātiā)* zaradi mene, tebe itd., *eius, eorum causā* zaradi njega, njih: *Beneficium est, quod quis non suā causā dat, sed eius, cui dat.* — Apozicija pri svojilnem zaimku pa stopi v gen.: *meā ipsius causā* zaradi mene samega; *vestrā ipsorum causā; meā consulis (unīus, absentis) operā.*

2.) Ablativi *causā, grātiā, ergō* zaradi imajo gen. pred seboj: *rei publicae causā, emolumenti gratiā, victoriae ergō. Instar* (§ 63.) nalik, kakor ima tudi gen.: *instar montis equum aedificant.*

3.) Vladalni substantiv se pri lastnih imenih včasi izpušča: *Hannibal Gisgonis* (namr. *filius*); *ad Vestae, ad Iovis Statōris* (namr. *templum*).

§ 230. III. Objekt dejalnosti, katero izraža vladalni substantiv: **gen. obiectivus**: *cupiditas gloriae (cupere gloriam)* želja slave, hlepenje po slavi, slavohlepje; *timor dei* strah božji, bogaboječnost; *memoria beneficii* spomin dobrote, na dobroto; *desiderium patriae* toževanje po domu, domotožnost; *odium hominum* črtenje ljudi, črt do ljudi, ljudočrtnost; *studium litterarum* pečanje s književnostjo: *Iucunda est memoria praeteritorum malorum. Magna fuit quondam capitis reverentia cani. Mors est laborum et miseriarum quies.*

Op. 1.) V objektivnem genetivu stojé nav. tudi osebni zaimki: *amor sui* ljubezen do samega sebe, samoljubje; *memoria nostri* spomin na nas; *cura vestri* skrb za vas. Izjemno jih nadomestujejo svojilni zaimki: *amor noster* (naša ljubezen in) ljubezen do nas; *fiducia tua* zaupanje v tebe: *Ipse suus fuit accusator.*

2.) Zaradi jasnosti rabi tudi latinščina kakor slov., zlasti če je zraven še subjektiven gen. ali svojilen zaimek, predloge *(adversus, erga, in): pietas adversus deos; tuus erga me amor; nostra in amicos benevolentia; Caesaris cum Pompeio amicitia.* — Toda možno je subjektivni in objektivni gen. jednemu substantivu priložiti, ki stopi tedaj v sredo med oba: *veteres Helvetiorum iniuriae populi Romani.*

§ 231. IV. Lastnost: **gen. qualitatis,** toda le v zvezi s pridevnikom (števnikom, zaimkom), če nima substantiv že sam adjektivnega določila v sebi, kakor *biduum, triduum, biennium* idr.

Rabi se vselej, kadar se določuje vrsta, mera po številu, teži, ceni, času in prostoru, potrebnost ali sploh bistvena lastnost: *huius generis hostis; eius modi res; fossa pedum viginti; puer novem annorum; corona aurea parvi ponderis; res nullius pretii; iter unius diei, iter bidui; ager quattuor iugerum; res magni laboris* (potrebuje velikega truda); *homo sui iuris. Tarquinius fratrem habuit Aruntem, mitis ingenii* (krotkega srca = krotkosrčnega) *iuvenem. Nervii homines erant feri magnaeque virtutis* (hrabrost je bila njih bistvena, stalna lastnost). *Classis Xerxis mille et ducentarum navium fuit.*

§ 231a. Ablativus qualitatis se rabi podobno kakor gen. qualitatis: *iuvenis miti ingenio;* tako sosebno predikativno (§ 235., I.), kjer se utegne *esse* z imeti sloveniti: *Socrates summā sapientiā fuit.*

Op. Samo abl. qual. se rabi:

a) pri slučajnih, nestalnih lastnostih: *bono, laeto animo sum; animo sis forti et erecto;*

b) pri lastnostih, ki se na telo in njegove dele ali na postranske vnanjosti odnašajo: *Agesilaus staturā fuit humili et corpore exiguo. Britanni sunt capillo promisso;*

c) ako se atributivni adjektiv z genetivom nadomestuje: *uri sunt figurā tauri; vīcus oppidi magnitudine; clavus digiti crassitudine;*

d) v izrazih, ki nadomestujejo pasiv: *magnā sum invidiā* zelo sem sovražen.

§ 232. V. Celoto, katere del je vladalni substantiv: **gen. partitivus;** slov. rabi isto tako gen. ali predloge od, iz, izmed, med: *multitudo hominum, magna copia frumenti, primus omnium.*

Partitivni genetiv stoji sosebno:

1.) pri substantivih množi in mere: *pars, numerus militum; magnum pondus (magna vis) auri* velika množina zlata; *modius frumenti* merica žita: *Cicero magnam frumenti vim e Sicilia Romam advehi iusserat.*

Op. *melior pars nostri* boljši del od nas, t. j. našega bitja (duša), *melior pars nostrum* b. d. izmed nas, t. j. naših.

2.) pri komparativih in superlativih: *maior fratrum, maximus fratrum; nobiliores Romanorum, nobilissimi civitatis: Gallorum omnium fortissimi sunt Belgae.* — Tudi za prislovnimi superlativi, kadar je subjekt del celote: *Sulpicius Gallus maxime omnium nobilium Graecis litteris studuit.*

3.) pri števnikih, števnih adjektivih in pronominih, zlasti vprašalnih in nedoločnih: *tres, tertius discipulorum; nemo, multi discipulorum; alter, uter discipulorum; aliquis, quisquis discipulorum: Quis mortalium sine vitiis natus est? Elephanto beluarum nulla est prudentior.*

Op. 1.) *Uterque* se s substantivom adjektivno veže: *uterque consul; uterque exercitus* obe vojski; zaimek stopa pri njem v gen.: *nostrum uterque, horum uterque, quorum uterque,* razven če je neutrum: *hoc, id utrumque,* ali *uterque* v pl.: *hi utrique* ti oboji.

2.) Nam. gen. se rabijo tudi predlogi *ex, de, inter,* redko *in* (z abl.), nikdar *ab: optimus ex (de) omnibus, inter omnes;* vselej stoji predlog *ex* ali *de,* če je celota števnik sam ali s substantivom vred in pri *unus,* če mu ne sledi *alter (alius): de tribus hoc extremum; de tribus et decem fundis nobilissimi* najizvrstnejša od 13 zemljišč; *unus ex captivis in castra rediit.* Toda: *Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam Galli.*

3.) Pronomen possessivum s substantivom ali brez njega se pridevlje ali v taistem sklonu ali s predlogom *ex, de: nostri* (naših) *circiter septuaginta ceciderunt; complures nostri milites* (nekoliko naših vojakov); *multi ex (de) nostris vulnerabantur; paucos ex (de) suis amisit.*

4.) Partitivni gen. se ne more rabiti, ako števnik ni del, nego atribut ali predikat celote: *nos sumus tres, multi, pauci; non plures estis quam centum; amici, quos habeo multos. Quot vos estis?* koliko je vas? Pri *quot* in *tot* sploh ne stoji partit. gen.: *Stellae tot sunt, ut numerari non possint. Quot homines, tot sententiae.*

4.) pri nominativu in akuzativu (brez predloga) substantiviranega neutra števnih adjektivov in pronominov:

tantum, quantum, aliquantum,
multum, plus, plurimum,
nihil, minus, minimum,

dimidium, paulum, reliquum,
hoc, idem, illud, id,
quidquam, aliquid, quod in *quid.*

Virtus nihil expetit praemii. Dimidium facti, qui bene coepit, habet. Quid causae erat, cur Graecia interiret? Quid tu hominis es?

Op. Pri navedenih neutrih stojé adjektivi:

a) druge deklinacije v gen.: *aliquid novi, nihil novi;* vendar tudi atributivno: *aliquid, nihil novum;* potrebno je to, če imajo določilo pri sebi: *aliquid, nihil dignum viro;*

b) adjektivi tretje deklinacije (tudi komparativi) in *aliud* atributivno: *aliquid, nihil memorabile, nihil ingratius, nihil aliud* (nič druzega).

Ako se snideta adjektiv 2. in 3. dekl., ravna se drugi po prvem: *nihil novi ac memorabilis, nihil memorabile ac novum;* često: *nihil novum ac memorabile.*

5.) stoji part. gen. pri nekaterih v nom. in ak. samostalno rabljenih adverbih: *satis* (dovolj) *eloquentiae; parum* (premalo) *prudentiae; abunde* (obilno) *potentiae; nimis* (preveč) *insidiarum.*

Op. Pomni: *satis magna pecunia* dovolj denarja, *satis magnae copiae* dovolj vojske, *satis multi milites* dovolj vojakov in tako sploh pri konkretnih navadneje ko *satis militum.*

6.) stoji part. gen. pri krajevnih adverbih *ubi, ubicumque, nusquam* idr.; najpogostnejša sta gen. *gentium* in *terrarum: Ubinam gentium (terrarum) sumus?* kje na svetu pa smo?

Op. Nam. *eo, huc arrogantiae processit* (do tolike brezobzirnosti je prišel) pravi se bolje: *ad eam arrogantiam, ad tantam arrogantiam* ali *tantum arrogantiā processit.*

2. Genetiv pri adjektivih.

§ 233. Mnogim relativnim, t. j. takim adjektivom, ki sami zase nimajo popolnega pomena, služi genetiv v dopolnilo (gen. obiectivus), zaznamujoč stvar, na katero se odnašajo: gen. relationis. To so adjektivi, ki pomenijo:

pohlepen,[1] pomljiv,[2] vešč,[3]
deležen,[4] zmožen,[5] poln,[6]

ali kaj tem nasprotnega. — *Dumnorix cupidus imperii fuit. Beneficii accepti memor esto. Omnes immemorem beneficii oderunt. Themistocles peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Solus homo particeps est rationis et cogitationis.*

Op. 1.) Sem spada tudi *aliquem certiorem facio rei alicuius* = *peritum facio rei alicuius* (§ 213., b.).

2.) *Iuris* in *iure consultus,* redkeje *perītus* z abl.; *prudens* in *rudis* prijemljeta tudi *in* (v čem): *in iure civili.*

3.) *Refertus* ima navadno le osebe v gen., sicer abl. instr., s katerim se tudi *plenus* nahaja: *mare refertum praedonum, domus referta divitiis; omnia erant plena laetitiā et gratulatione.*

§ 234. Objektivni genetiv stoji isto tako pri participih prez. od prehodnih glagolov, če se rabijo kot adjektivi, značeči stalno lastnost: mišljenje, navajenost, zmožnost, nagnenost: *homo neglegens officium* kdor jedenkrat dolžnost zanemari; *homo neglegens officii* kdor dolžnost navadno zanemarja, dolžnosti pozabljiv človek.

Najnavadnejši so: *amans* (*patriae,* domoljuben); *appetens* (*gloriae,* slavohlepen); *diligens* (*veritatis,* resnicoljuben); *fugiens* (*laboris,* dela se ogibajoč); *metuens* (*legum,* zakonov se boječ); *patiens* (*frigoris,* mraza navajen); *sciens* (*belli,* vojne vešč); *sitiens* (*virtutis,* kreposti lakomen).

---

[1] *avidus, cupidus* (*gloriae:* slavohlepen); *studiosus* (*eloquentiae:* težeč na zgovornost); *fastidiosus* (*litterarum*: naveličan); — [2] *memor, immemor (beneficii);* — [3] *gnarus loci; conscius (facinoris:* sovedoč za dejanje; s kom *alicui; mihi conscius sum* svest sem si); *consultus* (zveden); *perītus* (*belli:* vajen vojne); *prūdens* (*rei militaris:* umen vojaštva); *ignarus inscius* (neveden); *imperītus insuētus* (nevajen); *rudis* (neuk); — [4] *particeps (libertatis); expers* (*rationis:* nedeležen pameti); — [5] *compos* (*mentis:* zaveden); *potens* (*sui:* sam svoj gospodar); *impotens;* — [6] *plenus* (*consiliorum:* poln naklepov); *refertus* (napolnjen); *inops* ubog.

3. Genetiv pri glagolih.

§ 235. I. Pri glagolih *esse, videri, fieri, facere, habere, putare, ducere* rabi se genetiv predikativno, zaznamujoč te iste razmere, kakor subjektivni pri substantivih, namreč početnika, lastnika, pristojnost, lastnost. Po tem se tudi sloveni ali z genetivom in mesto njega s svojilnim adjektivom ali s pristavki: lastno, lastnina, lastnost, pristoji, kaže, je dokaz, dolžnost, naloga, navada, znamenje: *Haec domus est patris. Celtiberia Romanorum facta est* (je rimska postala). *Omnia victoris sunt, fiunt, videntur, putantur. Adulescentis est* (mladeniču pristoji, mladeničeva dolžnost je) *maiores natu vereri. Non minus est imperatoris* (poveljnikova naloga) *consilio superare, quam gladio. Parvi animi est* (je znamenje nizkega mišljenja, kaže nizko mišljenje) *amare divitias. Honoris amplissimi est* (jako častno je, najvišja čast je) *miseros defendere. Necessitati parere semper sapientis est habitum. Facio aliquid dicionis meae* podvržem svoji oblasti (uprav: storim za lastnino svoje oblasti).

Namesto genetiva osebnih zaimkov se rabijo svojilni zaimki: *Quae antea patris fuerunt, nunc mea sunt. Meum puto esse, quid sentiam, ostendere. Tuum est maiores natu vereri.* Jednako: *nostrum, vestrum est; eius, eorum, quorum est; putat suum esse.* K *meum* etc. pristopa apozicija v genetivu: *Meum consulis est vigilare.*

Op. 1.) Pristavki: *prōprium, munus, negotium, officium, signum* niti v latinščini niso nenavadni, če se poudarjajo: *Proprium est oratoris* (posebna lastnost) *ornate dicere. Principum munus est resistere levitati multitudinis. Illud inceptum est animi pudentis signum.*

2.) *Stulti* ali *stultitiae est* je bistveno toliko, kot *stultum est:* neumno je. Le adj. jednega končaja morajo v predikativnem gen. biti: *Non est sapientis* (ni modro; ne: *sapiens*) *dicere: non putavi.*

§ 236. II. Pri glagolih **memoriae** stoji genetiv (gen. obiect.) na vprašanje česa? na kaj? kaj? Taki glagoli so:

spomniti česa (na kaj): *admoneo, commoneo, commonefacio;*
spomniti se česa: *memini* (pomnim), *reminiscor* (domislim se);
pozabiti kaj (na kaj): *obliviscor.*

Admonuit me beneficii tui. Mei (nostri) memineris! Reminiscere pristinae virtutis! Obliviscor iniuriarum. Prorsus oblitus sum tui (vestri).

Op. 1.) Stvarni objekt stopa za glagoli spomniti se in pozabiti tudi v akuzativ, pri glagolih *admoneo, commoneo* in *commonefacio* tudi z *de* v ablativ. Neutra zaimkov in nedoločnih števnikov *(id, hoc, illud, alia, multa, omnia)* stojé vselej v ak.: *memini beneficia; obliviscor iniurias; de calamitate invitus te admonui; haec memini; omnia obliviscor; illud te commoneo;* — *recordor bella,* toda oseba je vselej z *de* v abl.: *recordor de parentibus.*

2.) *Venit mihi in mentem Platonis, illius temporis* (pride mi na misel Plato, oni čas); redkeji je nominativ subst.; toda le: *hoc, illud mihi in mentem venit, multa mihi in mentem veniunt.*

Memini Cinnam spominjam se Cine (pomnim Cino) kot sočasnika, *memini de Cinna* omenjam Cino.

§ 237. III. **Genetivus pretii** (gen. nedoločne cenitve). Na vprašanje kako visoko? koliko? stoji genetiv neutr. števnih adjektivov pri glagolih ceniti, čislati, spoštovati *(aestimo, duco, facio, habeo, pendo, puto)*, vreden biti, veljati *(sum)*:

magni, pluris, *maximi* in *plurimi aliquid aestimo* cenim visoko, drago, zelo itd.

parvi, minoris, minimi aliquid aestimo cenim malo, menj, najmenj.

quanti? tanti, nihili aestimas koliko? toliko, nič.

magni aestimor; tanti, pluris fio; magni habeor veliko veljam.

magni, tanti, parvi, pluris sum veliko, toliko, malo, več sem vreden. — *Est (non est) tanti* je (ni) toliko vredno (često z inf.). — *Mea mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo. Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi. Quanti quisque amicos facit, tanti fit ab amicis. Tanti est exercitus, quanti imperator. Nulla vis auri et argenti pluris quam virtus aestimanda est.*

Op. 1.) Nerabna sta genetiva *multi* in *maioris.* — Rabilo se je *nihili facere, esse* nič ne ceniti, vreden biti, toda navadno *pro nihilo putare, ducere.*

2.) *Aestimo* nima, kakor slov. čislati, spoštovati, sam uže pomena visoko čislati, spoštovati; torej: spoštujem tvoje mnenje *tuam auctoritatem magni aestimo.*

§ 238. Pri glagolih kupiti *(emo, redimo)*, prodati *(vendo,* pas. *veneo)*, veljati, stati *(sum, sto, consto)*, na prodaj biti *(liceo)*, v najem dati, vzeti *(loco, colloco, conduco)* zaznamujejo cenitev le ti štirje genetivi

tanti, quanti, pluris in *minoris;*

vsi drugi adj. in subst. izrazi vrednosti stopijo v ablativ instr. (§ 250.): *Emit hortos tanti* (tako drago, za toliko), *quanti voluit. Vendo meum frumentum non pluris* (dražje), *quam ceteri, fortasse etiam minoris* (ceneje). *Vendo frumentum magno, plurimo* (ne *maximo), parvo, minimo. Agrum emi talento, vendidi duplo pluris. Quanti constat, stat, est frumentum? Multo sanguine victoria Poenis stetit.*

Op. Tudi *aestimare* v pomenu ceniti, ceno določiti ima abl.: *Lis magno, parvo, quinquaginta talentis aestimata est.* V tem pomenu se rabi tudi: *care, graviter* (drago, visoko), *tenuiter* (nizko) *aestimare.*

Prip. Gen. pretii je uprav gen. qualitatis v predikativnem položaji: visoke, nizke cene, velike majhne vrednosti biti.

IV. **Genetivus criminis.** Ime krivnje ali pregreška stopi § 239. v genetiv pri sodnjih izrazih dolžiti,[1] tožiti[2] česa, dokazati[3] kaj, obsoditi[4] na, k, oprostiti.[5]

Taki genetivi so: *sceleris, furti, ambitus* (podkupovanja volilcev); *peculatus* izneverjenja državnega denarja; *proditionis* izdajstva; *repetundarum* povračevanja, izsilovanja; *pecuniae captae* podkupnosti; *impietatis* brezbožnosti idr. — *Miltiades proditionis est accusatus. Themistocles proditionis damnatus est.*

Op. 1.) Pogosto se rabi *de* (za, zaradi), zlasti pri *postulo* tožiti: *de ambitu, de maiestate, de parricidio, de repetundis, de vi; accusare inter sicarios* (zaradi zavratnega umora).

2.) *Crimen* obdolžba stopi vselej v abl.: *Miltiades crimine Pario est accusatus* zaradi obdolžbe glede Para.

3.) *Capitis accuso* tožim na smrt, *capitis damno, condemno* obsodim k smrti, na smrt, *capitis obsolvo* oprostim smrtne kazni: *Pausanias capitis absolvitur, multatur pecuniā.*

4.) Nedoločeno denarno kazen izraža genetiv: *quanti (damnor)?* v koliko? *tanti* v toliko, *dupli* v dvojino (§ 237.), določeno kazen v denarji in blagu ablativ: *damnor quindecim milibus aeris, damnor tertia parte agri.*

5.) *Multare vinculis, exsilio, morte* (abl. instr.) v ječo, prognanstvo, k smrti obsoditi (ne *damnare, condemnare*); *multare bonis, pecunia* z imetkom, denarjem kazniti; — *ad bestias, ad metalla condemnare* na borbo z zvermi, na roboto v rudnikih obsoditi.

6.) Gen. criminis stoji tudi pri nekaterih adjektivih: *reus criminis* krivnje obdolžen, *compertus sacrilegii* svetokraje previžan, *manifestus sceleris* hudodelstva očitno kriv.

V. Brezosebniki nepovoljnega čuta § 240.

piget, pudet, paenitet,
taedet atque miseret

imajo osebo, katere čut se vzbuja, v akuzativu, stvar, katera čut vzbuja, v genetivu.

piget me stultitiae meae mrzi mi moja nespametnost; *pudeat te neglegentiae tuae* sram te bodi tvoje nemarnosti; *paenitet me libidinis meae* žal mi je, kesam se strasti svoje; *sapientiam nunquam sui paenitet* ni s seboj nezadovoljna; *taedet me negotii suscepti* gnusi se mi podjetje; *miseret me populi* smili se mi narod.

Op. 1.) Pri *piget, pudet, paenitet* stoji neutrum pronomina v nominativu: *hoc, id, illud, quid? quod, nihil: hoc me paenitet; illud me pudet.*

2.) Pri *pudet* (brez ak.) stopi tudi oseba, pred katero se kdo sramuje, v genetiv: *pudet deorum hominumque* sramota je pred bogovi in ljudmi.

3.) Stvar izraža tudi infinitiv ali vzročni stavek s *quod: pudet me hoc fateri. Me paenitet, quod animum tuum offendi.*

4.) Osebni *misereor* ima takisto genetiv: *miserere nostri!* usmili se nas! pa tudi brezosebno: *misereatur te fratrum!* usmili se bratov! *Miserari* milovati je prehoden glagol z ak.: *plebem.*

---

[1] *arguo, insimulo;* — [2] *accūso, arcesso, reum facio;* — [3] *coarguo, convinco;* — [4] *damno, condemno;* — [5] *absolvo.*

§ 241. VI. Pri *interest* do tega je, na tem je ležeče stopi oseba ali stvar, za katero je kaj zanimljivo, v genetiv (gen. possessoris): *patris interest* očetu je do tega; *salutis communis interfuit* bilo je na korist občne blaginje.

mea, tua, ***eius****, nostra, vestra,* ***eorum****,* ***earum*** *interest* meni, tebi, njemu itd. je do tega; toda *omnium nostrum, vestrum interest* nam, vam vsem je do tega. *Dixit* ***sua*** *interesse* rekel je, da je njemu do tega, *dixerunt* ***sua*** *interesse; dixit, dixerunt eius, eorum, earum interesse;* prim. § 277., 3.

§ 242. *Rēfert* je ali gre za kaj, tiče se ne sklada se nikdar s substantivom, nego le z *meā, tuā, nostrā, vestrā,* a ponajveč brez osebe: *Non adscripsi, quod tua nihil referebat. Refert videre, quid dicendum sit.*

Op. Kot apozicija pristopa k genetivu pri *interest* in k *mea, tua* etc. le relatíven stavek: *Ciceronis, qui tum consul erat, interfuit* konsulu Ciceronu je bilo do tega. *Mea, qui legatus sum, refert* (ne *mea legati*).

2.) Koliko je do česa ali se tiče, zaznamujejo:

a) adverbi; *b)* neutrum števnih adjektivov; *c)* gen. pretii (samo v pozitivu *magni, permagni, parvi, quanti, tanti*):

Mnogo mi je do tega: *magnopere, multum, magni mea interest;* bolj: *magis, plus;* prav mnogo, najbolj: *permagni, maxime, plurimum;* malo: *non multum, parvi;* menj: *minus;* premalo *parum;* prav malo: *minime, minimum;* toliko, kolikor: *tantopere, quantopere; tantum, quantum; tanti, quanti;* kaj? *quid?* nekaj: *quid, aliquid;* nekoliko: *aliquantum;* nič: *nihil.*

3.) Do česa je komu, ne izraža se s substantivom, ampak

a) z neutrom zaimkov *(hoc, id, illud, quod, quid): Hoc mea et rei publicae interest;*

b) z infinitivom pri jednakih subjektih: *Interest omnium recte facere;* z akuzativom c. inf. pri nejednakih subjektih: *Interest mea, te recte facere;*

c) z indirektnim vprašanjem, redko z *ut* ali *ne: Nihil mea interest, quid de me homines imperiti loquantur. Interest mea, ut recte facias, ne pecces.*

Op. Stvar, za katero je kaj do česa, stopi v ak. z *ad: Magni interest ad laudem civitatis, res praeclaras litteris contineri.*

F. Ablativ.

§ 243. Ablativ je sklon prislovnih določil kraja, časa, načina in vzroka. Latinski ablativ združuje v sebi več sklonov sorodnih si jezikov in je: 1.) ločilnik ali pravi ablativ; 2.) orodnik ali instrumental; 3.) mestnik ali lokal.

1. Ablativ kot ločilnik.

§ 244. Pravi ablativ (separativ) stoji na vprašanje odkodi? strinja se v obče s slovenskim rodilnikom (često s predlogom od, iz) in je:

I. **Ablativus causae**, ki zaznamuje brez predloga stvar, s predlogom osebo, od katere dejanje navstaja ali se vzrokuje, na vprašanje od koga (česa)? iz česa?

1.) pri pasivu: *Terra sole illustratur. Dei providentiā mundus administratur. Corpora iuvenum firmantur labore.* Pri osebah stoji predlog *ab: Mundus a Deo administratur. Roma condita est a Romulo.* Jednako pred kolektivi, ki značijo osebe: *a populo, a senatu, a civitate, a multitudine civium* etc.

Op. 1.) Isto tako se rabi *ab* pri živalih in poosebljenih stvareh: *clipei a muribus sunt derosi; a fortuna data occasio. Brevis a natura vita nobis data est.* Toda: *naturā* (po naravni legi) *et opere munitus.*

2.) Pri *nascor, ortus* (sè ali brez *sum*) se zaznamuje izvir s samim ablativom: *Mercurius Iove natus erat et Maiā. Eodem patre natus; municipio ortus.* Tako zlasti pri *familia, genus, locus: amplissima familia, nobili genere natus, summo loco natus, ortus.* Rabi se pa tudi *ex*, zlasti vselej pred pronomini: *ex me, ex quo natus;* pri *ortus (sum) ab: a me, ab illo ortus.* — Pri daljnem izviru stoji *ab* (redkeje *ex*): *Galli ab Dite patre prognati.* Jednako pri mestnih imenih: *oriundus ab Syracusis, a Zacyntho insula;* v prenesenem pomenu *ab, ex: Nulla pestis est, quae non homini ab homine nascatur. Perturbationes omnes gignuntur ex intemperantia.* — Rečne izvire naznanja *ex: Rhenus oritur ex Lepontiis.*

2.) pri neprehodnih glagolih in adjektivih, če so s pasivom jednakega pomena: *Iumenta fame perierunt (= absumpta sunt). Phalaris a paucis interiit. Milites fessi (= defatigati) itinere.*

3.) zaznamuje ablativ abstraktnih substantivov notranji nagib ali vnanji povod: *hoc non pigritiā* (iz lenobe) *facio. Sunt in culpa, qui officia deserunt mollitiā animi. Hostes frumenti inopia* (zaradi, vsled) *colloquium petierunt.* Zastran *causā, gratiā* gl. § 229., op. 1., 2.

Facio aliquid: superbiā iz ošabnosti; *metu supplicii* iz strahu pred kaznijo; *amore, avaritiā, irā, odio, spe, taedio; exsulto gaudio* poskakujem od veselja; *ago auctoritate, consilio alicuius.*

Op. 1.) Vnanji povod izražajo tudi ablativi 4. dekl.: *adventu* (zaradi, vsled prihoda), *iussu, rogatu, admonitu, impulsu* (na povelje, prošnjo itd.).

2.) K ablativom substantivov, ki izražajo čute, pristopajo radi participi perf. pas, ki se v prevodu včasi izpuščajo: *amore ductus* iz ljubezni; *adductus familiaritate* iz prijaznosti; *gaudio commotus* od veselja; *ira incensus* iz jeze; *timore, metu perterritus* od strahu.

4.) stoji v ablativu vzrok pri izrazih čutenja, zaupanja ali telesnega počutja: *delector libris* veselim se knjig; *doleo delicto* žalujem zaradi pregreška; *confīdo pecuniā* zanašam se na denar; *labōro (aeger sum) vulnere* bolan sem od rane;

gaudeo correctione radujem se posvarjenja, *laetor recta conscientia* veselim se dobre vesti, *glorior victoria* hvalim se z zmago; *laetus victoria* vesel zmage, *contentus sorte* zadovoljen z usodo, *frētus numero copiarum* zaupajoč v število čet, *superbus virtute* ponosen s hrabrostjo (na hrabrost).

Op. *fido,* nav. *confido* ima v pomenu zanašati se stvar v abl.: *confido naturā loci;* osebo pa in v pomenu *fidem habeo* tudi stvar v dat.: *confido tibi, virtuti vestrae* (§ 218., 1., b), op.).

Prip. Nam. abl. causae se rabijo tudi predlogi *ob, propter* z ak., *de, ex,* redkeje *ab* z abl.: *utilitatibus* ali *propter utilitates amicitias colimus.* Potreben je predlog pri osebah: *doleo de te* ali *tuā causā* žalostim se radi tebe. — Navadno stoji predlog *ex* pri *agnosco* spoznati: *deum ex operibus; cognosco: ex litteris* (tudi *de fuga* pozvedeti o begu); *intellego: magna ex parvis;* predlog *de* pri *glorior: de divitiis* zaradi bogastva (*in virtute* iščem slave v hrabrosti); *doleo, gaudeo* (redko), *laetor, labōro* brigam se: *de principatu; laboro* v stiski sem: *ex aere alieno, a re frumentaria; laboro* boli me: *ex capite, ex pedibus.*

§ 245. II. **Ablativus separationis** določuje glagole in adjektive ločenja na vprašanje od česa? iz česa? in sicer pri stvareh ali sam ali s predlogi *ab, de, ex,* pri osebah z *ab.* — Glagoli ločenja so:

1.) odgnati, odmakniti s (iz) česa: sam abl. ali *de, ex (ab): pello, depello, expello; moveo, amoveo, demoveo; deicio, deturbo;* umakniti se: *cedo, abscedo, decedo, excedo;* redek je sam abl. pri *abeo, exeo, egredior, evado: Usipetes agris expulsi sunt. Haec tanta virtus ex hac urbe expelletur? Milites (ex) proelio excesserunt.*

2.) zadržati od česa: sam abl. ali *ab: arceo, prohibeo, excludo, intercludo;* vzdržati se česa: *abstineo, desisto* (tudi *de*); sam abl.: *supersedeo: Brutus hostem Galliā arcuit. Homines ab iniuria natura, non poena arcere debet. Helvetii Germanos finibus suis prohibebant.*

3.) oprostiti, opleniti česa: sam abl.: *libero* (pri osebah *ab*), *levo, solvo, exsolvo; spolio, orbo privo, fraudo, nudo: Timotheus Cyzicum obsidione liberavit. Murus defensoribus nudatus est.*

K 1.) *pello (ex) regno* pahniti s prestola, *patriā, civitate* prognati; *depello hostes (e) loco, ab urbe, de moenibus; de spe, de sententia* prisiliti, da odstopi; *expello domo, civitate, ex urbe; moveo loco* izpodriniti z mesta, *tribu, senatu* pahniti iz; *deicio honore, principatu* izpodriniti iz, *spe* vzeti, *de sententia, de gradu; deturbo aliquem de tribunali, (ex) spe* vzeti, *de mente* spraviti iz uma; *cedo (ex) loco* zapustiti, *(ex) urbe, (e) vita, possessione hortorum alicui* odstopiti; *decedo (de) provincia, ex Italia, (de) vita; abeo magistratu* odstopiti, sicer *ab* ali *ex; abdico me magistratu* odpovem se oblastvu.

K 2.) *arceo tecto; prohibeo fugā; excludo (a) re frumentaria, a reditu, a re publica* ne pripustiti; *intercludo aliquem commeatu, a castris* odcepiti od (toda *alicui viam, fugam* preprečiti); *abstineo iniuria, scelere* vzdržati se, toda *manus ab alienis* vzdržati; *milites a praeda* zadržati: *desisto conatu, de contentione* odjenjati. — Jednako: *interdicere alicui foro, aqua et igni* prepovedati komu rabo, izključiti ga od (= *excludere),* izobčiti.

K 3.) *liberare metu, patriam a tyrannis; levare onere; solvere cura, legibus; exsolvere se suspicione; vacare culpā; privare vitā; fraudare pecuniā; spoliare veste.*

Op. 1.) Glagoli z *dis-* in *se-* sostavljeni imajo *ab: discerno, distinguo* (razločiti); *differo, discrepo, dissideo, dissentio, disto* (razlikovati se); *secerno, segrego, seiungo, separo* (ločiti). Jednako imajo *ab: abesse* oddaljen biti; *deficio, descisco* odpasti; *absterreo, deterreo* ostrašiti, odvrniti; *defendo* braniti; *alieno, abalieno* odtujiti; *abhorreo* ne zlágati se.

2.) Podobno se skladajo adjektivi ločenja (pri osebah *ab*): *alienus ab aliquo* nenaklonjen komu; *a litteris, res aliena (a) dignitate* (tuj, neprikladen); *liber* svoboden, prost *curis, metu, a delictis, locus ab arbitris; tutus ab hostibus* varen pred sovražniki; *urbs nuda praesidio* brez posade; *contio ab optimatibus orba; vacuus curis* brezskrben.

III. **Ablativus inopiae** nastopa: § 246.

1.) pri glagolih pomankanja: ne imeti, biti brez česa: *careo;* potrebovati: *egeo, indigeo: Carmina morte carent. Mortui carent sensu* (nimajo, so ločeni od). *Natura parvis rebus eget. Milites indigebant iis rebus, quae ad oppugnationem erant usui.* Prim. § 251.

Op. *indigeo* ima le v pomenu treba mi je, iščem pogosto genetiv: *non auri, non argenti indigeo.*

2.) pri *opus est* treba je, oseba ali stvar, katere je treba, stoji v ablativu ali kot subjekt v nominativu; oseba, kateri je česa treba, v dativu: *mihi libris opus est; libri mihi opus sunt* knjig mi je treba (potrebujem). Neutrum adjektiva ali pronomina mora v nominativu biti: *haec (omnia) nobis opus sunt; quae opus sunt.*

Op. 1.) V nikalnih stavkih stoji stvar redno v ablativu: *nihil opus est simulatione; quid opus est verbis?* Zastran ak. *nihil, quid* gl. § 216.

2.) Ako se to, kar je treba, z glagolom izraža, nastopi inf. ali acc. c. inf.: *quid opus est tam multa dicere* ali *te tam multa dicere?* — V trdilnih stavkih se rabi tudi neutrum part. perf. pas. v abl.: *consulto, facto opus est* posvetovanja, dejanja je treba. — To, za kar je česa treba, pride v ak. z *ad; haec ad oppugnationem opus sunt.*

IV. **Ablativus comparationis** zaznamuje pri komparativih adjektivov in adverbov osebo ali stvar, od katere se druga po kaki lastnosti loči; jednak je nominativu s *quam: Tullus ferocior fuit Romulo* (od ali mimo Romula) = *quam Romulus. Ingenium est pretiosius auro.* Zlasti v nikalnih stavkih: *Lacrimā nihil citius arescit.* § 247.

Op. 1.) Jednako nam. subjektovega akuzativa: *Livius narrat, Tullum ferociorem fuisse Romulo (= quam Romulum),* ali če je *quam* z ak. = *quam est* z nom., toda skoro le v nikalnih stavkih: *Neminem Lycurgo maiorem virum Lacedaemon tulit (= quam Lycurgus erat).* Drugih zavisnih sklonov abl. comp. ne more nadomestovati; torej ne: *liber hominis doctioris Claudio,* ampak *h. doctioris quam Claudius fuit.*

2.) Potreben je abl. relativa nam. *quam* z nom. ali ak.: *Sequemur Polybium, quo nemo fuit diligentior* mimo katerega ni bil nikdo natančnejši, ki je bil najnatančnejši od vseh (§ 283., 2., op.).

Zaradi dvoumja je abl. nemogoč: *Hibernia dimidio minor quam Britannia* (ne pak *Britanniā*) *existimatur.*

3.) Za *plus, minus, amplius, longius* se *quam* navadno izpušča pred določili števila in mere, in to brez upliva na njih sklon; komparativi ostajajo kakor adverbi neizpremenjeni: *Ceciderunt plus, minus decem milia hostium. Plus pars dimidia* (nad polovico) *hostium caesa est. Plus annum aeger fui. Nix non minus* (izpod) *quattuor pedes alta iacuit.* — Vendar tudi: *Plus uno verum esse non potest. Catilina initio non amplius duobus milibus militum habuit.* Redkeje *quam: Non plus quam quattuor milia hominum effugerunt.*

4.) *Exspectatione, opinione, spe celerius venit* hitreje, nego se je pričakovalo, mislilo. *Opinione omnium (= quam opinio omnium erat) maiorem cepi animo dolorem.* Taki abl. stojé navadno pred komparativom.

2. Ablativ kot instrumental

zaznamuje kakor slovenski orodnik sredstvo in način dejanja.

§ 248. I. **Ablativus instrumenti** znači sredstvo ali orodje na vprašanje s čim? po čem?: *Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones se tutantur. Concordiā parvae res crescunt. Pisces capiuntur hamo.*

Večkrat stoji abl. instr. pri glagolih, ki odgovarjajo v slovenščini na vprašanje v čem (kaj)? na čem (kaj)? Sploh se rabi pri glagolih: *a)* hraniti se, živiti se od: *alo me copiis, vivo frumento, lacte, nutrior carne; b)* oblačiti: *pellibus vestior* (v kože); *c)* opraviti: *orno copias omnibus rebus; d)* učiti, uriti: *erudio artibus,* tudi *in iure civili; imbuo studiis, litteris, instruo artibus, instituo disciplina; Graeca lingua loquor; exerceo me genere pugnae,* tudi *in consultationibus; e)* igrati: *ludo aleā* v kocke igrati; *cano citharā, fidibus* na gosli brenkati, *tubā* v trobilo trobiti, *tibiis* na piščal piskati; dražiti k, klicati na: *lacesso proelio, bello; f)* sprejeti v: *recipio tecto* pod streho, v hišo, *finibus, oppido;* tudi *in* z ak.; držati, prijeti za: *teneo pallio; prehendo manu, auriculis; traho capillis, pedibus;* zadržavati: *teneo, contineo parietibus, castris; teneo memoriā; contineri* biti v čem zapopadan, sostajati; zapreti v: *includo carcere, moenibus,* tudi *in* z abl. in ak.; *g)* braniti se: *defendo me moenibus* izza ozidja; skriti se v: *occulto me latebris* v zakotje; *abdo me litteris* zakopljem se v književnost; zamotati v: *implicor bellis, morbo, negotiis; h)* nesti na: *sustineo umeris; fero capite,* tudi *in capite; i)* iti, voziti se, jahati: *proficiscor pedibus* (peš), *navi, classe; vehor curru, navi; vehor equo; k)* deževati, potiti se, kapati: *pluit lapidĭbus (lapides); sūdo sanguine* krvavo se potim; *māno sanguine* kri kapa od mene. — O glag. navaditi gl. 220., op. 3.

Oseba kot sredstvo stopi v ak. s *per: per nuntium, per servos comperi. Per tres potentissimos populos totius Galliae potiri.*

Op. 1.) Vojaške čete se smatrajo za sredstvo poveljnikovo: *Caesar ea legione, quam secum habebat, militibusque, qui ex provincia convenerant, murum fossamque perducit.* — Sam abl. ima tudi *comitatus* spremljan: *puero; stīpātus* obkrožen: *sīcāriis.*

2.) *Adficere* delati, napraviti komu kaj *aliquem aliqua re* ima pogosto abl. instr. pri sebi: *adficio honore* častim, *dolore* žalostim, *exsilio* proganjam, *iniuriā* žalim, *laetitiā* veselim, *poenā* kaznim, *praemio* obdarim; *adficior morbo* zbolim, *admiratione* občudujem se. *Populi grati est praemiis adficere bene meritos cives.*

Abl. instr. stoji pri deponentnikih: § 249.

ūtor, fruor, fungor, potior, vescor, nītor:

utor okoristim se s čim, rabim, imam: *ratione; fruor* naslajam se s, uživam: *cibo; fungor* bavim se s, opravljam: *munere; potior* (vzmagujem se s) polastim se: *urbe; vescor* hranim se s, jem: *carne, glande; nitor* opiram se s čim, na kaj: *baculo, consilio.* — Jednako sostave: *abūtor patientiā* obrabim, v zlo rabim; *perfungor, defungor periculo* prestanem nevarnost.

Op. 1.) *Utor* pomeni imeti zlasti, če ima abl. imenski predikat pri sebi: *utor te amico, magistro* imam te za prijatelja, učitelja. — *utor te familiariter multum* občujem s teboj po domače, mnogo.

2.) *Potior* ima včasi genetiv: *Galliae, imperii;* vselej: *rerum potiri* najvišjo oblast si osvojiti. — *Nitor* prijemlje v prenesenem pomenu po redko *in: in concordia.*

Instrumentalni ablativ zaznamuje ceno (abl. pretii). Prim. gen. pretii § 238. § 250.

Pri *dignus* vreden, *indignus* nevreden in *dignor* zdim se vreden stoji ablativ: *laude dignus* pohvale vreden, *indignus luce* nevreden svetlobe, *dignor honore* zdim se časti vreden. *Quam multi sunt indigni luce, et tamen dies oritur.*

Op. *Gratis* (ali *gratiis*) *constare* pomeni zastonj biti, nič ne stati: *Navis tibi gratis constat.* — Pri *mutare, commutare, permutare:* zameniti, dati za, stopi to, za kar se kaj daje, v ablativ, včasi s *cum* ali *pro: Quis fidem suam pecuniā commutabit? Incerta pro certis mutare.*

Ablativ instr. znači nadalje sredstvo pri glagolih obilja: *abundo, redundo, adfluo* obilujem s čim, in polnjenja: *compleo, expleo, impleo, refercio, cumulo* (nakopičim), *onero* (obtežim); abl. copiae: *villa abundat lacte et caseo; redundo copiis; adfluo honoribus, circumfluens gloriā. Deus bonis omnibus explevit mundum. Refercio aures sermonibus; cumulo aras donis; onero naves commeatu.* Prim. § 246. § 251.

Op. Jednako adjektivi: *onustus* obložen: *praedā; opulentus* bogat: *oppidum armis; praeditus* obdarjen: *virtute* kreposten. *Plenus* in *refertus* gl. 233., op. 3.

Abl. instr. zaznamuje mero (abl. mensurae), § 252.

1.) s katero se kaj meri, po kateri se sodi: *Magnos homines virtute metimur, non fortuna. Galli spatia temporis numero noctium finiunt* določujejo čase po številu noči. *Iudico* (sodim) *numero, pondere, ratione, sensu oculorum* (po očeh).

Op. Včasi stoji *ex,* zlasti pri *aestimare: Vulgus ex veritate pauca aestimat.*

§ 253. 2.) za katero kaka stvar drugo presega, in to pri vseh besedah primerjalnega pomena, namreč:

a) pri komparativih: *dimidio* za polovico, *tertia parte* za tretjino; *tanto, quanto, aliquanto, altero tanto, eo, quo, multo, paulo, nihilo maior* za toliko, koliko, nekoliko, dvakrat toliko itd. večji: *Homines quo (quanto) plura habent, eo (tanto) ampliora cupiunt* čim več imajo, tem več želé. *Tanto brevius omne, quanto felicius tempus.*

Op. Včasi pri superlativu: *multo formosissimus* (navadno *longe formosissimus*).

b) pri glagolih preseganja in pri *malle: multo praestat* mnogo bolje je; *paulo antecedo; fortunā te supero; multo malo.*

Op. Pa tudi *multum, tantum, quantum antecedo* etc.; toda češče ko *multum, multo* je *longe praestare, superare.*

c) pri prepozicijah in adverbih: *ante, post, infra, supra: Homerus multis annis fuit ante Romulum* ali *multis annis ante fuit quam Romulus* (ne *anteā, posteā*). *Uri sunt magnitudine paulo infra elephantos.* Tako *multo ante* mnogo prej, *paulo ante* malo prej, *paulo post* malo poznej, *paulo infra* malo bolj zdolaj, *non multo secus* ne mnogo drugače.

Op. 1.) *Ante, post* stopi ali za substantiv ali med substantiv in atribut: *tribus annis ante (post)* ali *tribus ante (post) annis* tri leta prej (poznej) ali: *tertio anno ante (post)* in *tertio ante (post) anno* (abl. temporis; v tretjem letu prej, poznej).

2.) «Tri leta potem, ko je v Hispanijo prišel,» slôve: *tribus annis post, tertio anno post* (ali samo *tertio anno*), *post tertium annum, quam in Hispaniam venerat* ali zvezavši adverb *post* s *quam: tribus annis, tertio anno postquam* etc.

§ 254. Ablativus limitationis, abl. omejitve ali ozira, naznanja, s čim, po (v) čem, na kaj se kaka lastnost omejuje, glede česa da kaj velja: *Nemo ei par erat eloquentiā. Neminem huic praefero fide, constantiā. Agesilaus fuit claudus altero pede* (na jedno nogo). Jednako *natione Medus; genere et nobilitate facile primus; Hamilcar cognomine Barca; oppida numero duodecim.*

grandis natu prileten (ne *magnus*, pač pa *magno natu*), *maior, maximus natu, minor, minimus natu.* — *natu* se redno opušča, kadar se določuje starost sinov, hčer, bratov ali sester *(maior filius, minimus ex fratribus);* vselej se opušča pri *maior* in *minor*, ako se dve osebi jednega imena po času, v katerem sta živeli, ne po svoji starosti razločujeta: *Cato maior, Scipio minor.*

Op. Sem gredó ablativi: *iudicio, opinione, sententia, testimonio,* ki cel stavek omejujejo: *Mea quidem sententia paci semper consulendum est;* sem tudi ablativ osebe pri *esse, fieri, facere: Quid hoc homine faciam?* kaj naj storim s tem človekom? *Quid me fiet, futurum est?* kaj bode z menoj? Redkeje dat. po § 223.

II. **Ablativus modi** zaznamuje način dejanja na vprašanje kako? s kom (čim)? § 255.

1.) Ta abl. stoji na vprašanje kako? navadno brez predloga, če ima substantiv pri sebi adjektiv; toda s predlogom *cum*, če substantiv nima adjektiva pri sebi: *Flumen Arar in Rhodanum influit incredibili lenitate. Litterae cum cura et diligentia scriptae sunt. Cum fide amicitiam colere; cum voluptate audire.*

Op. 1.) Predlog *cum* ne stoji *a)* nikdar pred substantivi, ki sami pomenijo način: *hoc modo, hac ratione* na ta način; *antiquo more* po nekdanjem običaji; *bestiarum more* po zverinsko; *pecudum rītu* po živinsko; *b)* nikdar pred besedo, ki znači misel, namen, pogoj: *aequo animo* z mirnim srcem; *hac mente* s tem namišljajem; *hoc consilio* s tem namenom; *ea condicione* s tem pogojem.

Nadalje se rabijo brez predloga ablativi: *iure, merito, iniuria, immerito* (po pravici, krivici); *consulto* navlašč; *dolo* po zvijači; *fraude* po goljufiji; *vi* siloma; *meo nomine* v mojem imenu; *ordine* zaporedoma; *voluntate* iz dobre volje; *silentio* molčé; *vitio* napačno; *cursu* v dir *(fugere); fugā* v begu *(salutem petere); specie, simulatione* na videz; *commodo* v prid; *periculo* v nevarnost; *damno* v izgubo; *pace tua* s tvojim dovoljenjem.

2.) Namesto abl. se rabi včasi *per: per vim* po sili; *per insidias* iz prevare; *per fraudem* po goljufiji; *per litteras* pismeno; *per speciem* na videz.

2.) Naznanja ta abl. spremstvo. Sam abl. in *cum* stoji pri vojaškem spremstvu z atributom: *Caesar omnibus copiis, cum omnibus copiis Ilerdam proficiscitur;* toda potreben je *cum:* 1.) če ni atributa: *cum exercitu;* 2.) če je atribut določno število: *cum mille equitibus;* 3.) pri *mitto* in kompozitih: *Metellus legatum cum expeditis cohortibus praemittit.* § 256.

Op. 1.) Zlasti stoji *cum* pri spremnih okolnostih: *magno hoc dico cum dolore; multis cum lacrimis obsecrare coepit;* — potrebno je to, če je taka okolnost posledica dejanja: *Miltiades Athenas magna cum offensione civium suorum rediit* (na veliko nevoljo). — Pomni: *cum telo sum; cum gladio, cum nummis venio.*

2.) *Comitatus* z adj. in *vestitus* rabi se brez *cum: venit magno comitatu* z velikim spremstvom, *vestitu pulcherrimo* v najlepši obleki; toda *cum pallio purpureo ambulo,* kakor *cum gladio.*

III. **Ablativus qualitatis.** Gl. gen. qual. § 231a. § 257.

3. Ablativ kot lokal

zaznamuje kakor slovenski mestnik (gori, jutri itd.) kraj in čas.

I. **Ablativus loci,** abl. kraja, stoji na vprašanje kje? navadno s predlogom *in: in urbe, in monte, in Asia; in flumine pontem facio; in armis sum.* § 258.

Brez predloga stoji abl. loci:

1.) pri *locus* z atributom in pri vsakem drugem krajevnem določilu s *totus: hoc loco* (tudi o mestih v knjigi), *certo loco, aequo loco, multis locis; totā Asiā; totā urbe* (po vsem mestu); *totis trepidatur castris.*

Op. 1.) Zlasti v prenesenem pomenu: slučaj, položaj stoji sam abl.: *eo loco; meliore loco* v boljšem položaji; *patris loco colere* kakor očeta častiti; *loco, suo loco* na svojem (pravem) mestu. — Vendar ima tudi *in* v obojem pomenu, na pr. pri *is, hic, qui: Quo in loco res est? Iter in ea loca facere coepit, quibus in locis Germanos esse audiebat.* Dalje: *multis in locis, in liberum loco, in hostium loco habere.* Jednako včasi pri *totus: tota in Italia, in toto orbe terrarum.*

2.) *Liber, scriptum, oratio, sermo, caput* (poglavje) stoje v samem abl., kadar se vsebina cele knjige itd. navede (abl. instr.); no kadar se posamično mesto v misel jemlje, stoji vselej *in* z abl.: *De amicitia alio libro* (to je vsebina cele knjige) *dictum est. Agricultura laudatur in eo libro, qui est de tuenda re familiari.*

2.) pri krajevnih določilih: *terra marique* na suhem in mokrem (tudi *et terra et mari, et mari et terra;* toda *in mari, in terra*); *hac, aliā parte; reliquis, omnibus partibus;* brez *parte: dextrā* na desni, *sinistrā* ali *laevā* na levi; *hac, illa, qua* na tej, na oni, na kateri strani.

3.) Sam abl. stoji tudi pri glagolih premikanja (*ire, mittere* itd.) na vprašanje kodi? (abl. viae): *portā Collinā egredi* skozi Kolinska vrata; *viā Appiā profectus est* po Apijevi cesti; *terrā* (po suhem) *Peloponnesum petere. Flumine Arari frumentum subvehitur. Milites eodem ponte revertuntur.*

hoc, eodem itinere; hac, eadem via; recta (via) naravnost; *hac* todi, *qua* kodi ali koder.

§ 259. 1.) Glagoli: položiti, staviti, postaviti se, posaditi:

pono, loco, colloco, statuo, constituo, consisto in *consīdo*

stoje v lat. na vprašanje kje? z *in* c. abl., a slovenijo se na vprašanje kam? *pono librum in mensā* položim knjigo na mizo. *In patria nostra omnia ponere et quasi consecrare debemus. Plato iram in pectore locavit. Acies consistit in sinistra parte. Praesidia in oppidis constituit. In virtute posita est vera felicitas.*

Op. 1.) Jednako: *aliquid in bonis numero, habeo, pono* štejem kaj med dobra: *Bias numeratur in septem sapientibus.*

2.) *inscrībo, incīdo* (vrežem, vsekam), *insculpo* (vdolbem) *nomen in statuā* napišem itd. ime na (v) kip (toda *incido in aes*); *imprimo sigillum in cerā* pritisnem pečat na vosek; *defīgo sīcam in corpore* vsadim bodalo v život.

3.) Toda: *collocare filiam alicui in matrimonium* v zakon dati; *consistere in orbem* v kolobar se razpostaviti; *imponere in rogum, milites in naves, coronam in caput.*

2.) Nasproti pa se skladajo glagoli: priti, sniti se, zbrati, stekati se, naznaniti, skriti:

advenio, convenio, concurro, cōgo, congrego in *nuntio, abdo, confluo*

v latinščini kakor deloma tudi v slov. na vprašanje kam?

advenire, convenire, concurrere, cogere, confluere in urbem, kakor simplex *venire, currere, agere in urbem, fluere in contrarias partes; congregare in unum locum* na jednem mestu zbrati; *nuntiare Romam* naznaniti v Rimu; *abdere se in silvam* v gozd se skriti; part. perf. pa *abditus in silvā* v gozdu skrit.

Op. Ako nastopijo pri takih glagolih krajevni adverbi, to nadomestujejo:

a) in z ablativom: *ibi, ubi, hic: Hic, ibi (Romae) fortunas meas posui;*
b) in z ak.: *eo, quo, huc: Quo convenistis? eo, huc (Romam).*

II. **Ablativus temporis,** abl. časa, stoji brez predloga: § 260.

1.) na vprašanje kedaj? (odgov.: o, v, po, na):

a) pri besedah, ki pomenijo čas: *hoc tempore, illa aetate, horā quartā, die natali, mense Aprili, anno decimo; vere, aestate, autumno, hieme; vespere (vesperi), nocte (media), prima luce* s prvim svitom;

b) pri drugih besedah, kadar določujejo čas: *bello* o vojni (zlasti z atributom *bello Punico, bello Latinorum*), *pace* o miru; *adventu, discessu hostium, solis occasu; initio, principio, patrum nostrorum memoriā* ob času naših očetov; — *feriis Latinis, ludis Circensibus, comitiis consularibus, proximo senatu.*

Op. Predlog *in* se rabi:

a) če take besede niso časovna določila, nego značijo položaj: *hoc in tempore* v tem (kritičnem) položaji; *in eo (tali) tempore* v tem (takem) položaji (pri tem takem); *in tempore* poleg *suo tempore* ali *tempore* za časa, o pravem času; *in bello, in pace* v vojnem, mirovnem stanji; *in bello cecidit* na vojski (na vojnem polji) je padel. V zvezah *bello, pugnā, proelio victus est* stoji abl. instr.

b) pri določilu dôbe življenja: *in pueritia, in adulescentia, in iuventute, in senectute;* toda z adjektivi, ki značijo red, sam abl.: *primā, extremā pueritiā, summā senectute.* V stavku *in summa senectute cotidie meditabatur* je *in* = navzlic, vkljub.

2.) stoji sam abl. na vprašanje za koliko časa? v kolikem času? *Agamemnon vix decem annis unam cepit urbem.*

Op. Vendar ga nadomestuje tudi:

1.) *intra: intra decem annos, intra paucos dies;*

2.) *in,* to pa *a)* če se poudarja tek časa: *Senatus decrevit, ut legati in diebus proximis decem Italia decederent* (v teku, pred koncem); *in civili bello* v teku vojne; *in omni aetate; b)* da se naznani, kolikrat se kaj zgodi v takem času: *bis in die; ter in anno in urbem venio.*

G. Sklad mestnih imen.

Imena mest in manjših otokov stojé: § 261.

1.) na vprašanje kam? v akuzativu (ak. smotra): *proficiscor Romam* v Rim, *Corinthum* v Korint, *Carthaginem* v Kartagino, *Syrācūsas* v Sirakuze, *Dēlum* na Delos;

2.) na vprašanje odkodi? v ablativu: *proficiscor Romā* iz Rima, *Corintho* iz Korinta, *Carthagine* iz Kartagine, *Syracusis* iz Sirakuz, *Delo* z Dela;

3.) na vprašanje kje? v lokativu. Ta slôve:

a) pri singularnih 1. in 2. deklinacije kakor genetiv: *sum Romae* v Rimu, *Corinthi* v Korintu, *Deli* na Delu;

b) pri vseh drugih kakor ablativ: *sum Carthagine* v Kartagini, *Syracusis* v Sirakuzah, *Tarquiniis* v Tarkvinijih.

Op. 1.) Tudi imena večjih otokov in primorij se včasi tako skladajo. Pomni zlasti na vprašanje kam? akuzative: *(proficiscor) Siciliam, Sardiniam, Crētam, Euboeam;* — *Aegyptum, Chersonēsum.*

2.) Predloga *ad* in *ab* se rabita: 1.) zaznamujoč okolico: *ad Capuam venit, pugnavit* prišel je proti, pred Kapuo, bojeval se je pri K.; *a Capua discessit* izpred K.; 2.) poudarjajoč mer: *ab Roma reverterunt legati,* zlasti v pomenu sem od, tje do: *(usque) a Diānio, usque ad Sinōpen;* 3.) če mestno ime ni v zvezi z glagolom premikanja: *a Gergovia despectus in castra; no longe a Syracusis esse; a Roma abesse; oriundus ab Syracusis.*

3.) Ako je mestno ime s pronominom, s *totus* ali stalnim atributom v zvezi, stoji na vprašanje kje? ablativ, *ipsā Alexandriā (in ipsa A.); totā Alexandriā; Athenis tuis* v tvojih Athenah; *Albā Longā; Carthagine Novā.* A na vprašanje kam? in odkodi? veljata pravili 1. in 2. o mestnih imenih: *ipsam Alexandriam* v A. samo; *ipsā Alexandriā* iz A. same.

4.) Brezatributni apelativi kakor *urbs, oppidum, municipium, colonia* stoje pred mestnim imenom in to se sklada z apelativom: *in urbem Antiochīam, in urbe Antiochīa, ex urbe A.* — Ako stopi tak apelativ z atributom kot apozicija za mestno ime, sklada se ta brez ozira na mestno ime: *Antiochiam, in celebrem urbem* v slavno mesto Antiohijo; *Antiochiā, ex celebri urbe* iz slavnega m. A.; *Antiochiae, in celebri urbe;* vendar tudi *Antiochiae, celebri urbe,* redkeje *Antiochiam, celebrem urbem.*

Prip. Ako pristopi k mestnemu imenu še deželsko, onde stoji to na isto vprašanje kakor mestno: *Tarentum in Italiam inferiorem profectus est; Tarenti in Italia inferiore moror.*

§ 262. Kakor mestna imena sklada se *domus* in *rūs:*

domum domov, *domo* z doma, *domi* doma;

rus na deželo, na kmete, *rure* z dežele, s kmetov, *ruri* na deželi, na kmetih.

Op. 1.) *Domos* se rabi z ozirom na več oseb: *Galli domos abeunt* odidejo domov, vsak na svoj dom.

2.) *Domum (domos)* in *domi* prijemljejo posesivne atribute: *domum meam, rēgiam, Caesaris, domos omnium; domi nostrae, alienae, domi Caesaris.* Ako pomeni pa *domus* poslopje, *rus* kmetijo, posestvo, skladata se kakor drugi apelativi: *habitare in domo magnifica, in rure amoeno.* — *longe a domo* daleč od doma, od domovine.

3.) *domi bellique, domi militiaeque* doma in na vojski; o miru in vojski *(aut belli aut domi, vel belli vel domi, nec domi nec militiae).* Izven teh zvez se pravi *in pace, in bello, in militia (domi — foris).*

4.) *humi* na tleh *(iaceo humi)* in na tla *(prosterno, procumbo humi).* — *foras* ven *(ire, dare, vocare), foris* vne *(cenare, auxilium petere).*

Poglavje 24.

O porabi predlogov.

Predlogi zaznamujejo uprav krajevne razmere (prim. § 174.), od katerih so se polagoma na časovne in duševne prenesli.

I. Predlogi z akuzativom. § 263.

1.) ***ad*** krajevno: k, pri: *ad urbem, ad te venio, ad meridiem spectare* k jugu obrnen biti; *oppidum ad montem situm, pugna ad Cannas, ad urbem esse;* časovno: do: *ad vesperum, ad summam, senectutem, ad diem* na določeni dan, *ad tempus* za časa; — pri števnikih: *fuimus ad ducentos* bilo nas je do (okoli) dve sto, *ad unum omnes* vsi do jednega, vsi vkup; namen: na, za: *ad speciem* na videz, zlasti pri gerundivu: *facultatem ad dicendum dare;* — odnos: *locus ad* (za) *insidias aptus, ad* (na) *omnia respondere;* — primernost: po, na: *ad voluntatem, ad arbitrium, ad hunc modum, ad verbum* po besedi, do besede.

Op. Tje do *usque ad: usque ad castra, usque ad hanc diem;* pri mestnih imenih brez *ad: usque Romam proficisci, Ephesum usque.*

2.) ***adversus*** (od *adverto*) krajevno: proti, nasproti: *adversus montem se recipere;* često narazen: *ad Oceanum versus;* — prenes.: proti, do, v prijateljskem in neprijateljskem pomenu: *reverentia adversus* (do) *homines, adversus hostes dimicare.*

3.) ***ante*** pred; krajevno: *ante portam;* — časovno: *ante lucem, ante urbem conditam;* pren. o prednosti: *ante omnia* (ne pri Cic. in Cez.) pred vsem.

4.) ***apud*** krajevno: pri: *pugna apud (= ad) Mantineam;* češče pri osebah: *apud Helvetios, apud Laecam* pri L. na domu, *apud Platonem (= in Platonis libris);* pred: *verba facere apud iudices, apud senatum, populum, milites* (tudi *in iudicio, in senatu,* redkeje *ad senatum*).

5.) ***circum, circa*** o, okoli, okrog; le krajevno: *terra circum axem se convertit; urbes, quae circa Romam sunt; circum oppida mittere legatos* po mestih okrog.

Op. *Circiter* okoli: *circiter meridiem;* navadno je adverb.: *media circiter nocte; circiter sescenti.*

6.) ***cis*** takraj, ***citra*** tostran; le krajevno; onemu je nasproti *trans* značeč samo mejo, temu *ultra* kažoč na razprostiranje: *cis Alpes, cis Rhenum, citra Alpes.*

7.) ***contra*** nasproti, proti, zoper: krajevno: *Britannia contra eas regiones posita, contra septentriones;* — pren. v neprijateljskem zmislu: *hoc non pro me, sed contra me est; contra* (na) *hostes proficisci; contra populum Romanum coniurare; contra opinionem* zoper dozdevo; *contra spem* preko nade, čez nado; *contra naturam* zoper naravo.

8.) ***erga*** do, k, proti: le umstveno v prijateljskem zmislu: *pietas erga parentes* ljubezen do starišev, k starišem; *benevolus erga amicos.*

9.) ***extra*** zunaj, izven (nasproti *intra*); krajevno: *extra urbem;* — pren. *extra ordinem* izvenredno; *extra culpam, periculum* izven, brez krivnje, nevarnosti; *extra modum* preko mere.

10.) ***infra*** pod, izpod, za (nasproti *supra*); krajevno: *infra lunam; infra* (izpod, nižje od) *eum locum, ubi pons erat;* — časovno: *Homerus non infra* (za, kesneje od) *Lycurgum fuit;* — pren. o podredbi: *Uri sunt magnitudine infra* (manjši od) *elephantos. Vir fortis res humanas infra se positas arbitratur.*

11.) ***inter*** med, izmed, v; krajevno: *mons Iura est inter Sequanos et Helvetios; inter amicos;* — časovno: *inter cenam; inter quattuordecim annos tectum non subire;* — pren.: *amamus inter nos* ljubimo se med seboj; *colloquuntur inter se.*

12.) ***intra*** znotraj; krajevno: *intra muros;* — časovno: v, za (c. g.): *intra decem annos, intra decimum annum* (pred koncem).

13.) ***iuxta*** tik; krajevno: *iuxta viam Appiam, iuxta murum castra ponere.*

14.) ***ob*** krajevno: pred v reku: *ob (ante) oculos versari* pred očmi bivati; — pren. (o vzroku, ki je na umu) za, zaradi: *id fecit ob aliquod emolumentum* zaradi pričakovane koristi; *ob eam rem (causam)* zato, za tega delj; *quam ob rem (causam)* zaradi česar.

15.) ***penes*** pri, v oblasti: *penes reges; eloquentia ornat eos, penes quos est.*

16.) ***per*** skozi, čez, po; krajevno: *per urbem* skozi mesto, po mestu; *per oram maritimam* po morskem obrežji; — časovno: *per totam fere noctem* skoro (skozi, čez) vso noč; *per hiemem* čez zimo; *per somnum* v spanji; — sredstvo: po: *per legatos; per se* po sebi: *homo per se cognitus;* — pren. o načinu: *per iram* iz jeze, *per vim* po sili; — zastran često pri *licet* in *posse: per me licet* zastran mene; — o prisegah: *per deos immortales* za nesmrtne bogove; *per* (pri) *deos iurare.*

17.) ***post*** (starinski *pone*) za, po (nasproti *ante*); krajevno: *post portam;* — časovno: *post mortem; post hominum memoriam* kar ljudje pomnijo, od pamtiveka.

18.) ***praeter*** mimo, razven, čez; krajevno: *praeter castra exercitum ducere;* — pren. *praeter me nemo* razven mene nikdo; *praeter modum* čez mero; *praeter opinionem* izven pričakovanja, «črez slutije»; *praeter spem* preko nade; *praeter* (pred) *ceteros florere.*

19.) ***prope*** blizu, ob: *prope oppidum, prope me.*

propius urbem, proxime Pompeium; esse prope ab urbe ne daleč od; *abesse propius ab* bližje biti; *proximus ab aliquo* najbližji za kom.

20.) ***propter*** (iz *propiter*) zraven, kraj; krajevno: *propter oppidum* (kakor *prope oppidum*); — pren. o dejanskem vzroku: zastran, zaradi: *propter frigora segetes maturae non erant; propter aliquod emolumentum id facio* zarad (vsled, gotove) koristi.

21.) ***secundum*** (od *sequor*) krajevno: poleg, ob, za: *secundum flumen legiones ducere;* — časovno: takoj po: *secundum pugnam castra capere;* pren.: *a)* o sporedu: za: *secundum deos homines hominibus maxime utiles esse possunt; b)* o primernosti: *secundum* (po) *naturam vivere.*

22.) ***supra*** nad, iznad; krajevno: *supra lunam;* — časovno: pred: *paulo supra hanc memoriam* malo pred tem časom; — pren. o meri: preko: *supra vires.*

23.) ***trans*** «črez», onkraj: *trans Rhenum, trans Alpes.*

24.) ***ultra*** onostran, za; krajevno o razprostiranji: *ultra montes* onostran gor, za gorami; — pren.: *ultra modum* preko mere, čez mero.

25.) ***versus*** proti, krajevno; se zapostavlja ter brez *ad (in)* le pri mestnih imenih rabi: *Romam versus,* toda *in (ad) Italiam versus;* prim. *adversus.*

II. Predlogi z ablativom. § 264.

1.) ***a, ab*** od, s (c. g.); krajevno *a)* ločitev: *Gallos ab Aquitanis Garumna flumen dividit;* pren. pri glagolih braniti, zadržati (§ 245., 2.) — *b)* izhodišče: *ab urbe proficisci; frumentum ab Asia comportare; a tergo* od zadaj, *a fronte* od spredaj, *a sinistra* z leve, na levi, *a dextra* z desne, na desni, *a latere* s strani, z boka; *stare, esse ab aliquo* na strani, pri stranki koga biti; *Zēno et qui ab eo sunt* njegovi učenci; — pren.: *firmus ab equitatu* (na); pri glagolih početka:

incipio, ordior, initium facio ab aliqua re (s čim); spored: *quartus a Romulo rex;* — časovno: od, po, izza: *ab initio, a pueritia, a puero (-is)* od mladosti, iz mlada; *ab urbe condita; a cena* takoj po obedu (izza mize); — primernost: *appello aliquid ab* (tudi *ex, de*) *aliqua re.*

2.) ***coram*** navzoči, vpričo kake osebe; *coram iudice;* često kot adverb: sam, osebno: *coram adesse.*

3.) ***cum*** s (c. instr.) zaznamuje skupnost, spremstvo in spremne okolnosti (prim. § 256.) v pravem in prenesenem pomenu: *cum aliquo loqui, ire, societatem inire, congruere, dissentire, bellum gerere, esse* občevati s kom, *sentire* držati s kom, *hoc mecum facit* to me zagovarja; *cum armis eruptionem facere, cum imperio esse, cum tunica pulla* v črni obleki, *secum* ali *cum animo suo reputare* premisliti si.

4.) ***e, ex*** iz, krajevno: *a)* zapustivši kraj: *ex urbe pellere; b)* s (c. g.), ne zapustivši kraja: *ex insula conspicere, ex arbore pendere, ex equo colloqui, pugnare* na konji se pogovarjati itd.; — *ex itinere* s pota, spotoma, po poti; *triumphare ex (de) aliquo* slavje slaviti nad kom, *victoriam reportare ex (ab) hostibus* zmagati sovražnike; — časovno, *a)* od: *ex eo tempore, ex quo* odkar; *diem ex die* od dne do dne, dan za dnem; *b)* takoj po, izza: *ex consulata proficisci in Galliam;* — o tvarini: *pōculum ex* (iz, od) *auro;* — partitivno: *unus ex* (iz, izmed) *omnibus;* pren.: o vzroku, primernosti: *laborare ex capite, pedibus, dentibus* glava, noge, zobje bole koga; *ex vulneribus mori* (za ranami, vsled ran); *ex sententia* po volji, po všeči; *ex doctrina nobilis* (zaradi); *ex consuetudine* po navadi; *ex usu* s koristi; *e re publica* v državno korist; *ex composito* po dogovoru; *ex inopinato* iz nenada.

5.) ***de*** s (c. g.), krajevno: *de muro deicere; de agro decedere; de* (od) *aliquo emere;* — časovno: *de nocte* še po noči; *de tertia vigilia* še za tretjega bedenja; — pren., partitivno: *homo de plebe;* zastran: *legati de pace venerunt; agere, cogitare, disputare, scribere de aliqua re* (o čem); *actum est de te* po tebi je; *audire de aliquo* od koga in o kom slišati; — *ea de causa (re)* za tega delj, *qua de causa (re)* zastran česar; — primernost: po: *de consilio, de more patris aliquid facere;* — *de industria* nalašč; *de integro* iz nova; *de (ex) improviso* iz nenada.

6.) ***prae*** pred, krajevno: *prae se agere* pred seboj gnati: *hostes; prae se ferre* pred seboj nesti: *signa,* zlasti v prenesenem pomenu: kazati: *fiduciam;* — pren. pred, v primeri s: *omnia prae divitiis spernere; beatus prae ceteris* v primeri z drugimi, *praeter ceteros* mimo drugih, t. j. bolj ko drugi; — od, zaradi, znači oviralen vzrok v nikalnem stavku: *prae gaudio, prae lacrimis scribere non possum; solem prae multitudine telorum non videbitis.*

7.) ***pro*** pred, krajevno: *pro castris, pro curia. Pro* kaže, da je stvar zadaj, *ante,* da je pred očmi: *pro curia sedere* zbornico za seboj, *ante curiam sedere* zbornico pred očmi imajoč; — izpred, spredaj na: *pro contione laudare* izpred zbora; *pro curia signum dare* izpred zbornice; *pro suggestu* z odra (spredaj na odru stoječ); *pro rostris* (spredaj) na govornici; — pren.: 1.) za = na korist (nasproti *contra*): *dicere pro aliquo, pro patria mori;* 2.) za, namesto, in to *a)* pri nadomestovanji: *plaustris pro domibus uti* vozove za hiše imeti; *pro patre esse alicui* očeta nadomestovati; tako zlasti pri oblastvih: *pro consule, pro praetore in provinciam profectus est* (namesto konsula, kot prokonsul itd.); *b)* pri povračanji: *pro frumento pecuniam solvere; pro meritis gratiam referre; quid pro illo libro dedisti? c)* pri jednaki veljavi: *Cato est mihi pro* (mi velja za) *multis milibus; aliquem pro cive habere; pro certo affirmare;* 3.) po, v primeri s: *pro viribus* po močeh; *pro multitudine hominum* v primeri z množico; *pro se quisque* vsak po svoji moči.

8.) ***sine*** brez: *exercitus sine duce; sine gladio; sine dubio.*

9.) ***tenus*** krajevno: tje do (se sklonu zapostavlja): *Tauro tenus regnare* tje (samo) do Taura; *genu tenus; hactenus* dotodi; — pren.: *verbo tenus disserere* samo z besedami.

III. Predlogi z akuzativom in ablativom. § 265.

1.) ***in*** z akuzativom, krajevno na vprašanje kam? v, na, proti: *ire in urbem, reditus in Asiam, in Persas* (v Perze, na Perzijansko) *proficisci, in septentriones spectare;* o raztezanji: *in altitudinem* kvišku; *in longitudinem* v dolgost, podolgoma, *in latitudinem* v širokost, v šir; o razdeljevanji: *in tres partes dividere* v tri dele; — časovno: v, na, za: *in diem vivere* tje v en dan, *in noctem legere, in aliud tempus differre* na drug čas odložiti, *in reliquum tempus* za naprej, za bodočnost, *in perpetuum* za zmerom, *in dies (singulos)* dan na dan; — pren.: *a)* mer: do, proti, prijateljski in neprijateljski: *amor in patriam, oratio in Catilinam, in utramque partem disputare* na obojo plat (za in zoper) govoriti; *b)* namen: v, na, za: *in usum, in speciem* na videz, *pecuniam dare in rem militarem; c)* vodilo in način: na, po: *in verba magistri iurare, in has leges pax convēnit; mirum (hostilem, servilem) in modum.*

in z ablativom, krajevno na vprašanje kje? v, na: *esse in urbe, in monte, in Persis* (v Perzih, na Perzijanskem), *in flumine* *pontem facere* na reki, čez reko; — *Thales in* (med) *septem sapientibus fuit, numeratur; aliquid in malis ducere; in oculis* (pred očmi) *civium esse;* — časovno na vprašanje kedaj? *in vita, in consulatu, in pueritia, in bello, in his tredecim annis, in petenda pace* (§ 260., op.); — pren. znači *a)* osebe, na kojih se dejanje vrši: na: *in te hoc laudo, reprehendo; b)* okolnosti, v kojih kdo ali kaj biva: *in* (v) *aliqua re aliquem laudare, reprehendere; in armis esse, in honore, in periculo esse; in* (v, pri) *magna copia rerum, in* (v, navzlic) *tanta hominum perfidia dignitatem servare.*

2.) ***sub*** z ak., krajevno na vprašanje kam? pod, spodaj do: *sub iugum mittere, sub montem succedere* pod goro, spodaj do gore pomakniti se; *sub ictum venire* v streljaj (metaj) priti; — pren.: *sub sensus cadere* v čute pasti, *sub oculos cadere* v oči udarjati; *sub imperium, potestatem redigere* pod oblast spraviti; — časovno: pod, o, ob: *sub vesperum* pod večer (proti večeru), *sub lucem* ob svitu, *sub idem tempus* (ob).

sub z abl., krajevno na vprašanje kje? pod: *sub terra habitare, sub monte* pod goró, na vznožji; — pren.: *sub armis manere; sub oculis* (pred očmi); *sub rege esse, sub dicione, sub imperio esse;* — časovno: o, ob, pri: *sub bruma* ob najkrajšem dnevi v letu, po zimi; *sub ipsa profectione* ravno pri odhodu.

3.) ***subter*** (okrepljen *sub,* redko), pod: *Plato iram in pectore, cupiditatem subter praecordia locavit* (pod osrčje, pod prepono). Abl. se nahaja skoro le pri pesnikih.

4.) ***super*** z ak., krajevno na vprašanje kam? in kje? nad, na, preko: *super occisorum corpora vadere; super aliquem sedere* (zgoraj, višje od koga); *super tumulum columellam statuere; super Sunium navigare* (preko).

super z abl. čez (nav. *de*): *hac super re* (= *de hac re*) *ad te scribam* (čez to, o tem; prim. čez tebe govore).

Op. 1.) V latinščini ne smeta dva predloga jeden poleg drugega stati, izimši kalendarske podatke; torej: *ante castra et in castris* (ali *in iis*); *pro lege et contra legem* (ali *eam;* ne: *pro et contra legem*); *de rebus in urbe gestis* (ne: *de in urbe g. r.*). V izrekih kakor *intra muros et extra* je *extra* adverb.

2.) Predlog se ponavlja, če se vsak pojem s poudarkom izreka: *versari in praeda et in sanguine;* zlasti v zvezah z *et — et, aut — aut, cum — tum, nec — nec, non solum — sed etiam: et ex urbe et ex agris, non solum a me, sed etiam a senatu.*

3.) Predlog se ne ponavlja, ako se pojmovi v jednoto povzemajo: *in labore ac dolore.* Zatorej utegne tudi relativ brez predloga biti, ako ima relativni stavek taisti glagol kakor glavni: *in ista sum sententia, qua te fuisse semper scio;* tako navadno, če nima glagola: *Cimon in eandem invidiam incidit, quam pater.*

Poglavje 25.

O skladnih posebnostih imenskih in zaimenskih.

A. Substantivi.

Latinščina rabi konkretna imena namesto abstraktnih: § 266.

1.) pri določevanji dôbe življenja, v kateri ali od katere počenši je kdo kaj storil: *puer, adulescens, senex (= in pueritia, in adulescentia, in senectute); a puero, ab adulescentulo* (iz mlada, iz mladosti): *Cato senex Graecas litteras didicit;*

2.) pri določevanji časa po državnih oblastnikih: *Cicerone consule,* nam. *in consulatu Ciceronis,* za konsula Cicerona ali konsulstva Ciceronovega; *post Ciceronem consulem* po konsulstvu Ciceronovem.

Prip. Narodsko ime stoji pogosto nam. deželskega, zlasti če se deželsko sploh ne rabi ali le malokje nahaja: *Persae, Aequi, Volsci, Aedui, Sequani: proficisci in Persas* v Perzijo, na Perzijansko; *frumentum ex Sequanis supportare.* — Vselej stoji narodsko ime, kadar se zaznamuje dušno stanje ali tako dejanje, katero osebe vrše: *Graecorum amicitia incerta est. Romanorum victoria, res gestae,* rimska zmaga itd.

Substantiv stoji nam. adjektiva, če se posebno poudarja ali če adjektiv ni navaden: *Vis flammae aquae multitudine opprimitur* silni plamen zaduši se z mnogo vodo. *Hannibalis iter impediebant asperitates viarum* (težavne poti). *Corporis, animi voluptates* telesne, duševne naslade; *praecepta philosophiae* filosofijski nauki. § 267.

Singular nekaterih konkretnih imen se rabi kolektivno; zlasti: § 268.

1.) pri vojaških osebah: *miles, eques, pedes* nam. *milites* etc.: *consul praedā abstinet militem;*

2.) pri poljskih in živinorejskih pridelkih: *faba abstinere* boba se zdržati, *glande vesci* želod jesti; *villa abundat porco, agno, gallina.*

Plural stoji često za slov. singular: *dies noctesque discere* noč in dan; sosebno: § 269.

1.) pri stvarnih imenih in abstraktnih pojmovih, če se na razne čase ali več oseb odnašajo: *Interitūs exercituum. Milites domos redierunt, corpora curant. Animi hostium creverunt. Admiramur harum arborum altitudines.* — Toda le: *animum advertunt; in animo* (na umu) *habent; aequo animo ferunt; bono animo sunt;*

2.) če se razni slučaji ali pojavi pojma zaznamujejo: *clarae mortes* vsakoršna slavna smrt, *irae* pojavi jeze, *formidines* strašne podobe;

3.) pri vremenskih prikazih, da se njih obilje ali pogostnost označi: *ardores, aestūs* trajna vročina; *frigora* mrazovi, hud, trajen mraz; *imbres* deževje, plohe; *grandines* hudo vreme s točo; *nives* snegovje (metenje): *Tectis saepti frigora caloresque pellimus;*

4.) pri snovnih imenih v zaznamovanje vrst, kosov: *vina* vina, *carnes* kosovi mesa, *ligna* drva, polena;

5.) pri lastnih imenih znači plur. ali osebe jedne rodovine ali ljudi take vrste kakor imenovani: *Ti. et Gaius Gracchi; Scipiones, Catones* Scipioni itd., t. j. možje, kakoršen je bil Scipio: *Roma paucos Camillos tulit.*

B. Adjektivi.

§ 270. Adjektivi se rabijo pogostem substantivno:

1.) V moškem in ženskem spolu sing. služijo zlasti taki adjektivi za substantive, ki značijo jedinstvenost ali sorodnost: *amicus (-a), inimicus (-a), adversarius (-a), cognatus (-a), aequalis, familiaris, propinquus, vicinus.*

2.) Od drugih adjektivov se rabi le moški plural v zaznamovanje cele vrste ali celega stanu: *boni, mali; divites, nobiles, pauperes; docti, indocti; probi, improbi; summi, infimi; Caesariani, Pompeiani, Sullani;* jednako participi: *viventes, mortui;* nadalje nedoločni števniki in zaimki: *multi, complures, pauci; mei, tui, sui, nostri, vestri: Optimi altissima cupiunt.*

3.) V moškem singularu se rabijo taki adjektivi le v kolektivnem pomenu kot substantivi, ponajveč v genetivu v zvezi z *esse, fieri, videri: Romanus ira odioque pugnabat. Constantis est non perturbari in rebus adversis.* Redkeje so drugi skloni sing.: *plurimum interest inter doctum et rudem;* redek je nom.: *bonus, malus, probus;* češče: *sapiens.* Navadno pristopa *vir, homo* ali se postavi plur.; slovenščina rabi substantive ali določne oblike adjektivne: *homo doctus* učenjak, *homines docti* ali samo *docti* učenjaki; *nemo* (subst.) *doctus* nobeden učenjak; *vir fortis* hrabri, *homo prudens* previdni; *homo Thebanus* ali *Thebanus quidam* Tebljan, pl. *Thebani.*

Op. Substantivirani adjektivi in participi prijemljejo kot atribute le zaimke in števnike, drugih adjektivov ne; torej: *omnes probi, reliqui boni, mei invidi, illi sapientes;* velik učenjak *homo doctissimus* (ne: *magnus doctus*), pravi modrijan *vir vere sapiens*, pravi Rimljan *vir vere Romanus.*

4.) Neutrum singulara zaznamuje kot substantiv abstraktne pojmove (kake znanosti); *bonum* dobro, *honestum* poštenost, *malum* zelo, *rectum* pravo, *turpe* sramota, *utile* korist, *verum* resnica.

Op. Poredko se rabi neutr. sing. za posamične dejanske slučaje: *verum, falsum dicere, scribere* resnico, neresnico govoriti itd.; *magnum dicis* nekaj imenitnega praviš; *gratum facere* za ljubo storiti; *certum scire.* Pogostnejše je substantiviranje v partitivnem genetivu: *nihil novi, mali, aliquid falsi,* in s predlogi: *de medio tollere* s pota spraviti, *in medium proferre* očitno izgovoriti, *in tuto esse* na varnem biti, *sine dubio* brez dvojbe, *in publicum prodire* na ulico iti.

5.) Navadno se uporablja adjektiv substantivno v neutru plur., in to v nom. in ak., dočim se drugi skloni z *res* opisujejo, razven če se spol po kakem drugem neutru ali po zmislu lahko spoznava: *Omnia praeclara rara. Mala sunt vicina bonis. Rerum futurarum* (bodočnosti) *scientia. Parva magnis rectissime conferuntur. Tria* troje, ne pa *duo,* ampak *duae res* dvoje.

Op. Substantivirani participi se določujejo z adverbi in z adjektivi: *acute dicta; bene, recte, male facta: egregie, praeclare,* in pa *egregia, praeclara facta*; *sapienter responsa: Fortes et sapientes viri non tam praemia sequi solent recte factorum, quam ipsa recte facta.*

§ 271. V obče slovenimo latinske adjektive z adjektivi; vendar jih nadomestujejo včasi tudi substantivi (s predlogi): *bellum civile* državljanska vojna, *domus regia* kraljeva hiša, *ordo equester* viteški stan; *Themistocles Atheniensis* Atenec T., *Archytas Tarentinus* Tarenčan A. ali A. iz Tarenta, *Hercules Xenophontēus* H. Ksenofontov ali pri Ksenofontu, *munitiones campestres* utrdbe v ravnini, *oratio Catilinaria* govor proti Katilini.

Op. Latinski prepozicionalni izrazi se navezujejo na substantiv s participom ali relativnim stavkom: *urbs ad mare sita* mesto pri morji; *bellum cum Persis gestum* vojna s Perzijani; *Ciceronis liber, qui est de senectute* Ciceronova knjiga o starosti.

Vendar rabijo tudi najboljši pisatelji take izraze kot atribute, zlasti z glagolskimi substantivi: *reditus ad Antonium, in Asiam*; *excessus e vita: despectus in mare; defectio a Romanis;* vrhu teh tudi: *legati ab Alexandro, litterae a Caesare, trans Iberum ager, odium adversus Carthaginienses, Antiochia super Maeandrum, libri de officiis, statua ex aere.* — Participa jim ni treba, ako stoje med substantivom in atributom: *multae in Graecia urbes, Marcelli ad Nolam proelium, meus erga te amor, summi ex Graecia homines.*

§ 272. Adjektivi, ki značijo spored v prostoru in času (*medius* in superlativi *summus, infimus, imus, primus, extremus, postremus, ultimus),* omejujejo pogosto substantiv, pred katerim stojé, tako, da le njega del naznanijo: *summus mons* (najvišja gora in) vrh gore; *in infimo (imo) monte* na vznožji gore; *summa aqua* površje vode; *in media urbe* v sredi mesta; *extremo anno* konec leta; *in imo mari* na dnu morja; *primo vere* s početka pomladi; *prima luce* s prvim svitom.

§ 273. 1.) Komparativ naznanja včasi, da se nahaja lastnost v višji stopnji, nego je prav ali navadno; sloveni se tedaj s pre, precej, nekaj, nekoliko: *Themistocles vivebat liberius* (presvobodno). *Senectus est naturā loquacior* (nekoliko, precej blebetavna).

Op. Oni adjektivi (adverbi), ki značijo mejilne ali grajalne lastnosti, stojé v lat. pozitivu, čeprav se s *pre* slovenijo: *angustos fines habere* preozko ozemlje imeti, *lente agere* prekesno delati, *longum est* predolgo bi bilo.

2.) Superlativ naznanja pogosto le visoko stopnjo lastnosti: *vir optimus* jako (tako), prav, kaj dober mož. Zlasti se rabi tako v pohvalnih ali grajalnih atributih lastnih imen, kjer se pristavlja: *ille, iste, vir, homo, urbs;* slovenimo ga z določnim pozitivom: *Socrates ille sapientissimus* ali *S., homo sapientissimus,* modri Sokrat; *Corinthus, urbs opulentissima,* bogati Korint. Le priimki stojé v pozitivu *Sulla Felix, Alexander Magnus.*

Op. V krepilo komparativa služijo *multo* (mnogo, zelo, veliko), *aliquanto* (precej, dosti) in *etiam* (še), v slabilo *paulo* (nekaj, malo); v krepilo superlativa *longe* (za mnogo, veliko), *unus* (jedin), *unus omnium, vel* ali *etiam* (celo, tudi), in *quam* (čim, kar je moči); ta se da pri atributivnih in adverbialnih določilih tudi v stavek s *posse* razširiti: *Scaevolam unum nostrae civitatis praestantissimum audeo dicere. In fidibus musicorum aures vel minima sentiunt. Caesar quam maximas (potest) copias parat* (čim večje čete more, kar je moči velike, večje ko more). *Quam primum* čim preje; *quam celerrime* čim brže. — Za *tantus* sledi *quantus* (kolikor, ne *quam*) s superlativom: *Tanta est inter eos, quanta maxima potest, morum distantia.*

§ 274. Ako se dve lastnosti na jedni osebi ali stvari med seboj primerjata, stopi ali *magis* pred adjektiv (adverb), ki znači višjo stopnjo, ali stojita oba adjektiva (adverba) v komparativu (prim slov. širji ko dalji): *Homo disertus magis quam sapiens. Romani bella fortius quam felicius gesserunt* (bolj hrabro, nego srečno).

Op. *Quam pro* s substantivom pri komparativu naznanja, da je stopnja lastnosti višja, nego se je po substantivu nadejati: *Maior pugna editur, quam pro numero hominum.*

§ 275. Komparativ stoji naposled, kadar se le dve stvari na um jemljeta, če se prav jedna sama imenuje: *duas a te accepi epistulas; respondeo igitur priori prius* (na prvo pismo odgovarjam najprej). Tako: *pars prior* prvi od dveh delov, *pars posterior* (ali *altera*) drugi del; *Italia superior* gorenja Italija, *Italia inferior* dolenja I.; *Gallia citerior, ulterior* tostranska, onostranska Galija.

C. Pronomini.

§ 276. **Svojilni zaimki** se izražajo, kadar to zahteva:

a) jasnost: *Dionysius, servus meus, aufugit;*

b) poudarnost; v tem slučaji stojé spredaj: *Multae istarum arborum mea manu sunt satae. Maiores nostri suos agros colebant, alienos non appetiverunt.*

Sicer se opuščajo: *tollo oculos* povzdignem oči; *extendit manus* razprostira roke.

Refleksivni zaimki ***sui, sibi, se*** in ***suus*** se rabijo samo za tretjo osebo obojega števila: § 277.

I. z ozirom na osebo ali stvar taistega stavka: direktni refleksiv, in to

1.) z ozirom na subjekt: *Sapiens omnia sua secum portat;* različno od slovenščine, kadar je refleksiv zavisen od dopolnila stavkovega: od infinitiva, relativnega ali absolutnega (abl. abs.) participa, gerundiva ali glagolskega substantiva: *Caesar civitatem liberam servire sibi* (njemu) *coegit. Homo placabilis facile ignoscit iniurias sibi illatas (= quae ei illatae sunt). Mucius Porsennam interficere proposita sibi morte conatus est. Senatui populus ipse regendi sui* (vladati ga) *potestatem tradidit. Nicias vehementer tua sui recordatione delectatur.*

2.) z ozirom na dativen ali akuzativen objekt taistega stavka: *Scipio Syracusanis suas res restituit* (njih lastnino). *Iustitiam propter sese colo* (zaradi nje same). *Deum testantur opera sua. Conserva tuis suos. Iustitia suum cuique distribuit. Hannibalem sui cives e civitate eiecerunt* (njegovi lastni sodržavljani).

3.) pri acc. c. inf., ki je stavkovo dopolnilo, z ozirom na subjekt ali subjektov akuzativ: *Bias omnia se aiebat secum portare sua. Animus sentit se sua vi, non aliena moveri.*

Op. 1.) Subjekt utegne logičen biti, t. j. subjekt po zmislu, ne po obliki: *Cui exploratum est (= quis scit) se ad vesperum victurum esse? Sapientiam nunquam sui paenitet.*

2.) V taistem stavku utegneta dva refleksiva stati, od katerih se jeden na subjekt, drugi na subjektov akuzativ odnaša: *Ariovistus Caesari respondit, neminem secum sine sua pernicie contendisse* (da se ni nikdo z njim brez svoje pogube bojeval).

II. rabi se *sui, sibi, se* in *suus* z ozirom na subjekt nadrednega stavka v notranje zavisnih, t. j. takih konjunktivnih stavkih, ki izrekajo misel subjekta vladalnega stavka: indirektni refleksiv (prim. § 308.): *Atticus orat, ut sibi rescribam. Ariovistus exclamavit, quid legati ad se venirent. Themistocles domino navis multa pollicitus est, si se conservasset. Themistocles quietem capere non poterat, quod se Miltiadis tropaea e somno suscitarent. Galli non dubitabant, quin Romani sibi libertatem erepturi essent.* § 278.

Op. 1.) Subjekt utegne tudi tu logičen biti: *A Caesare valde liberaliter invītor (= Caesar me invitat), sibi ut sim legatus.*

2.) Pri direktni razlagi stoji v posledičnih, konjunktivnih časovnih, primerjalnih, pogojnih in dopustnih stavkih *is: Epaminondas ita disertus erat, ut nemo*

Thebanus ei par esset eloquentia (toda *Epaminondas dedit operam, ne quis Thebanus sibi par esset eloquentia*). *Alcibiades, cum ei nuntius missus esset, ut domum rediret, trirēmem conscendit* (toda *Alc. dixit, cum sibi nuntius missus esset, ut domum rediret, se trirēmem conscendisse*). *Nisi ei nuntius missus esset, non redisset; quasi ei nuntius missus esset, rediit.*

Prip. Razloček med refleksivom in demonstrativom predočuje naslednji pregled: *Alexander moriens anulum suum* (svoj prstan) *dederat Perdiccae.*

Perdiccas eius anulum (njegov prstan) *acceperat.*

Qua re A. declaraverat, se regnum ei commisisse (da je [on] njemu izročil).

Ex quo P. coniecerat, eum regnum sibi commisisse (da je njemu izročil).

Ex quo omnes coniecerant, eum regnum ei commisisse (da je njemu izr.).

Perd. postulavit, ut se (njega) *regem haberent, cum Alexander anulum sibi* (njemu; direktno: *mihi*) *dedisset.*

Amici postulaverunt, ut omnes eum (njega) *regem haberent, cum Alexander anulum ei* (njemu) *dedisset.*

§ 279. Vzajemno (recipročno) dejanje se izraža:

1.) z *inter nos, inter vos, inter se, inter ipsos;* slov. se, med seboj: *Cohortamur inter nos* opominjamo se med seboj. *Pueri inter se amant* ljubijo se med seboj. *Inter nos similes sumus* podobni smo si.

Op. *Pueri se amant* pravi: ljubijo vsak sam sebe. Poleg *inter nos* etc. sme se tudi objekt *nos* etc. le pri različnosti subjekta in objekta postaviti: *res publica nos inter nos conciliat,* ne pa pri jednakosti; torej ne: *pueri se inter se amant.*

2.) s ponavljanjem teiste besede: *Manus manum lavat. Alter alterum complexi sumus* objela sva se (drug drugega). *Alteri alteros vincere quovis modo volunt* drugi hote druge nadvladati (o dveh strankah). *Milites alius alium hortantur.*

§ 280. 1.) ***Hic*** ovi, ta je demonstrativ prve osebe ter kaže na to, kar je govorniku po času, kraji in mislih blizu, in je često toliko, kot *meus, noster* ali s tema v zvezi: *hic meus liber; haec urbs* naše mesto; *haec tempora* naši časi; *hic dies* današnji dan.

Op. *Hic* kaže na naslednje, ako se to ne stavi s poprejšnjim v nasprotje; če se to godi, rabi *ille: haec dixit; hoc modo locutus est;* toda: *cum multa alia mirabilia sunt, tum illud imprimis.*

2.) ***Iste*** ta tvoj ali vaš je demonstrativ druge osebe, t. j. zaznamuje, kar se na ogovorjenika odnaša, in je često toliko, kot *tuus, vester* ali s tema v zvezi: *iste tuus liber; in ista urbe* v vašem mestu; *perfer istam vitam.*

Op. Ker je ogovorjenik včasi nasprotnik, izraža *iste* tudi zaničevanje: *iste latro (Verres); si iste (Catilina) in Manliana castra pervenerit* etc.

3.) ***Ille*** oni je demonstrativ tretje osebe, t. j. zaznamuje, kar je govorniku krajevno in časovno oddaljeno: *ille eius liber; mare illud* ono morje; *tempora illa* oni (tedanji, bodoči) časi.

Op. 1.) *Ille* nav. za substantivom znači tudi kaj znanega: *Socrates ille* oni (znani, slavni) Sokr.; *Medēa illa* ona (glasovita) M.; *praeclarum illud Solonis* ona (znana) krasna izreka Solonova.

2.) Ako se kaže nazaj na dve omenjeni osebi, rabi se *ille* za prvo kot bolj oddaljeno, *hic* za drugo kot bližjo: *Ignavia corpus hebetat, labor firmat; illa maturam senectutem, hic longam adulescentiam reddit.* — Izjemno utegne *hic* na prej omenjeni kot govorniku važnejši pojem kazati: *Melior est certa pax quam sperata victoria; haec in tua, illa in deorum manu est.*

Kar o *hic, iste, ille,* to velja tudi o krajevnih adverbih *hic* tukaj, *istic* tam, *illic* onde.

§ 281. 1.) ***Is*** kaže menj poudarno nego *hic, iste, ille* na prej omenjeno osebo in se rabi *a)* samostalno, kakor slov. on, gen. njega; *b)* pridevno: ta, isti, tak; *c)* korelativno s *qui*, t. j. demonstrativ (on, ta, tisti, tak), na katerega se *qui* ozira, izraža se z *is*. Sta-li *is* in *qui* v jednakem sklonu, onde *is* odpada, če se ne poudarja: *Ad eas res* (te stvari) *conficiendas Orgetorix deligitur. Is* (on) *sibi legationem ad civitates suscepit. In eo itinere* (na tem potu) *persuadet Castico. Praesta te eum* (tak), *qui mihi à puero es cognitus. Maximum ornamentum amicitiae tollit, qui* (kdor) *ex ea tollit verecundiam* (t. j. *is, qui*). *Male se res habet, cum, quod virtute effici debet, id* (poudarno; v tem slučaji stopi *is* nav. za relativni stav.) *tentatur pecuniā.*

Op. 1.) Redko se opušča korelativni *is* pri različnih sklonih: *Xerxes praemium proposuit (ei), qui invenisset novam voluptatem.*

2.) *Et is, et is quidem, atque hic, isque, nec (neque) is, sed is*, slov.: in to, in sicer, in pa, pridevljejo substantivu atribut s posebnim poudarkom: *Unam rem explicabo eamque maximam. Severitatem in senectute probo, sed eam modicam.* Z ozirom na infinitiv ali cel stavek nastopa neutrum: *Negotium magnum est navigare atque id in mense Quinctili. Quereris idque tuo iure.*

2.) ***Idem*** taisti, ravno tisti pridevlje taistemu subjektu še jeden predikat; v slov. ga namestuje včasi tudi, ob jednem, ali če sta si predikata nasprotna, vendar: *Cicero fuit orator idemque philosophus. Quidquid honestum est, idem est utile. Senectutem ut adipiscantur, omnes optant, eandem* (vendar) *accusant adeptam.*

3.) ***Ipse*** sam izreka nasprotje ali daje nanje misliti; v slov. ga namestuje včasi: sam o sebi, uže, celo, ravno, prav: *Valvae se ipsae aperuerunt. Est aliud ars ipsa* (sama o sebi), *aliud, quod propositum est arti. Ipsa spes* (nada sama, uže nada) *inopiam sustentabat. A multis ipsa* (celo) *virtus contemnitur. Cato mortuus est annis octoginta tribus ipsis* (ravno, prav) *ante Ciceronem consulem. Hoc ipso die* ravno danes; *nunc, tum ipsum* ravno zdaj, tedaj.

V sklonu se ravna *ipse* pri osebnih zaimkih po nasprotji: *Se ipsos* (ne drugih) *omnes naturā diligunt. Nosce te ipsum* (samega sebe). *Cato mortem sibi ipse conscivit.*

Op. 1.) Vendar sklada latinščina *ipse* rada s subjektom, tudi če nasprotje drug sklon zahteva: *Medici ipsi se curare non possunt. Deforme est de se ipsum praedicare.* Vselej *per se ipse: Per nos ipsi bellum gerimus.*

2.) Pri svojilniku stopa *ipse* v nom., če je oseba svojilnikova z glagolovo jednaka: *Vestra ipsi virtute* (s svojo lastno hrabrostjo) *vicistis.* Če ni jednaka, mora *ipse* v gen. stopiti: *Nostra ipsorum opera vicistis.*

3.) *Ipse (et ipse, ipse quoque)* se pravi tudi takisto, isto tako (krepkeje nego *item*): *Rex ipse (quoque) pugnavit. Litterae mittuntur mihi a patre, ab amicis item.*

§ 282. ***Qui, quae, quod*** nastopa pogosto v glavnih stavkih, da jih tem ožje na prejšnje navezuje; onde je *qui* = *et is* ali *is vero (autem, enim, igitur), nam hic* etc.: relativna zveza: *Res loquitur ipsa; quae* (in ta, ta pa) *semper plurimum valet. Nihil est amabilius virtute; quam sequere, quaeso* (sleduj jo torej). Jednako pred vprašanji: *Patria omnium nostrum mater est; pro qua quis dubitet mortem oppetere?*

Op. 1.) Relativna zveza se rabi često tudi za piko: *Cimon decem annorum exsilio multatus est. Cuius facti celerius Athenienses quam ipsum paenituit.* Tako zlasti: *Quare; Quam ob rem; Qua de causa; Quo facto* potem, vsled tega; *Quibus rebus (Quo) factum est, ut; Quae cum ita sint* etc.

2.) K takemu relativu se ne pristavlja nobena priredna konjunkcija, izimši *tamen: Multa pollicitus est, quae non praestitit* (česar pa ni držal; tudi *quae tamen*, ne pa *quae vero, autem*).

§ 283. Substantiv, na kojega se relativ odnaša, se vpleta v relativni stavek zlasti:

1.) če je relativni stavek pred glavnim, v katerem ga potem *is* ali bolj poudarno *hic* namestuje: *Quam quisque norit artem, in hac se exerceat. Qua nocte natus Alexander est, eadem Dianae Ephesiae templum deflagravit;*

2.) če relativni stavek apozicijo določuje: *Eodem anno a Campanis Cumae, quam Graeci tum urbem tenebant, capiuntur* (mesto, katero so imeli). *Constantes amici deligendi sunt, cuius generis est magna penuria* (nam. *genus, cuius*).

Op. Jednako se superlativ, ki ga relativni stavek določuje, vanj vpleta: *Themistocles de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad Xerxem misit* (najzvestejšega, ki ga je imel). Je-li superlativ ob jednem apozicija, onde rabi latinščina komparativ z nikalnico v relativnem stavku: *Phidiae simulacra, quibus nihil vidimus perfectius* najdovršenejše, kar smo videli (§ 247., op. 2.).

§ 284. Ako stoji v relativnem stavku drug zavisen stavek, čegar demonstrativ se na relativ odnaša, to stopa relativ v sklon tega demonstrativa: *Quis non admiretur Leonidam, cuius etsi (= qui, etsi eius) interitus certissimus erat, tamen in statione permansit? Nihil* *est amabilius virtute, quam si (= quae, si eam) sequeris, te beatum reddet. Errare malo cum Platone, quem quanti (= de quo, quanti eum) facias, scio.*

Op. Vsled atrakcije navstajajo skladi, kakor: *raptim quibus (= iis, quae) quisque poterat elatis.*

§ 285. V prirednih relativnih stavkih se drugi relativ, tudi ko bi imel v drugačnem sklonu biti nego prvi, utegne izpustiti in z *is* nadomestiti: *Caveto eum, qui absentes amicos rodit eique omnes boni odiosi sunt. Is* ni potreben, ako bi imel drugi relativ v nom ali ak. stati: *Bocchus cum peditibus, quos Volux adduxerat neque (= quique non) in priore pugna adfuerant, postremam aciem invadunt.*

Op. To se ne zgodi, ako relativna stavka nista priredna, nego tvori prvi z odnosnim substantivom jeden pojem, na kojega se drugi odnaša: *Belgae proximi sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt* (= prekorenskim Germanom), *quibuscum continenter bellum gerunt.*

§ 286. *Qui* namestuje slov. kakoršen (kakor):

1.) v relativnih primerjalnih stavkih za *idem: Idem sum, qui fui semper* prav tak sem, kakoršen sem zmerom bil. *Servi moribus iisdem erant, quibus domini.* Nam. relativa utegne *atque, que* ali *et* stati, če imata primerjana pojma taisti predikat: *Imperii vitaeque fīnis idem fuit. Non idem interitus est animorum et corporum.*

2.) s substantivom vred v nom. ali abl. kažoč lastnost, kateri je kaj primerno: *Omnia, quae vestra prudentia est* (kakoršna je vaša razumnost), *perspexistis. Qua es prudentia* (kakoršne razumnosti si), *nihil te fugiet, si meas litteras diligenter legeris.* Toisto izraža *pro* z abl.: *pro singulari tua prudentia perspicis* po (vsled, primerno) izredni svoji razumnosti.

§ 287. ***Quis, quid*** kdò, kàj, kak sta breznaglasna ter ne stojita početkom stavka. Rabita se zlasti v zavisnih stavkih za *si, nisi, ne, num, quo, quanto* in drugimi relativi, in sicer za *si, nisi, ne, num* obe obliki *quis, qui* brez razločka samostalno in pridevno: *ne quis* in *ne qui miretur; si qui deus subveniret; ne quis dies intermittatur;* za relativi in v glavnih stavkih pa le *quis* samostalno: *quo quis callidior, hoc suspectior; dixerit quis.* Jednako *si quando* če kdaj, *sicubi* če kje, *necubi* da ne kje.

Op. Vendar nastopi za navedenimi besedami *aliquis* v pomen le kdo: *Si aliquis* (ali *quisquam*) *fuit doctus, is fuit Aristoteles.*

§ 288. ***Aliquis*** *(aliqui)* nekdo, nekak (kdo, kak), krepkeji nego *quis,* stoji nav. v trdilnih stavkih: *Dixit mihi aliquis. Adfer mihi librum aliquem. Ego quoque sum aliquid* sem nekaj (ne prav malega).

§ 289. ***Quispiam*** nekdo je skoro jednakega pomena, kakor *aliquis* in *quis*, toda redkeji: *dixerit fortasse quispiam* morda poreče kdo (prim. *dixerit aliquis, dixerit quis*).

§ 290. ***Quisquam*** (samostalno, redko pridevno) sploh kdo, ***ullus*** (pridevno) jeden, kak (*unquam* kdàj, *usquam* kje, *quoquam* kàm) stoje v nikalnih stavkih; torej slov. nikdo, nobeden, nikak: *Iustitia nunquam nocet cuiquam. Sine virtute neque amicitiam neque ullam rem expetendam consequi possumus.* Vendar se rabi nam. *ne quisquam* redno *ne quis.*

Tudi v stavkih nikalnega zmisla; tako v vprašanjih: *Num quisquam Croeso ditior fuit?* nadalje v primerjalnih stavkih: *Verres taetrior tyrannus Syracusanis fuit quam quisquam superiorum;* in v pogojnih stavkih: *Si ulla mea apud te commendatio valuit, haec ut valeat, rogo.* — Jednako za *vix, aegre, antequam, priusquam; nolo, nego, nescio, veto, cave: Nego ante mortem quemquam beatum esse.*

Op. 1.) *Sine ulla spe* brez nikake nade, brez vsake nade; *sine ulla dubitatione;* toda če pristopi še jedna nikalnica: *non sine (= cum) aliqua spe. Verres nihil unquam fecit sine aliquo quaestu.*

2.) *Quisquam* se nahaja tudi pridevno, toda le z apelativi, substantiviranimi adjektivi ali kolektivi, ki značijo osebe: *nec quisquam orator, quisquam doctus, quisquam Atheniensis, cuiquam generi hominum.* — Jednako *nemo* = *nullus* pri osebnih imenih: *nemo Romanus, nemo scriptor, nemo civis.*

§ 291. ***Quidam*** neki, nekdo, nekateri, ki ga nočem ali ne morem povedati: *quidam Gallus; scriptor quidam; Manlius quidam; quidam de collegis nostris* (nekateri, eni).

Op. *Quidam* znači tudi, da je uporabljeni izraz prekrepek ali preslab; pristavlja se mu včasi *quasi, tamquam: Mithridates mira quadam memoria fuit* (celo, res čudovit). *Omnes artes habent quoddam* (neko, nekako) *commune vinculum et quasi cognatione quadam* (po nekaki sorodnosti) *inter se continentur.*

§ 292. ***Quisque*** vsak (posebe), vsakateri je breznaglasen in se naslanja na druge besede, ponajveč na refleksive; ***unusquisque*** je naglašen vsakdo, vsak posamezni, sleherni: *Laudati omnes sunt donatique pro merito quisque. Suum cuique. Faber est suae quisque fortunae. Minime sibi quisque notus est. Eadem est utilitas uniuscuiusque et universorum* toisto je koristno vsakemu posameznemu, kar vsem skupaj.

Op. Razven za refleksivi stoji *quisque:*

a) za superlativi, in to masc. v singularu, neutrum tudi v pluralu: *optimus quisque* vsak dobri, vsi ali sami dobri, uprav najboljši. *Optimum quidque rarissimum est* vse dobro je redko (superl. tudi v predikatu!). *Recentissima quaeque sunt correcta et emendata maxime.*

b) za vrstilnimi števniki: *primus quisque* vselej prvi; *quinto quoque anno* vsako peto leto, vseh pet let; *primo quoque tempore* čim prej, tem bolj.

c) za relativi, vprašalnimi zaimki (vprašalnimi adverbi) in veznikoma *ut, ubi: Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.* Mi stavimo zaimek nav. v glavni stavek: Vsak naj se uri v tej umetnosti, katero zna; v lat. stoji *quisque* ali v relativnem stavku samem ali v obeh: *Quod cuique obtigit, id quisque teneat* vsak naj obdrži, kar mu je pripadlo. *Magni interest, quos quisque audiat cotidie domi. Ut (ubi) quisque me viderat, narrabat* vselej, kadar me je kdo videl, je pravil.

Prip. 1.) Refleksiv stopi za *quisque a)* če je relativ spredaj: *Quanti quisque se facit, tanti fit ab amicis; b)* če je predikat: *Id maxime quemque decet, quod est cuiusque maxime suum.*

2.) «Čim učenejši (bolj izobražen) je kdo, tem skromnejši je»: *quo quisque est doctior, eo est modestior;* ali: *ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus;* ali: *doctissimus quisque est modestissimus* najučenejši je vselej najskromnejši (ne: *semper*). *Avidissimus quisque est egeno proximus.*

§ 293. ***Quotusquisque*** kolikateri, kako malokdo: *Quotusquisque disertus est!* kolikateri je besedit! kako malokdo je besedit!

Quisquis in ***quicumque*** kdorkoli; vsak, kdor; vsi, ki, sta relativa in zahtevata verbum finitum, razven v izrazih *quacumque ratione, quoquo modo (= omni modo), quocumque modo* na vsak način; *Quidquid* (karkoli; vse, kar) *oritur, causam habet a natura. Quae sanari poterunt, quacumque ratione sanabo* (namr. *quacumque ratione sanare potero*).

Uterque vsakateri od dvojice, oba; plur. *utrique* oboji: *uterque orator* oba govornika, t. j. vsakateri izmed obeh (Demosten in Ciceron); *uterque exercitus* obe vojski (rimska in sabinska); *utrique, Romani et Graeci; utraque castra* oba taborja. — *Ambo* oba vkup, *uterque* vsak za se: *Duo senatores mihi obviam sunt facti; ambos salutavi, uterque resalutavit.*

§ 294. ***Alter*** jeden izmed dveh, drugi, *alter* — *alter* (tudi *unus* — *alter*) jeden — drugi, *alteri* — *alteri* jedni — drugi (o dvojih): *Hannibal altero* (na jedno iz dveh) *oculo caecus fuit. Alter alterum necopinato vidimus* jeden drugega (drugi drugega) sva iznenada videla. *Alter Demosthenes* drugi D.; *alter ego* ves jaz; *nihil alterius causa facere* (zavoljo bližnjega).

Alius jeden iz množine, drug, *alius* — *alius* jeden — drug, *alii* — *alii* jedni — drugi: *Alius aliud probat* drug odobrava drugo (jeden to, drug drugo); *aliud alii natura iter ostendit* drugemu drugo pot (vsakemu drugo pot); *aliter alii vivunt* drugi živé drugače (nekateri tako, drugi drugače).

Poglavje 26.

Položaj glagolski, genus verbi.

§ 295. 1. Tvorni (aktivni) položaj.

1.) Mnogi glagoli imajo v aktivu poleg prehodnega tudi neprehodni pomen: *abstinere* zadržati in zdržati se: *fabā* (tudi *se*); *declīnare* odvrniti in kreniti *de via, a veritate; differre* odlašati in razlikovati se; *facessere* delovati in pobrati se; *inclīnare* nagniti in nagniti se; *intermittere* opustiti in nehati; *praecipitare se de turri, flumen praecipitat* dere; *remittere* popustiti in odjenjati *(dolores, ventus); superare* premagati in preostajati *(pecunia); suppeditare* podajati in obilno biti; *tenere* držati in trajati *(imber per totam noctem); traicere, transmittere* prepeljati in prepeljati se; *vertere* obrniti, *fortuna vertit* obrne se.

Op. Pri nekaterih glagolih se navadni, določeni objekt opušča; po takem dobivajo neprehodni pomen: *appellere* (sc. *navem*) pristati; *conscendere* (sc. *navem*) odjadrati; *ducere* (sc. *exercitum*) marširati; *inhibēre* (sc. *currum, equum, navem*) ustaviti se; *obire* (sc. *mortem*) umreti; *solvere* (sc. *ancoram*) odriniti.

Zastran neprehodnih glagolov, ki so vsled sostave prehodni, gl. § 208.

2.) Aktiv zaznamuje pogostem to, kar kdo po drugem daje storiti: *Xerxes pontem in Hellesponto fecit.*

Op. Mimo tega se izraža slov. dati, pustiti s:

a) possum in pasivnim infinitivom, sosebno pri nikalnici, pri *facile, vix, aegre*: *Res diutius dissimulari non potuit. Vix una causā reperiri potest.*

b) iubeo, veto; impedio, prohibeo (ne pustim): *Caesar pontem fieri iussit (vetuit). Conscientia mala nocentes tranquille dormire prohibet.*

c) patior, sino, permitto in nikalno *cave (-te), noli (-te): Cur iniuriis te lacessi pateris? Nolite, mei amici, ulla re frangi.*

d) s *curo* in gerundivom: *Caesar pontem faciendum curat.*

§ 296. 2. Povratni in medialni položaj.

1.) Povratni ali refleksivni glagoli so prehodni glagoli, katerim služi v objekt povratni zaimek; *me delecto libris* sebe razveseljujem s knjigami. *Terra circum axem se convertit et torquet. Ita, bene praeclare se habere* (imeti se).

Op. Nekateri glagoli so v slov. povratni, v latinščini pa ne: *appropinquo* bližam se; *audeo* usojam se; *gaudeo* veselim se; *caveo* varujem se; *metuo, timeo* bojim se; *rideo* smejem se; *spero* nadejam se; *sudo* potim se.

2.) Iz refleksivnih glagolov so se razvili medialni, ki imajo v latinščini pasivno obliko; subjekt vrši tu dejanje sam na sebi ter ni samo trpen: *armari* oborožiti se; *augeri* množiti se, rasti; *congregari* zbirati se; *delectari* veseliti se; *effundi* razlivati se; *extendi* širiti se; *exerceri* uriti se; *falli* motiti se; *alii in aliam partem feruntur* razkropé se, deró; *locupletari* obogatiti se; *mutari* izpreminjati se; *occasio offertur* ponudi se (ne: *se offert*); *ornari* opraviti se; *vehi* voziti se; *versari, verti* vrteti se: *Pares cum paribus facillime congregantur. Milites exercentur, lavantur.*

Op. Kakor se pa dejalnost subjektova poudarja, nastopi aktiv z refleksivom: *delectari* veseliti se, *se delectare* sebe veseliti; *movēri* gibati se nehote, *movēre se* gibati sebe; *se commovēre non possunt* (vkljub prizadevanju); *ne offeramus nos periculis sine causa.*

3.) Medialnega pomena so tudi deponentni glagoli: *niti* opirati se, *morari* muditi se, *laetari* radovati se, *pasci* pasti se, *mirari* čuditi se, *nasci* roditi se, *potiri* polastiti se, *vereri* bati se (§ 249.).

3. Trpni (pasivni) položaj. § 297.

1.) Kakor medialna, tako se je tudi pasivna oblika razvila iz refleksivne (§ 108., 2.), samo da je v pasivu subjekt le nositelj dejanja; sloveni se ali s povratnim zaimkom: *ager non semel aratur* (orje se), ali s part. perf. pas. in biti: *porta noctu clauditur* (so zaprta). Pogosto služi nam tvorni položaj, kjer ima latinščina trpni, včasi ga opisujemo z dati se in infinitivom: *ut salūtas, ita resalutabere* (prim. kdor tepe, ga tepó). *Vir bonus ab honesto nulla re deterrebitur* (ne bo se dal odvrniti).

2.) Osebni pasiv imajo le prehodni glagoli: *Hannibal Romanos saepe vicit. Romani ab Hannibale saepe victi sunt.* Neprehodni glagoli, ki so v aktivu brez objekta, so v pasivu brez subjekta, t. j. le v tretji osebi sing. neutr. v porabi: *itur* ide se, *perventum est* prišlo se je, *curritur* teče se: *Negat Epicurus iucunde posse vivi, nisi cum virtute vivatur.* Prim. § 219., op. 1.

Op. Pri deponentnih glagolih, ki imajo le v gerundivu pasivni pomen, se nadomestuje pasiv z opisom: govorstvo se jako občuduje *eloquentia magnae est admirationi, el. magna admiratione adficitur, el. magnam habet admirationem, magna est admiratio eloquentiae.* Samosilnik se črti *tyrannus odio est, in odio est, multum odii habet, in odium vocatur, venit.* Pozabljen biti *oblivione obrui, in oblivionem adduci.* Prim. § 226., 1., op.

3.) Pri čisto pasivnih, ne medialnih infinitivih se rabi *coepi* vsled atrakcije v pasivnih oblikah: *coeptus sum, eram* etc.: *oratio legi coepta est* govor se je jel brati; *consuli coepti sumus* začelo se je nas popraševati; *pugnari coeptum est* bojevanje se je začelo. Toda pri *fieri* stoji navadno in pri medialnih pasivih vselej aktiv *coepi: iniuriae fieri coeperunt; aer moveri coepit; fiducia augeri coepit* zaupanje je jelo naraščati.

Jednako se utegne reči: *oratio legi desita est* govor se je nehal brati; vendar tudi *oratio legi desiit;* a pri nedoločenem subjektu stoji le pasiv: *pugnari desitum est* (ne: *desiit*).

Poglavje 27.

O porabi časov.

§ 298. Vsako dejanje utegne na vsaki časovni stopnji, t. j. v sedanjosti, preteklosti in prihodnosti, po svojem trajanji biti ali nedovršeno ali dovršeno.

Časi sedanjosti so: prezens in prezentijski perfekt.

Časi preteklosti so: imperfekt, pluskvamperfekt, historijski perfekt in historijski prezens.

Časi prihodnosti so: I. futur in II. ali dovršni futur (futurum exactum).

Časi sedanjosti in prihodnosti se imenujejo tudi glavni časi, časi preteklosti pa historijski ali minoli časi (praeterita).

Nedovršeno ali trajno dejanje zaznamujejo oblike prezentovega debla: prezens, imperfekt in futur I.

Dovršeno dejanje zaznamujejo oblike perfektovega debla: perfekt, pluskvamperfekt in dovršni futur.

§ 299. **Prezens** zaznamuje kakor v slovenščini:

1.) vsako sedanje dejanje, bodi si da se v trenotji govorjenja vrši ali da traja ali se ponavlja, bodi si da se je prej začelo in se še vrši: *Scribo epistulam. Deus mundum conservat. Cotidie lego Platonem. Iam diu te exspecto.* Poslednje često v pasivu: *Terra herbis vestitur* je odeta. *Non portu illud oppidum clauditur.*

2.) dejanje, ki velja za vse čase, torej tudi za sedanjost: *Fortes fortuna adiuvat.*

3.) izreke in nauke, ki se nahajajo v še ohranjenih knjigah: *Plato docet. Cicero aliter iudicat.*

Jednako v stranskih stavkih: *Loqueris adhuc, cum omnes tacent. Relegatus mihi videor, postquam in Formiano sum.*

§ 300. V živahnejši pripóvedi služi prezens, kakor v slov., za pretekla dejanja namesto pripovednega perfekta: historijski prezens: *Caesar provinciae toti quam maximum potest militum numerum imperat; pontem iubet rescindi.*

Jednako v stranskih stavkih: *Catilina, postquam omnium animos alacres videt, conventum dimisit.* Tako sosebno pri *dum* dočim, med tem ko, kadar navaja preteklo dejanje, ki se je vršilo, ko je glavno dejanje nastopilo: *Graeciae civitates, dum imperare singulae cupiunt, imperium omnes perdiderunt.*

Perfekt je dvojen: prezentijski in historijski. § 301.

I. Prezentijski perfekt (sedanji dovršnik, tudi perfectum logicum zvan) zaznamuje *a)* za sedanjost dovršeno dejanje; *b)* dovršenemu dejanju sledeče stanje; slov. rabi dovršne glagole. Tako *a) dixi* rekel sem (sedaj je konec besed). *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Fuimus Troes, fuit Ilium* (zdaj nismo več); *b) novi* zvedel sem, vem; *consuevi* navadil sem se, navajen sem; *constiti* postavil sem se, stojim; *consedi* usedel sem se, sedim; *mihi persuasi* preveril sem se, preverjen sem: *Is mos ad hunc diem permansit* ostal je in traja še.

Jednako v stranskih, zlasti časovnih stavkih, kadar se izreka, da se je pred dejanjem, ki se sedaj ponavlja, vsakrat drugo zvršilo (perfectum antecedens); slov. rabi rada sedanjik: *Galli, cum superaverunt (= victores sunt), animalia capta immolant. Cum ad villam veni* (kadar pridem), *hoc ipsum nihil agere me delectat. Nos, si dens condoluit* (če boli), *ferre non possumus.*

Op. Perf. pas. je velikrat pravi perf. praesens ter znači sedanje stanje: *epistula scripta est* list je pisan, in temu primerno za preteklost: *scripta erat* je bil pisan, *fuit scripta* je bil spisan, *fuerat scripta* je bil prej spisan; vendar se nahaja *fuerat scripta* za prosti pluskpf. = *erat scripta.*

II. Historijski perfekt služi pripóvedi v glavnih in stranskih stavkih, zaznamujoč, da je dejanje v preteklosti nastopilo, brez ozira na dovršenost ali nedovršenost; slov. rabi dovršnike in nedovršnike (trpežne), grščina aorist.

1.) V glavnih stavkih stoji histor. perf. brez ozira na druga dejanja: *Veni, vidi, vici. Accessi ad aedes, puerum evocavi. Respondit. Quaesivi dominum. Domi negavit esse. Corinthus deleta est a L. Mummio. Graeci Troiam decem annos obsessam tenuerunt. Socrates dicere solitus est* (poleg *solebat*).

Op. 1.) Tudi dejanje, ki je samo ob sebi dolgo trajalo, utegne stopiti v historijski perfekt, ako se ne poudarja njega razvoj, nego zaznamuje le pretekla dovršenost: *Duodequadraginta annos Dionysius Syracusis regnavit.*

2.) Historijski perfekt se rabi tudi v poslovicah, kjer izreka, da je v preteklosti kaj nastopilo, kar velja za vse čase: gnomski perfekt; slov. rabi navadno sedanjik: *Libido ulciscendi plerumque magnas civitates pessumdedit.*

2.) Stoji historijski perfekt v stranskih stavkih, in to sosebno:

a) v relativnih stavkih, kadar imajo veljavo glavnih stavkov: *Paulus omni Macedonum gaza, quae (= et ea) fuit maxima, potitus est.*

b) v časovnih stavkih, ako imajo pomen pripovednih glavnih stavkov: *Cum Caesar in Galliam venit, duae ibi factiones erant,* t. j. *C. in Galliam venit et ibi (ubi) tum duae factiones erant.* — Take časovne stavke pričenjajo vezniki: *postquam (posteāquam)* potem ko, odkar, odkler, *antequam, priusquam* predno, *non ante (prius) . . quam* ne prej nego, *ut* kakor, *ubi, cum* ko, *ut primum, ubi primum, cum primum (simul atque,* tudi samo *simul)* kakor hitro, brž ko, *dum, quoad (dōnec), quamdiu* dokler, do kar, *quotiescumque* kolikorkrat koli: *Postquam Xerxes in Graeciam descendit, Aristides in patriam restitutus est,* t. j. *X. in Graeciam descendit, postea A. restitutus est. Xerxes in Graeciam descendit, priusquam Aristides restitutus est. Cato, dum, quoad, quamdiu vixit, virtutum laude crevit,* t. j. *C. vixit et interea v. l. crevit.*

Op. No če se poudarja stanje, pri katerem je glavno dejanje nastopilo, rabi se v časovnih stavkih imperfekt: *Labienus, postquam neque aggeres neque fossae vim hostium sustinere poterant, Caesarem facit certiorem. Fuit Lacedaemoniorum gens fortis, dum Lycurgi leges vigebant.* — A pluskvamperf. nastopi zlasti pri ponavljanih prejpreteklih dejanjih (§ 303., 2., op. 1.), in če je pred *postquam* števnik: *Romani audaciā in bello, ubi pax evenerat, aequitate rem publicam curabant. Hannibal tertio anno postquam domo profugerat, cum quinque navibus Africam accessit.*

§ 302. **Imperfekt** zaznamuje v preteklosti nedovršeno dejanje. Rabi se v glavnih in stranskih stavkih:

1.) v izraz stranskega dejanja, ki preteklo glavno dejanje spremlja; perfekt nadaljuje, imperfekt zadržuje povest *(perfecto procedit, imperfecto insistit oratio): Cimon celeriter ad principatum pervenit. Habebat enim satis eloquentiae. Helvetii hoc conatu destiterunt. Relinquebatur una per Sequanos via, qua Sequanis invītis propter angustias ire non poterant. Omnes, qui aderant, auxilium a Caesare petere coeperunt.*

2.) v izraz ponavljanih dejanj (običajev, navad, naprav) brez ozira na drugo dejanje: *Atticus mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Socrates dicere solebat omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentes. Romae quotannis bini consules creabantur.*

Op. Je-li ponavljanje s posebno besedo oznamljeno, na pr. *saepe, semper, diu, plerumque, multi,* rabi se navadno perfekt: *Semper Cimonem pedisequi cum nummis sunt secuti. Diu vixit. Ob debilitatem animi multi amicos perdiderunt.*

3.) v izraz trajnega stanja v preteklosti, zlasti v opis krajev, prirodnih prikazov, značajev, misli, čutov: *Caesar Alesiam circumvallare instituit. Ipsum erat oppidum in colle summo, cuius radices duo duabus ex partibus flumina subluebant. Caesar armis rem* *gerere constituit; videbat enim inimicorum in dies maiorem fieri exercitum, reputabatque appropinquare hiemem.*

Op. Imperfekt zaznamuje včasi začeto in poskušeno, pa ne zvršeno dejanje (imperfectum conatūs): *Consul animos mīlitum leniebat* (tolažil, skušal utolažiti). *Pyrrhus Fabricio pecuniam dabat* (dajal, ponujal).

Infinitivus historicus.* Inf. praes. act. in pass. navaja v hitro napredujoči pripóvedi več istodobnih naglo minolih dejanj; subjekt njegov stoji v nominativu: *Cotidie Caesar Aeduos frumentum flagitare. Diem ex die ducere Aedui; conferri, comportari, adesse dicere.*

Redko nastopi historijski infinitiv v stranskih stavkih, zlasti časovnih s *postquam, ubi, cum: Iam dies consumptus erat, cum tamen barbari nihil remittere atque acrius instare.*

Pluskvamperfekt zaznamuje nalik prezentijskemu in historijskemu perfektu: § 303.

1.) v glavnih in stranskih stavkih za preteklost dovršeno dejanje in iz njega izvirajoče stanje: imperfektni ali logični pluskvamperfekt: *noveram* zvedel sem bil, vedel sem; *constiteram* postavil sem se bil, stal sem; jednako *consueveram, consederam* (gl. § 301., I.). Zlasti jasen je ta pomen v pasivu, kjer je po takem *erat* le kopula, katero Cezar v tem slučaji navadno pred part. postavlja: *Reliquum erat certamen in virtute positum;*

2.) navadno v stranskih stavkih dejanje, ki je bilo pred drugim preteklim dejanjem nastopilo: historijski pluskvamperfekt: *Pausanias eodem loco sepultus est, ubi vitam posuerat. Tarquinius mortuus est Cumis, quo se contulerat.*

Op. 1.) Ako se je od dveh v preteklosti ponavljanih dejanj jedno pred drugim vršilo, stopi prejšnje v pluskpf. (plusqpf. antecedens); glavno dejanje stoji v imperfektu: slov. rabi perfekt: *Themistocli haerebant in memoria, quaecumque et audierat et viderat. Quotiens quaeque cohors procurrerat, ab ea parte magnus hostium numerus cadebat* (gl. § 301., II., 2., b, op.).

2.) Latinščina stavi točno vsako pred drugim preteklim dovršeno dejanje v pluskvamperfekt, slov. rabi rada perfekt dovršnikov: *Iphicrates vigilem, quem dormientem viderat* (je videl), *cuspide transfixit.* Le pri glagolih prositi in vprašati se nahaja tudi imperfekt nam. pluskpf.: *Socrates cum rogaretur, cuiatem se esse diceret: Mundanum, inquit.*

V latinskih listih se misli pisec često v tisti čas, ko bode prejemnik list bral, in rabi z njegovega gledišča nam. prezensa imperfekt ali perfekt, nam. perfekta pluskvamperfekt in nam. futura imper- § 304.

---

* Podoben mu je slov. pripovedni velevnik: «Se mu koj zasanja, da pojdi čez noč v grajšinsko hišo, se vsedi za mizo, prižgi na vsak kraj sebe eno svečo in čakaj». Miklošič, Synt. str. 795.

fekt opisne konjugacije o vsem, kar se neposredno na čas spisovanja odnaša. Pri tem slôve včeraj *pridie,* danes *eo die,* jutri *postridie; nunc* in *adhúc* ostaja: *Tertiam ad te hanc epistulam scripsi eodem die et pridie dederam longiorem* pišem ti danes do tretje pismo in včeraj sem daljše poslal. *Eo die, quo haec scribebam, apud Pomponium eram cenaturus* danes, ko to pišem, bodem pri P. obedoval. Toda: *Si vales, bene est, ego valeo. Maximi te semper et feci et facio.*

§ 305. 1.) **Prvi futur** zaznamuje bodoče dejanje v prosto: *Naturam si sequemur ducem, nunquam aberrabimus. Tuis litteris respondebo.*

Op. Druga oseba I. futura izreka včasi nam. direktne zapovedi ali prepovedi gotovo nado, da se kaj zgodi: *Tu non cessabis et ea, quae habes instituta, perficies.*

2.) **Drugi** ali **dovršni futur** znači dejanje, ki bode pred drugim bodočim dejanjem dovršeno: *Ut sementem feceris, ita metes.* Primerno perfektom *novi* etc.: *novero* zvedel bodem, vedel bodem; *constitero* postavil se bodem, stal bodem idr.

§ 306. Ako stoji v glavnem stavku I. futur ali kak izraz futurnega pomena, n. pr. imperativ, hortativni konjunktiv, gerundiv z *esse, possum, volo, licet, oportet, difficile est, necesse est, opus est,* onde dobiva stranski stavek:

1.) I. futur, če sta dejanji istodobni: *Donec eris felix, multos numerabis amicos. Resistito gratiae, cum officium postulabit. Qui adipisci veram gloriam volet, iustitiae fungatur officiis. Stabilitas amicitiae confirmari potest, cum homines cupiditatibus imperabunt.*

2.) II. futur, če bode stransko dejanje pri nastopu glavnega dovršeno: *Quidquid erit actum, scribam ad te. Difficile est amicitiam manere (= vix manebit), si a virtute defeceris. Qui timere desierint, odisse incipient. Oro te, ut, si inclamaro, advoles.* — Tako sosebno v časovnih stavkih pri *postquam, ubi, cum, simulac, antequam, dum, donec* etc.: *Ubi consulueris, mature facto opus est. Ludo uti licet, cum seriis rebus satis fecerimus. Non desinam, dum perfecero. Non defatigabor, antequam rationem disputandi percepero.*

Op. 1.) Slovenščina nadomestuje rada II. futur s sedanjikom dovršnih glagolov, večkrat tudi I. futur, če se futurni pomen po zmislu lahko spozna: «Če tebe ptica vjamemo *(ceperimus),* perje vse ti vzamemo *(adimemus)*». Vselej ima futurni pomen sedanjik začetno-dovršnih glagolov s po: pojdem, poletim, ponesem, porečem idr.

2.) II. futur izraža včasi, da bode dejanje gotovo in hitro nastopilo: *Qui Antonium oppresserit, is bellum confecerit. Ego certe meum rei publicae officium praestitero.* Pogosto stoji tako *video* v II. fut. v zvezi z *mox, post, alias: Hisce de rebus paulo post videro. Recte secusne, alias viderimus.*

Coniugatio periphrastica (activa) zaznamuje *a)* dejanje, katero kdo začenja, namerja, hoče zvršiti: *Iniuriam qui facturus est, iam facit. Profecturus eram ad te, cum ad me frater tuus venit; b)* kar ima po mislih, pričakovanji drugih kdo storiti: *Morere, Diagora: non enim in caelum ascensurus es* (ni se nadejati, ni ti namenjeno, da se v nebo vspneš). *Cum his versare, qui te meliorem facturi sunt.* Tako v pogojnih stavkih: *Me ipsum ames oportet, si veri amici futuri sumus* (če imava biti). § 307.

Sosledica časov, consecutio temporum.

Sosledica časov uči, kateri časi se rabijo v notranje zavisnih, t. j. takih konjunktivnih stavkih, ki se izrekajo v zmislu subjekta vladalnega stavka. Sem spadajo sosebno finalni, velevni in želevni stavki, indirektna vprašanja in stranski stavki indirektne razprave. § 308.

O sosledici časov veljajo pravila:

1.) Za časi sedanjosti in prihodnosti (praes., perf. praes., I. in II. fut. in imper.) nastopa prezens, perfekt in coniug. periphr. na *-urus sim.*

2.) Za preteriti (impf., perf. histor. in plusqpf.) nastopa imperfekt, pluskvamperfekt in coniug. periphr. na *-urus essem.*

Konjunktiv praesentis in imperfecti zaznamuje, da je stransko dejanje z glavnim istodobno.

Konjunktiv perfecti in plusquamperfecti znači, da se je stransko dejanje pred glavnim zvršilo, da je preddobno.

Konjunktiv opisne konjugacije stoji, če se ima stransko dejanje za glavnim vršiti, če je zadobno (nastopno).

Prip. Pri aktivnih glagolih, ki nimajo supina, in v pasivu se opisuje zadobnost s *futurum sit ut* in konj. prez. in *futurum esset ut* in konj. imperfecti.

Vidim, videl sem, videl bom, ko bom videl,
kaj delaš, si delal, bodeš delal:
video, vidi, videbo, videro,
quid agas, quid egeris, quid acturus sis.

Videl sem, videl sem bil,
kaj si delal, si bil storil, boš delal:
Videbam, vidi, videram,
quid ageres, quid egisses, quid acturus esses.

I. Za prezensom: *Omne animal id agit, ut se conservet. Non debet dubitari, quin fuerint ante Homerum poetae. Incertum est, quid cras futurum sit.*

Za prezentijskim perfektom: *Membris utimur prius, quam didicimus (= scimus), cuius ea utilitatis causa habeamus. Oblītus es (ignoras), quid initio dixerim. Generi animantium omni est a natura tributum* (je podeljeno, ima nagon), *ut se tueatur.*

Za obojim futurom: *Nemo erit, qui censeat a virtute esse recedendum. Quod nihil de ea re scripserim, facile ignosces. Morati melius erimus, cum didicerimus, quae natura desideret.*

II. Za imperfektom in pluskvamperfektom: *Quaerebat Socrates, quid bonum malumve esset. Accusabatur Alcibiades, quod Hermas deiecisset. Cura incesserat patres, ne plebs tribunos militum ex plebe crearet. Non dubitabam, quin legiones venturae essent.*

Za historijskim perfektom: *Sicilia prima docuit Romanos, quam praeclarum esset exteris gentibus imperare. Miltiades accusatus est, quod, cum Parum expugnare posset, a rege corruptus infectis rebus discessisset.*

Opisna konjugacija: *Non est (erat) dubium, quin futurum sit (esset), ut contingat (contingeret) id nobis. Non dubitavi, quin tu idem existimaturus esses, quod ego. Non fuerat mihi dubium, quin te Tarenti visurus essem. Nemo dubitat (dubitabat), quin futurum sit (esset), ut Pompeius a Caesare vincatur (vinceretur).* Pa tudi: *Non dubito, quin futurum sit, ut mihi scribas.*

Op. 1.) Tudi za prezentijskim perfektom nastopi često imperfekt; redno je to v namernih in vprašalnih stavkih: *Haec propterea de me dixi, ut mihi ignosceres. Satis multas causas attuli, cur bellum gerendum esset.*

Nasproti pa stojé za historijskim perfektom indirektna vprašanja včasi v prezensu ali perfektu, ako bi nezavisna v jednem teh dveh časov imela biti: *Hic, quantum in bello fortuna possit et quantos adferat casus, cognosci potuit. Id quantae saluti fuerit universae Graeciae, bello cognitum est Persico* (nezavis.: *fortuna plurimum potest in bello; id maximae saluti fuit*).

2.) Za historijskim prezensom nastopa ali obliki primerno konjunktiv praesentis ali perfecti, ali pomenu primerno konj. imperfecti ali plusquamperfecti: *Mettio imperat Tullus, ut iuventutem in armis habeat. Athenienses creant decem praetores, qui exercitui praeessent.*

Prip. Tudi historijski infinitiv velja glede sosledice za historijsk čas: *Memmius populum ad vindicandum hortari; monere, ne libertatem suam desererent.*

Op. 3.) Stavki, ki bi nezavisni v konjunktivu imperfecti stali, pridržujejo v zavisnosti to isto obliko: *Quaero a te, cur Cornelium non defenderem* (nezavis.: *cur non defenderem?* zakaj naj bi ne bil zagovarjal?).

4.) V redkem slučaji, da bi v stranskem stavku imel konjunktiv futuri II. nastopiti, rabi se v aktivu *futurum sit (esset) ut* s perfektom (pluskvamperfektom), a v pasivu part. perf. pass. s *futurus sim (essem): Incertum est, an futurum sit, ut legati constituta die redierint. Non dubito, quin legente te has litteras confecta iam res futura sit.*

§ 309. Posledični stavki z *ut (quin, qui, qui non)* dobivajo nezavisno od glavnega stavka tisti čas, katerega bi kot samostalni stavki imeli: *Ita vixi, ut non frustra me natum esse existimem* (nezavis.: *bene vixi; non frustra me natum esse existimo*). *Ardebat Hortensius cupiditate dicendi sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim* (= *in nullo unquam flagrantius studium vidi* videl sem, poznam).

Ako pa izreka od preterita zavisni posledični stavek činjenico (factum), ki bi nezavisna v historijskem perfektu bila, onde nastopi:

a) redno imperfekt, zaznamujoč, da je posledica s preteklim glavnim dejanjem istodobna, da ga spremlja: *Socratis responso sic iudices exarserunt, ut capitis hominem innocentissimum condemnarent. Nullum adhuc praetermisi diem, quin (quo non) aliquid ad te litterarum darem.* — Potreben je konjunktiv imperfecti za glagoli dogoditi se, pripetiti se *(factum est, accidit, contigit)*, ki s posledičnim stavkom vred činjenico opisujejo: *Factum est, ut Epaminondas nihil praeter gloriam caperet (= Ep. nihil praeter gloriam cepit).*

b) redkeje perfekt: *Aristides in tanta paupertate decessit, ut, quī efferretur, vix reliquerit (= Ar. vix reliquit). Nemo Olympiam venit, quin signum Iovis viderit. Alexander cum nullo unquam hoste congressus est, quem non vicerit* (katerega ne bi bil zmagal).

Op. Za nikalnimi in primerjalnimi stavki rabi slovenščina pogojnik, dočim ima lat. vselej pravilno sosledico: *Non fuit tantus homo Sex. Roscius, ut de eo potissimum conqueramur* (bi tožili). *Quae (= nulla) tam firma civitas est, quae non discidiis funditus possit everti* (ki bi se ne dala razrušiti)? *Non is es, ut te metus unquam a periculo revocarit* (bi bil odvrnil). *Nemo erat adeo tardus, quin statim castris exeundum putaret* (da ne bi bil mislil). *Maior sum, quam cui possit fortuna nocere.*

§ 310. Ako zavisi konjunktivni stavek od nedoločnega glagola (infinitiva, participa, gerundija, supina) ali od participialnega adjektiva, ravna se zavisni čas po onem določnem načinu, katerega ti nedoločni namestujejo: *Aristīdes negabat quidquam utile esse, quod cum honestate pugnaret* (*Aristidis iudicio nihil utile erat, quod* etc.) *Aristīdes, cum animadvertisset quendam scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab eo dicitur (quaesivit), quare id faceret. Athenienses miserunt Delphos consultum (qui consulerent), quidnam facerent. Constitit rex incertus (cum incertus esset), quantum esset hostium.*

§ 311. Ako zavisi stranski konjunktivni stavek od drugega stranskega stavka, čegar predikat uže izraža bodočnost, to stoji za istodobno dejanje konjunktiv praes. ali imperf. nam. I. futura, za preddobno pa konjunktiv perf. ali plusquamperf. nam. II. futura: *Negat (negabat) Cicero, si naturam ducem sequamur (sequeremur), unquam nos aberraturos. Promitto (promisi), me rem facturum, ubi primum ad te venerim (venissem).* Jednako v pasivu: *Pollicetur (pollicitus est) Caesar, si obsides sibi dentur (darentur), sese cum Helvetiis pacem facturum.* — Jednako se nadomestuje konjunktiv fut. I. in II., če je futurni pojem v kaki besedi vladalnega stavka zapopaden: *Themistocles domino navis multa* (namr. *se daturum esse*) *pollicitus est, si se conservasset. Xerxes praemium* (namr. *se daturum esse*) *proposuit, qui invenisset novam voluptatem. Agesilaus multo gloriosius* (namr. *fore*) *duxit, si institutis patriae paruisset.*

Op. Ako zavisi stranski stavek od finalnega, nadomestuje se tudi I. futur s konjunktivom prez. ali imperf., II. futur pa s konjunktivom perf. in pluskpf., ker izraža finalni stavek sam ob sebi nekaj bodočega: *Curio scripsi, ut tibi daret, quod opus esset* (nezavis.: *da, quod opus erit*). *Scripsi ad Curium, ut, quod dixisset, daret* (nezavis.: *dabis, quod dixeris*).

Poglavje 28.

O porabi načinov.

A. Indikativ.

§ 312. Indikativ se rabi kakor v slov., da se kaj določno, bodi si trdilno ali nikalno, izreka ali v prosto in v premo (direktno) po čem vpraša: *Deus mundum conservat. Non omnes possumus omnia. Num negare audes?*

Večkrat pa utegne v slovenščini pogojnik, včasi velevnik nastopiti, kjer ima latinščina določni izrek v indikativu, in to:

1.) pri *paene* (redkeje *prope*) skoro, kmalu: *paene dixi* skoro bi bil rekel; *prope oblītus sum* kmalu bi bil pozabil.

2.) pri glagolih misliti, verjeti, navadno z nikalnico: *non arbitrabar, non putaram (putavi)* ne bil bi mislil (verjel).

3.) pri izrazih, ki izrekajo sodbo o možnosti, potrebnosti, priličnosti itd. kakega dejanja. Tu nastopa:

a) indikativ prezensa, ki v prosto izreka, da je dejanje sedaj možno, potrebno itd. pri glagolih moči, morati, imeti (*possum, debeo, oportet, est* z gerundivom): *Potes aliam viam ingredi* mogel bi (moreš še) po drugi poti iti; *aliam viam te ingredi oportet* imel bi iti; *alia via tibi ingredienda est* bilo bi ti iti;

pri izrazih: *aequum est, par est, iustum est, fas est* (bilo bi prav, pristojno, pravično), *melius est, satius est, optabilius est, utilius est* (bilo bi bolje, poželjneje, koristneje), *longum est* (bilo bi predolgo), *difficile est* (bilo bi pretežko) etc.: *Longum est omnia enumerare.*

b) indikativ historijskih časov, naznanjajoč ob jednem, da se dejanje ni uresničilo: *Poteras aliam viam ingredi* mogel bi bil iti (mogel si ves ta čas, pa se ni godilo); jednako *potuisti* mogel bi bil (mogel si, pa se ni zgodilo: pripovedno), *potueras* mogel bi bil (mogel si bil, pa se ni bilo zgodilo pred drugim preteklim dejanjem). *Contumeliis onerasti eum, quem patris loco colere debebas* bil bi imel spoštovati (pa nisi spoštoval). *Aut non suscipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate populi Romani. Catilina erupit e senatu triumphans gaudio, quem omnino vivum illinc exire non oportuerat.*

4.) v splošnih izrekih pri podvojenih ali s *-cumque* tvorjenih zaimkih in veznikih: *quisquis, quotquot, quamquam* (dasi, § 344., 1.), *utut* (kakorkoli); *quicumque, utcumque, ubicumque, quotiescumque;* slov. rabi dopustni velevnik ali naj (si): *utut est, qualecumque est, quocumque modo res se habet* bodi si (naj si bode) kakorkoli, kakoršno koli. *Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes. Haec, qualiacumque erant, reticenda non fuerunt* naj si je bilo to kakoršno koli.

5.) pri *sīve — sīve (seu — seu)* bodi si da — bodi si da (ali da), naj si — naj si (ali), ali dopustni velevnik: *Illo loco libentissime uti soleo, sive quid mecum cogito, sive quid scribo aut lego* bodi si da (naj si) kaj premišljujem, bodi si da (naj si) kaj berem ali pišem. *Sive habes aliquam spem de re publica, sive desperas, vir fortis et constans esse non desines* imej kaj upanja ali obupaj. *Sive medicinam adhibueris, sive non adhibueris, convalesces* vzemi zdravilo ali ne (v lat. se glagol mora ponoviti za *sive non*).

Op. Bodi si da = bodi si ker slôve *sive quod, sive quia* z indikativom: *Romulus centum creat senatores, sive quia is numerus satis erat, sive quia soli centum erant, qui creari patres possent.*

B. Konjunktiv v nezavisnih stavkih.

§ 313. Konjunktiv zaznamuje, kar naj se godi ali bi se godilo, t. j. le domišljevano (možno, neuresničeno, dvojbeno) ali namerjano (privoljeno, želeno, zapovedano) dejanje.

I. **Coniunctivus potentialis,** in sicer praesentis in perfecti brez bistvenega razločka, služi v izraz sedaj možnega dejanja ali skromne trditve (v slov. bi, utegnil bi); nikalnica je *non: Hic* *quaerat quispiam* tu bi kdo vprašal (utegnil bi vprašati); *quis dubitet* kdo bi dvojil? *nemo dixerit* nikdo ne bi dejal; *non (haud) facile dixerim; confirmaverim* trdil bi, *laudaverim* hvalil bi. Tako pogosto: *possim, velim, nolim, malim* kot izrazi uljudnosti nam. *possum* etc.

Op. 1.) Najraji nastopa potencialni konjunktiv, če je subjekt vprašalen ali nedoločen zaimek in v 2. osebi sing. za nedoločen subjekt sploh (kdò, človek): *Dissimulatio est, cum alia dicuntur ac sentias.*

2.) Konjunktiv imperfecti služi v izraz pretekle možnosti, zlasti v izrekih: *diceres, crederes, putares* rekel, menil, mislil bi bil, utegnil bi bil reči, meniti, misliti; *cerneres, videres* videl bi bil: *Qui videret, urbem captam diceret.* Jednako vprašalno: *quis crederet?* kdo bi bil verjel? *quis putaret?* kdo bi bil mislil?

§ 314. II. **Coniunctivus irrealis** služi v imperfektu za izraz sedanjega neistinitega pogoja ali vsled kake ovire neuresničenega dejanja, v pluskvamperfektu pa za izraz jednakega preteklega pogoja ali dejanja; slov. rabi pogojnike; nikalnica je *non: Sine amicis vita tristis esset* brez prijateljev (ko bi ne bilo pr.), bilo bi ž. žalostno; ker pa so, ni žalostno. *Tribuni delectum impedissent, sed novus subito terror additus est.*

§ 315. III. **Coniunctivus dubitativus** (deliberativus) stoji v preudarnih vprašanjih, in to praesentis za sedanjost (slov. naj, hočem), imperfecti za preteklost (slov. naj bi bil, sem hotel); nikalnica je *non: Quid faciam?* kaj naj počnem? *Quid facerem?* kaj naj bi bil počel (sem hotel početi)? *Quo me vertam?* kam naj se obrnem? *Huic homini cedamus? Quid hoc homine faciatis? Quid agerem? contenderem contra tribunum plebis?*

Op. Konjunktiv v nevoljnih vprašanjih prijemlje tudi *ut: Te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas?* tebe da bi kaj upognilo? ti da bi se kedaj poboljšal?

§ 316. IV. **Coniunctivus concessivus** izreka v prezensu sedanje, v perfektu preteklo privoljenje ali dopuščenje. Slovenščini služi dopustni velevnik, ali naj (si), bodi si da; latinščina pristavlja rada *ut.* Nikalnica je *nē,* le tedaj *non,* kadar se pojedina beseda stavkova nika: *Haec sint falsa sane: invidiosa certe non sunt. Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. Ne sit summum malum dolor: malum certe est. Exercitus ut non referat pedem, insistet certe. Fueris doctus, fueris prudens; pius non fuisti.*

Op. Za 2. osebo ima tudi lat. dopustni imperativ: *Subduc cibum unum diem athletae, Iovem Olympium implorabit.*

§ 317. V. **Coniunctivus optativus** izreka v prezensu in perfektu izpolnjivo, v imperfektu in pluskvamperfektu neizpolnjivo željo. Nikalnica je *ne*. V prvem slučaji pristopa pogosto, v drugem vselej *utinam* (o da, ko bi vendar; pri pesnikih tudi *o si*), nikalno *utinam ne, nunquam: Valeant cives mei, sint incolumes, sint beati! Pace tua hoc dixerim! Utinam errem* da bi se motil (mogoče je); *utinam erraverim* da bi se bil motil (mogoče je bilo); *utinam errarem* da bi se motil (pa se ne motim); *utinam erravissem* da bi se bil zmotil (pa se nisem zmotil). *Illud utinam ne vere scriberem! Utinam ut culpam, sic etiam suspicionem vitare potuisses! O mihi praeteritos referat si Iuppiter annos!*

Op. 1.) Izpolnjiva želja se tudi opisuje z *velim, nolim, malim* (potencialnimi konjunktivi) in konjunktivom praesentis ali perfecti: *velim redeat; velim redierit!* — neizpolnjiva želja z *vellem, nollem, mallem, cuperem* in konjunktivom imperf. ali plusquamperf.: *vellem adesse posses; nollem dixisses!*

2.) Coni. optativus stoji tudi pri uverjavanji in zaklinjanji; *Sollicitat me, ita vivam* (kakor res živim), *tua valetudo; ita vivam* (tako naj živim), *ut me tua valetudo sollicitat. Moriar (inteream, peream, ne vivam, ne sim salvus), si verum non dico* (umrjem naj, smrt me vzemi, poginem naj).

§ 318. VI. **Coniunctivus hortativus** služi v prvi osebi plur. praesentis v izraz pobude, v drugi in tretji osebi v izraz zapovedi ali prepovedi nam. imperativa. Nikalnica je *ne* in se nadaljuje z *neve, neu (= vel ne, et ne)*, pa tudi *nemo, neuter, nullus, nihil, nunquam, nec — nec* (*non* le, če se jedna beseda nika): *Eamus* idimo, pojdimo. *Amemus patriam. Imitemur maiores nostros. Meminerimus etiam adversus infimos iustitiam esse servandam. Ne difficilia optemus. Quidquid agis, prudenter agas* (tako le pri nedoločeni osebi). *Qui dedit beneficium, taceat; narret, qui accepit. Donis impii ne placare audeant deos.*

Op. Je-li prepoved določeni osebi namenjena, nastopa v 2. osebi sing. in plur. redno perfekt: *De me nihil timueris. Nihil gratiae causa feceris; misericordia commotus ne sis.* Prim. § 321.

C. Imperativ.

§ 319. Prvi imperativ (*lege, legite,* tudi imp. praesentis zvan) veleva ali zapoveduje določeni osebi, kar naj se takoj[*] zgodi, ali, če se uže godi, da naj se nadaljuje; slov. rabi dovršne in trpežne glagole: *Abi. Dic, cur hic. Ignosce* odpusti. *Iustitiam cole et pietatem. Vale.*

Op. V blaženje zapovedi služi *velim* s konjunktivom ali pristavek *quaeso, oro, obsecro, sīs* prosim *(= si vis)* k imperativu, v poostrenje pa *fac, cura, cave* s konjunktivom ali pristavek *age* dej, *agedum* dej nu (pred sing. in plur.), *modo* le k imperativu: *Tu ad me scribas velim. Quaeso, attendite* ali *attendite, quaeso. Oro, obsecro, ignosce. Dic, oro te, clarius. Cave sis mentiaris. Fac diligentiam adhibeas* bodi saj marljiv. *Age, dic; age, considerate. Vide modo* le poglej.

---

[*] *«Qui dicit fac, properat, ut ait Celsus, ille etiam morari sinit, qui dicit facito.» Consent.*

§ 320. Drugi imperativ (*legito, legito, legitote, legunto,* tudi imp. futuri zvan) ukazuje, da naj se kaj poznej, kadar se bode kaj druzega zvršilo, zgodi ali vsakrat ponavlja; zato nastopa pogosto (v 3. osebi samo) v pogodbah, postavah, oporokah, pravilih za življenje; slov. rabi ponajveč nedovršne, zlasti opetovalne glagole: *Cras petito, dabitur; nunc abi. Cum valetudini tuae consulueris, consulito navigationi. Regio imperio duo sunto iique consules appellantor; illis salus populi suprema lex esto. Servus meus liber esto* (oporoka). *Ignoscito* (odpuščaj) *saepe alteri, nunquam tibi. Apud iudices vera loquitor.*

Op. Vedi slôve *scito,* vedite *scitote.* Toisto pomeni *habeto, sic habeto, sic habetote.* — *Esto* bodi tako (tudi *sit ita*); *iudicatote* sodite (zastran mene).

§ 321. Prepoved se izreka v prozi redno z *ne* (*neve* za predidočo prepovedjo), *nemo, nihil, nullus, nunquam* in konjunktivom (gl. § 318.); v zakonih, pogodbah in občnih pravilih pa z II. imperativom; I. imperativ z *ne* v prozi ni navaden: *Ne dubitaveris. Nihil ignoveris. Corporis robore utare, dum adsit; cum absit, ne requīras* (v 2. osebi prez. le pri splošnem subjektu). *Puer telum ne habeat. Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito. Borea flante ne arato. Neminem decipe* (poetiški: *Tu ne cede malis*).

Op. Opisuje se prepoved *a)* z *noli, nolite* in infinitivom: *noli timere* ne boj se; *noli me tangere* ne dotakni se me. *Nolite id velle, quod fieri non potest; b)* z *cave* in konj. brez *ne: cave credas* nikar ne verjemi; *c)* s *fac ne: fac ne quid aliud cures* ne dej za drugo skrbeti.

Poglavje 29.

Nezavisna vprašanja.

§ 322. Nezavisni (direktni) vprašalni stavki utegnejo biti *a)* v indikativu (§ 312.): *quis dubitat? b)* v potencialnem konjunktivu (§ 313., I.): *quis dubitet? c)* v dubitativnem konjunktivu (§ 315.): *quid faciam? facerem?*

Vprašanja so: I. jednostavna, prašajoč le po jedni stvari; II. razstavna (disjunktivna), prašajoč po dveh ali več stvareh.

I. Jednostavna vprašanja.

1.) Vprašanja, v katerih se za kak pojem vpraša (pojemska vprašanja), se uvajajo z vprašalnimi pronomini ali adverbi: *quis? quid? uter? qualis? ubi? unde? quando? quomodo? qui? cur? quare?* etc.: *Quis est dives? qui nihil cupit; quis est pauper? avarus.*

Op. 1.) Pogosto se kdo? opisuje s *quis est, qui;* — kaj? s *quid est, quod;* — zakaj? s *quid est, quod (cur): Quis est, qui dubitet* kdo bi dvojil? *quid est, quod dubitem* zakaj naj bi dvojil?

2.) V taistem stavku utegneta dve ali več vprašalnic stati: *Uter utri insidias fecit* (kdo njiju je in koga je zalezoval, kdo je drugega zalezoval)?

2.) Ako vprašanja ne merijo na jedno besedo, nego na cel stavek (stavkovna vprašanja), se zaznamujejo:

a) s samim naglasom, zlasti v izraz zavzetja in nevolje: *Clōdius insidias fecit Miloni? Tu hoc non vides?*

b) z vprašalnicami: *-ne, nonne, num:*

-ne (li, ali) daje i trdilen i nikalen odgovor pričakovati; zaobeša se naglašeni besedi, ki stoji navadno stavku na čelu, ali če take ni, glagolu: *Estne frater intus? Fraterne est intus? Intusne est frater? Omnisne pecunia debita soluta est?*

Op. *-ne* se vprašalnim zaimkom, prislovom in jednozložnim predlogom ne pritika; torej: *in nostrane potestate est?* nikdar: *quisne.*

nonne *(= non-ne)* ne-li, ali ne pričakuje trdilen odgovor: *Canis nonne similis est lupo?* Isto tako *nemone, nihilne, nunquamne.*

Op. 1.) Za *nonne, nihilne* sledi v anafori samo *non, nihil: Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari iubebis?*

2.) V dokazovanji per exempla je *videsne, videmusne, videtisne* = *nonne vides* etc. ali ne vidiš itd.? *Videmusne, ut* (kako) *apud Homerum Nestor de virtutibus suis praedicet?*

num mari, ali mari daje v direktnem vprašanji nikalen odgovor pričakovati: *Num negare audes?* mari si upaš tajiti? *Num quis Thebanorum Epaminondae par fuit eloquentiā?*

Op. Namesto *num quis, num quid* (indef.) utegne *ecquis, ecquid* nastopiti: *Ecquam terram vidisti cultiorem Italiā?* — *Numquid* in *ecquid* sta prosti vprašalnici postali, poslednja daje na trdilen odgovor misliti: *Ecquid attendis?* ali kaj paziš?

II. Razstavna vprašanja imajo po dva ali več členov, ki se med seboj izključujejo. § 323.

Direktni razstavni vprašalni stavki se uvajajo z *utrum — an, -ne — an, — — an;* ali ne v drugem členu slôve *an non: Utrum verum an falsum est? Verumne an falsum est? Verum an falsum est? Utrum hoc verum est an non?*

Op. 1.) Jednako se 3. in 4. člen z *an* začenja: *Utrum hoc tu parum meministi, an ego non satis intellexi, an mutasti sententiam?*

2.) Ako se ne stavita izključilna člena razstavnega vprašanja v nasprotje, nego drugi prvega le dopolnuje ali popravlja, nastopa *aut* ali *vel* (ali raji, in): *Voluptas melioremne efficit aut laudabiliorem virum?* (toda *melioremne an deteriorem?*)

Prip. Navadno uvaja *an* drugi člen razstavnega vprašanja. Pogosto pa je v direktnih vprašanjih prvi člen izpuščen in *an* uvaja na videz jednostavno vprašanje; v tem slučaji se *an* sloveni:

a) z ali: *Invitus te offendi* (dodaj: *utrum id ita esse credis?*) *An putas me delectari laedendis hominibus?*

b) z morda, kali: *Quid ad me venistis? an speculandi causa* zaradi ovaduhanja kali? (t. j. *utrum alia de causa an speculandi causa?*)

c) s kaj ne da? *(= nonne): Quando oraculorum vis evanuit? an postquam homines minus creduli esse coeperunt?*

O zaimkih v zvezah kakor: *an quisquam putat? an unquam auditum est?* gl. § 290.

§ 324. 1.) Trdilni odgovor (da) se daje v lat.: *a)* s ponavljanjem naglašene besede vprašanja (sè ali brez *vero*): *Vidistine eum? Vidi. Mene vis? Te. Hocine dixisti? Dixi vero* ali (z zaimkom subjektu primernim) *ego vero; b)* z *etiam, ita (ita est), vērō* in *sānē (sane quidem): Aut etiam aut non respondere. Fuisti saepe, credo, in scholis philosophorum. Vero, et libenter quidem. Permittisne, ut ludam? Sane.*

2.) Nikalni odgovor (ne) se daje: *a)* z *non* in naglašeno besedo vprašanja: *Estne frater intus? Non est? b)* z *non* in *minime (minime vero): Cognatus aliquis fuit aut propinquus? Non. An tu haec non credis? Minime vero* (nikakor ne).

Op. *Immo, immo vero* ne, marveč, celo: *Ubi fuit Sulla? num Romae? Immo longe afuit* ne, marveč daleč. *Nonne amicos amare debemus? Immo etiam inimicos* še celo neprijatelje.

Poglavje 30.

Načini v zavisnih stavkih.

A. Zavisna vprašanja.

§ 325. Indirektni vprašalni stavki, zavisni od glagolov sentiendi ali dicendi ali podobnih imenskih pojmov, stopijo vselej v konjunktiv (prim. § 322.): *a) nescio, quis dubitet* ne vem, kdo dvoji *(quis dubitat?); b) nescio, quis dubitet* ne vem, kdo bi dvojil *(quis dubitet?); c) nescio, quid faciam* ne vem, kaj delam, naj storim *(quid facio? faciam?); nescii, quid facerem* nisem vedel, kaj sem delal, naj bi storil.

Kakor direktna, tako utegnejo indirektna vprašanja biti ali jednostavna ali razstavna (disjunktivna).

§ 326. I. Indirektna jednostavna vprašanja se uvajajo:

1.) z vprašalnimi pronomini ali adverbi (§ 322., I., 1.): *Incertum est, quo te loco mors exspectet. Quantum quisque daret, imperabat.*

2.) z vprašalnicami: ***-ne*** li, ali; ***nonne*** ne-li, ali ne, če ne; ***num*** ali, da-li, če, ki pa v indir. vprašanjih ne meri vselej na nikalni odgovor in se često ne razlikuje od *-ne; an* ali ne, če ne za izrazi dvojbe in negotovosti, zlasti za *nescio, haud scio, dubito, dubium est, incertum est,* ki izrekajo nagnenje k pritrdbi: menda, brž ko ne (gl. §§ 322., 2.; 323.): *Causa quae sit, videtis; nunc quid agendum sit, considerate. Quanto res in periculo sit (fuerit), cognoscunt. Epaminondas quaesivit, salvusne esset clipeus. Croesus ex Solone quaesivit, nonne se beatissimum putaret. Rogo, num quid velit. Hannibal imperavit puero, ut sibi nuntiaret, num undique obsideretur.* — *Nescio an, dubito an hoc verum sit* ne vem, če to ni res, dvojim, ali ni res = menda je res. *Dubito an Thrasybulum primum omnium ponam* dvojim, ali ne bi Tr. za prvega imel. — Ako se pa misel nagiblje k nikanju, pristopi *non, nemo, nullus, nunquam* k *an: Hoc diiudicari nescio an nunquam possit* to se ne da menda nikdar razsoditi.

Op. 1.) Včasi je *haud scio an = fortasse* menda ter stoji brez glagola: *Contigit tibi, quod haud scio an nemini.* — Jednako se nahaja eliptično: *nescio quis, quid (= aliquis, aliquid); nescio quomodo (quo pacto) = quodam modo (pacto); mirum quantum, nimium quantum (= plurimum): Prope me nescio quis loquitur. Sales in dicendo nimium quantum valent. Id mirum quantum profuit ad concordiam civitatis.* Pa tudi: *Id mirum (est) quantum profuerit.* — Nasproti je *forsitam* morda iz *fors sit an* ter ima vselej konjunktiv: *forsitan quaeratis.*

2.) Za glagoli poskušati, čakati se uvaja indir. vprašanje sè *si* (če): *Helvetii, si perrumpere possent, conati sunt. Exspectabam, si quid de eo ad me scriberes.* Pogosto se taki glagoli v mislih dodajajo, če stoji pri *si* konjunktiv od *posse* ali *velle: Circumfunduntur hostes, si quem aditum reperire possent* (da bi poskusili, če). *Te adeunt fere omnes, si quid velis.*

II. Indirektna razstavna vprašanja utegnejo naslednje oblike imeti: § 327.

Quaero, utrum verum an falsum sit; verumne an falsum sit;
verum an falsum sit; verum falsumne sit.

Poslednji dve obliki služita le v kratkih, ostro si nasprotujočih vprašalnih rekih.

Ali ne slôve v indirektnem vprašanji navadno *nécne,* bodi si da se glagol ponavlja ali ne: *Fiat necne fiat, quaeritur. Antigonus nondum statuerat, conservaret Eumenem necne.* Prim. § 323.

B. Časovni stavki.

1. *Cum* z indikativom: *cum temporale.*

*Cum** ko, kadar je prvotno le časoven členec *(= quo tempore)* in se sklada z indikativom, ako je dejanje časovnega stavka po vsebini samostalno in jednako veljavno ali istodobno z glavnim § 328.

---

* Vezniki so nominalni ali pronominalni skloni in kot taki brez upliva na način: *cum* (starolat. *quom*), *quam* f., *quod, quia* pl., *dum* so akuzativi: *sī* (iz *sei* = εἰ), *uti (ut)* sta lokativa; *quo, quominus, quīn* so ablativi. Indik. ali konjunktiv zavisnih stavkov ima torej jednak pomen kakor v nezavisnih.

dejanjem. Časovni stavek dobiva torej tisti način, katerega bi kot nezavisen imel. Časi so:

1.) Prezens ali prezentijski perfekt, kadar je istodoben s prezensom nadrednega stavka (gl. § 301., I., perf. antecedens); I. ali II. futur, kadar je istodoben (bodoč) s futurom nadrednega stavka (tedaj — kadar): *Animus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet. Cum pater familiae decessit* (umrje), *eius propinqui conveniunt. Praeclarus erit mihi ille dies, cum ex hac turba rerum terrestrium discedere mihi licebit. Pluribus verbis ad te scribam, cum plus otii nactus ero (= habebo).*

Op. Taisti čas stoji pri istih subjektih v stranskem in glavnem stavku, kadar je jeden v drugem zapopaden *(cum coincidens): Apollo, cum nosce te dicit* (kadar, s čim, s tem da pravi), *hoc dicit: nosce animum tuum. Tribuniciam potestatem cum poscebat populus, iudicia poscebat. Cum tacent, clamant.*

2.) Imperfekt, kadar je dejanje trajno; perfekt, ako nastopi nasproti glavnemu perfektu ali imperfektu: *Cum haec scribebam, in exspectatione erant omnia. Cum (= quo tempore) Caesar in Galliam venit, duae ibi factiones erant.*

3.) Pluskvamperfekt (antecedens) le za ponavljana dejanja nasproti glavnemu imperfektu: kadarkoli: *Verres, cum rosam viderat, tum incipere ver arbitrabatur.*

Op. Pomni: *gratulor, cum; gratias ago, cum; laudo, cum (= quod)* z indikativom: *Tibi gratias ago, cum tantum litterae meae potuerunt.*

§ 329. Navadno ima časovni stavek indikativ, kadar stopi za glavni stavek ali kako določilo njegovo; tu razločujemo:

a) cum explicativum, ki ali kako časovno določilo *(tum, tunc, nuper, olim, eo tempore)* označuje ali kak nominalen ali časoven pojem nalik relativnemu zaimku razlaga: *Tarquinius pro populo Romano bellum gerebat tum, cum est expulsus. — Barbarismus est, cum verbum aliquod vitiose effertur. Fuit quoddam tempus, cum in agris homines bestiarum more vagabantur. Meministi illum diem, cum P. Sestius impetum improborum virtute sedavit.* Pa tudi: *Memini, cum mihi desipere videbare,* t. j. *memini tempus illud, cum* itd.

Op. Ako se zaznamuje učinek izvirajoč iz kakovosti glavnega dejanja, nastopi konjunktiv *(cum consecutivum): Fuit tempus, cum rura colerent homines neque urbem haberent* (tak čas, da).

b) cum adiunctivum, ki videzno podredna dejanja na glavno dejanje navezuje: ko, dočim. Pogosto ima ta *cum* pri sebi *interea, interim, etiam tum, nondum, tamen: Post Leuctricam pugnam Lacedaemonii se nunquam refecerunt, cum interim Agesilaus non destitit* *patriam iuvare. Caedebatur virgis in medio foro Messanae civis Romanus, cum interim nullus gemitus illius miseri audiebatur.*

c) cum inversum (obratni *cum*), ki navaja nagla in nepričakovana dejanja, dočim je pravo časovno določilo v glavnem stavku: kar. *Cum* ima navadno histor. perfekt ali histor. prezens poleg sebe, glavni stavek pa stoji v imperfektu ali pluskvamperfektu. Poudarja so naglost in nepričakovanost z *repente, subito,* dočim ima glavni stavek često *iam, nondum, vix, commodum* (baš): *Commodum discesseras heri, cum Trebatius venit (= cum discessisses, Trebatius venit). Hannibal iam scalis subibat Locrorum muros, cum repente in eum erumpunt Romani (= cum subiret, erumpunt).*

Op. Ker sta oba stavka samostalna, rabijo pesniki nam. *cum* tudi *et, -que, atque* ali še raji asindeton: *Vix ea fatus erat, subitoque fragore intonuit. Vix ea fatus eram: tremere omnia visa repente.*

Partitivni *cum — tum* če uže — onde, ako — to posebno, kakor — tako posebno, koli — toli. Tudi v tej zvezi je čas stranskega stavka samostalen, kakor bi bila stavka z *et — et* zvezana: *Cum omnium rerum simulatio vitiosa est, tum amicitiae repugnat maxime. Cum auctoritas Pisonis valebat plurimum, tum illa erat causa iustissima. Cratippum cum audio libenter, tum etiam propriam eius suavitatem vehementer amplector.* § 330.

Op. Je-li rek s *cum* obenem dopusten ali nasproten, to nastopa konjunktiv: *Cum te a pueritia tua unice dilexerim, tum hoc tuo facto multo acrius diligo.*

2. *Cum* s konjunktivom.

Cum s konjunktivom zaznamuje dejanje časovnega stavka le kot domišljevano (nagib, povod, subjektivni vzrok) ali privoljeno, dopuščano (coni. potentialis in concessivus). Rabi se: § 331.

1.) po vseh časih, ako jemlje govornik dejanje časovnega stavka za subjektivni vzrok glavnega (*cum causale:* ko, ker), ali za privoljenje (*cum concessivum:* ko, dasi), ali za dopuščano nasprotje (*cum adversativum:* pri tem ko): *Cum vita sine amicis insidiarum plena sit* (čas in nagib), *ratio ipsa monet amicitias comparare. Hannibali dolo erat pugnandum, cum par non esset armis. Quae cum ita sint* (= zatorej), *perge, quo coepisti. — Phocion fuit perpetuo pauper, cum divitissimus esse posset* (čas in privoljenje ali dopuščenje: dasi bi bil mogel, naj je mogel prav bogat biti). *Druentia flumen cum aquae vim vehat ingentem, non tamen navium patiens est. Socrates, cum facile posset educi e custodia, noluit. — Solus homo ex tot animantium generibus particeps est rationis, cum cetera sint omnia* *expertia* (čas in nasprotje). *Nostrorum equitum erat quinque milium numerus, cum hostes non amplius octingentos equites haberent.*

Op. *Praesertim cum* ali *cum praesertim* zlasti ko, ker navaja posebno tehten vzrok: *Miltiades non videbatur posse esse privatus, praesertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur.*

2.) v imperfektu in pluskvamperfektu v historijski pripóvedi (*cum narrativum*), da razloži na glavno dejanje pripravljavne okolnosti (povod), ki so se bile zvršile (pluskpf.), ali so se že ali še vršile (impf.), ko je glavno dejanje nastopilo; poslednje stopi navadno v histor. perfekt ali histor. prezens, vendar če zmisel zahteva, tudi v imperfekt ali pluskvamperf.: *Zenonem, cum Athenis essem, audiebam frequenter* (ko in ker sem bil, povodom bivanja). *Epaminondas, cum vicisset Lacedaemonios apud Mantineam atque ipse gravi vulnere exanimari se videret, quaesivit, salvusne esset clipeus* (povodom zmage in slabega počutja je vprašal).

Op. V taki pripovedi odločuje namera pisateljeva za indikativ ali konjunktiv: *Cum* (kadar) *varices secabantur Mario, dolebat; Marius, cum* (povodom ko) *secaretur, principio vetuit se alligari.* Pri zgodovinarjih prevladuje konjunktiv, zaznamujoč le podredbo stranskega določila (§ 333., 2., 1.).

§ 331a. Pregled raznih stavkov s *cum*.

1.) *Cum ver appetit, milites ex hibernis movent* (cum temporale, kadar).

2.) *Iam ver appetebat, cum Hannibal ex hibernis movit* (cum inversum, kar).

3.) *Cum ver appeteret, Hannibal ex hibernis movit* (cum narrativum ali historicum, konj. impf. in plsqpf.).

4.) *Cum ver appetat, ex hibernis movendum est* (cum causale).

5.) *Cum ver appeteret, tamen hostes ex hibernis non moverunt* (cum concessivum).

3. *Dum, donec, quoad.*

§ 332. 1.) *Dum, (donec), quoad* imajo v pomenu dokler (= *quamdiu*) indikativ navadno tistega časa, kateri je v glavnem stavku, vendar tudi imperfekt poleg perfekta: *Ut aegroto, dum anima est, spes esse dicitur, sic Cicero, quoad Pompeius in Italia fuit, sperare non destitit. Fuit Lacedaemoniorum gens fortis, dum Lycurgi leges vigebant. Donec eris felix, multos numerabis amicos.*

Op. V historijski pripovedi ima *dum* dočim, med tem ko indikativ praes., gl. § 300.

2.) *Dum, donec, quoad* v pomenu dokler ne, kažoč, da glavno dejanje le do nastopa zavisnega trpi, imajo indikativ praesentis ali perfecti navadno poleg jednakega časa v glavnem stavku, ali futuri II. poleg futura ali kakega futurnega izraza: *Delibera hoc, dum redeo. Equites finem sequendi non fecerunt, quoad praecipites hostes egerunt. De comitiis, donec rediit Marcellus, silentium fuit. Mihi usque curae erit, quid agas, dum, quid egeris, sciero.*

Op. *Donec* ima v pomenu dokler ne v dobri latinščini vselej indik. perfecti.

3.) *Dum, quoad* s konjunktivom imata finalni pomen in zato le prezens in imperfekt, naznanjajoč, da se nastop dejanja namerja ali pričakuje: dotle (ali dokler) da (bi), da (bi) med tem: *Iratis subtrahendi sunt ii, in quos impetum conantur facere, dum se ipsi colligant. Horatius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad (= ut interea) ceteri pontem interrumperent.*

Op. Za *maneo, opperior, exspecto* je konjunktiv pri *dum* pogostneji, nego indikativ, na pr.: *Exspecta, dum Atticum conveniam.*

4.) *Antequam, priusquam*

§ 333. tudi *ante (prius) . . . quam* prej ko, prej nego, predno se skladata:

1.) z indikativom praesentis, perfecti ali futuri II., ako je stransko dejanje zgolj časovno določilo, pred katerim glavno nastopa: *Antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. Membris utimur, priusquam didicimus (= scimus), cuius ea utilitatis causa habeamus. De Carthagine vereri non ante desinam, quam illam excisam cognovero.*

Op. Indikativ perfecti histor. poleg preterita v glavnem stavku znači, da je glavno dejanje z nastopom stranskega nehalo; zlasti pogosto se nahaja to za *non prius (ante) quam* poleg histor. perfekta v glavnem stavku: *Antequam tuas legi litteras, ire cupiebam* (z branjem je želja nehala). *Hostes non prius fugere destiterunt, quam ad flumen Rhenum pervenerunt* (t. j. *pervenerunt et destiterunt*). *Non prius abscesserunt, quam Epaminondam concidere viderunt.*

2.) s konjunktivom praesentis, imperfecti ali plusquamperfecti v potencialnem ali finalnem pomenu, zaznamujoč ob jednem možnost ali namero zvršenja: predno da, predno naj, predno bi: *Antequam de re publica dicam* (preden da, preden naj govorim), *exponam vobis breviter consilium profectionis et reversionis meae. Agesilaus Phrygiam prius depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se moveret* (predno se je mogel T. kam ganiti, t. j. predno je bilo misliti, da se gane). *Caesar, priusquam se hostes ex terrore et fuga reciperent* (predno bi se oddahnili = da bi se prej ne oddahnili), *in fines Suessionum exercitum ducit.*

Op. 1.) Kakor pri *cum* (§ 331., 2.), tako stoji pri *antequam* in *priusquam* v historijski pripovedi redno konjunktiv, nikdar indikativ imperf. in plusqpf., značeč samo podredbo stranskega dejanja, podobno prislovnemu določilu: *Pugna navalis apud Salamina facta est prius, quam Aristides poena liberaretur*, t. j. *ante liberationem.*

2.) V splošnih izrekih stoji navadno konjunktiv poleg glavnega prezensa ali futura: *Tempestas minatur, antequam surgat.* Potreben je konjunktiv 2. osebe s splošnim pomenom: kdò, človek: *Priusquam incipias, consulto opus est* (§ 313., I., op. 1.).

C. Načinovni stavki.

1. Primerjalni stavki.

§ 334. 1.) Korelativni stavki, primerjajoč resnične dogodke, imajo indikativ; pričenjajo se z *ut, sicut (uti, sicuti), quemadmodum* (redkeje *tamquam* in *quomodo*), *quam, quantus* in jednakimi (§ 172), katerim v glavnem stavku *ita, sic, item* (takisto), *tam, tantus* etc. odgovarjajo: *Est ita, iudices, ut dicitur. Fecisti item, ut praedones solent. Quemadmodum Fabiani milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude fuerunt. Tamdiu requiesco, quamdiu ad te scribo.*

Op. Taki stavki se radi okrajšujejo: *Nihil est tam populare, quam bonitas.*

2.) Primerjalni stavki, v katerih se le možni slučaj z resničnim primerja, stojé v potencialnem konjunktivu; pričenjajo se s ***quasi*** (redko *quam si*), ***tamquam si*** (tudi *tamquam*), ***ut si, velut si, ac si,*** kakor bi, kakor da (bi), kakor ko; čas se ravna po pravilih sosledice. V glavnem stavku stojé pogosto (pri *ac si* vselej) kazalni adverbi *ita, sic, proinde, perinde, aeque, non secus* idr.: *Quid ego testibus utor, quasi res dubia sit? Sic loquere cum deo, tamquam homines audiant. Quae perdifficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possint. Sequani absentis Ariovisti crudelitatem, velut si coram adesset, horrebant. Brutus, velut si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit.* — Redko nastopi za glavnim časom irealni konjunktiv imperfecti ali plusqpf.: *Amo te non secus, ac si meus esses (= ac amarem, si esses). Quoniam nihil novi scribis, perinde habebo, ac si scripsisses nihil esse (= ac haberem, si scripsisses).*

Op. 1.) V okrajšanih potencialnih primerjalnih stavkih se rabi *ut, sicut, tamquam,* redkeje *quasi: Aegyptii canem et felem ut deos colunt. Gloria virtutem tamquam umbra sequitur;* isto tako pri participu: *Galli laeti, ut (sicuti) explorata victoria, ad castra Romana pergunt.* (§ 202., 2.)

2.) Stavki s *quasi vero (quasi, proinde quasi)* prav kakor bi izrekajo pogosto ironijski sòd: *Quasi vero ego ad illos, non illi ad me venire debuerint.*

3.) Za primer se navaja resnični dogodek z *ut, velut* v celih (z indik.) ali okrajšanih stavkih: kakor (na primer); *ut si* kakor če bi s konjunktivom praes. in perf. pa navaja izmišljene primere: *Multi gloriose mortui sunt, ut (velut) Epaminondas sine gemitu una cum sanguine vitam effluere sensit. Ut si quis dicat* kakor če bi na pr. kdo rekel; *ut si constitueris* kakor če bi bil sklenil.

2.) Posledični stavki.

a) Ut consecutivum tako da, *ut non, ut nemo, ut nihil, ut nullus, ut nunquam* tako da ne, da nikdo itd. s konjunktivom praes. ali imperf., redkeje perf. zaznamuje posledico: § 335.

1.) za vsakim izrazom, ki pomeni tako:

ita, sic, eiusmodi, adeo, tantopere, talis, tantus, tam in *is (hic)* = *talis: Atticus ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. Tanta vis est probitatis, ut eam in hoste etiam diligamus. Erat Alcibiades ea sagacitate, ut decipi non posset.* — Večkrat se tako v mislih dovzema: *Epaminondas fuit etiam disertus, ut* (tako da) *nemo ei Thebanus par esset eloquentia.*

Op. 1.) Često kaže *hoc, illud* etc. pripravljaje na posledico: *Habet hoc virtus, ut etiam in hoste delectet. Est hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit.*

2.) *Ita* — *ut* pomeni večkrat le v toliko da, z omejitvijo, s pogojem: *Plato mortem ita laudat, ut fugere vitam vetet.*

2.) za brezosebnimi izrazi: godi se, sledi, ostaja, blizu je, manka, navada je; ti so:

a) fit, accidit, contingit, evenit, usu venit (prigodi se), *accēdit* (pristopi kot posledica), *est* (je tako; *futurum esse* da bode tako), *in eo est* (na tem je);

b) sequitur (brez pristavka, iz tega sledi), *efficitur (hinc, inde, ex quo,* iz tega se pokazuje), *restat, relinquitur; reliquum, prope, proximum, extremum est; longe abest, tantum abest;*

c) mos (moris) est, consuetudo (consuetudinis) est, ius est, lex est.

Potest fieri, ut fallar. Accidit, ut una nocte omnes Hermae Athenis deicerentur. Persaepe evenit, ut utilitas cum honestate certet. Ad Appii Claudii senectutem accedebat etiam, ut caecus esset. Quando fuit, ut, quod licet, non liceret. Iam in eo erat, ut in muros evaderent milites. — *Si pares virtutes sunt, sequitur, ut etiam vitia sint paria. Restat* ali *proximum est, ut doceam omnia hominum causa esse facta.* — *Est mos hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere. Ius est belli, ut qui vicerunt iis, quos vicerunt, imperent.*

Op. 1.) Tudi za *facio* in *efficio* nastopi včasi posledični *ut, ut non,* značeč dejansko (ne namerjano) posledico: *Sol efficit, ut omnia floreant. Splendor vester facit, ut peccare sine summo rei publicae detrimento non possitis.*

2.) *Tantum abest, ut* — *ut* toliko je udaljeno od tega, da — da, slov.: ne samo da ne, ampak: *Tantum abest, ut tibi succenseam, ut (etiam) gratiam habeam* ne samo da ti ne zamerim, ampak (še) hvaležen sem ti. Nam. druzega *ut* nastopi včasi glavni stavek: *Tantum afuit, ut inflammares nostros animos; somnum vix tenebamus.* — V drugem stavku stoji tudi *etiam, quoque, contra,* nikdar *potius.* — *Ita* ali *adeo non (nihil), ut* pomeni tako malo — da, ni toliko — da: *Adeo non tenuit iram, ut in senatum gladio cinctum se venturum esse diceret.*

3.) za komparativom (slov. pre-) s *quam: Chabrias vivebat lautius* (presijajno), *quam ut invidiam vulgi posset effugere* (sc. *tam laute, ut non posset eff.*).

Op. 1.) Za *potius, prius, citius* se nahaja tudi prosti konjunktiv: *Zeno perpessus est omnia potius, quam socios indicaret.*

2.) Ako znači posledični stavek, da naj se kaj odvrne, ima *ut ne*, ali *ne: Danda opera est, ut etiam singulis consulatur, sed ita, ut ea res ne obsit rei publicae. Aegre retentis militibus est factum, ne contenderetur. Reliquum est, ne quid temere dicam contra potentes.*

Prip. Posledica je ali dejanska ali samo mogoča in pričakovana; prvo slovenimo z znanilnikom, drugo s pogojnikom (§ 309., op.). Latinščina pa jemlje vsako posledico samo za mogočo in rabi povsodi potencialni konjunktiv.

§ 336. *b)* ***Quin*** (iz *quī ne*) s konjunktivom nastopa:

1.) namesto *ut non, qui* (t. j. *ut is*) *non, quod* (t. j. *ut id*) *non*, ako je vladalni stavek nikan ali nikalnega pomena; torej za *nemo, nihil, nullus, nunquam* ali vprašanjem: ki ne bi, da ne bi: *Est fere nemo, quin acutius vitia in altero, quam recta videat* (ki ne bi videl, § 309., op.). *Nunquam accedo, quin abs te abeam doctior. Nihil est, quin (= quod non) intereat. Quis est (= nemo est), quin cernat, quanta vis sit in sensibus?*

Op. 1.) Redko namestuje *quin* fem. *quae non* ali zavisne sklone relativa: *Nulla fuit civitas, quin (= quae non) legatos mitteret.*

2.) Utegne se nam. *quin* tudi *qui non, quod non* obdržati; po zavisnih sklonih je to navadno. Če pa namestuje *quin* prividno zavisne sklone, onde je = *ut non* in kazalni *is* se v mislih dovzema: *Nulla gens tam fera est, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Nihil est tam sanctum, quod non aliquando violet audacia. Nullum intercedebat tempus, quin* (sc. *eo) extremi cum equitibus proeliarentur.* Prim.: *Nullus dies intercessit, quo non Cicero ad Atticum scriberet.*

2.) stoji *quin* za nikanimi izrazi ne dvojiti, da; ne mankati, da ne; ne opustiti, ne vzdržati se, da ne bi. — Ne dvojim, da ne *non dubito, quin non*, da nikdar *quin nunquam.*

non dubito quin; non est dubium quin; non multum (paulum) abest quin; non abest suspicio quin ne manka sumnje, da; *nihil praetermitto, intermitto quin; temperare mihi non possum quin; non, aegre, vix abstineo quin; non me contineo quin; retineri non possum quin* (ne dam se zadržati).

Non dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poetae. Quis (= nemo) dubitet, quin in virtute divitiae sint? Dubitandum non est, quin nunquam possit utilitas cum honestate contendere. Non multum afuit, quin interficerer malo, da me niso ubili. *Praeterire non potui, quin tibi gratias agerem. Caesar Germanos non temperaturos sibi existimabat, quin in Italiam contenderent. Germani retineri non potuerunt, quin in Romanos tela conicerent. Facere non possum, quin cotidie ad* *te mittam litteras* ne morem si kaj, da ne bi pošiljal = moram pošiljati (redkeje samo *non possum quin*).

Op. 1.) *Fieri non potest ut* ni moči da: *Fieri non poterat, ut Cleomeni parceretur* ni bilo moči, da bi se prizaneslo = ni bilo moči prizanesti (*quin parceretur* ni bilo moči, da bi se ne bilo prizaneslo = moralo se je prizanesti).

2.) *Non dubitare* ne pomišljati se, ne ustavljati se ima inf. pri sebi: *Quis bonus dubitet pro patria mortem oppetere?* — Vendar nastopi tudi *quin* pri tem pomenu, in to redno za *non dubitandum est* in *noli (nolite) dubitare: Nolite dubitare, quin Pompeio credatis omnia.* — Za *non dubito* ne dvojim v pomenu *existimo* ima Nepos, Livius idr. tudi acc. c. inf. — Za *dubito* dvojim brez nikalnice nastopa le vprašalni stavek s *quis, -ne* (redko *num*), *utrum -an.* — *Dubito an* (= menda) gl. § 326., I., 2.

D. Vzročni stavki.

1. Razložni stavki.

§ 337. 1.) ***Quia*** ker, ***quod*** ker, da se skladata z indikativom, ako izreka stranski stavek dejansk razlog ali dogodek v določbo kake besede vladalnega stavka. Določilni stavek se odnaša *a)* na kak substantiv, na pr. *beneficium, causa, iniuria, res, vitium: Magnum beneficium est naturae, quod necesse est mori; b)* na izražen ali pridodaten demonstrativ: *hoc, illud, id, eo, ea re, ex eo, in eo, ideo, idcirco, propterea, ob eam rem: Haec tibi eo scribo, quod me saepe monuisti. In hoc sumus sapientes, quod naturam sequimur eique paremus. Quia stultus es, ea re taces; non tamen, quia taces, ea re stultus es. Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Diligi et carum esse iucundum est propterea, quia tutiorem vitam efficit. Multum Aeduos adiuvat, quod* (to, da) *Liger ex nivibus creverat.*

Op. Ako izreka pa stranski stavek posledico ali namero, rabi se *ut,* za glagoli sentiendi in dicendi pa acc. c. inf., če se prav odnaša na demonstrativ (§ 335., 1., op. 1.; 345., 1.; 358., op. 3.).

2.) Ima *quod* da indikativ za glagoli *facio, fit, accidit, evenit* v zvezi z *bene, recte, opportune, prudenter, commode, pergratum, imperite, male,* in pri *accedit,* če pristopi činjenica kot nov razlog (prim. § 335., 2., a): *Bene facis, quod litteras anteponis voluptatibus. Accidit perincommode, quod eum nunquam vidisti. Accedit, quod patrem plus etiam, quam ipse scit, amo.*

3.) *Quod* kar to zadeva, da; če, na kako navedeno izjavo odgovarjajoč ima isto tako indikativ: *Quod me Agamemnonem aemulari putas, falleris.*

Op. Jednako ima indik. *nisi quod, praeterquam quod* razven da, samo da: *Praedia me valde delectant, nisi quod aere alieno me obruerunt.*

4.) Naposled se skladajo z indikativom *quoniam* (iz *quom iam*) ker uže, *siquidem* če res, *quandoquidem* ker le, ker navajajo znane dejanske razloge: *Quoniam iam nox est, in vestra tecta discedite.*

§ 338. 1.) ***Quod, quoniam*** (redko *quia*) imata konjunktiv, ako zaznamuje pisatelj razlog kot tuje mnenje: češ ker, češ da; češ ker uže: *Socrates accusatus est, quod iuventutem corrumperet* (mnenje tožnikov). *Aristides nonne ob eam causam expulsus est patria, quod praeter modum iustus esset? Quoniam Miltiades ipse pro se dicere non posset, verba fecit frater eius Stesagoras* (mnenje bratovo).

Op. Včasi stopijo glagoli sami, kateri zaznamujejo razlog kot tuje mnenje vsled atrakcije v konjunktiv: *Dumnorix petere contendit, ut in Gallia relinqueretur, quod religionibus impediri sese diceret* (nam. *quod religionibus, ut dicebat, impediretur).*

2.) ***Non quod*** *(non eo quod, non ideo* ali *idcirco quod)* ne zato, ker bi, ne da bi in istoznačni *non quo* ne da bi imajo konjunktiv, ker navajajo samo možne ali dozdevne razloge; jednako nikalni: *non quod (non quo) non* in *non quin* ne da ne bi. Pravi dejanski razlog jim nasleduje s *sed quod, sed quia* z indikativom ali kot glaven stavek ali z *ut (ne): Pugiles ingemiscunt, non quod doleant, sed quod profundenda voce omne corpus intenditur. Haec non eo dico, quo mihi veniat in dubium tua fides. Iisdem de rebus volui ad te saepius scribere, non quin confiderem diligentiae tuae; sed rei magnitudo me movebat. Litteras ad te dedi, non quo haberem magnopere, quod scriberem, sed ut loquerer tecum absens.*

3.) ***Quod*** ker, da stoji: *a)* za glagoli dušnih čutov *(angor, aegre fero, delector, doleo, indignor, miror),* ako se navaja dejanska činjenica za vzrok občuta; *b)* redno za glagoli, ki izrekajo čute: čestitati, hvaliti, grajati, tožiti, zahvaliti se *(gratulor, glorior, laudo, vitupero, accuso, queror, gratias ago),* in to z indikativom in konjunktivom; vendar s konjunktivom le tedaj, kadar izreka stavek tuje mnenje: češ ker, češ da: *Gaudeo, quod vales,* t. j. zdrav si (kakor je obče znano), zato se veselim. *Sane gaudeo, quod te interpellavi* (t. j. *interpellavi te; propterea gaudeo*). *Doleo, quod socium amiseram. Quod abes, gratulor. Tibi gratias ago, quod me omni molestia liberasti. Laudat Africanum Panaetius, quod fuerit abstinens. Miltiades accusatus est, quod infectis rebus a Paro discessisset. Falso queritur genus humanum, quod forte potius quam virtute regatur.* Prim. § 368.

4.) *Quod* pri *est, habeo* = je vzrok, imam vzrok; nadalje *quid est, quod* ali *quid est causae, quod* imajo potencialni konjunktiv za seboj: *Est, quod gratuler tibi. Non (nihil) habeo (non est, nihil est), quod accusem senectutem.*

Zastran *cum causale* gl. § 331., 1.

2. Pogojni (kondicionalni) stavki.

§ 339. Pogojna ali hipotetična perioda sostaja iz pogoja (podstave, hypothesis) ali proreka in izvoda ali poreka. Pogojni stavek je ob jednem vzrok izvodnega. Prorek navezujejo na porek vezniki: ***si*** če, ko, ako, da, ***nisi*** če ne, ko ne, ako ne, da ne (ako se ves stavek nika), ***si non*** če ne (ako se le jedna beseda nika), ***si minus*** če ne (ako je prorek brez svojega glagola), ***sin, sin autem*** če pa (ako je prorek s predidočim prorekom v nasprotji).

Op. Včasi sta *nisi* in *si non* brez znatnega razločka: *Actum est de te, nisi provides; actum est de te, si non provides = improvidus es.*

Prorek utegne biti ali v indikativu katerega časa koli ali v konjunktivu glavnega ali stranskega časa; po tem takem razločujemo tri oblike hipotetične periode:

1.) Prorek je v indikativu kakega časa, če je podstava določna, istinita, o kateri porek ali določno takisto v indikativu sodi ali dvojbo, željo ali povelje s konjunktivom ali imperativom izraža: istiniti ali realni pogoj.

Ako zvežemo določna izreka *rogas, respondeo* sè *si,* dobimo pogojno periodo: *si rogas, respondeo* če prašaš, odgovarjam, t. j. podstava in izvod sta določna; ali se dejanje vrši ali ne, tega ne izrekamo. Jednako: *si rogabis (rogaveris), respondebo* če bodeš prašal, bodem odgovarjal; *si rogavisti, respondi. Si credis, erras. Si amitti vita beata potest, beata esse non potest. Si bellum omittimus, pace nunquam fruemur. Quid timeam, si aut non miser post mortem aut beatus futurus sum? Si quid habes certius, velim scire* (§ 313., I.). *Si de me ipso plura videbor dicere, ignoscitote.*

Op. 1.) Ako se nedoločni subjekt (kdò, človek) z 2. osebo izraža, nastopa konjunktiv, če bi prav sicer indikativ moral stati: *Memoria minuitur, nisi eam exerceas* (toda *nisi exercetur*). Prim. § 313., I., op. 1. — *Nisi forte, nisi vero* (če morda ne; bodi si da) imata indik.: *Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit. Nisi forte* je često, *nisi vero* vselej ironijskega pomena.

2.) Ponavljanje (vselej če, kadarkoli) se izreka z indikativom: *Stomachabatur senex, si quid asperius dixeram.* Nahaja se pa tudi konjunktiv impf. ali plusqpf.: *Si Numidae propius accessissent, ibi vero Romani virtutem ostendebant.*

2.) Prorek je v konjunktivu praesentis ali perfecti, če je podstava domišljevana, možna; porek zaznamuje navadno isto tako s konjunktivom možnost dejanja: potencialni pogoj.

Ako združimo možna izreka *roges* utegneš vprašati (vprašaj) in *respondeam* utegnem odgovoriti, dobimo pogojno periodo: *si roges, respondeam* ako utegneš vprašati, utegnem odgovoriti. Slov. rabi tudi velevnik ali pogojnik.

Si rogaveris, responderim ko bi bil utegnil vprašati (bi bil vprašal), utegnil bi bil odgovoriti (bil bi odgovoril).

Sim impudens, si plus postulem bil bi nesramen, ko bi več tirjal. *Anulum Gygae si habeat sapiens, nihilo plus sibi licere putet.* — Konjunktiv perf. se rabi v proreku precej redko, zlasti v izmišljenih primerljajih (exempla ficta): *Si quid utilitatis tuae causa alteri detraxeris* (ko bi odtegnil), *inhumane feceris* (storil bi). Prim. § 313., I.

Op. 1.) Porek stopi v indikativ, ako se izvod določno izreka: *Vitis, nisi fulta sit, fertur ad terram. Dies deficiet, si velim paupertatis causam defendere.* Redno stoji v indik. *non possum,* ako je prorek nikalen: *Amicitiam tueri non possumus, nisi aeque amicos et nosmet ipsos diligamus.*

2.) Pretekla možnost se izraža tudi v pogojnih stavkih s konjunktivom imperfecti (§ 313, I., op. 2.): *Suavitatem cenae neglegebat Laelius; quod non faceret* (ne bi bil storil), *si in voluptate summum bonum poneret.*

3.) Prorek in porek stopi v konjunktiv imperfecti, da naznani sedanjo, v konjunktiv plusquamperfecti, da naznani preteklo neuresničenost, neistinost podstave in izvoda: neistiniti ali irealni pogoj. Slov. rabi pogojnike, v proreku tudi da s sedanjim, oziroma preteklim znanilnikom.

Si rogares, responderem ko bi (ti) prašal, odgovarjal bi (jaz). Istinita stavka sta: *non autem rogas; non igitur respondeo.*

Si rogavisses, respondissem ko bi bil (ti) vprašal, odgovoril bi bil (jaz). Istinita stavka: *non autem rogavisti; non igitur respondi.*

Nisi Alexander essem (ko ne bi bil, da nisem), *ego vero vellem esse Diogenes. Hercules nunquam ad deos abisset, nisi eam sibi viam virtute munivisset* (ko ne bi bil utrdil, da ni utrdil). — Prorek utegne v imperf., porek v plusqpf. biti in obratno: *Confiteretur, si fecisset. Consilium nisi esset in senibus, non summum consilium maiores nostri appellassent senatum.*

Op. 1.) V poreku nastopa indikativ historijskih časov *a)* ako se je dejanje vršilo ter bilo deloma nedovršeno (impf.), ali ako je bil izvod nedvojben (pluskpf.): *Labebar longius, nisi me retinuissem* (zahajal sem predaleč v govoru in bi bil zašel, ko). *Praeclare viceramus, nisi fugientem Lepidus recepisset Antonium; b)* pri glagolih moči, morati, imeti (§ 312.), ako v protivnem istinitem stavku ti pomožniki odpadajo in je pravi glagol zanikan: *Deleri potuit exercitus, si quis aggredi ausus esset.* Nasprotje: *non est deletus; deleri potuisset exercitus* utegne se tudi reči, toda s protivnim zmislom: *non potuit. Res publica poterat esse perpetua, si patriis viveretur institutis et moribus (sed non erat perpetua). Si ulla* *pietas in te esset, patris eum loco colere debebas; c)* pri paene: *Pons sublicius iter paene hostibus dedit, nisi unus vir fuisset, Horatius Cocles; d)* pri opisni konjugaciji, ako se istinita pretekla namera ali nastop nezavisno od pogoja zaznamuje: *Cyrus grave bellum passurus fuit, si quid in Croesum crudelius consuluisset* (moral se je težke vojne nadejati, § 307.). *Si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit.* Toda: *Si in provinciam recepti essetis, Caesarine eam tradituri fuissetis?* bili bi hoteli jo izročiti?

2.) Oblika neistinitih pogojev se razteza navadno tudi na konjunktivne stavke, ki so njim podrejeni: *Hisce ego rebus exempla adiungerem, nisi, apud quos haec haberetur oratio, cernerem;* pogosto celo na indikativne, ako so bistveni deli pogojnih: *Quid me prohiberet Epicureum esse, si probarem, quae ille diceret?*

§ 340. Pogojnega pomena so tudi vezniki **dummodo, dum, modo** samo da, da le; a ker je v takih stavkih s pogojem ob jednem želja ali namera združena, imajo vselej konjunktiv; čas se ravna v prvem slučaji po želevnih stavkih (§ 317.), v drugem po sosledici; nikalnica je *ne: Oderint, dum metuant. Mediocritas Peripateticis recte placet, modo ne laudarent iracundiam. Sit summa in iure dicundo severitas, dummodo ea ne varietur gratia, sed conservetur aequabilis. — Multi omnia honesta neglegunt, dummodo potentiam consequantur. Omnia postposui, dummodo praeceptis patris parerem.*

§ 341. Prip. 1.) Za nikalnicami *nemo, nihil* etc. in retoričnimi vprašanji *quis est? quid est?* slôve če ne, nego *nisi: Quid est pietas, nisi voluntas grata erga parentes?* — ali *praeter* razven: *In his locis nihil praeter silvas paludesque erat.* — Ako pristopi k nikalnici *aliud*, sme tudi *quam* slediti: *Non alius quam, nemo alius quam, nihil aliud quam*: *Hostis quid est aliud, quam perpetua materia virtutis?*

2.) V okrajšanih stavkih daje *nisi* z nikalnico glavnega stavka pomen le: *Nisi in bonis viris amicitia esse non potest* (*non* in *nisi* se razpostavljata, in *nisi* je navadno spredaj). Jednakega pomena so: *nemo — nisi* nikdo — če ne = le, *nullus — nisi, nusquam — nisi, nunquam — nisi: nusquam nisi in calidis regionibus* nikjer če ne (= le) v toplih krajih.

3.) *Si non* (ne: *nisi*) se rabi pri nasprotji: če tudi ne, pa vsaj, pa vendar: *si non — at, certe, tamen, at tamen, at certe: Cum spe si non bona, at aliqua tamen vivimus.* — *si minus* ali *sin minus* če ne, kadar nima glagola: *Dolores, si tolerabiles sunt, feramus; sin minus, aequo animo e vita exeamus.*

Zastran *nisi quod* gl. § 337., 3., op. *Nisi forte* § 339., 1., op. 1.

Hipotetična perioda zavisna:

a) Od veznikov s konjunktivom.

§ 342. 1.) Realne in potencialne periode se ravnajo prav po pravilih sosledice časov, pri čemer dobivajo tudi realni proreki konjunktiv: *Nemo dubitat (dubitavit), quin, si id credas (crederes), erres (errares). Omnes metuunt (metuebant), ne, si quid utilitatis tuae causa alteri detraxeris (detraxisses), inhumane feceris (fecisses).*

2.) Irealne sedanje periode se ne izpreminjajo, bodi si da je vladalni glagol v glavnem času ali v preteritu; niti irealne pretekle pri glagolih, ki nimajo supina ali so v pasivu. Pri drugih glagolih v aktivu ostaja le prorek neizpremenjen, v poreku pa stoji nam. konj. plusquamperf. navadno konjunktiv perfecti opisne konjugacije brez ozira na čas vladalnega glagola; le če je porek zavisno vprašanje, nastopa za historijskim časom tudi konjunktiv plusquamperfecti: *Dubium est (erat), num, nisi Alexander esset, ille vellet esse Diogenes. Non dubitamus (dubitavimus), quin illius facti eum paenituisset, si diutius vixisset. Nemo dubitat (dubitabat), quin Capitolium a Gallis captum esset, nisi anserum clamore hostes proditi essent.* — *Nemo dubitat (dubitabat), quin nunquam Hercules ad deos abiturus fuerit, nisi eam sibi viam virtute munivisset. Dubitasne (dubitavistine), num Hercules ad deos abiturus fuerit (fuisset), nisi eam sibi viam virtute munivisset.*

Op. Pri glagolih *potui*, *debui* etc. in pri opisni konjug. (§ 339., 3., op. 1.) nastopa konjunktiv perfecti brez ozira na vladalni čas; le če je porek zavisno vprašanje, nastopi za preteritom konj. plusqpf.: *Non dubito (dubitabam), quin exercitus deleri potuerit, si quis aggredi ausus esset. Multi dubitabant, num exercitus deleri potuisset, si quis aggredi ausus esset. Dubium non est (erat), quin, si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuerit.*

b) Od glagolov *sentiendi* in *dicendi.*

§ 343. 1.) Realne in potencialne periode se ravnajo po sosledici časov ter nastopa v poreku primerni infinitiv s subjektom v akuzativu, v proreku pa konjunktiv: *Dico te, si id credas, errare, erraturum esse. Dixi te, si id crederes, errare. Omnes dicunt (dixerunt), si quid utilitatis tuae causa alteri detraxeris (detraxisses), te inhumane fecisse.*

2.) Pri irealnih periodah sedanjosti in preteklosti se prorek ne izpreminja, v poreku stopa subjekt v ak. in glagol pri sedanjostnih v infinitiv prez. opisne konjugacije, pri preteklostnih v inf. perf. opisne konjug.; pri brezsupinskih in pasivnih glagolih se opisuje prvi s *futurum esse* (ne *fore*) *ut*, drugi s *futurum fuisse ut* in konjunktivom imperf.: *Titurius clamitat (clamitabat), si Caesar adesset, hostes ad castra venturos non esse* ali *futurum non esse, ut hostes ad castra venirent* (nezav.: *si adesset, non venirent).* Pasiv: *T. clamit(ab)at, si C. adesset, futurum non esse, ut castra ab hostibus oppugnarentur. Traditur (traditum est), Herculem nunquam ad deos obiturum fuisse, nisi eam sibi viam virtute munivisset. Manifestum est (erat), futurum fuisse, ut illius facti eum paeniteret, si diutius vixisset. Auctores ve-*

teres narr(ab)ant, futurum fuisse, ut Capitolium a Gallis caperetur, nisi anserum clamore hostes proditi essent.

Op. Pri glagolih *potui, debui* etc. (§ 339., 3., op. 1.) nastopa v prosto inf. perf. v poreku: *Haud ignoro exercitum deleri potuisse, si quis aggressus esset. Nonne intellegitis, si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuisse?*

3.) Dopustni (koncesivni) stavki.

§ 344. Kakor pogojni, tako so tudi dopustni stavki vzročni, značeč vzrok in izvod, vendar s to razliko, da se v teh prorek sicer kot resničen ali možen dopušča, a namesto pričakovanega izvoda drug, pričakovanemu nasproten v glavnem stavku izreka.

Dopustni vezniki so: *quamquam, quamvis, etsi, tametsi, etiamsi, licet;* nasprotje zaznamuje v glavnem stavku nav. *tamen,* tudi *attamen, sed tamen, sed.*

1.) ***Quamquam*** dasi, premda navaja v dopustni obliki činjenice, zato ima vselej indikativ pri sebi (§ 312., 4.): *Quamquam excellebat Aristides abstinentia, tamen exsilio decem annorum multatus est.*

Op. *Quamquam* navezuje tudi glavne stavke na predidoče: vendar, toda: *Quamquam quid loquor?*

2.) ***Quamvis*** če prav, če še toliko ima, ker dopušča le možna dejanja, vselej konjunktiv (ponajveč praesentis) ter pristopa le k besedam, katerih pojmovi se dajo v višji ali manjši meri misliti; so-li to adjektivi, onde stojé v pozitivu: *Quod turpe est, id, quamvis occultetur, tamen honestum fieri nullo modo potest. Avari indigent, quamvis divites sint* (če so še toliko bogati). *Illa quamvis ridicula essent* (če je prav bilo smešno), *mihi tamen risum non moverunt.*

3.) ***Etsi, tametsi*** i če, če tudi, ako tudi in ***etiamsi*** tudi ako se ravnajo v času in načinu po pogojnih stavkih; vendar imata *etsi* in *tametsi* navadno indikativ, *etiamsi* pretežno konjunktiv: *Optimi homines faciunt, quod honestum est, etsi nullum emolumentum consecuturum vident. Tametsi milites ab duce et a fortuna deserebantur, tamen omnem spem salutis in fortuna ponebant. Sunt, qui, quod sentiant, etsi optimum sit* (potencialno), *tamen invidiae metu non audeant dicere. Honestum, etiamsi a nullo laudetur, natura est laudabile. Iniurias, etiamsi ulcisci possem, tamen oblivisci mallem* (irealno).

4.) ***Licet*** svobodno je da, naj le se kot glagol sklada po sosledici le s konjunktivom prez. in perf.: *Licet ipsa vitium sit ambitio, frequenter tamen causa virtutum est. Magnus non est pumilio, licet in monte constiterit.* — Včasi s *quamvis (quantumvis)* v zvezi: *Quamvis licet insectemur Stoicos, metuo, ne soli philosophi sint.*

Zastran *cum* concess. gl. § 331., 1.; zastr. *ut, ne* § 316.

4. Namerni (finalni) stavki.

§ 345. Namerni stavki, ki bi tudi nezavisni v želevnem ali velevnem konjunktivu ali imperativu stali, stopijo zavisni z ***ut*** da, ***ne (ut ne)*** da ne, ***neve, neu*** in da ne, niti da v konjunktiv praes. ali imperf. (coni. optativ. in hortativ.) Prim. § 398., 2., op. 1.; 3. Namera je ob jednem vzrok glavnemu dejanju. Namerni *ut (ne)* nastopa:

1.) za izraženimi ali pridodatnimi demonstrativi *ideo, idcirco, propterea, eo consilio, ea condicione* idr. (§ 337., 1., op.): *Legibus idcirco omnes servimus, ut liberi esse possimus* zato (to je namera in vzrok) služimo postavam, da. *Themistocles servum misit, ut nuntiaret. Gallinae pinnis fovent pullos, ne frigore laedantur. Excitanda est diligentia, ut ne quid neglegenter agamus. Explicavi sententiam meam eo consilio, ut iudicium tuum cognoscerem.*

2.) za vzročnimi glagoli (verba causativa); taki so:

§ 346. *a)* Verba curandi: skrbeti, na to delati, težiti na kaj, truditi se:

curo, curam adhibeo, caveo ne varujem se da ne, *cogito* na to mislim, *video, provideo, prospicio; id ago; contendo, enītor, studeo* (redko z *ut*); *labōro, operam do, nihil antiquius habeo quam ut* nič važnejega nimam nego da.

Cura, ut valeas. Cavendum est, ne adsentatoribus patefaciamus aures. Consules videant (dent operam), ne quid res publica detrimenti capiat. Multi, cum maxime fallunt, id agunt, ut boni viri videantur. Omnes homines niti decet, ne vitam silentio transeant.

b) Verba postulandi: hoteti, naganjati, opominjati, prositi, siliti, skleniti, svetovati, zahtevati, zapovedati, želeti:

volo, malo, voluntas, sententia est; impello, incito, moveo, adduco; moneo, adhortor; oro, obsecro, peto, precor, rogo; cogo; statuo, constituo, decerno, consilium capio, placet; censeo, suadeo, persuadeo, auctor sum; postulo, flagito; impero, edico, edictum est, interdico ne prepovem, *praescribo, lex est; opto.*

Volo, ut mihi respondeas. Natura impellit nos, ut iucunda appetamus. Caesar milites cohortatus est, ut suae pristinae virtutis memoriam retinerent neu perturbarentur animo. Ubii orant, ut Caesar sibi parcat. Athenienses statuerunt (constituerunt), ut urbe relicta libertatem Graeciae defenderent. Orgetorix persuasit Helvetiis, ut de finibus exirent. Tribuni plebis postulant, ut sacrosancti habeantur. Caesar exercitui imperavit, ne iniussu suo concurreret. Phaeton optavit, ut in currum patris tolleretur.

c) Verba concedendi: dopustiti, dovoliti, pustiti, ne trpeti:

concedo, permitto, committo; non patior (§ 367., op. 2.).

Caesar Aeduis concessit, ut Boios in finibus suis collocarent. Consuli permissum est, ut duas legiones scriberet novas. Illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates augeamus.

Op. Jednako nastopi *ut* ali *ne* za glagoli dicendi, če značijo, da naj se kaj zgodi: *Caesar Dolabellae dixit, ut ad me scriberet, ut in Italiam venirem. Atheniensibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se defenderent.*

Prip. 1.) Želevni ali velevni stavek je brez *ut:*

a) navadno pri *volo, malo,* vselej pri *nolo: Volo mihi respondeas. Malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Nolim me iocari putes.* Vendar je navadnejši acc. c. inf. (§ 366.).

b) večkrat tudi pri drugih glagolih postulandi, kakor i v slov. včasi sam naj stoji: *Aetoli postulaverunt, coniuges liberosque exsulum redderet. Universi cohortantur, magno sit animo. Caesar scribit Labieno, cum legione veniat. Omnes conclāmant, nec labori nec periculo parceret (= ne aut labori aut periculo parceret).*

Prip. 2.) Imper. *sine* in pogosto *cave* imata prosti konjunktiv, sicer ima *sino* in navadno *patior* acc. c. inf.: *Sine te exorem* dej se preprositi. *Cave hoc facias* ne stori vsaj tega. — *Germani vinum ad se importari non sinunt. Impetrat a Sequanis, ut per fines suos Helvetios ire patiantur.* Prim. § 367.

Op. *Moneo* se veže tudi z infinitivom, če nima osebnega objekta: *Ratio ipsa monet amicitias comparare.*

O prostem infinitivu pri *volo, nolo, malo, cupio, studeo,* dalje pri *statuo, constituo, decerno* gl. § 357., 3. — O *iubeo* in *veto* § 367. — Sicer prijemlje mnogo navedenih glagolov acc. c. inf., ako stojé v pomenu glagolov sentiendi ali dicendi (§ 365.).

d) Verba efficiendi: storiti, učiniti, doseči, dobiti, zaznamujoč namerjan učinek: § 347.

facio, efficio; perficio; impetro, adipiscor, assequor, consequor.

Valetudinem tuam fac ut cures; fac ne quid aliud cures, nisi ut convalescas. Cicero effecerat, ut Q. Curius consilia Catilinae sibi proderet. Perfice, ut ne minus res publica tibi, quam tu rei publicae debeas. Vos adepti estis, ne quem civem timeretis. Prim. § 335., 2., op. 1.

e) Verba impediendi in recusandi: ovirati, ustavljati se, braniti se; to so verba causativa v nikalnem zmislu, zato imajo le ***ne*** ali ***quōminus*** (iz *ut eo minus* da tem menj); slov. da ne ali infinitiv.

impedio, deterreo, obsto, officio (napotje delam), *repugno, resisto, intercēdo, recūso, contineo* (zadržujem).

Plura ne scribam, dolore impedior. Deterrere te, ne popularis esses, non poteramus. Regulus, ne sententiam diceret, recusavit (branil se je izreči).

Aetas non impedit, quominus litterarum studia teneamus usque ad ultimum tempus senectutis. Quid obstat, quominus sis beatus? Epaminondas non recusavit, quominus legis poenam subiret.

Op. 1.) Nekateri teh glagolov se vežejo, če so nikani, tudi s *quin* (§ 336., 2.); zlasti *non recūso quin: Non possumus, quin alii a nobis dissentiant, recusare* (pri jednakem subjektu tudi *non recuso* z inf.: *mori non recuso*). Za *non impedio* nastopi skoro vselej *quominus.*

2.) *Prohibeo* ima navadno inf. ali acc. c. inf. v pomenu prepovedati (= *veto*): *(Me) pudor prohibet rem exquirere; pudore prohibeor rem exquirere. Caesar ignes in castris fieri prohibuit.*

3.) *Stat* ali *fit per me quominus* zgodi se po meni (na meni je), da ne, jaz sem kriv (oviram = *impedio quominus*): *Per Afranium stetit (factum est), quominus proelio dimicaretur.*

§ 348. 3.) za glagoli timendi nastopa ***ne*** da ne bi, da bo s konjunktivom, ako bi nezavisni stavek bil v želevnem konjunktivu z *ne,* ***ut*** da ne bo pak, ako bi nezavisni stavek bil v želevnem konjunktivu z *utinam:*

timeo, metuo, vereor, pavidus, sollicitus, anxius sum; metus est, in metu sum, metus mihi incidit, periculum est, cura me incessit, timorem inicio alicui etc.

Timeo, ne pluat (nezavis. *ne pluat*) bojim se, da ne bi (da bo) deževalo. *Timeo, ut pluat* (nezavis. *utinam pluat*) bojim se, da ne bo deževalo. *Timebam, ne evenirent ea, quae acciderunt. Timeo, ut omnes labores sustineas.*

Op. 1.) Nam. *ut* nastopa *ne . . non (ne nemo, ne nullus),* če je izraz bojazni nikan: *Non vereor, ne tua virtus opinioni hominum non respondeat* (ne bojim se, da ne bo); ali če nikalnica le jedno besedo nika: *Metuo, ne non libenter, sed coactus pareas* (da ne boš rad, nego prisiljen ubogal). *Vereor ut* ali *ne non* je včasi le ublažena nikalnica težko da: *Vereor, ut consolatio (ne consolatio nulla) possit inveniri* težko da se bo (bi) tolažba našla. — *Vereor* v pomenu bati se = ne upati si prijemlje infinitiv: *Vereor te laudare praesentem.*

2.) Za *timeo, metuo* etc. nastopi tudi konj. perf. log. ali plusqpf.; sicer sta v namernih stavkih ta dva časa prav redka: *Metuo, ne frustra laborem susceperis. Illud unum extimescebam, ne quid turpius facerem vel iam effecissem.*

Prip. Rabi *ne quis, ne quid, ne ullus, ne unquam* nam. *ut nemo, nihil, nullus* etc. V taki zvezi stoji često *ut ne,* vendar ne pri glag. timendi.

§ 349. 1.) ***Quo*** *(= ut eo)* se sklada s konjunktivom v pomenu da s tem (da tako) ali pred komparativi da tem: *Caesar ante proelium removeri iusserat equos, quo spes fugiendi tolleretur. Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.*

Zastran *non quo* gl. § 338., 2.

2.) ***Nēdum*** *(= ne dicam)* nikar da bi, kamo li da bi ima konjunktiv; včasi stoji v istem pomenu samo *ne: Vix in ipsis, tectis frigus vitatur: nedum in mari et in via sit facile abesse ab iniuria temporis.*

Op. *Nedum* se rabi tudi brez glagola: *Aegre inermis tanta multitudo, nedum armata, sustineri potest.*

E. Konjunktiv v relativnih stavkih.

Kakor v adverbialnih, tako je konjunktiv v relativnih stavkih potencialen, koncesiven ali finalen. Zatorej nastopa konjunktiv v relativnih stavkih: § 350.

1.) ako imajo ob jednem vzročen (coni. potentialis, § 331.) ali dopusten pomen in je *qui* = *cum ego, cum tu, cum is; cuius* = *cum eius* itd.: *Romani, qui Hannibale vivo nunquam se sine insidiis futuros existimarent, legatos in Bithyniam miserunt.* — Tako sosebno za vskliki: *O magna vis veritatis, quae facile se ipsa defendat!* — *Egomet, qui sero ac leviter Graecas litteras attigissem, tamen Athenis cum doctissimis hominibus disputavi* dasi sem se bil pozno in površno z grško književnostjo soznanil.

Op. Poudarja se vzročnost z *ut qui, utpote qui, quippe qui* in konjunktivom: bodoč da, ker namreč: *Magna pars Fidenatium, ut qui coloni additi Romanis essent, Latine sciebant. Solis candor illustrior est quam ullius ignis, quippe qui tam longe lateque colluceat.*

2.) ako zaznamujejo posledico, učinek ali kakšnost (coni. potential.), in to

a) za *tam, talis, tantus, is* etc. (§ 335., 1.), vendar tudi brez takih demonstrativov: *Nemo tam immanis est, cuius* (= *ut eius*) *mentem non imbuerit deorum opinio. Non is sum, qui mentiar. Difficillimum est reperire, quod sit ex omni parte perfectum.*

Op. 2.) Večkrat je z *et qui* (brez *is* ali *talis*) in konjunktivom relativen stavek predidočemu adjektivu prirejen: *Oratorem perfectum et cui nihil admodum desit Demosthenem facile dixeris.*

2.) Ako stavek ni posledičen, nastopa za *is qui* se vé da indikativ: *Tu es is, qui me saepissime ornasti.*

Prip. Nego da za komparativom slôve navadno *quam ut,* pa tudi *quam qui* s konjunktivom: *Maior sum, quam cui possit fortuna nocere* (= *quam ut mihi;* prim. *tam magnus sum, ut non possit nocere*). *Non longius hostes aberant, quam quo telum adici posset.*

b) nastopa konjunktiv v relativnem stavku za *dignus, indignus, aptus, idoneus* vreden, nevreden, prikladen, sposoben da: *Qui modeste paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. Mihi Laelii persona idonea (apta) visa est, quae de amicitia dissereret.*

c) za splošnimi izrazi: *sunt qui; existunt qui; inveniuntur, reperiuntur qui;* zlasti za nikalnimi izrazi: *nemo est qui; nihil est quod; quid est qui; quotusquisque est qui; quid est quod* (§ 338., 4.): *Sunt qui censeant una animum cum corpore occidere. Nullus est dolor, quem non longinquitas temporis minuat ac molliat. Nihil est, quod* *tam miseros faciat quam impietas et scelus. Quis est, qui non oderit protervam adulescentiam? Nihil habeo, quod* (ne *quid*) *scribam* ničesa nimam (ne vem kaj) pisati. (Pri *habeo* utegne tudi demonstrativ stati: *Haec habui, quae scriberem*).

Op. 1.) Pa tudi *nihil habeo scribere, dicere;* — ne vem, kaj bi pisal, kaj naj pišem: *non habeo, quid* (ne *quod*) *scribam* (indir. vprašanje).

2.) Ako se določni subjekt v misel jemlje, nastopa indikativ, če izreka činjenico in je glavni stavek trdilen, konjunktiv pa, če se utegne *talis* dodati: *Sunt quaedam bestiae, in quibus inest aliquid simile virtutis, ut in leonibus. — Permulti philosophi fuerunt, qui summum malum dolorem dicerent.*

Prip. Potencialni konjunktiv se rabi v omejnih stavkih, na pr. *quod (ego) sciam, intellegam, meminerim* (kolikor vem itd.): *Omnium oratorum, quos quidem ego cognoverim, acutissimum iudico A. Sertorium.* — Toda le: *quantum scio, quantum perspicio, quantum in me est, quoad fieri potest* (kolikor je mogoče).

3.) nastopa konjunktiv v relativnih stavkih, ako izrekajo namero: *qui* = *ut is; cuius* = *ut eius; qua* = *ut ea; ubi* = *ut ibi; unde* = *ut inde: Missi sunt delecti cum Leonida, qui Thermopylas occuparent* (ki naj bi, da bi). *Senex serit arbores, quae alteri saeculo prosint. Homini natura addidit rationem, qua regerentur animi appetitus. Artaxerxes Themistocli Lampsacum donaverat, unde vinum sumeret; Myunta, ex qua opsōnium haberet.*

F. Konjunktiv indirektne zavisnosti in razlage.

§ 351. 1.) Konjunktiv stoji v vsakem stranskem stavku sploh, kateri je bistveno dopolnilo konjunktivnega ali infinitivnega stavka: indirektna zavisnost ali prispodabljanje načinov: *In Hortensio memoria fuit tanta, ut, quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitavisset* (nezavis.: *H., quae commentatus erat, verbis eisdem reddebat, quibus cogitaverat*). *Fiebat, ut Alcibiades omnium oculos, quotiescumque in publicum prodisset, ad se converteret. Est boni consulis, cum rem publicam labefactatam videat, ferre opem patriae* (nezavis.: *cum videt, fert opem*). *Invitus feci, ut L. Flamininum e senatu eicerem septem annis post, quam consul fuisset. Mos est Athenis, laudari in contione eos, qui sint in proeliis interfecti* (nezavis.: *laudantur, qui sunt interfecti*).

Op. Vendar stoji indikativ, ako je stranski stavek dejanska opazka piščeva ali opis imenskega pojma: *Tanta vis probitatis est, ut eam etiam in iis, quos nunquam videmus, diligamus. Quis est, qui neget, haec omnia, quae videmus* (ta vesvoljni vidni svet), *deorum immortalium potestate administrari?* Tako *(ii), qui praesunt* oblastniki; *(ii), qui intellegunt* veščaki; *(ii), qui audiunt* poslušalci; *qui adsunt (aderant)* prisotniki. Prim. § 335., 2 poslednji vzgled: *Ius est* etc.

2.) Stoji konjunktiv, ako hoče govornik (pisec) stranske stavke kot tuje mnenje označiti: konjunktiv indirektne razlage: *Themistocles domino navis multa pollicitus est, si se conservasset. Lysander eos, qui Atheniensium rebus studuissent, ex urbe eiecit. Dareus, dum ipse abesset* (mnenje Darejevo), *pontis custodes reliquit principes.* Prim. § 338., 1. Takó je umevati konjunktiv v stranskih stavkih indirektnega govora (§ 353.). § 352.

Nasproti pa: *Caesar Helvetios in fines suos, unde erant profecti, reverti iussit* (opazka pisateljeva). *Galba per exploratores certior factus est, ex ea parte vici, quam Gallis concesserat, omnes noctu discessisse* (ki ga je bil prepustil); *quam concessisset* ki ga je bil prepustil, v zmislu pozvedovalcev).

G. Konjunktiv v indirektnem govoru — oratio obliqua.

§ 353. Ako se nekoga besede ali misli ne izrekajo takó, kakor jih je govoril ali mislil (oratio recta), nego se le po svoji vsebini zavisne od izraženega ali umevanega glagola sentiendi ali dicendi pripovedujejo, imenuje se taka pripoved indirekten govor (oratio obliqua).

1.) Vsi glavni stavki, ki izrekajo željo ali povelje, stopijo v konjunktiv, trdilni pričetkom indirektnega govora včasi z *ut,* sicer brez *ut,* nikalni z *ne;*

jednako dobivajo konjunktiv vsi vprašalni stavki, ki bi v direktnem govoru v 2. osebi bili, kakor tudi oni, ki bi že v direktnem govoru konjunktiv imeli; slovenščina rabi: da, da bi, naj bi, bi: *Consules Pompeiusque scripta ad Caesarem mandata remittunt: In Galliam reverteretur, Arimino excederet, exercitus remitteret. Titurius cum Cotta saucio communicat: Si videatur, pugna ut excedant et cum Ambiorige una colloquantur. Caesar milites hortatus est, ne ea, quae accidissent, graviter ferrent, neve his rebus terrerentur. Ariovistus ad postulata Caesaris respondit: Quid sibi vellet? cur in suas possessiones veniret?* (direktno: *quid tibi vis? cur in meas possessiones venis?*) *Titurius clamitabat: Quis hoc sibi persuaderet?* (dir. *quis hoc mihi persuadeat?*)

2.) Vsi stranski stavki stopijo v konjunktiv. Primere gl. pod št. 3.

O indikativu v stranskih stavkih prim. § 351., op.; o primerjalnih stavkih gl. § 360.

3.) Vsi pripovedni glavni stavki in med njimi tudi retorična vprašanja, t. j. vprašalno oblikovani trdilni stavki, ki bi v direktnem govoru v 1. ali 3. osebi indikativa stali, stopijo v acc. c. infinitivo: *Divico ita cum Caesare egit: Si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret* (dir. *faciet*), *in eam partem ituros (ibunt) atque ibi futuros Helvetios (erunt Helvetii), ubi eos Caesar constituisset (ubi eos constitueris) atque esse voluisset (volueris); sin bello persequi perseveraret (perseverabis), reminisceretur (reminiscere) veteris incommodi populi Romani. — Caesar ita respondit: Eo sibi minus dubitationis dari (mihi datur), quod eas res, quas Divico commemorasset (quas commemoravisti), memoria teneret (teneo). Quod si veteris contumeliae oblivisci vellet (velim), nun etiam recentium iniuriarum memoriam (se) deponere posse? (num possum?)*

Op. Relativni stavki, ki pripoved nadaljujejo in so uprav relativno navezani glavni stavki *(qui = et is, nam is)*, stojé v acc. c. inf.: *Themistocles apud Lacedaemonios professus est Atheniensium urbem ut propugnaculum oppositum esse barbaris, apud quam iam bis classes regias fecisse naufragium (= nam apud eam).*

4.) Časi indirektnega govora se ravnajo po pravilih sosledice časov. Vendar utegne pripovednik za historijskim časom prezens ali perfekt rabiti, kjer bi v direktnem govoru imela ta dva časa stati: *Orator dixit, nihil esse actum cum dignitate, postquam armis disceptari coeptum sit.* To velja zlasti:

a) o velevnih stavkih: *Marcius respondit: Si quid ab senatu petere vellent, ab armis discedant, Romam supplices proficiscantur;*

b) o splošnih rekih: *Caesar respondit: Consuesse deos, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores interdum res et diuturniorem impunitatem concedere;*

c) o prorekih pogojnih period, da se realni in potencialni od irealnih ločijo: *Ariovistus respondit: Si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse; si quid ille se velit, illum ad se venire oportere;* direktno: *si quid mihi a te opus esset, ego ad te venissem; si quid tu me vis (velis), te ad me venire oportet;*

d) o posledičnih stavkih: *Histiaeus obstitit dicens, non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire et multitudini. . . Itaque adeo se abhorrere a ceterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius, quam confirmari regnum Persarum.*

§ 354. 5.) Zaimki, ki se odnašajo na subjekt vladalnega stavka, t. j. zaimki 1. osebe direktnega govora, se izražajo z refleksivom *sui, sibi, se* in *suus* (§ 278.) in v nominativu z *ipse* (dir. *ego*), ki se pri posebnem poudarku tudi po drugih sklonih nahaja; *ille* (on), redkeje *is* rabita se za drugo in tretjo osebo direktnega govora: *Ariovistus respondit: Si ipse Caesari non praescriberet, quemadmodum suo iure uteretur, non oportere sese a Caesare in suo iure impediri. Si quid ille (= tu) se velit, illum ad se venire oportere* (gl. § 353., 4., c.).

Op. Nam. refleksiva stoji včasi *is*, ako se kaj s stališča pripovednika, ne govorečega subjekta izreka. Je-li pripovednik sam v pripoved vpleten, rabijo se gledé njega v indirektnem govoru zaimki 1. osebe: *Helvetii persuadent finitimis, ut oppidis suis exustis una cum iis proficiscantur. — Ut ipsi concedi non oporteret, si in nostros fines impetum faceret, sic item nos esse iniquos* etc.

Akuzativni subjekti *se, eum* etc. se večkrat opuščajo, gl. § 359., op.

Prip. Za časovne adverbe sedanjosti se rabijo adverbi preteklosti, nam. *hodie: illo (eo) die,* nam. *cras: postero die,* nam. *adhuc: ad id tempus,* nam. *nunc (etiam nunc): tum (etiam tum): Nequiquam postea, si tum cessassent, praetermissam occasionem quaesituros* (dir. *si nunc cessaveritis*). Vendar nastopajo s poudarkom tudi časovna določila direktnega govora.

Poglavje 31.

O imenskih oblikah glagolovih.

Imenske zovemo take oblike glagolove, ki imajo značaj imena, § 355.
t. j. ali substantiva, kakor infinitiv, gerundij in supin, ali adjektiva, kakor particip in gerundiv. Pri tem pa obdržujejo glagolska svojstva, ker zahtevajo sklone po glagolsko in se določujejo z adverbi. Le infinitiv prijemlje tudi atributivna določila svojilnih ali kazalnih zaimkov: *Est ars difficilis recte rem publicam regere. Homo temporibus sapienter utens. Hoc ipsum nihil agere me delectat.*

A. Infinitiv.

Latinščina ima tri infinitive, praesentis, perfecti in futuri; § 356.
poslednji se nahaja le v skladu acc. in nom. c. inf. Časa, v katerem se dejanje vrši, infinitiv ne določuje, nego vladalni glagol. Bodi si dejanje vladalnega glagola v sedanjosti, preteklosti ali prihodnosti, zaznamuje:

1.) infinitiv praesentis, da je dejanje istodobno z onim vladalnega glagola: *Gaius videtur, visus est, videbitur scribere;*

2.) zaznamuje infinitiv perfecti, da je dejanje preteklo (dovršeno) za čas vladalnega glagola: *Gaius videtur, visus est, videbitur scripsisse;*

3.) zaznamuje infinitiv futuri, da je dejanje nastopno za čas vladalnega glagola: *Gaius videtur, visus est, videbitur scripturus esse.*

Op. *Esse* pri inf. fut. se rado opušča, pogosto tudi pri inf. perf. pass. in pri gerundivu.

Kot ime je infinitiv ali subjekt ali objekt, izredka predikat. § 357.

Op. Drugačno uporabo infinitiva dopušča proza le pri *interest inter* razloček je med: *Multum interest inter dare et accipere.*

1.) **Subjekt** je infinitiv (praes. in perf.):

a) pri *est* (*erat* etc.) z imenskim predikatom (adjektivom ali substantivom): *Errare humanum est. Dulce est pro patria mori. Maius dedecus est parta amittere, quam omnino non paravisse. Tempus est maiora conari.*

Zastran *tempus, mos, consuetudo est* etc. z gen. gerund. gl. § 387., op. 1.

b) pri brezosebnih glagolih: *Meminisse iuvat. Peccare licet nemini. Ex malis eligere minima oportet. Necesse est mori.* — Tudi pasivni inf.: *licet intellegi* more se izprevideti (§ 361., II., op. 3.).

Tako pri *videtur mihi, decet, dedecet, interest, refert* in zlasti pri glagolih afekta: *piget, pudet, paenitet, delectat, placet, displicet* etc.: *Decet verecundum esse adulescentem.*

2.) **Predikat** utegne infinitiv biti z *esse: Docto homini vivere est cogitare.*

3.) **Objekt** je infinitiv pri glagolih:

moči, morati, siliti, skusiti;
začeti, nadaljevati, nehati;
navaditi, znati, učiti;
hoteti, želeti, skleniti:

possum, queo, nequeo (ne *valeo*); — *debeo;* — *cogo;* — *audeo, conor, tempto* (ne *qaaero, peto*); *incipio, instituo, coepi, paro (paratus sum); laboro, aggredior; (in) animum induco, capio (ineo) consilium; statuo, constituo, decerno;* — *pergo, matūro, festīno, propero; intermitto, omitto, desino, desisto;* — *soleo, consuesco, adsuesco, adsuefacio;* — *scio, nescio;* — *doceo, disco;* — *volo, nolo, malo, cupio, studeo, satis habeo* zadovoljen sem, *non recuso, aspernor, gravor;* — *cogito, meditor* etc.

Suos quisque debet tueri. Caesar parat (maturat) proficisci. Desine queri. Tu animum poteris inducere contra haec dicere? Lysander consilium iniit reges Lacedaemoniorum tollere. Miltiades Chersonesi manere decrevit.

Op. 1.) Glagol, ki prijemlje kot verbum finitum nominativ predikata, ohranja ga za temi glagoli tudi pri infinitivu (§ 193.): *Beatus esse sine virtute nemo potest. Liber esse cogitas. Infelix esse didici. Omnes homines student beati fieri. Cato esse quam videri bonus malebat.*

2.) *Valeo* morem, upr. močen sem, se veže z *ad* in gerundijem: *Catilina valuit ad evertendas leges.*

3.) Za skleniti nastopa v velevnih stavkih *ut;* gl. § 346., b.

4.) *Paratus* je jedin adjektiv (izvirno particip), ki se v dobri prozi z inf. veže: *paratus omnia perpeti.*

Prip. 1.) Poleg infinitiva utegnejo nekateri onih glagolov tudi oseben objekt imeti, zlasti navaditi, učiti, siliti; *doceo* in *adsuefacio aliquem aliquid facere; cogo aliquem aliquid facere* poleg *cogo aliquem ut faciat: Dionysius tondere filias docuit. Helvetii Orgetorigem causam dicere coegerunt.*

2.) *Insimulo* in *arguo aliquem* se tudi z infinitivom vežeta: *Insimulant hominem fraudandi causa discessisse. Occidisse patrem S. Roscius arguitur.* — Toda *accūso aliquem, quod* (§ 338, 3.).

Constructio accusativi cum infinitivo.

V zavisnih povednih stavkih z da, ki izrekajo, da je kaj ali se godi, stopa subjekt v akuzativ in glagol v primerni infinitiv (§ 356.), da odpada; temu skladu pravimo constructio accusativi cum infinitivo: *Deum esse certum est* gotovo je, da je Bog; *deum esse intellegimus* izprevidimo, da je Bog. V prvem slučaji nadomestuje acc. c. inf. subjekt, v drugem objekt. § 358.

S subjektom vred stopa tudi imenski predikat v ak.: *Deum esse sempiternum certum est. Metellus audiverat Marium consulem esse factum.*

Op. 1.) Subjekt pri infinitivu je uprav objekt vladalnega glagola, kakor na pr. v slov.: vidim dečka priti, slišim ptice peti, pusti luč goreti. Zato acc. c. inf. ni stavek, nego člen stavkov.

2.) Včasi je nedoločni subjekt *(aliquem)* dodati: *Hesiodus eadem mensura reddere iubet, qua acceperis* (naj s tisto mero vrača, s katero je kdo prejel). *Contentum esse suis rebus maximae sunt divitiae.* Tudi v pasivu: *In urbe sepeliri lex vetat.*

3.) Večkrat se s *hoc, illud, id, ita, sic* na acc. c. inf. pripravljaje kaže: *Drúides imprimis hoc volunt persuadere, nōn interire animas.*

Osebne zaimke, ki se kot subjekti v nom. ne izražajo, je treba v acc. c. inf. izražati: za 1. osebo *me, nos;* za 2. *te, vos;* za 3. *se,* ako se na subjekt vladalnega stavka odnaša, sicer *eum, illum* (*eos, illos* etc.): *Apparet nos ad agendum esse natos* da smo ustvarjeni. *Curio mihi nuntiavit se ad me venturum esse. A Curione mihi nuntiatum est eum ad me venturum esse.* § 359.

Op. Izpuščajo se osebni zaimki le, kadar se po zmislu lahko dopolnjujejo, zlasti:

a) kadar je taisti zaimek v nadrednem stavku: *Puderet me dicere non intellexisse;*

b) kadar se pri inf. futuri subjektov ak. daje po participovi končnici spoznati: *Iuraverant redituros;*

c) ko bi subjektov ak. z objektovim jednak bil: *Trinobantes pollicentur sese Caesari dedituros;*

d) pri živahni kratkoti: *Confitere huc ea spe venisse (te).*

Okrajšani primerjalni stavki, ki imajo glavni stavek v acc. c. inf., ravnajo se kot stavkovi členi po svojem glavnem stavku: *Decet cariorem esse patriam nobis quam nosmet ipsos. Suspicor te iisdem rebus, quibus me ipsum, commoveri.* — Jednako navadno v primerjalnih stavkih s *quam,* če imajo svoj predikat: *Cicero adfirmavit, quidvis se potius perpessurum, quam ex Italia exiturum* (redkeje konjunktiv: *quam [quam ut] ex Italia exiret*). § 360.

§ 361. Acc. c. inf. se rabi:

I. pri *est* z imenskim predikatom (adjektivom ali substantivom):

aequum, par, iustum est, satis est; apertum, manifestum est; verum, credibile, verisimile, facile, difficile est; pulchrum, turpe est; — fas, nefas, scelus est; tempus est; opus est; fāma, opinio, spes est etc.

Verum est amicitiam nisi inter bonos esse non posse. Omnibus vestram misericordiam aequum est patere. Tempus est hinc ubire me.

II. pri brezosebnih glagolih:

constat, appāret; expedit, prodest; placet, displicet; oportet; interest (§ 241.) etc.

Constat ad salutem civium inventas esse leges. Omnibus hominibus expedit salvam esse rem publicam. Vivere naturae te convenienter oportet.

Op. 1.) *Licet* ima navadno prosti infinitiv: *licet mihi hoc facere;* pri *licet* z dativom stoji tudi imenski predikat v dativu: *licet mihi esse (fieri) beato;* brez dativa v akuzativu: *licet esse beatum. Medios* (nepristranskim) *esse iam non licebit.*

2.) Pri *necesse est* in *oportet* stoji tudi sam konjunktiv: *Quidquid oritur, causam habeat a natura necesse est. Beneficium acceptum colamus oportet.* Vendar nastopi redno infinitiv, če sta ta glagola sama v inf.: *Dico necesse esse hanc legem valere. Ariovistus respondit non oportere sese in suo iure impediri.*

3.) Prehodni glagoli stopijo, če imajo objekt pri sebi in se delujoča oseba ne izraža, zlasti pri *decet, licet, nihil attinet, oportet, necesse est, placet* v pasiv: *Hoc fieri decet* spodobi se to storiti. *Causas commemorari* (omenjati) *necesse non est. Id intellegi, cognosci licet. Nihil in bello oportet contemni.*

§ 362. III. pri glagolih sentiendi in dicendi.

Verba sentiendi so: čutiti, misliti, verjeti, upati, vedeti in podobni: *sentio, audio, video, cognosco; cogito, intellego; puto, credo; spero, scio;*

animadverto, perspicio, reperio; arbitror, existimo, opīnor, iudico, suspicor, disco, ignoro, memini, recordor, obliviscor, mihi conscius sum etc.

Verba dicendi so: reči, trditi, naznaniti, pokazati, pripovedovati in podobni: *dico, aio, nego; contendo, adfirmo; nuntio; ostendo; narro;*

declaro, indico, perhibeo, scribo, trado, prodo, doceo, demonstro, simulo, polliceor, promitto, minor; certiorem facio aliquem, auctor sum, testis sum, nuntium, famam adfero, mitto legatos etc.

Video (puto, dico, adfirmo) nostros vincere (vicisse, victuros esse, vinci, victos esse). Puto (putas, putat, putamus) me (te, se, nos) vincere, vicisse etc.

O infinitivu pri glag. upati, pretiti itd. gl. § 372., prip.

§ 363. Ako bi vsled dvojnega akuzativa, subjektovega in objektovega, utegnilo dvoumje nastati, pretvori se stavek v pasiv: govori se, da so naši sovražnike zmagali, ne: *fama est nostros hostes vicisse,* ampak *hostes a nostris victos esse. Ne fando quidem auditum est crocodilum violatum esse ab Aegyptio.*

Op. Namerjeno je dvoumje v orakulih: *Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.*

Acc. c. inf. se različno sloveni: *Gaium prudentem esse puto* slôve: § 364.
1. menim, da je Gaj pameten; 2. menim, Gaj je pameten; 3. o Gaji menim, da je pameten; 4. Gaj je, kakor menim, pameten; 5. Gaja imam za pametnega; 6. Gaj je po mojem mnenji pameten.

Potreben nam je 3., 4. ali 6. prevod za take relativne stavke, v katerih je relativ akuzativ subjekta: *Eis fidem habemus, quos plus intellegere arbitramur* o katerih sodimo, da; kateri, kakor sodimo; kateri po naši sodbi več umejo.

Op. Večkrat nadomestujejo latinske vladalne glagole pri inf. ali acc. c. inf. slovenski prislovi: menda, neki *(puto, arbitror)*, očitno *(apertum, manifestum est)*, res *(verum est, adfirmo)*, navadno *(soleo)*, hitro *(matūro)*, stanovitno *(persevēro)*, neprenehoma *(non intermitto)*: *Puto te vicisse* menda si zmagal. *Verum est avaros miseros esse* res so lakomniki nesrečni. *Socrates dicere solebat* S. je navadno rekal. — A tudi v latinščini se vtikajo *credo, opinor, ut opinor, ut arbitror, ut audio, ut aiunt* brez upliva na stavkov sklad: *Male, credo, mererer de meis civibus* etc.

Ako zavisni stavek ni poveden, nego želeven ali veleven, § 365.
ne stoji acc. c. inf., nego *ut,* nikalno *ne: Equidem censeo Carthaginem esse delendam;* nezavisno: *Carthago delenda est* (povedno); toda *equidem censeo, ut Carthaginem deleatis; ne C. deleatis;* nezavisno: *delete C.; nolite delere;* prim. § 346., c., op.

Persuadeo tibi, ut exeas nagovarjam; *Themistocles persuasit* (prepričal je) *omnibus civitatem in civibus esse positam.*

Moneo, admoneo te, ut scribas opominjam te, da piši; *Caesar monuit* (je opomnil) *victoriam in virtute constare.*

Auctor sum tibi, ut (= suadeo, ut) proficiscaris svetujem ti, da odpotuj; *hoc factum esse Livius auctor est* da se je to zgodilo, je L. porok.

Concedo, ut dovolim; *concedo non esse miseros, qui mortui sunt* priznavam.

Contendo, ut silim na kaj; *contendo* z acc. c. inf. zagotavljam.

(Mihi) placet sklenem ima *ut* in acc. c. inf.: *placet, ut mittantur legati; placet mitti legatos.*

Op. *Facere* deti, praviti, da in *efficere* dokazati imata acc. c. inf.: *Dicaearchus vult efficere animos esse mortales.* — *Efficitur* in *sequitur* iz tega sledí imata *ut (ut non)* in acc. c. inf.: *Efficitur, ut omne corpus mortale sit. Ex hoc efficitur hominem naturae oboedientem homini nocere non posse* (pr. § 335., 2, b).

IV. Acc. c. inf. stoji kot objekt pri *volo, nolo, malo, cupio,* ako § 366.
ima povedni stavek drug subjekt nego glavni: *Rem tibi volo bene evenire. Volo is esse, quem tu me esse voluisti.*

Ako sta pa subjekta jednaka, stoji navadno sam inf.: *volo is esse* (§ 357., 3.); vendar tudi acc. c. inf., kadar je inf. pasiven ali *esse* z imenskim predikatom: *Timoleon maluit se diligi, quam metui. Cupio me esse clementem.*

Opto ima *ut,* § 346., b; zastran *volo (ut)* etc. gl. § 346., b in prip. 1.

§ 367. V. Acc. c. inf. nastopa kot objekt pri *iubeo* in *veto, sino* in *patior*. Da se spozna, ali zahteva latinščina aktivni ali pasivni infinitiv, oblikuje naj se zavisni stavek slovenski z da: *legatum venire iubeo (veto)* ukažem (prepovem), da poslanec pride, poslancu ukažem, rečem (prepovem) priti; *pontem rescindi iubeo (veto)* ukažem (prepovem), da se most podere, ukažem, dam (prepovem) most podreti; *legatum venire, adduci sino (patior)* pustim, dopuščam, da poslanec pride, se pripelje, pustim, dopuščam poslancu priti, poslanca pripeljati. *Scipio castra vallo muniri vetuit. Germani vinum ad se importari non sinebant. Hoc facile patior sileri.*

Op. 1.) Sam aktivni infin. nastopi pri *iubeo* in *veto* v splošnih ukazih: *Lex recte facere iubet, vetat delinquere,* ali če je subjekt obče znana oseba: *Caesar receptui canere iussit* (i. e. *tubicines;* ne: *Caesar receptui cani iussit*).

2.) *Impero tibi, ut hoc facias;* toda s pasivom *impero hoc fieri; imperat milites adduci.* — *Non patior* ima redno *ut* (§ 346., c).

§ 368. VI. Pri glagolih dušnih čutov (afektov) zaznamuje acc. c. inf. vsebino ali objekt teh čutov (prim. *id laetor* § 211.):

gaudeo; miror, admiror; doleo, angor, sollicitor; suscenseo, indignor; aegre fero, indigne fero, graviter, moleste fero etc. Prim. § 338., 3.

Gaudeo te valere. Valde miror te ad me nihil scribere. Galli suos ab se liberos abstractos esse obsidum nomine dolebant. Macedones Eumenem sibi anteponi indigne ferebant.

Prip. Brez glagolov afekta stoji acc. c. inf. kot vsklik ali nevoljno vprašanje; poslednje redno z vprašalnico *-ne* (§ 215.): *Te sic vexari, sic iacere in lacrimis! Me non esse cum bonis? Mene incepto desistere?* Prim. § 315., op.

Nominativus cum infinitivo.

§ 369. Akuzativ pri infinitivu, bivši aktivni objekt, postaja v pasivu pri nekaterih glagolih subjekt; tako stopa nom. c. inf. namesto acc. c. inf.; naravno je tudi imenski predikat v nominativu. Taki glagoli so:

1.) *iubeo* in *veto*: *iubeor, iuberis, iubetur* meni, tebi, njemu se ukazuje, *iubemur* nam se ukazuje, *iussi estis* vam se je ukazalo itd.; *iussus hoc feci* (na povelje). — *vetor, vetaris, vetatur* meni, tebi, njemu se pripoveduje, *vetamur* nam se pripoveduje, *vetiti estis* vam se je prepovedalo: *Consules iubentur exercitum scribere* konsulom se ukaze, se veli, konsuli imajo ukaz, povelje, vojake nabirati. *Acta agere vetamur vetere proverbio. Milites, quod iussi sunt (facere), faciunt.*

Op. Subjekt osebnega sklada pri *iubeor* in *vetor* utegne biti tudi oseba, s katero kaj storiti se ukazuje ali prepoveduje: *iubetur legatus adduci* ukazuje se, da naj se poslanec pripelje, ali poslanca pripeljati; *vetatur legatus adduci* prepoveduje se, da se poslanec pripelje, ali poslanca pripeljati.

2.) *videor* po vseh osebah in časih: *videor recte facere* vidi se § 370.
(videti je, zdi se), da prav delam; *videris recte facere* vidi se (videti je, zdi se), da prav delaš; *videmur, videmini r. f.* vidi (zdi) se, da prav delamo, delate; *visi sumus r. f.* videlo (zdelo) se je, da prav delamo itd.

3.) *dicor* po vseh osebah nesostavljenih časov; jednako *perhibeor, putor, existimor,* pogosto tudi *nuntior* in *iudicor* (pravi, misli, poroča, sodi se o meni, da): *Suebi centum pagos habere dicuntur. Luna solis lumine collustrari putatur. Mihi timendum est, ne multa praetermittere existimer.*

4.) *fertur, feruntur, traditur, traduntur,* in to le v teh tretjih osebah (poroča se, pripoveduje se o kom, da): *Aristides iustissimus fuisse traditur.*

Op. 1.) *Errare videris* utegne se sloveniti *a)* vidi (zdi) se, kaže (se), da se motiš; *b)* videti (vidno) je, podoba je, da se motiš; *c)* vidi se, zdi se, videti je, podoba je, kakor bi se motil; *d)* motiš se, kakor se vidi, zdi itd.; *e)* na videz se motiš.

2.) *Homerus caecus fuisse dicitur, fertur, traditur* slôve *a)* pravi (poroča) se, pravijo, da je bil H. slep; *b)* Homer je bil bajè (pre) slep; *c)* H. je bil, kakor se pravi, poroča (kakor pravijo, poročajo) slep; *d)* o Homeru pravijo, poročajo, da je bil slep.

Aristides iustissimus fuisse perhibetur, putatur, existimatur pravijo, mislijo, sodijo, da je bil Aristid najpravičnejši.

5.) Nahaja se nom. c. inf. tudi pri *audiri, cognosci, demonstrari, indicari, intellegi, memorari, negari, ostendi, reperiri, scribi;* vendar prevladuje pri teh in jednakih glagolih acc. c. inf.: *Bibulus nondum audiebatur esse in Syria. Dii beati esse intelleguntur. Regnante Tarquinio Superbo in Italiam Pythagoras venisse reperitur.*

Brezosebni sklad (acc. c. inf.) nastopa: § 371.

1.) v oblikah, ki so s participom perf. ali gerundivom tvorjene:

(Memoriae) traditum est
Memoria proditum est } *Socratem doctissimum virum fuisse.*
Dicendum, existimandum est

Vendar prijemljejo glagoli mnenja v gerundivu tudi osebni sklad: *Socrates doctissimus vir fuisse putandus est.*

2.) ako ima glagol pri sebi dativ osebe ali adverbe: *recte, vere, non sine causa,* zlasti pri *dicitur* v pomenu trdi se: *Gallis Romanos* *adesse nuntiatur. Recte, vere, non sine causa dicitur matrem timidi flere non solere.*

3.) pri *videtur, dicitur* etc. v takih zavisnih stavkih, ki kak nom. c. inf. nadaljujejo: *Mihi non videbatur quisquam esse posse beatus; in malis autem sapientem esse posse* etc.

§ 372. Zastran časov infinitiva pri acc. ali nom. velja, kar se je o prostem infinitivu v § 356. reklo; po takem slôve: *credo eum scribere,* menim, da piše; *credidi (credebam, credideram) eum scribere* menil sem, da piše; *credo (credidi, credebam, credideram) eum scripsisse* menim (menil sem), da je pisal; *credo* (*credidi* etc.) *eum scripturum esse* menim (menil sem), da bode pisal.

Op. Pri *memini (memoria teneo)* se izražajo oni pretekli prigodi, pri katerih je bil pripovednik sam navzočen in ki bi kot nezavisni v imperfektu stali, z infinitivom praesentis; oni pa, pri katerih ni bil navzočen ali ki se v prosto kot dovršeni zaznamujejo, z inf. perfecti: *Memini Catonem mecum disserere* spominjam se, kako se je C. tedaj z menoj pogovarjal *(disserebat, ut memini). Meminerat C. Marium, cum vim armorum profugisset, senile corpus paludibus occultasse.*

Prip. Glagoli upati (nadejati se), obetati, pretiti, prisegati imajo acc. c. inf. futuri, ako je to, kar kdo upa itd., prihodno; le *posse* in *velle* stojita za njimi v inf. praes. Ako je pa to, kar kdo upa (= meni) ali prisega, v sedanjosti ali preteklosti, nastopa inf. prez. ali perf.: *Plerique eos potissimum amicos diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos* (upajo največ dobička imeti). *Regulus se Carthaginem reversurum esse pollicitus est. Tantum quisque laudat, quantum se consequi posse sperat. — Quae sentimus ipsi, reliquos sentire speramus. — Abeuntes consulatu iurabant se nihil contra leges fecisse.*

§ 373. Namesto prostega infinitiva futuri nastopa pogosto opis s *fore* (redkeje *futurum esse*) *ut* in konjunktivom praesentis ali imperfecti. Tako se utegne namesto:

credo (credidi) te esse epistulam scripturum ali
credo (credidi) epistulam scriptum iri reči:
credo (credidi) fore ut epistulam scribas (scriberes);
credo (credidi) fore ut epistula scribatur (scriberetur).

Navaden je tak opis nam. redkega inf. fut. pas., potreben pri brezsupinskih glagolih:

credo (credidi) fore ut discas (disceres); credo (credidi) fore ut discatur (disceretur). Exaudita vox est e luco Vestae futurum esse, nisi provisum esset, ut Roma caperetur.

Op. Za *spero* nastopa redno *fore ut.*

§ 374. Infinitiv II. futura se opisuje

s *fore ut* in konjunktivom perf. ali plusquamperf. (prim. § 308., op. 4.):

credo (credidi) fore ut epistulam scripseris (scripsisses);

credo (credidi) fore ut epistula scripta sit (esset). Sperabam, cum has litteras accepisses, fore ut omnia impetravissem (impetrata essent). Vendar se rabi v pasivu in pri deponentnikih navadno particip perf. s *fore: Credo epistulam scriptam fore. Possum dicere me satis adeptum fore, si nullum in me periculum redundarit.*

O inf. nam. konj. impf. in plusqpf. v porekih irealnih pogojnih perijod gl. § 343., 2.

B. Particip.

§ 375. Particip je adjektivna oblika glagolova; sklada se kakor adjektiv s svojim substantivom, določuje z adverbi in zaznamuje razne čase:

homo ratione bene utens, usus, usurus.

Op. 1.) Mnogi participi prez. in perf. so pravi adjektivi in se kot taki tudi stopnjujejo: *amans, amantior, amantissimus; munitus, munitior, munitissimus* (§ 86).

2.) Particip fut. akt. se razven *futurus* ne rabi adjektivno; *venturus* le v zvezi s *tempus* = prihodnost.

3.) Nekateri participi perf. pas. veljajo v neutru tudi za substantive ter se določujejo z adverbi in adjektivi: *bene, recte, male facta; acute dictum, facete dictum, sapienter responsum; praeclare facta* in *praeclara facta;* jednako *doctum dictum, verum responsum, lene postulatum* etc. Prim. § 270., 5., op.

§ 376. Čas zaznamuje particip le z ozirom na verbum finitum. Bodi si da je tega dejanje v sedanjosti, preteklosti ali prihodnosti, naznanja:

1.) particip praesentis dejanje kot istodobno z glavnim dejanjem: *Plato scribens mortuus est;*

2.) zaznamuje particip perfecti, da je dejanje z ozirom na glavno dejanje dovršeno ali preddobno: *Miles reversus sanatur, sanabitur, sanatus est.*

Op. 1.) Pogosto se rabijo participi perfecti od deponentnikov in poludeponentnikov s pomenom participa praesentis: *arbitratus, ratus, usus, veritus, fisus (confisus, diffisus), gavisus, solitus.* — *Reor* in *soleo* nimata participa praes.

2.) Particip perfecti mnogih deponentnikov, ki so bili nekdaj aktivni glagoli, ima poleg aktivnega tudi pasivni pomen: *agri depopulati* opustošena polja; *adepta victoria* zadobljena zmaga; jednako:

comitatus rex
complexa genua
confessa res
dimensum opus
expertum periculum
interpretatum carmen
moderatus homo
partitae copiae
perfunctum periculum

3.) naznanja particip futuri activi, da je dejanje z ozirom na glavno dejanje prihodno: *Miles moriturus vadit in proelium* vojak gre v bitko,

a) hoteč, namerjajoč umreti, da bi umrl;
b) imajoč umreti (ki mu je smrt namenjena).

Perseus, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro tentaturus. Egreditur castris Romanus, vallum invasurus, ni copia pugnae fieret. Horatius Cocles ausus est rem plus famae habituram quam fidei ki se je imela bolj slaviti nego verjeti (kateri je bilo namenjeno, da se bo bolj slavila nego verjela). Vendar se rabi ta particip v najboljši prozi samo v zvezi z *esse.*

O porabi participov.

§ 377. *A.* **Atributivni** particip prilaga, kakor adjektiv ali relativni stavek, substantivu stalno lastnost: *florens arbor* cvetoče drevo. *Peracti labores iucundi (= qui peracti sunt).* Slovenščina rabi ali particip ali relativni stavek. Poslednji se daje, če je relativ v nominativu, s tem okrajšati, da se relativ izpahne, glagol v primerni (istodobni ali preddobni) particip postavi in z odnosno besedo sklada: atributivni participialni sklad: Hodi po poti, katera h kreposti vodi *sequere viam ad virtutem ducentem.* — Je-li predikat imensk, to se sklada brez glagola z odnosno besedo: Od človeka, ki nikdar ni trezen, ni zahtevati opreznosti *non est ab homine nunquam sobrio postulanda prudentia. Lex est nihil aliud nisi recta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* — Pogosto je treba, da stopi relativni zaimek v nominativ, stavek pretvoriti v pasiv: *Lysander magnam reliquit sui famam, quam magis felicitate quam virtute pepererat — quae parta erat — famam partam.*

Op. 1.) Ako se pa relativni zaimek poudarja ter odnaša na *ille, is, unus, tres, omnes,* ali če pristavlja bistvene, na pr. geografijske določbe, to se participialni sklad opušča: *Bene ergo Pittacus ille (dixit), qui in septem sapientium numero est habitus. Flumen est Arar, quod in Rhodanum influit.*

2.) Z relativi se v lat. vselej izraža: tako zvani: *qui dicitur, vocatur, quem dicunt, dicimus:* vaše tako zvano življenje *vestra quae dicitur vita;* zgoraj (prej) imenovani, omenjeni, navedeni: *quem supra (ante) dixi, nominavi, memoravi.*

3.) Substantivno rabijo se participi izredka v nominativu: *Discens docentem adiuvare debet;* pogosto po zavisnih sklonih: *Iacet corpus dormientis ut mortui.* Prim. § 270.

§ 378. *B.* **Apozitivni** particip prilaga substantivu gibno (nestalno) lastnost in nadomestuje v krajši, menj določni obliki razne adverbialne stavke. Slovenščina rabi isto tako deležnike ali prislovne stavke. Po pomenu utegne biti ta particip:

1.) časoven: *Curio ad focum sedenti* (sedečemu, ko je sedel) *Samnites magnum auri pondus attulerunt. Dionysius Syracusis expulsus* (izgnan, ko je bil izgnan) *Corinthi pueros docebat. Plura locuturos* (hotečim govoriti, ko smo hoteli g.) *abire nos iussit.*

2.) načinoven: *Milites fortiter pugnantes restiterunt* (hrabro se boreč, s tem da so se hr. borili). Nikalno: ne da bi: *Epicurus non erubescens* (ne da bi se sramoval) *voluptates persequitur omnes.*

3.) vzročen: *Dionysius cultros metuens* (bojé se, ker se je bal) *tonsorios candenti carbone sibi adurebat capillum. Interdiu stellas non conspicimus solis luce obscuratas.*

4.) pogojen: *Hostes, si vicerunt, efferunt se laetitia, victi* (zmagani, če so zmagani) *animos demittunt:*

5.) dopusten: *Ut oculus sic animus se non videns alia cernit* (dasi sebe ne vidi). *Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus* (če prav govori).

Op. Zaradi jasnosti se pridevlje *tamen: Iniustus est civis, qui armorum periculo liberatus animum tamen retinet armatum.*

Prip. Ker particip ne izraža vselej natanko razmerja do glavnega stavka, utegne se marsikateri participialni sklad različno tolmačiti: *Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus* pomeni: če prav govori, pa tudi: kadar govori. *Plura locuturos non abire iussit:* ko smo hoteli, pa tudi: če prav smo hoteli.

Je-li treba prislovni stavek, čegar subjekt se odnaša na kako besedo glavnega stavka, okrajšati, to se veznik odpahne, glagol v primerni particip postavi, kjer se z odnosno besedo sklada: apozitivni participialni sklad: *Socratis morti illacrimari soleo, cum Platonem lego — Platonem legens. Hannibal, cum Alpes transgressus esset, in Italiam contendit* (*H. Alpes transgressus* prekoračivši). — Tudi tu je pogosto, ker perf. nima aktivnega participa, pretvarjanje v pasiv potrebno: Po dnevi ne vidimo zvezd, ker jih solnčna svetloba temni (v lat. perf. antecedens) *interdiu stellas non conspicimus, quia solis luce obscuratae sunt — solis luce obscuratas.* § 379.

C. **Absolutni ablativ** — ablativus absolutus. § 380.

Ako ni participov subjekt v nobeni besedi nadrednega stavka zapopaden, stopa s participom vred v ablativ; to je absolutni ablativ. Absolutni ablativ nadomestuje jednake prislovne stavke, kakor apozitivni particip (§ 378.), namreč:

1.) časovne: *Tarquinio regnante Pythagoras in Italiam venit* ko je T. vladal, za vlade Tarkvinijeve. *Regibus exactis consules creati sunt* odkar so bili kralji izgnani, po izgnanji kraljev.

2.) načinovne: *deo iuvante* z božjo pomočjo. *Vobis petentibus hoc impetravi* na vašo prošnjo. — Na videz primerjajoč pristopa *ut, quasi (tamquam)* kot dopolnilo k participu praes. in perf.: *Ut (quasi) re confecta omnes curam et diligentiam remittunt* kakor da bi bila stvar zvršena.

3.) vzročne: *Inter bonos viros et deum amicitia est conciliante virtute* ker jih vrlina veže. *Flaminium Caelius religione neglecta cecidisse apud Trasumennum scribit* ker so bili od njega sveti obredi zanemarjeni, zaradi zanemarjenja svetih obredov — zanemarivši svete obrede.

4.) pogojne: *Reluctante natura irritus labor est* če se upira priroda. *Medici causa morbi inventa curationem esse inventam putant* če se je vzrok našel, če so vzrok našli, našedši vzrok.

5.) dopustne: *Ego quidem omnibus desperantibus animum non demittam* če tudi vsi obupajo. *Mucius Porsennam proposita sibi* (§ 277., I., 1.) *morte interficere conatus est. Perditis omnibus tamen ipse virtus se sustentare potest.*

Prip. Z vrivanjem subjekta med absolutni ablativ se zaznamuje, da izhaja participovo dejanje od subjekta nadrednega stavka: *Hic Caesar cognitis milites aggerem comportare iubet* ko je to Cezar zvedel. Zlasti se *ipse* in *quisque* tako vrivata: *C. Sempronius causa ipse pro se dicta quindecim milibus aeris damnatur.*

Op. 1.) Včasi stoji absolutni ablativ namesto apozitivnega participa, s čimer dobiva rek večjo samostalnost: *Caesar obsidibus imperatis centum hos Aeduis custodiendos tradit.*

2.) Poredkem se rabi absolutni ablativ ter ni v posnemanje:

a) s participom perf. prehodnih deponentnikov in participom fut. act. vseh glagolov: *Hannibale Alpes transgresso,* bolje: *cum transgressus esset. Antiochus Ephesi securus de bello erat tamquam non transituris in Asiam Romanis;*

b) če k določnemu glagolu še kako določilo pristopi; torej nam. *Cicerone consule creato* bolje: *cum C. consul creatus esset;* nam. *militibus invitis eductis* ali *militibus fortiter pugnantibus caesis* bolje: *cum milites inviti educti essent, cum milites fortiter pugnantes caesi essent;*

c) neraben je abl. abs. pri brezosebnikih; torej: *cum tonaret* ali *Iove tonante.*

3.) Part. perf. pass. glagolov, ki pomenijo zvedeti, naznaniti, služi včasi na videz sam kot absolutni ablativ, dočim je z njim zvezani stavek njegov subjekt. Taki ablativi so: *audito, cognito, comperto, edicto, explorato, nuntiato* etc. *Alexander, audito Dareum movisse ab Ecbatanis (= audita profectione), fugientem insequitur.* — Brez zavisnega stavka se rabi: *auspicato, litato* opravivši auspicije, žrtve, *sortito* po žrebanji idr.

Tudi v pluralu se nahaja sam particip kot absolutni ablativ, čegar subjekt je naslednji stavek: *Hannibal Iberum copias traduxit, praemissis, qui Alpium transitus specularentur. Mardonius, incensis, quae aedificare coeperant Athenienses, copias in Boeotiam transfert.*

4.) Ker latinščina nima part. praes. pass., rabi včasi part. perf. pass. i relativno in absolutno za istodobno dejanje: *Melior tutiorque est certa pax quam sperata victoria (= quae speratur). Rhenus in plures defluit partes multis ingentibusque insulis effectis* (s tem da dela). *Romani primum impetum hostium multis ultro vulneribus illatis fortissime sustinuerunt.*

§ 381. Particip se utegne pri absolutnem ablativu z imenskim predikatom nadomestiti. Taki predikati so:

a) substantivi, ki zaznamujejo osebe po njih dejalnosti: *adiutor, auctor, dux, iudex, praeceptor, testis,* ali po njih oblastvu navadno v določbo časa: *consul, praetor, rex, imperator,* ali po dôbi življenja: *puer, puerulus, senex: te adiutore* če si ti pomočnik; *natura duce* če je priroda voditeljica; *Cicerone consule* ko je Cicero bil konsul, za konsula Cicerona; *nobis pueris* ko smo dečki bili (za mlada): *Quod affirmate quasi deo teste promiseris, id tenendum est.* *b)* adjektivi, na pr. *Hannibale vivo* za življenja Hanibalovega; *caelo sereno* o vedrem (nebu); *deo propitio* po božji milosti; *invīta Minerva* zoper Minervino voljo, brez umetelnosti; *patre ignaro* brez očetovega znanja.

I relativni i absolutni particip se daje pogosto s prirednim stavkom in vezniki: in, pa, zatorej ali s samostalnikom ali prepozicionalnim izrazom sloveniti: *Legatus in castra venit de pace adferens mandata* poslanec je v tabor prišel in naročila o miru donesel. *Animus se non videns alia cernit* duh sicer sebe ne vidi, pa vidi druge stvari. *Dionysius cultros timens adurebat capillum* D. se je britev bal, zatorej itd. — *Angebant Hannibalem Sicilia Sardiniaque amissae* izguba Sicilije in Sardinije. *Rex Iasoni petenti pellem concessit* na prošnjo. *Caesar interfectus rem publicam valde turbavit* umor Cezarjev. *Ante urbem conditam* pred ustanovitvijo mesta. — *Oriente sole* o solnčnem vshodu. *Hortantibus amicis* na opomin prijateljev. *Quo facto* po tem. § 382.

Prip. Kakor relativne, tako slovenimo absolutne participe, ako so nikani, pogosto z ne da bi: *Dicam non reverens adsentandi suspicionem* ne da bi se bal. *Romani non rogati Graecis obtulerunt auxilium* ne da bi bili naprošeni. *Xerxes Athenas nullis defendentibus incendio delevit. Consul non exspectato auxilio collegae pugnam commisit.* — Jednako z nikalnim *in*– sostavljeni participi in adjektivi: *Hamilcarem sui cives inauditum damnaverunt. Pueri saepe ignari iudicant. Tu nobis salutem insperantibus reddidisti. Equites Romani imprudentes atque inopinantes hostes aggrediuntur. Re incognita, infecta* ne da bi se stvar bila preiskala, ne da bi se bilo kaj opravilo; pa tudi: ne preiskavši, nič ne opravivši (brez uspeha).

D. **Predikativni** particip. § 383.

1.) Razven participa perf. in fut. tvori tudi particip praesentis s kopulo *sum* predikat, ki znači stalno lastnost: *Alcibiades fuit temporibus callidissime inserviens* vremenom (okolnostim) se je upogibal.

2.) Služi particip v dopolnitev predikata, na čegar objekt se odnaša, in to:

a) part. praes. se odnaša na objekt glagolov videti, slišati idr., ako se izreka, da kdo objekt neposredno zaznava: *audivi te mihi* *maledicentem* slišal sem te zmerjati, slišal sem te, ko si me zmerjal; nasproti *audivi te mihi maledicere* slišal sem (od drugih), da si me zmerjal. *Animadverto quendam scribentem. Timoleontem, cum lumina oculorum amisisset, nemo querentem audivit.* — V pasivu nastopa se ve da inf., ker ni part. prez.: *Vidi hunc ipsum Hortensium paene interfici servorum manu, cum mihi adesset.*

b) part. prez. se odnaša na objekt glagolov *fingere, facere* slikati, upodobiti, opisati, *inducere* navajati: *Apelles pinxit Alexandrum fulmen tenentem. Polyphemum Homerus cum ariete colloquentem facit. Tiresiam nunquam inducunt poetae deplorantem caecitatem suam.*

Toda v pasivu, kjer ni part. prez.: *Plato aedificari a deo mundum facit.*

c) part. perf. pas. se odnaša na objekt glagolov *habeo, teneo* kažoč, da je posledek dovršenega dejanja trajen: *rem cognitam (compertam, exploratam) habeo* stvar dobro poznam (vem, znam). *Triginta tyranni servitute oppressas tenebant Athenas* v trdi sužnosti so držali. *Fidem tuam spectatam habeo* zvestoba tvoja mi je izkazana.

C. Gerundij in gerundiv.

§ 384. 1.) Gerundij je glagolnik, ki zahteva sklone po glagolsko in se določuje z adverbi: *ars scribendi* umetnost pisanja. *Parsimonia est scientia vitandi sumptus supervacaneos. Ad bene vivendum* k dobremu življenju: *Qui virtutem habet, nullius rei ad bene vivendum indiget.*

2.) Gerundij se rabi le po zavisnih sklonih z aktivnim pomenom in zaznamuje nedovršeno dejanje z ozirom na verbum finitum; v nominativu in kot direktni objekt v ak. ga nadomestuje infinitiv:

N.	*legere iuvat* branje koristi.
G.	*ars legendi* umetnost branja.
D.	*operam do legendo* prizadevam si za branje ali brati.
Ak.	*legere cupio* brati želim.
	aptus ad legendum sposoben za branje.
Abl.	*legendo discimus* z branjem se učimo.

Prip. 1.) Kakor se iz tega vidi, strinja se gerundij v pomenu s slovenskim (nedovršnim) glagolnikom (§ 108., 2., op.), le da ima ta kot pravi samostalnik objekt v rodilniku, na pr. branje knjig, kar se tudi v latinščini večkrat nahaja, pa ni v posnemanje: *exemplorum eligendi potestas, facultas agrorum condonandi, eorum adipiscendi causa.* Jednako slov. glagolniku odpahuje tudi gerundij navadno refleksiv *se: signo recipiendi dato* znamenje umikanja, za umikanje, da se umikajo.

2.) Ako je pa dejanje, ki se utegne s samostalnikom sloveniti, z ozirom na glavni glagol dovršeno, rabi se particip perf. pass.: *Caesare interficiendo* (z ubijanjem) *Brutus et Cassius patriae libertatem restituere conati sunt.* Toda: *Caesare interfecto* (z ubitjem) *B. et C. patriae libertatem non restituerunt. Suspicio regni appetendi; suspicio regni appetiti.*

Gerundiv je glagolnikov adjektiv pasivnega pomena na § 385. *-ndus, -a, -um.* Ako ima gerundij objekt v akuzativu pri sebi, pretvarja se navadno v gerundiv, t. j. objekt stopa v gerundijev sklon in gerundij se v adjektivni obliki na *-ndus, -a, -um* z njim sklada; to je možno le pri prehodnih glagolih (tudi deponentnikih):

1. *legendi libros* pretvori se v *legendorum librorum*
2. *legendo libros* » » » *legendis libris*
3. *ad legendum libros* » » » *ad legendos libros*
4. *legendo libros* » » » *legendis libris*
5. *in legendo libros* » » » *in legendis libris.*

Pri 1., 4., 5. nastopa navadno, pri 2. in 3. vselej gerundiv.

Op. 1.) Tudi neprehodniki *utor, fruor, fungor, potior* utegnejo kot prvotni prehodniki v gerundiv stopiti: *ad fruendas voluptates, ad munus fungendum, spes potiundorum castrorum* (prim. *bona utenda trado*).

2.) V genetivu in ablativu se pretvarjanje opušča:

a) kadar se dejanje samo poudarja, zlasti v nasprotji: *Iniurias ferendo maiorem laudem quam ulciscendo merebere;*

b) kadar je objektov akuzativ neutrum pronomina ali adjektiva: *consilium aliquid faciendi; studium illud, plura cognoscendi.*

Vendar nastopa gerundiv, ako je neutrum substantivno rabljen: *cupiditas veri* (resnico) *inveniendi; Iustitia in suo cuique tribuendo cernitur* poleg *in suum cuique tribuendo;* ali če se spol po kaki drugi besedi spoznava: *In iis parandis, quae necessaria sunt.*

3.) K genetivom osebnih zaimkov *mei, tui, sui, nostri, vestri* stavi se gerundiv na *-ndi* brez ozira na spol in število: *Aedui legatos ad Caesarem sui purgandi gratia mittunt. Regina sui conservandi causa urbe excessit.* — Toda nahaja se včasi tudi gerundij z ak.: *reficiendi se potestas, cupidus te audiendi.*

1.) V zvezi z *esse* dobiva gerundiv kot predikat nalik slo- § 386. venskemu nedoločniku pomen potrebnosti; aktivni objekt postaja subjekt in delujoča oseba stopi v dativ (§ 225.); *epistula mihi scribenda est* list mi je pisati. *Fortes et magnanimi habendi sunt, qui propulsant iniuriam. Semper ita vivamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur.*

Neprehodni glagoli imajo v gerundivu brezosebni sklad: *Omnibus moriendum est. Resistendum est fortunae. Discipulis tacendum est.* — Tako tudi depon. *utor, fruor* etc.: *Utendum est exercitationibus modicis,* ne: *utendae sunt exercitationes modicae.*

Op. 1.) Pri prehodnih glagolih se nahaja le redko brezosebni sklad z objektom v ak.: *Longam viam confecisti, quam nobis quoque ingrediendum est.*

2.) Nikalno ali v zvezi z *vix* pomeni gerundiv smeti ali moči (= smeti): *Multa nec possunt scribi nec scribenda sunt* ne more se in ne sme pisati. *Vix credendum est* komaj se more (= sme po pameti) verjeti.

2.) Ako je ta gerundiv atributiven, denemo mi relativen stavek ali pridodenemo vreden: *admiranda frugalitas* zmernost, kateri se je čuditi, čudenja vredna (čudovita) zmernost. *Prudentia est rerum expetendarum fugiendarumque scientia.*

3.) Predikativno se rabi nadalje gerundiv pri glagolih dati *(do, curo),* izročiti, prepustiti, postaviti *(trado, mando, concedo, permitto, relinquo, propono),* poslati *(mitto),* vzeti, prevzeti, *(accipio, suscipio),* v najem dati ali vzeti *(loco, condūco),* kjer se sklada z objektom ali v pasivu s subjektom, zaznamujoč, kaj se ima z njim goditi; slov. ima dati z inf. ali supinom, sicer glagolnike z v, na: *Conon muros reficiendos curavit. Demus nos philosophiae excolendos. Alexander Achillem sibi imitandum proposuerat. Censores locant statuam faciendam.* — Pas.: *puer magistro erudiendus traditur.*

Včasi nastopi *ad* z gerundijem: *Cicero vobis ad imitandum propositus est.*

Za sklone, v katere ima gerundij ali gerundiv stopiti, veljajo pravila sklonovja. Posebe je pomniti:

§ 387. **Genetiv** stoji:

1.) pri substantivih (*ars, auctor, causa, consilium, consuetudo, cupiditas, facultas, genus, mos, occasio, potestas, ratio, spes, studium* etc.) na vprašanje kakšen? *ars scribendi, auctor consulis interficiendi, causa arma capiendi, consilium belli gerendi, facultas (copia) dicendi, genus dicendi* način govorjenja, *dicendi finem facere* (nikdar dat.), *spes vincendi. Sapientia est ars vivendi. Beate vivendi cupiditate omnes incensi sumus. Est modus ulciscendi et puniendi.* — Često *causa (gratia)* zaradi, za: *Animantes hominum causa generati sunt, ut equus vehendi causa, arandi bos* etc.

2.) pri adjektivih (prim. § 233.): *cupidus imperandi, avidus discendi, studiosus audiendi, peritus civitatis regendae, insuetus navigandi: Epaminondas studiosus fuit audiendi.*

Op. 1.) Pri *mos, tempus, consilium est* nastopi večkrat inf. kot subjekt, čegar predikati so oni izrazi: *Tempus est abire* (subjekt) *me* čas je oditi (da odidem); *tempus* (subjekt) *est abeundi* čas odhoda je. *Mihi mos est (= soleo) plura audire quam loqui.*

2.) Za *consilium ineo* stoji češče gen. nego inf.: *Galli consilium inierunt patriae defendendae*; za *consilium capio* in *consilium est* v pomenu sklenem nastopa redno inf.: *Galli consilium ceperunt (Gallis consilium fuit) profugere;* v pas.

pa vselej gen. gerund.: *Inita sunt consilia urbis delendae.* Ako ima *consilium* atribut, stavi se navadno v akt. in pas. *ut: Id est initum consilium, ut interfectis omnibus nemo relinquatur.*

Dativ se rabi (v obče redko): § 388.

1.) pri substantivih, ki značijo oblastva kot dativ namena (§ 226.): *decemviri legibus scribendis* desetero mož v spisovanje zákonov; *duumviri sacris faciendis; triumviri coloniis deducendis.* Jednako: *comitia regi creando* zbor za izbiranje kralja. *Albani gerendo bello ducem Mettium creavere.*

2.) pri adjektivih, ki imajo dativ (§ 222.); vendar se rabi pri njih v dobri prozi navadno *ad* z ak., izimši *par* dober, kos in *impar* nezmožen, ne kos, ki imata vselej dativ: *Miles pugnando par. Persae cuivis negotio maiori gerendo imparem arbitrabantur eum, cui tacere grave esset.*

3.) pri glagolih *studere (intentum esse), locum capere* ali *eligere, tempus impendere* ali *insumere, operam dare, sufficere (satis esse), deesse, praeesse* in *esse* (= v stanu, zmožen biti): *studere iuri et legibus cognoscendis; urbi condendae locum capere, eligere; tempus dare rebus administrandis; operam dare placandis diis; praeesse agro colendo; operi ferendo esse; solvendo non esse* ne biti v stanu plačati.

Akuzativ se rabi le s predlogi, navadno z *ad* v zaznamovanje namena: v, na; da bi: *Non solum ad discendum propensi sumus, verum etiam ad docendum. Homo ad intellegendum et ad agendum natus est. Caesar in Italiam ad conventus agendos proficiscitur.* § 389.

Op. 1.) Zlasti nastopa *ad:*

a) pri *aptus, idoneus, utilis: Genus aptissimum ad omnia imitanda. Charta utilis ad scribendum.* — *Accommodatus* in *aptus* prijemljeta tudi dativ: *Tempus demetendis fructibus accommodatum.* — Zastran *facilis, difficilis, iucundus* gl. § 392., op. 2.;

b) pri *paratus: paratus ad mentiendum;* često z inf. § 357., 3., op. 4;

c) pri *insuetus: insuetus ad onera portanda* (tudi z gen. § 387., 2.);

d) pri glagolih oviranja: *Palus ad insequendum tardabat (impediebat)* v proganjanji;

e) v izrazih: *spatium, tempus, diem sumo ad deliberandum; facultas, copia, locus datur* (prilika se daje) *ad bellum ducendum; occasio offertur ad occupandam regionem; princeps, auctor sum ad bellum gerendum* (tudi *belli gerendi* po § 387., 1.).

2.) Pri *conferre, convertere* stoji *ad, in: omnes vires ad (in) libertatem defendendam conferre.*

Prip. Redko se rabi *inter* (med) in *ob: inter ludendum* (bolje: *inter lusionem, in ludendo). Est flagitiosum ob rem iudicandam pecuniam accipere.*

Ablativ se stavi: § 390.

1.) kot instrumental brez predloga; slov. rabi razven instrumentala tudi deležnike na -é, -č, -aje: *Hominis mens discendo alitur* *et cogitando. Veteres Romani plus paene auxerunt imperium parcendo victis quam vincendo. Superstitione tollenda religio non tollitur.*

2.) s predlogi *ab, de, ex, in: Discrepat a timendo confidere. Multa de bene beateque vivendo a Platone disputata sunt. Prudentia ex providendo est appellata. Virtutes cernuntur in agendo.* Redko *pro: Tumultus pro recuperanda re publica ortus est.*

D. Supin.

§ 391. Ne pogostni supini* na *-um* in še redkejši na *-u* so skloni pomankljivih glagolskih substantivov in se rabijo kakor skloni drugih substantivov; ne prijemljejo pa niti atributivnih niti adverbialnih določil.

Supin na *-um* je akuzativ smotra (cilja) in se rabi nalik slovenskemu namenilniku na vprašanje čemu? = s kakim namenom? pri glagolih pomikanja: *venire, convenire, mittere, ire* etc., nadalje pri *dare, locare, collocare* v izrazih *nuptum dare, locare, collocare* (omožiti) ter utegne po glagolsko objekt v ak. pri sebi imeti: *salutatum venire, auxilium postulatum venire, gratulatum convenire, speculatum mittere, pacem petitum mittere, cubitum ire, pabulatum proficisci* etc.: *Totius fere Galliae legati ad Caesarem gratulatum convenerunt. Cicero quinque cohortes frumentatum in proximas segetes mittit. Coriolanus in Volscos exsulatum abiit.*

Op. 1.) V obče se glagol, ako ima objekt pri sebi, ne stavi rad v supin. Raji se rabi: *a) qui (ut)* c. coni., sósebno pri *mittere; b) causa* z gen. ali *ad* z ak. gerundija (gerundiva); *c)* part. prez., zlasti pri *venire*, ki pa ne izraža namena: *Legati venerunt (missi sunt), qui* ali *ut pacem peterent, pacis petendae causa, ad pacem petendam (pacem petituri,* § 376., 3.), *pacem petentes.*

2.) Supin na *-um* z *iri* (*eo,* da se ide), nadomestuje inf. fut. pas.

§ 392. Supin na *-u* je ablativ omejitve (§ 254.) in nastopa pri substantivih *fas* in *nefas* in nekaterih adjektivih, toda brez objektovega sklona; sloveni se z nedoločnikom.

Najnavadnejši supini so:	Najnavadnejši adjektivi so:
auditu, cognitu, dictu, factu, inventu, memoratu.	*facilis, difficilis, honestus, turpis, iucundus, incredibilis, mirabilis, optimus.*

Facile dictu lahko praviti; *difficile est dictu* težko je praviti; *honestum factu* častno delati; *iucundum cognitu atque auditu* prijetno umevati in poslušati; *fas est dictu* sme se govoriti. — *Difficile est*

---

* «*Supina nominantur, quia a passivis participiis, quae quidam supina* (ὕπτιον je stoikom pasiv) *nominaverunt, nascuntur.*» Priscian.

dictu, quantopere conciliet animos hominum comitas sermonis. Omnia praeteribo, quae mihi turpia dictu videbuntur. Quod optimum factu videbitur, facies. Nefas est dictu miseram esse senectutem. (Fas in *nefas* nahajata se skoro le z *dictu* in *visu).*

Op. 1.) V izrazih *incredibile dictu, facile factu, vox iucunda auditu* je možno supin v slov. prevodu izpustiti.

2.) Pri *facilis, difficilis, iucundus* je, izimši *dictu* in *factu, ad* z gerundijem navadneje: *res facilis, difficilis ad intellegendum; verba ad audiendum iucunda.*

Prip. «Stvar je lahko spoznati» slôve *a) res est facilis ad cognoscendum (cognitu); b) facile est rem cognoscere; c) res facile cognoscitur; d) rei cognitio facilis est.*

Poglavje 32.

A. Važnejši priredni vezniki.

I. **Coniunctiones copulativae**: *et, -que, ac (atque)* in, pa, ter; *neque (nec)* in ne, niti; *etiam, quoque* tudi. § 393.

1.) ***et*** veže besede in stavke brez ozira na njih razmerje med seboj; *Cyrus et Dareus; dies et noctes; magnum et grave bellum. Caesar maturat ab urbe proficisci et in Galliam ulteriorem contendit.*

Op. Često pomeni *et* tudi, in tudi, in celo, zlasti pred zaimki in časovnimi členci: *et ego, et hic, et ille, et ipse, et nunc.*

2.) ***-que*** veže jedinstvene stvari; torej dele celote ali celoto z deli: *coniuges liberique; terra marique; senatus populusque; Alexandria Aegyptusque. Postero die hostes in collibus constiterunt rarique se ostendere coeperunt (et particula coniunctiva, que adiunctiva).*

Op. *-que* se sploh zaobeša, tudi predlogom: *cumque, deque, exque, inque, contrāque, proptérque* (ne: *adque, aque*), zlasti če se isti predlog ponavlja: *de re publica deque provinciis:* sicer se raji naslednji besedi priobesi: *in templisque, pro universaque re publica.*

3.) ***atque*** (iz *adque* in h temu, in pa) ali ***ac*** (nikdar pred vokali in h) ima jednak pomen kakor *-que,* le da poudarja navezane pojme, pri čemer se mu često *adeo, etiam* pridevlje: *dies atque noctes* dni in pa (vrhu tega) noči; *oro atque obsecro; nobiles atque ignobiles; hoc consilio atque adeo (= vel potius,* ali raji, in celo) *hac amentia; hoc persimile atque etiam idem est.* — Sosebno se rabi *atque, ac* v prehodu k novemu oddelku govora: *Ac primum quidem; Atque ut inde oratio mea proficiscatur* etc.

Op. 1.) *Ac (atque)* nastopa v pomenu kakor za adjektivi in adverbi podobnosti in nepodobnosti, jednakosti in nejednakosti: *similis, dissimilis, par, dispar, contrarius, alius; similiter, pariter, aeque, perinde, proinde; aliter, contra, secus: Amicos aeque ac semet ipsos diligere oportet. Non aliter scribo ac sentio. Non dixi secus ac sentiebam.* — Nam. *alius ac* rabi se tudi dvakrat *alius: Aliud loquitur,* *aliud sentit.* — V nikalnih stavkih ima *alius, aliter* pri sebi *nisi,* redko *quam: Nihil aliud nisi pacem quaerimus.* — *Contra* in *secus* prijemljeta tudi *quam: Fit secus* ali *contra quam (ac) volumus.*

Za *idem* nastopa ali *ac* ali relativni pronomen: *Eadem mihi mens ac tibi* (ali *quae tibi*) *est.* — Za *talis, tantus, tot, totiens, tam, tantopere* sledé korrelativi: *qualis, quantus, quot, quotiens, quam, quantopere. Tantum cibi, quod satis est* se pravi: toliko hrane, kar je treba.

2.) Od več jednakovrstnih členov vežejo se ali vsi z *et* (polysyndeton) ali nobeden (asyndeton); redkeje se poslednji s *-que* navezuje: *et magnifice et graviter et animose vivere. (Catilina) abiit, excessit, evasit, erupit. Quod bonum, felix faustumque sit* etc.

4.) ***etiam*** tudi, celo; ***quoque*** (jednako) tudi pridevlje jednako veljavne besede (ne stavkov) in se stavi vselej za prideto besedo, dočim *etiam* navadno pred njo stoji: *Mihi res familiaris etiam ad necessaria deest. Quod ego facio, tu quoque facias velim. Etiam nunc* še zdaj; *vixdum etiam* komaj še; *audite etiam* poslušajte še; *dic etiam clarius* govori še glasneje (§ 273., 2., op.)

5.) ***Cum*** — ***tum*** *(maxime)* kakor — tako posebno poudarja drugi člen kot tehtnejši, dočim sta pri *et* — *et* i — i, in — in oba jednako veljavna: *Fortuna cum in reliquis rebus tum in bello plurimum potest. Et prodesse et delectare volunt poetae.*

6.) ***neque, nec*** nam. *et non* in ne, niti rabi se, če je ves stavek nikan; ako pa zadeva nikalnica le posamične besede, nastopa *et non, ac non: Opinionibus vulgi rapimur in errorem nec vera cernimus. Caesar substitit neque hostes lacessivit* in ni dražil, ne da bi dražil. *Dicunt nec dubitant* ne da bi dvojili. — *Patior et non moleste fero. Facienda et non facienda* (protivje).

7.) ***neque (nec)*** — ***neque (nec)*** niti — niti, ni — ni; *neque (nec) . . non* in ni da ne bi = in gotovo tudi; *neque (nec)* — *et* nekaj ne — nekaj: *neque publicis neque privatis, neque forensibus neque domesticis in rebus. Rem tibi diligenter exposui neque tu non intellexisti.* Redkeje pri Cic. neločeno: *Neque non me tamen mordet aliquid* in vendar me res nekaj grize. *Furnium nostrum tanti a te fieri nec miror et gaudeo.*

Op. 1.) Ako stoji nikalnica pred dvema z in (ali) zvezanima pojmoma ter oba zadeva, ponavlja jo latinščina navadno tudi pred drugim členom: *Non deest consilium neque auctoritas. Nihil dixi nec feci omnino.* Vendar služi tudi *aut* za to: *Milites se natura loci ac vallo, non virtute aut (= ac) armis tutabantur.*

2.) Često navezuje *neque (nec)* nalik slov. ne, ni distributivno pojme na predidočo nikalnico: *nemo neque poeta neque orator; nunquam nec antea nec postea* nikdar ne prej ne slej.

8.) ***modo — modo, tum — tum*** zdaj — zdaj, včasi — včasi; ***tam — quam*** tako — kakor, *non tam — quam* ne toliko — kolikor: *Modo ait, modo negat. De immortalitate animi Socrates non tum hoc, tum illud, sed idem semper disputavit. Alexander tam militis, quam ducis munera exsequebatur. Demosthenes non tam dicax fuit, quam facetus.* — Jednako kakor *non minus quam* (poudarja prvi člen), *non magis quam* (poudarja drugi člen): *Alexander non minus militis, quam ducis munera exsequebatur. A. non magis ducis, quam militis munera exsequebatur.*

9.) ***non modo (solum,*** redkeje *tantum)* — ***sed (verum) etiam*** ne le (samo) — ampak tudi: *Non paranda solum sapientia, sed fruenda etiam est.*

Op. *Non modo (solum) — sed* ali *sed potius:* temveč (marveč): *Pollio omnibus negotiis non interfuit solum, sed (sed potius) praefuit.* — *Non modo (solum) — sed* pomeni tudi: da ne rečem — ampak le: *Quae civitas est in Asia, quae non modo* (tudi *non dicam* ali *non dico*) *imperatoris aut legati, sed unius tribuni militum animos aut spiritus capere possit?*

10.) ***non modo (solum) non — sed etiam*** ne le (samo) ne — ampak še: *Dolor meus non modo non minuitur, sed etiam augetur.* — *Non modo non — sed ne — quidem (sed vix)* ne le ne — ampak niti ne (ampak komaj): *Ego non modo tibi non irascor, sed ne reprehendo quidem factum tuum.*

Op. Ako imata v poslednjem slučaji oba člena skupen predikat, odpada v prvem členu drugi *non: Adsentatio non modo amico, sed ne libero quidem digna est* prilizovanje ne le prijatelju ni pristojno, ampak niti svobodnemu človeku; ali obrnivši člena: *Adsentatio ne libero quidem digna est, non modo (= nedum) amico* (niti svobodnemu človeku ni pristojno, ne le prijatelju ne, nikar [kamo li] prijatelju).

II. **Coniunctiones disiunctivae:** *aut, vel, -ve* (vselej kakor *-que* zaobešen), *sive, seu* ali § 394.

1.) ***aut*** ali, poudarneje ***aut — aut*** ali — ali stopa med dva bistveno različna člena (besedi ali stavka), od katerih ali drug drugega izključuje ali drugi prvega popravlja in nam. njega kaj slabšega postavlja: *Aut Caesar aut nihil. Omne enuntiatum aut verum est aut falsum. Audendum est aliquid universis, aut* (če ne) *omnia singulis patienda. Eripe hunc dolorem aut minue saltem* (ali vsaj).

Op. In niti — niti slôve: *neque — neque* ali *neque aut — aut: Constantis est nullo casu perturbari neque aut spe aut metu de suscepta sententia deterreri* in niti z nado niti s strahom ne dati se od nakane odvrniti. — Da niti — niti slôve: *ne aut — aut: Enitar, ne desideres aut industriam meam aut diligentiam.*

2.) **vel** ali, **vel** — **vel** ali — ali, bodi si — bodi si ne izključuje, nego označuje razloček kot menj bistven, ali popravlja tako, da s tehtnejšim nadomestuje *(vel dicam, vel potius, vel etiam): Oppidum vel urbs. Sero a Romanis poetae vel cogniti vel recepti sunt. Epicurus fuit homo minime malus vel potius optimus. Stuporem hominis vel dicam pecudis attendite.*

Op. *Vel* pomeni tudi: celo, uže: *vel famem et sitim perferunt; vel* (ne *iam*) *ex hoc, vel inde congnosci potest* uže iz tega je možno spoznati. — Pri superlativu: pač, gotovo: *vel maxime* pač najbolj; *vel optimus* gotovo najboljši.

3.) **-ve** ali, ali tudi veže posamične besede ter označuje razloček kot nebistven: *Ter quaterve; duabus tribusve horis; plus minusve. Esse ea dico, quae cerni tangive possunt.*

4.) **sive** *(seu)* ali, v najboljši prozi navadno *sive potius,* zaznamuje razloček izraza, ne stvari ter služi v popravo (prim. *vel*): *eiecto sive emisso ex urbe Catilina; neglegentia vestra sive ignavia potius.*

5.) **sive** *(seu)* — **sive** *(seu)* bodi si — bodi si — pušča nedoločeno, kako naj se stvar imenuje: *Sive casu, sive consilio deorum ea (pars Helvetiorum) princeps poenas persolvit. Sive quid cogito, sive quid scribo* (§ 312., 5.).

§ 395. III. **Coniunctiones adversativae**: *sed, verum,* ali, toda, ampak, nego; *autem, vero* a, pa, pak; *at, atqui* nasproti pak, vsaj, pa vendar; *tamen* vendar.

Op. *Autem* in *vero* se prvi besedi in, če je ta predlog, drugi zapostavljata; *tamen* stoji početkom le s posebnim poudarkom: vendar le, sicer navadno za naglašeno besedo.

1.) **sed** in redkeje **verum** omejuje poved za trdilnimi stavki: ali, toda, no, za nikalnimi jo ovrgava: ampak, nego: *Vera dico, sed nequiquam. Facias; verum ne post contuleris culpam in me. Otii fructus est non contentio animi sed relaxatio. Non quid nobis utile, verum quid necessarium sit, quaerimus.*

Sed in *verum* začenjata rada stavek, ako se misel prekrhne in na novo preide: toda: *Ego sane a Quinto dissentio. Sed ea, quae restant, audiamus.*

2.) **autem** a, pa pristavlja kaj različnega, ne da bi poved ovrgel, nego da protivje zaznamuje ali pripoved nadaljuje; veže torej le stavke: *Gyges a nullo videbatur, ipse autem omnia videbat. M. Octavius Salonas oppugnare instituit; est autem oppidum et loci natura et colle munitum.*

V logičnih sklepih uvaja *autem* dolnji rek: ali *(= atqui): Aut hoc aut illud; non autem hoc, illud igitur.*

3.) ***vero*** poudarja in utrja drugi člen: pa res, pa celo, pak: *Scimus musicam nostris moribus abesse a principis persona, saltare vero etiam in vitiis poni. Illud vero plane non est ferendum.*

4.) ***at*** nasproti pak, no nastopa v ostrem protivji, pri ugovorih: ali, pogosto za stavki sè *si, si non, si minus:* pa vsaj, pri imperativih in strastnih vsklikih: *Brevis nobis vita data est, at* (nasproti pak, pač pa) *memoria bene redditae vitae sempiterna. At memoria minuitur* no (se ugovarja) spomin pojema. *Si vos urbis nulla cura tangit, at* (pa vsaj) *veremini deos vestros. Sulla regem Bocchum commovit, at quanta difficultate! ut Iugurtham vinctum sibi traderet.*

5.) ***atqui*** stoji le stavku na čelu in zatrjuje njega vsebino v nasprotji s predidočim: pa vendar, in vendar: *O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem; atqui explicanda est. Magnum narras, vix credibile; atqui sic habet.* — *Atqui* se rabi tudi v dolnjem reku silogizma (gl. *autem*): ali, i no: *Si virtutes sunt pares, paria etiam vitia esse necesse est; atqui pares esse virtutes facile perspicitur; ergo* etc.

6.) ***tamen*** vendar kaže na predidoč ali umevan dasi (*quamquam* etc.): *Quamquam omnis virtus nos ad se allicit, tamen iustitia id maxime efficit. Pausanias accusatus capitis absolvitur, multatur tamen pecunia.* Početkom novega stavka stoji pogosto: *Sed tamen, Verum tamen* pa vendar; *Neque tamen* pa vendar ne; *Attamen* pak vendar, ipak.

V zvezi sè *cum, postquam, si, ut* postavlja se *tamen* v glavni stavek: *(sed) tamen, cum; (sed) tamen, postquam; (sed) tamen, si; (sed) tamen, ut.*

Prip. Protivnim veznikom odgovarja v predidočem stavku često *quidem*, ki poudarja ali omejuje pojem, kateremu se zapostavlja: saj, pač, namreč, sicer. V zvezi *quidem . . sed (sed tamen, verum tamen)* stoji pred *quiden* redno zaimek *tu, ille, is. Equidem,* ojačeni *quidem,* druži se navadno s prvo osebo, pri poznejših tudi z drugimi osebami, prav kakor *quidem: Oratorias exercitationes non tu quidem reliquisti, sed certe philosophiam illis anteposuisti. Marius manu ille quidem fortissimus, sed ingenio aspero fuit.* — Z odpadom zaimkovim odpada *quidem: Marius manu fortissimus, sed ingenio aspero fuit.*

IV. **Coniunctiones causales**: *nam, namque, etenim, enim* kajti, zakaj, saj, namreč; prvi trije stojé s početka, *enim* se jedni ali več besedam zapostavlja. Pred relativi in *cum* stoji redno *nam (nam qui, nam cum)* za demonstrativi in nikalnicami navadno *enim (is enim, non enim, neque enim). Namque* in *etenim* sta redkejša in služita v ožjo zvezo stavkov: *Decorum ab honesto non potest separari; nam, quod decet, honestum est et, quod honestum est, decet.* § 396.

Defendat, quod quisque sentit; sunt enim iudicia libera. Rerum bonarum et malarum tria sunt genera; nam (namreč) *aut in animo aut in corporibus aut extra esse possunt.*

Op. Namreč pravi se nadalje: *nimīrum* (naravno), *scīlicet* (se ve da), *vidēlicet* (očividno), *nempe* (iz *nam-pe*, anti, saj), *quippe* (kaj pa da), ki se vsi tudi v ironijskem zmislu porabljajo.

§ 397. V. **Coniunctiones consecutivae:** *itaque* torej, zato, *ergo* zatorej, po tem takem, *igitur* tedaj, *proinde* zatorej, dakle. *Itaque* in *proinde* stojita početkom, *ergo* početkom ali za naglašeno besedo, *igitur* navadno za prvo ali za več jedinstvenimi besedami.

1.) ***itaque*** (upr. in tako) zaznamuje dejansko posledico iz predidočih okolnosti: *Aristides aequalis fere fuit Themistocli; itaque cum eo de principatu contendit.*

2.) ***igitur*** v logičnih izvodih: *Omnes res ab homine confici non possunt. Est igitur id, quo conficiuntur, homine melius.*

3.) ***ergo,*** krepkejši nego *igitur,* stoji v zaključajih silogizmov: *Malum mihi videtur esse mors; est miserum igitur, quoniam malum: ergo et ii, quibus evenit iam, ut morerentur, et ii, quibus eventurum est, miseri.*

4.) ***proinde*** rabi se v pobudah: *Proinde, si sapis, vide, quid tibi faciendum sit.*

Op. Posledico ali izvod zaznamujejo tudi: *ideo, idcirco, propterea* zato, zatorej, za tega delj, in z relativno navezo: *qua re, quam ob rem, quocirca, quapropter* in zato, radi česar, zavoljo česar. In zatorej, in tedaj slôve: *et adeo, ideoque, et idcirco;* jednako *nec ideo* etc. (ne pak *et igitur, nec igitur*). — Pri zgodopiscih stoji *igitur* pogostem nam. *itaque.*

B. Nikalnice.

§ 398. *Nōn* ne nika v prosto; postavlja se neposredno pred besedo, katera se zanikuje, pred določni glagol, ako se nika ves stavek: *Multa, quae honesta natura videntur, temporibus fiunt non honesta. Praeterita mutare non possumus.*

Haud ravno ne, ne prav je mnogo redkeji ko *non* in slabeji; v dobri prozi ne stoji pred glagoli (razven *haud scio an*) nego pred adjektivi in adverbi: *haud exiguus, haud facile, haud ita, haud sane.*

Op. 1.) Pri glagolih mnenja in povedanja devlje se k infinitivu spadajoča nikalnica poudarno k vladalnemu glagolu: *non censere, non putare* in osobito *negare* reči da ne. Nadaljuje se pa za *negare* zavisni govor, kakor da je *dicere* vladalni glagol: *Regulus reddi captivos negavit esse utile; illos enim adulescentes esse, se iam confectum senectute.*

2.) *Non* ne stopa na konec stavka, a kjer se to v slov. zgodí, ponavlja latinščina glagol ali pristavlja *item*: *Ex propinquitate benevolentia tolli potest; ex amicitia non potest. O spectaculum uni Crasso iucundum, nobis non item.* Izjema je *an non* § 323.

2.) *Nē* ne je zahtevna nikalnica ter stoji pri imperativu, pri koncesivnem, optativnem in hortativnem konjunktivu in v finalnih stavkih. Primere gl. v dotičnih §§ 316—321.; 345.

Op. 1.) Namesto *ne* nastopa *non,* če se le jedna beseda nika, ne ves stavek: *Confer te ad Manlium, ut non eiectus ad alienos, sed invitatus ad tuos esse videaris. Sit humus cineri non onerosa (= levis) tuo.* Tako: *ut non dicam* = *ut omittam* da ne omenim, *ne dicam* da ne rečem.

2.) V *ne — quidem* ni, niti, še ne, tudi ne je *ne* splošna nikalnica, torej tudi = *non;* naglašena beseda, pa tudi relativ ali *si* z glagolom vred stopa med *ne* in *quidem: Quod honestum non est, id ne utile quidem puto. Ne quantum possumus quidem; ne si discessero quidem;* toda: *ne tum quidem, cum discessero.* In niti slôve: *ac (et) ne — quidem,* tudi v prosto *ne — quidem.*

Prip. Izprva je bila *ne* občna nikalnica, kakor kaže ravno *ne — quidem,* nadalje sostave *neque, nequeo, nescio, nolo* (iz *ne volo*), *neuter (ne uter), nēmo* (iz *ne hemo* nam. *homo*), *nihil (= ne hilum), nullus, nunquam* (iz *ne ullus, unquam*); tudi *non* (starinski *noenum*) je postal iz *ne unum (oenum).*

3.) *Nemo, nullus, nihil, nunquam, nusquam* rabijo se v trdilnih in zahtevnih stavkih.

Vendar slôve v finalnih stavkih: da nikdo ne, da nič ne *ne quis, ne quid,* pri Cic. tudi *ut ne quis, ut ne quid;* da nobeden ne *ne quis, ne qui;* da nikdar ne *ne quando;* da nikjer ne *necubi;* a poudarneje: *ne quisquam (quidquam), ne ullus, ne unquam* da kar nikdo ne itd. Tudi v prepovedih prevladuje *ne quis* etc.: *Thrasybulus legem tulit, ne quis ante actarum rerum accusaretur. Metellus edixit, ne quisquam panem aut quem alium coctum cibum venderet.*

Op. 1.) Ako se namera kot pozitivna poudarja, nastopa *nemo: Id est initum consilium, ut interfectis omnibus nemo relinquatur.*

2.) *Nullus, nihil* nadomestuje včasi s poudarkom prosto nikalnico: *Beneficio isto nihil* (nič ne, nikakor ne) *utor.*

3.) Nikdar (ali nikjer) nikdo ne, nič ne, nobeden ne: *nemo, nihil, nullus unquam (usquam);* še nikdo ali nobeden ne *nondum quisquam: Ita sum adflictus, ut nemo unquam. Nihil usquam nobis relictum est.*

4.) Namesto *et nemo (nihil, nullus, nunquam, nusquam)* rabi: *neque* ali *nec quisquam (quidquam, ullus, unquam, usquam): Veni Athenas neque me quisquam ibi adgnovit. Horae cedunt nec praeteritum tempus unquam revertitur.*

Op. 1.) Pomni navadne zveze: *neque vero* (ne pa *neque autem*); *neque tamen, neque enim* početkom stavka: *Iam illa omitto; neque enim sunt obscura.*

2.) Ako se pa nikalnica poudarja, kakor v nasprotjih ali popravah, tedaj se ne druži z vezniki: *Habet linguam et non* (in vendar ne) *loquitur.* — V direktnem nasprotji latinščina veznik sploh opušča: *Quasi vero ego ad illos, non illi ad me venire debuerint.*

5.) Dve nikalnici v taistem stavku se v latinščini ničiti ter učinjati krepkejšo trditev. To velja zlasti o zvezah *non nescio, non ignoro* ni mi neznano = dobro vem, *non nego* priznavam, *non possum non* ne morem si kaj, da ne bi = moram; *non ignarus, non inutilis* prav koristen. (Lītŏtēs, pri kateri figuri se menj izreka nego misli): *Negandi causa avaro nunquam non fuit.*

Op. Vendar se dve nikalnici ne ničiti, ako je druga le točneje določilo prve; tako nastopa poudarno *ne — quidem* za nikalnico: *Nulla species* (podoba) *ne excogitari quidem potest exornatior;* ako pa stavimo *ne — quidem* iz početka, tedaj: *ne excogitari quidem potest ulla species. Caesar negat se ne Graeca quidem meliora legisse.*

6.) Pri *nemo, nullus, nihil, nunquam, nusquam* je razloček, ali stoji *non* spredaj ali zadaj: *Nemo non id addubitat* nikogar ni, ki bi o tem dvojil, t. j. vsakdo dvoji; *nonnemo id addubitat* ne rečem, da nikdo ne dvoji, t. j. marsikdo dvoji. Torej: *nonnemo* marsikdo, *nemo non* vsakdo; *nonnulli* marsikateri, *nullus non* vsakateri; *nonnihil* nekaj, *nihil non* vse; *nonnunquam* marsikdaj, *nunquam non* vselej: *Hostis est in urbe, in foro, nonnemo etiam in ipsa curia. Tuum consilium nemo potest non maxime laudare. Nonnihil temporis litteris tribuo. Athenienses nihil Alcibiadem non efficere posse ducebant.*

Poglavje 33.

Pravila o zlogomerji.

A. Občna pravila.

§ 399. K splošnim pravilom o zlogomerji (§§ 18., 19.) je zaradi čitanja verzov še pripomniti:

1.) V poeziji tvorita dva konsonanta i tedaj pozicijo, kadar jeden besedo končuje in drugi naslednjo začenja, na pr. *īd metuens (ĭd).*

Op. Ako stoji več konsonantov le početkom naslednje besede, navadno ne tvore pozicije: *sideră spectat, praemiă scribae;* vendar so taki primerljaji redki.

2.) Zlogi, v katerih nastopa za kratkim vokalom muta cum liquida, so pesnikom dvojnotrajni (positio debilis): *tenĕbrae, volŭcris, intĕgra, assĕcla, rĕfringo;* toda vselej *arbĭtror* idr.

Op. Ako spada muta k predidočemu, liquida k naslednjemu zlogu, nastopi vselej pozicija: *ōb-ruo, ōb rem.*

3.) Vsak vokal pred konsonantnim *i (= j)* je dolg: *Gāius, pēior;* isto tako pred izpahnenim kons. *i: ābicere, īnicere (ăb, ĭn);* celo če nastopi vocalis ante vocalem: *Gāi, rēicere* (§ 19., izj. 2.).

Op. Izvzete so sostave z *iugum,* na pr. *bĭiugus, quadrĭiugus.*

4.) V sostavah se pred vokali okrajšuje tudi dolgi končni vokal in diftong v *prae: dĕorsum (dē), prŏhibeo (prō), cŏhaereo, pra͝eacutus.*

5.) Skrčeni vokali so dolgi: *cōpia, mālo* (§ 7.).

6.) V genetivni končnici *-ius* se *i* tudi kratko rabi: *illĭus, unĭus,* navadno *alterĭus;* toda le *alīus* (iz *aliius*).

Izjeme od pravila *vocalis ante vocalem brevis* so: *dīus, Dīana, ēheu, ŏhe; o* (interjekcija) je pred vokali dolg in kratek.

B. Posebna pravila.

Dolžina in kračina zlogov je v oblikoslovji oznamljena. K temu je še naslednje pridodati:

a) O meri debelskih zlogov.

1.) Vse samostalne jednozložnice, ki se končujejo na vokale, § 400.
so dolge: *ā, ē, dē, prō, sī, nē* (da ne, res da) idr.; nesamostalne (encliticae) so kratke: *quĕ, vĕ, cĕ, nĕ, psĕ, ptĕ* in *rĕ (rĕverto).*

2.) Jednozložna imena, končujoča se na konsonante, so dolga: *iūs, ōs (ōris), sōl, tūs, vās (vāsis), vēr, vīs, plūs;* tudi če je njih deblo kratko: *lāc, sāl, pār, bōs, sūs, grūs, lār.*

3.) Kratki so: *cŏr, fĕl, mĕl, ŏs (ossis), vĭr.*

4.) Druge na konsonante končujoče se jednozložnice so kratke: *ăb, ăd, ăn, ăt, bĭs, cĭs, ĕt, ĭn, ŏb, pĕr, săt, sĕd, sŭb, tĕr, tŏt, ŭt, vĕl,* — *ĭs, quĭd, quŏd.* — Dolge so pa: *ēn, crās, cūr, nōn, sīc, sīn, quīn.* Nom. *hic* je dvojnotrajen, jednako *hŏc* (nom. in ak.), adverb *hīc, hūc* in abl. *hōc, hāc* so dolgi.

5.) Mera debelskih zlogov ostaja redno v pregibanji, izvajanji, sostavljanji taista: *ămo, ămant, ămīcus, ămīcitia; cădo, occĭdo; caedo, occīdo; causa, accūso.*

Prip. 1.) Dvozložni perf. in sup. imajo dolg predzadnji zlog: *vēni, vīdi, vīsum.* — Glagoli s perfektom na *-ui* imajo kratke debelske vokale: *dŏceo, mŏneo, sălio* idr., izimši *āreo, cāneo, flōreo, pāreo, pūteo, tābeo* poleg *dēbeo* (iz *dehibeo*) in *pōno* (iz *posino*). — Perfekti na *-si* imajo navadno dolgo deblo: *dīco, dūco.* — Glagoli 3. konjug. v prez. z *i* okrepljeni imajo kratka debla: *căpio, făcio.* — V reduplikovanih glagolih je reduplikacija kratka, takisto deblo, če ne nastopa pozicija: *pĕpŭli, pŏpōsci;* zatorej: *bĭbi, dĕdi, fĭdi, scĭdi, stĕti, stĭti, tŭli.*

2.) Drugačno mero nego debelska beseda imajo nekatere izvedenke: *dĭcax: dīco; mŏlestus: mōles; ŏdium: ōdi; păciscor: pāx; sōpire: sŏpor; dūco: dux, dŭcis; hūmanus: hŏmo; lĕgo: lex, lēgis; rĕgo: rex, rēgis* idr.

3.) Mera se je izpremenila v sostavah: *peiĕro: iūro; maledĭcus: dīco; agnĭtus, cognĭtus: nōtus; pronŭba: nūbo.*

4.) *Pro* je kratek v vseh grških in naslednjih latinskih besedah, zlasti pred *c, f* in *p: prŏcĕres, prŏcul, prŏfanus, prŏfari, prŏfecto, prŏficiscor, prŏfiteor, prŏfugio, prŏfundo, prŏfundus, prŏnĕpos, prŏpinquus, prŏpitius, prŏtervus;* dvojnotrajen: *prō̆pāgo.*

b) O meri končnic v mnogozložnih besedah.

§ 401. Razven uže znane mere končnic pri deklinacijah in konjugacijah je pomniti:

1.) O besedah, ki se na vokale končujejo:

a je dolg v prislovih in predlogih *intereā, frustrā, contrā, suprā,* izimši *eiă, ită, quiă;* nadalje v števnikih *trigintā, quadragintā* itd.; dvojnotrajen v imper. *putā̆.*

e je dolg v adverbih, ki se tvore od adjektivov 2. deklinacije: *doctē, liberē, valdē* (iz *valĭdē*), izimši *benĕ, malĕ;* dolg tudi v *ferē, fermē, ohē;* dvojnotrajen v imper. *cavē̆, valē̆, vidē̆.*

i je dvojnotrajen v *mihī̆, tibī̆, sibī̆, ibī̆, ubī̆;* toda *alibī, ibīdem, ubīque* in *ubĭnam, ubĭvis, ubĭcumque, sicubĭ, necubĭ;* dolg v *utī*, toda *utĭnam, utĭque;* kratek v *nisĭ, quasĭ* (navzlic *sī*) in v vokativu grških besed na *-is: Alexĭ.*

o je dolg v adverbih na *-o;* kratek v *modŏ (quomodŏ)* in dvojnotrajen v *citō̆;* kratek v *egŏ, duŏ, octŏ, cĕdo;* dvojnotrajen v nomin. dvozložnih besed s kratkim predzadnjim zlogom: *hŏmō̆* (toda *Nāsŏ*), in v jednakih dvozložnih glagolih: *pŭtō̆, vŏlō̆* (toda *doceō, docebō, docetō, docentō*).

u je vselej dolg.

2.) O besedah, ki se na konsonante končujejo:

Vse končnice mnogozložnih besed na konsonante, izimši ***-s,*** so kratke: *nomĕn, patĕr, capŭt, laudŏr* itd.

Izjemne so sostave s *pār,* na pr. *dispār.* Grške besede ohranjajo grško zlogomerje, le končnica *-or* je pri njih vselej kratka.

Izmed končnic na *-s* so vselej dolge pluralne imenske *-as, -es, -is, -os, -us;* mimo teh je ***-as*** tudi sicer redno dolg: *civitās, laudās;*

jednako ***-es,*** izimši glagol *ĕs* (*potĕs, adĕs* idr.), predlog *penĕs* in besede 3. deklin., ki dobivajo v gen. *-ĭtis, -ĕtis, -ĭdis,* na pr. *equĕs, segĕs, obsĕs;* toda *abiēs (abiĕtis), ariēs (ariĕtis), pariēs (pariĕtis), Cerēs (Cerĕris);*

-is je kratek, izimši lastna imena 3. deklin., ki v gen. zlog pridobivajo: *Salamīs, Samnīs;* nadalje *quamvīs, quivīs* zaradi sostave z *vīs (volo); gratīs, forīs* (starinska abl.).

-os je dolg: *honōs;* kratek le v *compŏs (compŏtis), impŏs (impŏtis);*
-us je kratek: *hic fructŭs, meliŭs, eiŭs* (toda *huius fructūs);* dolg v besedah 3. deklin., ki imajo v gen. *-ūtis, -ūdis, -ūris: virtūs, palūs, tellūs.*

Poglavje 34.

Početki metrike.

Čas, ki ga za izgovarjanje kratkega zloga potrebujemo, je v metriki jednica, nazivana mora: *quĕ;* dvojica kračin se šteje za dolžino: *dē;* za tega delj utegne nekatere krati dolžina dve kračini nadomestiti in obratno: – = ⏑⏑ ali ⏑⏑ = –. § 402.

Ako se najmenj po jedna kračina in dolžina v metrično celoto združiti, imenuje se ta stopa *(pēs).* Najvažnejše stope so: ⏑ – iambus, – ⏑ trochaeus (chorēus), – ⏑⏑ dactylus, ⏑⏑ – anapaestus, – ⏑⏑ – choriambus.

Stope iz samih kračin ali dolžin sostavljene, kakor ⏑⏑⏑ tribrachys in – – spondēus niso prave, nego le namestnice druzih stop in ne tvoré verzov.

Vsaka stopa sostaja iz dveh delov, katerih jeden je krepkeje naglašen nego drugi. Ta krepkejši naglas se zove poudarek, ictus (′), in dotični del vsled tega povzdig (arsis), šibkejši, menj naglašeni del pa poniz (thesis). § 403.

V pravih stopah zadeva arza vselej dolgi zlog, torej ⏑ –́, –́ ⏑, ⏑⏑ –́, –́ ⏑⏑; v nepravih pa se ravna mesto arze po onih stopah, katere namestujejo: –́ – nam. troheja ali daktila, – –́ nam. jamba ali anapesta.

Op. Povzdig glasa omogoči, da rabijo včasi pesniki v arzi kračine za dolžine, na pr. v lastnih imenih, ki se sicer upirajo verzu: *Prĭămĭdes;* nadalje v mnogovezji s *-quĕ: Faunīquĕ Săty̆rīquĕ;* naposled v končnicah, ki so bile iz prva dolge, kakor *-at, -et, -it: iĭt, petiĭt.*

Redni nastop poniza za povzdigom ali obratno daje ubrano vrsto (rhythmus). Ritem, pravijo, da se dviga, kadar je poniz pred povzdigom, kakor v jambu ali anapestu, ali da pada, kadar je obratno, kakor v troheji in daktilu. § 404.

V jambskem, trohejskem in anapestovskem ritmu se štejeta po dve stopi (dipodia) za metrum; zato se zove verz iz dvojih anapestov anapestovsk monometer, iz šesterih jambov jambsk trimeter, iz osmerih trohejev trohejsk tetrameter. Pri daktilih pa je stopa ob jednem metrum; zato se imenuje verz šesterih daktilov daktilsk heksameter.

§ 405. Verz (*versus, στίχος*) je torej iz jednakih ali nejednakih stop sostavljena ubrana (ritmična) vrsta, katero stanka (pausa) okončuje. Vsled stanke je poslednji verzov zlog dvojnotrajen *(anceps)*; kajti če je tudi kratek, dobiva po odmoru značaj dolžine. Vsak verz se mora s celo besedo okončati.

Zadnja stopa mnogih verzov je nepopolna; imenuje se to prenehljaj *(catalexis)*. Po takem pravimo verzom s popolno zadnjo stopo akatalektični, z nepopolno zadnjo stopo pa katalektični, in to *catalectici in syllabam,* če ima zadnja stopa le jeden, *catalectici in duas syllabas,* če ima dva zloga. Daktilski heksameter je tedaj *catalecticus in duas syllabas.*

§ 406. Lepo ubrani so verzi, v katerih se besede ne nehavajo s stopami, nego segajo stope v dve besedi ter konec prve z začetkom druge vežejo. Tako navstaja sredi stope zareza *(caesura, τομή)*, na pr. verz:

Donec | eris | felix | multos | numerabis | amicos

ima pet takih zarez.

Ako se pa beseda s stopo vred končuje, imenuje se to razkol *(diaéresis)*; takih ne sme mnogo biti, ker bi verz razcepili. Razcepljen in zato slab je verz:

Sparsis | hastis | longis | campus | splendet et | horret.

Dasi utegnejo cezure in diereze na vseh stopah biti, izimši zadnjo, ki je navadno nima, uči vendar opazovanje, da se v nekaterih stopah redno povračajo; te imenujemo glavne cezure in diereze. Vsak daljši verz mora jedno glavno cezuro ali dierezo imeti.

Ako nastopa glavna cezura za stopno arzo, imenuje se krepka, ako pa za tezo, šibka, na pr.

(nox) Prāēcĭpĭtāt sŭădēntquĕ cădēntĭă sīdĕră sōmnōs.

Cezure jambskih in daktilskih verzov imenujejo se po številu polustop (*ἥμι* in *μέρος*), katere ima prva polovica verzova. Tako se pravi cezuri za tretjo stopno polovico *τομὴ τριθημιμερής*, za peto *πενθημιμερής*, za sedmo *ἑφθημιμερής*, za deveto *ἐννημιμερής*. Vse se nahajajo v heksametru:

Ille latus | niveum | molli | fultus | hyacintho.

§ 407. Verze tako čitati, da se njih metrična sostava točno pokazuje, pravi se jih razmerjati (skandirati). Pri tem se končni vokal ali *-m* z vokalom pred začetnim vokalom ali *h* izpahuje (elizija), razven pri *est*, čegar *e* se v takem primerljaji izpahne: *soci[a] agmina; monstr[um] horrend[um] inform[e] ingens; aurea prima sata [e]st aetas; multum [e]st.*

Op. Dolg vokal za kračino se izpahuje le pred dolžino: *Intonuere pol[i] et crebris micat ignibus aether.* — Elizije jednozložnic, zlasti početkom verza, se ogibljejo pesniki.

Opuščanje elizije se imenuje zev *(hiatus).* Ta se dopušča pri jednozložnih interjekcijah i v arzi i v tezi; v poslednji se včasi okrajšuje dolgi *ō:* § 408.

Ō ēt | dē Lătĭ | ā, ō | ēt dē | gēntĕ Să | bīnā.
Tē Cŏrȳdōn ŏ Ălēxĭ; trăhīt sŭă quēmquĕ vŏlūptās.

Sicer je redka in se nahaja le pri dolgem vokalu, ki se utegne okrajšati, če v tezi stoji:

Tēr sūnt | cōnā | tī īm | pōnere | Pēlĭŏ | Ōssăm.

Op. Elizija koncem verza ni dopuščena, pač pa utegne zev glede naslednjega verza nastopiti.

Dva zloga se včasi v jednega skrčujeta (*συνίζησις*); vmes stoječi *h* ne zadržuje tega otôpljenja: *de͡est, de͡erat, de͡ero; aure͡is, ante͡ire* (v vseh oblikah); *Orphe͡i, de͡hinc, pro͡inde; de͡us, de͡o; antehac* beri *anthac* idr.

Daktilski heksameter in pentameter.

Daktilski heksameter ali v prosto heksameter se imenuje zaradi uporabe v herojskih (junaških) pesmih tudi *versus heroicus.* Sostaja iz šesterih daktilov in je *catalecticus in duas syllabas.* V čveterih prvih stopah utegnejo daktile nadomestovati spondeji; a namesto petega daktila nastopa le po redko spondej, po katerem se potlej ves verz *spondiacus* imenuje. Vsled te mnogovrstnosti je za raznotero pripoved pripraven: sami daktili izražajo naglost in silovitost, mnogi spondeji počasnost in resnobo. Obrazec heksametrov je: § 409.

$$\acute{-}\,\overline{\smile\smile},\ \acute{-}\,\overline{\smile\smile},\ \acute{-}\,\overline{\smile\smile},\ \acute{-}\,\overline{\smile\smile},\ \acute{-}\smile\smile,\ \acute{-}\,\overset{\smile}{-}.$$

Zastran raznega značaja pripovedi primeri naslednja dva verza:

Quādrŭpĕdāntĕ pŭtrēm sŏnĭtū quătĭt ūngŭlă cāmpŭm.
Illi īntēr sēsē māgnā vī brācchĭă tōllūnt.

Op. *Versus spondiacus* ima na četrti stopi navadno daktil in okončuje ga ali četverozložnica ali dve tesno med seboj zvezani besedi. Rimski pesniki ga rabijo le, da podeljujejo izrazu nenavadno tehtnost, na pr.

Constitit atque oculis Phrygia agmina circumspexit.

§ 410. Glavne cezure heksametrove so:

1.) *Penthemimeres* za peto polustopo:

Arma virumque cano, || *Troiae qui primus ab oris.*

2.) *Hephthemimeres* za sedmo polustopo, katero spremlja navadno stranska cezura *trithemimeres* za drugo arzo:

Stat sonipes | *ac frena ferox* || *spumantia mandit.*

3.) Za trohejem tretje stope, zato *τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον* zvana:

O passi graviora, || *dabit deus his quoque finem.*

Op. Rimljani uporabljajo to cezuro izredka, Grki prav pogosto.

4.) *Caesura bucólica,* tako zvana, ker so jo zlasti bukoliki (skladatelji pastirskih pesmi) rabili, je uprav diereza za četrtim daktilom, s katero se ob jednem stavek razdeljuje.

Ite meae, quondam felix pecus, ite capellae.

Op. Sicer stoji interpunkcija v heksametru največ za tretjo arzo, prav redko še le proti koncu pete stope.

§ 411. Okončuje se heksameter najčešče z dvo- ali trizložno besedo; jednozložnice se rabijo le iz umetniškega namena, slikajoč ali kaj nepričakovanega ali težko padajočega ali kaj jednakega, na pr.

Parturiunt montes nascetur ridiculus mus; ali
Sternitur exanimisque tremens procumbit humi bos.

Takih vzrokov ni treba, ako stoji pred zadnjo jednozložnico druga jednozložna beseda:

Principibus placuisse viris non ultima laus est;

ali če se ona vsled elizije s predidočo staplja:

Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto est.

Op. Nadmeren verz *(versus hypermeter)* se zove heksameter, ki ima jeden zlog odveč; ta zlog se končuje vselej na vokal ali *-m,* ki se izpahuje; kajti naslednji verz se vsakrat z vokalom pričenja:

Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque
Et crines flavos et membra decora iuventae.

§ 412. Pentameter je sklopek dveh daktilskih trimetrov katalektičnih *(in syllabam);* radi tega nastopa vselej diereza med obema polovicama. V prvi polovici smejo spondeji daktile nadomestovati, v drugi pa ne.

Obrazec mu je torej: $\acute{-}\,\overline{\cup\cup},\ \acute{-}\,\overline{\cup\cup},\ \acute{-}\,\|\,\acute{-}\cup\cup,\ \acute{-}\cup\cup,\ \acute{\underline{\cup}}.$

Interdum lacrimae || *pondera vocis habent.*

Pentameter se okončuje navadno z dvozložno besedo; jednozložnic se pesniki koncem obeh delov ogibljejo kolikor možno, razven če bi pred njimi isto tako jednozložna beseda stala. V prvi polovici je jednozložnica tudi tedaj dovoljena, kadar je predidoči daktil med dve besedi razdeljen:

Nulla tibi sine me || *gaudia facta neges.*

Pentameter se druži vsakdar s heksametrom; oba verza skupaj se imenujeta distichon ali zaradi posebne uporabe v elegijah elegeion; odtodi ime elegijski pentameter. Oba verza skupaj tvorita navadno tudi po vsebini celoto, in za vsakim pentametrom nastopa redno zmiselen odmor (interpunkcija):

Principiis obsta; sero medicina paratur,
Cum mala per longas convaluere moras.

Op. Zadnji zlog je dvojnotrajen, pa se vendar, če je kratek, s konsonantom okončuje. Sploh je pentameter in z njim združeni heksameter mnogo natančneje ubran, nego prosti heksameter epičnih pesmi.

Poglavje 35.

Rimski kalendar.

§ 413. Rimljani so določevali dni po treh oddelkih mesečnih; ti so: 1.) *Kalendae,*[1] 1. dan meseca; 2.) *Nonae,*[2] 5. ali 7. dan; 3.) *Idus,*[3] 13. ali 15. dan.

Op. Marca, maja, julija in oktobra (spominska beseda je *milmo*) so *Nonae* v 7. in *Idus* v 15. dan, druge mesece so *Nonae* v 5. in *Idus* v 13. dan. — Meseca julij in avgust sta se imenovala pred Cezarjem in Avgustom *Quinctīlis* in *Sextīlis*. — Mesečna imena so adjektivna, torej *Idus Martiae, Kalendae Octobres* itd.

§ 414. Dan neposredno pred kalendami, nonami in idami se zove *pridie Kalendas, Nonas, Idus.* Drugi dnevi se od kalend, non in id tako odštevajo, da se i dotični osnovni i določevani dan ušteva. Torej je 10. dan januarja pri Rimljanih 4. pred idami januarjevimi; 3. dan oktobra je 5. dan pred nonami oktobrovimi; 15. dan aprila je 17. dan pred kalendami majevimi.

Op. Ako se po nonah in idah števili in *nonae* zaznamujejo z *n*, *idus* z *i* in naš dan z *d*, zadostuje naslednja formula: *(n [i] — d)* + 1; na pr. 2. dan aprila = (5 — 2) + 1 = 4. Ako se po kalendah števili, treba je zadnji dan meseca *(u = ultimus)* nastaviti in 2 prišteti; torej *(u — d)* + 2; na pr. 27. dan marca = (31 — 27) + 2 = 6.

---

[1] Prim. καλεῖν klicati, ker je novo luno, s katero se je rimski mesec začenjal, *pontifex maximus* oznanjeval. — [2] *Nonae* od *nonus*, ker je med njimi in idami, če se oba dneva uštevata, devet dní. — [3] *Idus* (starinski *eidus*, sorod. z αἴθω svetiti) ščip, ščipov dan.

§ 415. Na vprašanje kedaj? niso rekali Rimljani na pr. *die tertio ante Kalendas Novembres*, nego *ante diem tertium Kalendas Novembres* (*a. d. III. K. Nov.*, tudi v prosto *III. K. Nov.* pisoč). *Pridie* in *postridie* (v dan po osnovnem dnevi) se navadno z ak. sklada, na pr. *pridie Idus Apriles, postridie Kalendas Augustas.*

Izraz *ante diem* je bil stalna formula, da se je celo z drugimi predlogi *ex, in* vezala, na pr. *supplicatio indicta est ex ante diem V. Id. Oct.* (od 11. dne oktobra počenši). *Caedem optimatium Catilina contulit in ante diem V. Kalendas Novembres* (na 28. dan oktobra). Jednako *usque ad pridie*, na pr. *ex ante diem III. Non. Iun. usque ad pridie K. Sept.* (od 3. dne junija do 31. dne avgusta).

Op. V prestopnem letu se je februarju, ki je sicer 28 dni imel, dan vdeval, pa ne na konci, nego za 24. dnem, tako da se je 24. dan februarja, t. j. šesti ante Kal. Mart. dvakrat štel; prestopni dan se je zval tedaj *bis sextus.*

Pregled.

Naši mesečni dnevi	**marec, maj, julij, oktober** (31 dni)		**januar, avgust, december** (31 dni)		**april, junij, september, november** (30 dni)		**februar** (28 dni, v prestop. letu 29 dni)	
1	Kalendis		Kalendis		Kalendis		Kalendis	
2	*VI*	*ante Nonas*	*IV*	*ante Nonas*	*IV*	*ante Nonas*	*IV*	*ante Nonas*
3	*V*		*III*		*III*		*III*	
4	*IV*		*Pridie Nonas*		*Pridie Nonas*		*Pridie Nonas*	
5	*III*		Nonis		Nonis		Nonis	
6	*Pridie Nonas*		*VIII*	*ante Idus*	*VIII*	*ante Idus*	*VIII*	*ante Idus*
7	Nonis		*VII*		*VII*		*VII*	
8	*VIII*	*ante Idus*	*VI*		*VI*		*VI*	
9	*VII*		*V*		*V*		*V*	
10	*VI*		*IV*		*IV*		*IV*	
11	*V*		*III*		*III*		*III*	
12	*IV*		*Pridie Idus*		*Pridie Idus*		*Pridie Idus*	
13	*III*		Idibus		Idibus		Idibus	
14	*Pridie Idus*		*XIX*	*ante Kalendas Februarias, Septembres, Ianuarias*	*XVIII*	*ante Kalendas Maias, Quinctiles, Octobres, Decembres*	*XVI*	*ante Kalendas Martias*
15	Idibus		*XVIII*		*XVII*		*XV*	
16	*XVII*	*ante Kalendas Apriles, Iunias, Sextiles, Novembres*	*XVII*		*XVI*		*XIV*	
17	*XVI*		*XVI*		*XV*		*XIII*	
18	*XV*		*XV*		*XIV*		*XII*	
19	*XIV*		*XIV*		*XIII*		*XI*	
20	*XIII*		*XIII*		*XII*		*X*	
21	*XII*		*XII*		*XI*		*IX*	
22	*XI*		*XI*		*X*		*VIII*	
23	*X*		*X*		*IX*		*VII*	
24	*IX*		*IX*		*VIII*		*VI*	
25	*VIII*		*VIII*		*VII*		*V*	
26	*VII*		*VII*		*VI*		*IV*	
27	*VI*		*VI*		*V*		*III*	
28	*V*		*V*		*IV*		*Pridie Kalendas Martias*	
29	*IV*		*IV*		*III*			
30	*III*		*III*		*Pridie Kalendas Maias etc.*			
31	*Pridie Kalendas Apriles etc.*		*Pridie Kalendas Februarias etc.*					

Navadne kratice.

1. Predimki.

A. = *Aulus*
Ap. ali *App.* = *Appius.*
C. ali *G.* = *Gaius.*
Cn. ali *Gn.* = *Gnaeus.*
D. = *Decimus.*
K. = *Kaeso.*
L. = *Lucius.*
M. = *Marcus.*
M'. = *Manius.*
Mam. = *Mamercus.*
N. ali *Num.* = *Numerius.*
P. = *Publius.*
Q. ali *Qu.* = *Quintus.*
S. ali *Sex.* = *Sextus.*
Serv. = *Servius.*
Sp. = *Spurius.*
T. = *Titus.*
Ti. ali *Tib.* = *Tiberius.*

2. Časovna določila.

A. = *anno.*
A. V. C. = *anno urbis conditiae.*
A. Chr. = *ante Christum.*
A. D. = *ante diem.*
Kal., K. = *Kalendae.*
Id. = *Idus.*
Non. = *Nonae.*
Pr. = *pridie.*

3. Uradna določila.

Aed. = *aedilis.*
Cos. = *consul.*
Coss. = *consules.*
Des. = *designatus.*
Imp. = *imperator.*
Leg. = *legatus* ali *legio.*
P. C. = *patres conscripti.*
P. M. = *pontifex maximus.*
P. R. = *populus Romanus.*
Resp. = *res publica.*
S. = *senatus.*
S. C. = *senatus consultum.*
S. P. Q. R. = *senatus populusque Romanus.*
Tr. Pl. = *tribunus plebis.*

4. Druge kratice.

B. M. = *bene merenti.*
D. D. = *dono dedit.*
D. M. = *diis manibus.*
F. = *filius.*
F. C. = *faciendum curavit.*
D. = *divus.*
Ictus = *iureconsultus.*
N. = *nepos.*
O. M. = *optimus maximus.*
S. = *salutem.*
S. D. P. = *salutem dicit plurimam.*
Q. B. F. F. Q. S. = *qud bonum, felix faustumque sit.*
S. V. B. E. E. V. = *si vales, bene est; ego valeo.*
IIS. HS. = *sestertius* ali *sestertium.*

5. Novejše kratice.

a. c. anni currentis. — *h. a. huius anni.* — *a. pr. anni praeteriti.* — *h. m. huius mensis.* — *L. S. loco sigilli.* — *M. S. manu scriptus.* — *L. B. lector benevole.* — *S. T. salvo titulo.* — *P. T. pleno titulo.* — *P. S. post scriptum.* — *P. M. pro memoria.* — *Q. D. B. V. quod deus bene vertat.* — *l. c. loco citato.* — *i. e. id est.* — *v. c. verbi causa; e. v. exempli causa* na primer. — *v. versus.* — *sc. scilicet.* — *etc. et cetera.* — *sqq. sequentia.* — *cf. confer.* — *v. vidi,* tudi *vide.*

Pregled in kazalo.

(Številke kažejo na paragrafe; op. = opazka, prip. = pripomnja.)

I. Glasoslovje 1—21.
Črke in glasovi 1—3.
Izgovarjanje črk 4; velike čŕke 5.
Interpunkcija 6.
Izpremememba glasov: vokali 7.
Konsonanti in njih izpremememba 8, 9.
Pripodabljanje (assimilatio) 10.
Asimilacija predlogov 11, 13, 14.
Izpah (elisio) in nadomestna zateza 12.
Odpah 13.
Zlogi: razzlogovanje 17.
Dolžína in kratkota zlogov 18, 19.
Naglašanje in naglas 20, 21.
II. Pregibanje 22—165.
Razredba besedi 22.
Število, skloni, spol 23.
A. Sklanjava 23—106.
Prirodni spol 24—30.
Vsem sklanjatvam občna pravila 31.
I. Sklanjatev 32.
II. Sklanjatev 33—36.
Slovniški spol II. sklanjatve 36.
III. Sklanjatev 37—57.
Konsonantna III. dekl. 38—51.
Vokalna III. dekl. 52—57.
Slovniški spol III. dekl. 43, 51, 55.
Anomala III. dekl. 57.
IV. Sklanjatev 58—60.
V. Sklanjatev 61, 62.
Substantivi defect. et abundantia 63—67.
Sklanjava grških imen 68—70.
Pridevnik, adiectivum 71—87.
Pregled pridevnikov 71.
Adiect. indeclinabilia, defectiva 72.
Stopnjevanje pridevnikov 73—87.
Števnik, numerale 88—96.
Zaimek, pronomen 97—106.
Osebni zaimki 97.
Svojilni zaimki 98.
Kazalni zaimki 99.
Oziralni zaimki 100, 101.
Vprašalni zaimki 102, 103.
Nedoločni zaimki 104, 105.
Soodnosni zaimki 106.
B. Glagol, verbum 107—165.
Položaj, časi, načini, število, osebe 107.
Pripone 108.
Deblo in osnova 109.
Glagol *esse* 110.
Njega sostave, *possum* 111.
Spregatev pravilnih glagolov 112—114.
Spregatev deponentnikov 115.
Poludeponentniki 116.
Okrajšane, skrčene, drugotne oblike 117, 118.
Coniugatio periphrastica 119.
O sedanjikovem deblu 120, 121.
Tvoritev perfekta 122.
Tvoritev supina 123.
Perfekti in supini I. konjug. 124, 125.
Perfekti in supini II. konjug. 126—131.
Perfekti in supini III. konjug. 132—148.
Perfekti in supini IV. konjug. 149—151.
Verba deponentia (perf. in sup.) 152—155.
Nepravilni glagoli 156—161.
edo 156; *fero* 157; *volo* 158; *eo* 159; *queo* 160; *fio* 161.
Nepopolni glagoli 162—164.
coepi, memini, odi 162; *aio, imquam, fari* 163; *salve, age, cedo* 164.
Brezosebni glagoli 165.
C. Členci, particulae 166—179.
Prislov, adverbium 166—173.
Tvoritev adverbov 167—169.
Prvotni adverbi 170.
Stopnjevanje adverbov 171.
Korelativni adverbi 172.

Sostavljeni adverbi 173.
Predlog, praepositio 174—177.
Veznik, coniunctio 178.
Medmet, interiectio 179.
III. Debloslovje 180—189.
Izvod glagolov 181, 182.
Izvod samostalnikov 183—185.
Izvod pridevnikov 187, 188.
Sostava besedi 189.
IV. Skladnja 190—398.
O skladnosti besed 190—203.
Subjekt, nominativ 191.
Predikat 192.
Imenski predikat, dvojni nominativ 193.
Subjekt je infinitiv 194.
Subjekt je kolektiv 195.
Predikat pri dveh jednínskih subjektih 196.
Predikat pri več subjektih jednakega in nejednakega spola 197.
Predikat pri različnih osebah 197, 4.
Skladnost zaimkov 190.
Demonstrativ subjekt, substant. predik. 199.
Skladnost atributa 200.
Dopolnilen ali predikativen atribut 201, 202.
Apozicija 203.
A. Nominativ 204.
B. Vocativ 205.
C. Akuzativ 206—216.
I. Vnanji objekt 206—209.
V nikalnih stavkih 206, op. 2.
Prehodni glagoli *aequo, iuvo* etc. 207.
Drugi prehodni glagoli, imajoči drugačen slovensk sklad 207, op. 2.
Brezosebni glagoli z ak. osebe 207, 2.
Glagoli sostavljeni s *circum, per, praeter, trans* 208.
Glagoli sostavljeni z *ad, ante, con, in, ob, sub* 208, b.
Sostave z *ante* in *prae* 208, c.
Neprehodni glagoli postajajo prehodni 209.
II. Notranji objekt 210.
Neutrum pronomina in adj. kot notranji objekt 211.
Ak. dvojnega objekta 212.
1.) *doceo, edoceo, celo* 212.
2.) *posco, reposco, flagito* 212.
3.) *oro, rogo, interrogo* 212.
peto, precor, consulo, percontor, quaero 212, op. 1, 2.
Ak. objekta in predikata 213.
Ak. prostora in časa 214.
Ak. vsklika 215.
Ak. ozira 216.
D. Dativ 217—226.
I. Dativ udeležene osebe 218—222.
1.) *a)* pri prehodnih glagolih 218.
b) pri neprehodnih 218.
medeor, persuadeo etc. 219.
Glagoli sostavljeni z *ad, ante, con, in, inter, ob, post, prae, sub* in *super* 220.
Adspergo, circumdo, dono, induo 221.
2.) Dativ pri adjektivih 222.
II. Dativ interesa 223.
caveo, consulo, cupio, metuo, moderor, nubo, prospicio, tempero, vaco 223, op. 1.
3.) Dat. possessivus pri *esse* 224.
Kdaj se ne rabi dat. possess. 224, op. 2.
Est mihi nomen, datur nomen etc. 224.
4.) Udeležena oseba pri gerundivu 225.
pri perf. in prez. pas. 225, op. 2, 3.
5.) Dativ dušne deležnosti 225.
III. Dativ namena 226.
E. Genetiv 227—242.
1.) Gen. pri substantivih 228—234.
I. Gen. explicativus 228.
II. Gen. auctoris, causae, possessivus 229.
Gen. subiectivus 229.
Causā, gratiā, ergo, instar 229, op. 1, 2.
Lastna imena brez vladalnega substantiva v gen. 229, op. 3.
III. Gen. obiectivus 230.
Nam. genetiva predl. *adversus, erga, in* 230, op. 2.
IV. Gen. qualitatis 231.
Ablativus qualitatis 231 a.
V. Gen. partitivus 232.
Uterque s subst. in pron. 232, 3, op. 1.
ex, de, inter, in nam. part. gen. 232, 3, op. 2.
Part. gen. se ne more rabiti 232, 3, op. 4.

Partit. gen. pri neutrih 232, 4.
Part. gen. pri adverbih 232, 5, 6.
2.) Gen. pri adjektivih 233.
Gen. pri participih 234.
3.) Gen. pri glagolih 235—242.
I. Predikativni gen. pri *esse, videri* etc. 235.
II. Gen. pri glagolih memoriae 236.
III. Gen. pretii 237.
Gen. in ablat. pretii 238.
IV. Gen. criminis 239.
V. Gen. pri *piget, pudet, paenitet* etc. 240.
VI. Gen. pri *interest* in *refert* 241, 242.
F. Ablativ 243—260.
1.) Ablativ kot ločilnik 244—247.
I. Abl. causae 244.
Pri živalih in pooseblj. stvar. 244, 1, op. 1.
Pri *nascor, ortus sum* 244, 1, op. 2.
Pri neprehodnih glagolih in adj. 244, 2.
Abl. causae zaznamuje notranji nagib ali vnanji povod 244, 3.
Abl. causae pri glagolih čutenja 244, 4.
Nam. abl. causae predl. *ob, propter, de, ex, ab* 244, prip.
II. Abl. separationis pri glagolih odgnati, odmakniti, umakniti se, zadržati, vzdržati se, oprostiti, opleniti 245.
Glagoli z *dis-* in *se-* sostavljeni 245, op. 1.
alienus, liber, tutus, nudus, orbus, vacuus 245, op. 2.
III. Abl. inopiae pri *careo, egeo, indigeo* 246, 1.
opus est 246, 2.
IV. Abl. comparationis 247.
Plus, minus, amplius, longius 247, op. 3.
2.) Abl. kot instrumental 248—257.
I. Abl. instrumenti 248.
Oseba kot sredstvo 248.
Vojaške čete kot sredstvo 248, op. 1.
Adficere alqm. aliqua re 248, op. 2.
Utor, fruor, fungor etc. 249.
Abl. pretii, pri *dignus, indignus* 250.
Muto, commuto, permuto 250, op.
Abl. copiae pri *abundo* etc. 251.
Onustus, opulentus, praeditus etc. 251, op.
Abl. mensurae 252.
Ante, post pri abl. 252, 2, c.
Abl. limitationis 254.
II. Abl. modi 255.
Spremstvo in spremne okolnosti 256.
III. Abl. qualitatis 257.
3.) Ablativ kot lokal 258—260.
I. Abl. loci 258.
Liber, scriptum, oratio 258, 1, op. 2.
Terrā marique, hac, alia parte 258, 2.
Abl. viae 258, 3.
Pono, loco, colloco etc. 259, 1.
Advenio, convenio, concurro etc. 259, 2.
II. Abl. temporis 260.
G. Sklad mestnih imen 261.
Domus, rus, humus 262.
O porabi predlogov 263—265.
I. Predlogi z akuzativom 263.
II. Predlogi z ablativom 264.
III. Predlogi z ak. in abl. 265.
Dva predloga skupaj 265, op. 1.
Kedaj se predlog ponavlja ali ne 265., op. 2, 3.
O skladnih posebnostih imenskih in zaimenskih 266—294.
A. Substantivi 266—269.
Konkretna imena nam. abstraktnih 266.
Substantiv nam. adjektiva 267.
Singular se rabi kolektivno 268.
Plural stoji za slov. singular 269.
B. Adjektivi 270—275.
Adjektivi se rabijo substantivno 270.
Latinski in slovenski adjektivi 271.
Latinski prepozicionalni izrazi 271, op.
Adj., ki značijo spored 272.
Komparativ in superlativ 273.
Krepi ali slabi se komp. in superl. 273, op.
Dve lastnosti, primerjani na jedni osebi 274.
Primerjana stvar se ne izreka 275.
C. Pronomini 276—294.
Svojilni zaimki se izražajo 276.
Poraba refleks. *sui, sibi, se, suus* 277, 278.
Vzajemni (recipročni) zaimki 279.
Hic, iste, ille 280.
Is, idem, ipse 281.
Qui, quae, quod 282—286.
Indefinita: *quis, quid* 287.

Aliquis, quispiam, quisquam, quidam 288—291.
Quisque 292.
Quotusquisque, quisquis, quicumque, uterque, alter, alius 293, 294.
Položaj glagolski, genus verbi 295—297.
1.) Tvorni (aktivni) položaj 295.
Kako se latini dati, pustiti 295, 2, op.
2.) Povratni in medialni položaj 296.
3.) Trpni (pasivni) položaj 297.
Coeptus sum, desitus sum 297, 3.
O porabi časov 298—307.
Prezens 299.
Historijski prezens 300.
Prezentijski perfekt 301.
Historijski perfekt 301.
Histor. perf. v relativnih in temporalnih stavkih (postquam etc.) 301, II., 2.
Imperf. in pluskpf. v temporal. st. 301, II., 2, op.
Imperfekt 302.
Impf. conatūs 302, op.
Infinitivus historicus 302.
Pluskvamperfekt 303.
Časi v listih 304.
Prvi in drugi futur 305.
Oba futura v stranskih stavkih 306.
Coniugatio periphrastica 307.
Sosledica časov, consecutio temporum 308—311.
Občna pravila o sosledici 308.
Posledični stavki 309.
Stranski stavek zavisi od nedoločnega glagola 310.
Stranski stavek zavisi od drugega stranskega stavka 311.
O porabi načinov 312—318.
A. Indikativ 312.
B. Konjunktiv 313—318.
I. Coni. potentialis 313.
II. Coni. irrealis 314.
III. Coni. dubitativus 315.
IV. Coni. concessivus 316.
V. Coni. optativus 317.
VI. Coni. hortativus 318.
C. Imperativ 319—321.
Nezavisna vprašanja 322—324.
I. Jednostavna vprašanja 322.
-ne, nonne, num 322, 2.
II. Razstavna vprašanja 323.
Odgovor: da, ne 324.
Načini v zavisnih stavkih 325-354.
A. Zavisna vprašanja 325.
I. Indirektna jednostavna vpr. 326.
II. Indirektna razstavna vpr. 327.
B. Časovni stavki 328—333.
1.) *Cum* temporale 328—330.
2.) *Cum* s konjunktivom 331.
3.) *Dum, donec, quoad* 332.
4.) *Antequam, priusquam* 333.
C. Načinovni stavki 334—336.
1.) Primerjalni stavki:
ut, sicuti, quamadmodum, quam 334, 1.
quasi, temquam si, ut si, velut si, ac si 334, 2.
2.) Posledični stavki:
a) Ut consecutivum 335.
za *ita, sic, eiusmodi, adeo* etc. 335, 1.
za *fit, accidit, contingit* etc. 335, 2, a.
za *sequitur, efficitur, restat* 335, 2, b.
za *mos, consuetudo est* etc. 335, 2, c.
za *facio, efficio, perficio* 335, 2, op. 1.
tantum abest ut — ut 335, 2, op. 2.
za komparativom 335, 3.
b) Quin 336.
D. Vzročni stavki 337—349.
1.) Razložni stavki:
Quia, quod z indikativom 337.
Quoniam, siquidem, quandoquidem 337, 4.
Quod, quoniam s konjunktiv. 338, 1.
Non quod (quo), non quod (quo) non, non quin 338, 2.
Quod za glagoli affektov 338, 3.
Est, quod, habeo, quod 338, 4.
2.) Pogojni (kondicion.) stavki 339.
Dummodo, dum, modo 340.
Nemo nisi, nihil nisi, quis est nisi, quid est nisi ali *praeter; nihil aliud nisi* ali *nihil aliud quam* 341, 1.
Si non — at certe, si minus 341, 3.
Hipotetična perioda zavisna:
a) Od veznikov s konjunktiv. 342.
b) Od glagolov sentiendi in dicendi 343.

3.) Dopustni stavki:
  Quamquam, quamvis, etsi, tametsi, etiamsi, licet 344.
4.) Namerni (finalni) stavki:
  Ut, ne, neve, neu za demonstrativi 345.
Verba causativa:
  a) Verba curandi, *b)* postulandi, *c)* concedendi, *d)* efficiendi, *e)* impediendi in recusandi 346, 347.
  Quominus 347, e.
  Verba timendi 348.
  Quo 349, 1.
  Nedum 349, 2.
E. Konjunktiv v relativnih stavkih 350.
F. Konjunktiv indirektne zavisnosti in razlage 351, 352.
Oratio obliqua 353, 354.
O imenskih oblikah glagolovih 355—392.
A. Infinitiv 356—374.
Časi infinitiva 356.
Inf. kot subjekt 357, 1.
Inf. kot predikat 357, 2.
Inf. kot objekt 357, 3.
Inf. s predikatom v nominativu 357, 3, op. 1.
Valeo z gerundivom 357, 3, op. 2.
Paratus z infinitivom 357, 3, op. 4.
Doceo, adsuefacio, cogo, insimulo, arguo z osebnim objektom poleg inf. 357, 3, prip.
Constructio acc. c. inf. 358.
Osebni zaimki se izražajo 359.
Izpuščajo se osebni zaimki 359, op.
Primerjalni stavki zavisni 360.
Acc. c. inf. se rabi:
  I. pri *est* s predikatom 361.
  II. pri brezosebnih glagolih 361.
  III. pri glagolih sentiendi in dicendi 362.
    Dvoumje pri acc. c. inf. 363.
    Sloveni se acc. c. inf. 364.
    Acc. c. inf. ali *ut, ne* 365.
  IV. pri *volo, nolo, malo, cupio* 366.
  V. pri *iubeo, veto, sino, patior* 367.
  VI. pri glagolih dušnih čutov 368.
    Acc. c. inf. kot vsklik 368, prip.
Nominativ c. inf.:
  1.) pri *iubeo, veto* 369.
  2.) pri *videor* 370.
  3.) pri *dicor, perhibeor* etc.
  4.) pri *fertur, traditur* 370.
    Sloveni se nom. c. inf. 370, 4, op.
  5.) pri *auditur, cognoscitur* etc. 370.
Acc. c. inf. nam. nom. c. inf. 371.
Časi infinitiva pri acc. c. inf. 372.
Memini z inf. prez. ali perf. 372, op.
Spero, polliceor, minor, iuro 372, prip.
Opisuje se inf. I. futura 373.
Opisuje se inf. II. futura 374.
B. Particip 375—383.
Pojem participa 375.
Particip kot adjektiv 375, op. 1.
Part. fut. se ne rabi adjektivno, razven *futurus* in *venturus* 375, op. 2; 376, 3.
Določila participov 375, op. 3.
Časi participov 376.
Part. perf. nam. prez. 376, 2, op. 1.
Deponentniki s pasivnim pomenom v part. perf. 376, 2, op. 2.
O porabi participov 377, 383.
A. Atributivni particip 377.
Kedaj se ne rabi atrib. participialni sklad 377, op. 1, 2.
Substantivna poraba participov 377, op. 3.
B. Apozitivni particip 378.
Tvoritev apozit. partic. sklada 379.
C. Absolutni ablativ 380.
Absol. abl. nam. apozitivnega part. 380, op. 1.
Absol. abl. se ne rabi 380, op. 2.
Part. perf. pas. sam kot abs. abl. 380, op. 3.
Part. perf. nam. part. prez. 380, op. 4.
Nam. partic. v abs. abl. imenski predikat 381.
Partic. se sloveni s prirednim stavkom 382.
Partic. stavki se slovenijo z ne da bi 382, prip.
D. Predikativni particip 383.
pri *video, audio* 383, 2, a).
pri *fingere, facere, inducere* 383, 2, b).
pri *habeo, teneo* 383, 2, c).

C. Gerundij in gerundiv 384—390.
Pojem in poraba 384.
Gerundij in slov. glagolnik 384, prip. 1.
Gerundij in part. perf. pas. 384, prip. 2.
Gerundiv 385.
Pretvarjanje gerundija v gerundiv 385.
Gerundiv z *esse* 386.
Predikativni gerundiv pri *dare, curare, tradere, mandare* etc. 386, 3.
Genetiv gerundija ali gerundiva 387.
Pri *mos, tempus, consilium est* 387, 2, op. 1.
Dativ gerundija in gerundiva 388.
Akuz. gerundija in gerundiva 389.
Ablativ gerundija in gerundiva 390.
D. Supin 391—392.
Supin na *-um* 391.
Supin na *-u* 392.
A. Važnejši priredni vezniki 393—397.
I. Coniunctiones copulativae:
et, -que, ac (atque), neque, etiam, quoque 393, 5—10.
cum — tum, nec — nec, modo — modo, tum — tum, tam — quam, non modo — sed etiam 393, 1—4.
II. Coniunctiones disiunctivae:
aut, vel, -ve, sive, seu 394.
III. Coniunctiones adversativae:
sed, verum, autem, vero, at, atqui, tamen 395.
IV. Coniunctiones causales:
nam, namque, etenim, enim 396.
V. Coniunctiones consecutivae:
itaque, ergo, igitur, proinde 397.
B. Nikalnice 398.
Non, haud, ne 398, 1, 2.
Nam. *ne* rabi *non* 398, 2, op. 1.
Ne — quidem 398, 2, op. 2.
Nemo, nullus, nihil, nunquam 398, 3.
Ne quis, ut ne quis, ne quisquam 398, 3.
Ut nemo; nullus, nihil nam. *non* 398, 3, op. 1, 2.
Nikdar nikdo ne, nič ne itd. 398, 3, op. 3.
Nam. *et nemo* rabi *nec quisquam* 398, 4.
Neque vero, neque tamen (enim) 398, 4, op. 1.
Dve nikalnici se ničita 398, 5.
Non nemo, nemo non etc. 398, 6.
Pravila o zlagomerji 399—412.
A. Občna pravila 399.
B. Posebna pravila:
a) O meri debelskih zlogov 400.
b) O meri končnic 401.
Početki metrike 402—408.
Daktilski heksameter in pentameter 409—412.
Rimski kalendar 413—415.

Popravek.

Str. 59, III., v. 6., beri: kakor v, nam. i. t. d.
» 206, v. 7. zgorej: *abire*, nam. *ubire*.

K. K.
LYCEAL
BIBLIOTHEK
ZU
LAIBACH